

SCIINTE, ISTORIE

ȘI

MORALA

SAŬ

Inceercări asupra stărei năstre sociale

DE

Const. Popovici Conta

TIPOGRAFIA

NICOLAE N. VOICU

13 SEPTEMBRE, 68.

247430
5114
SCIINȚE, ISTORIE

ȘI

MORALĂ

SAU

INCERCĂRI ASUPRA STĂREI NOASTRE SOCIALE

DE

CONST. POPOVICI CONȚA

*Licențiat în Științe de Stat. Doctorand în Drept
și Filosofie.*

7859
Donatiunea

TITU MAIORESCU

BUCURESCI

TH. GEORGESCU & N. N. VOICU, EDITORI

STRADA POLIZU 14.

1899.

308(498).18"

1951

CONTROL 1951
UNIVERSITATEA
BUCURESTI

5114

RC 86/04

Orî-ce exemplar ce nu va purta semnătura autorului
se va considera contrafăcut.

C. Popovici-Lauty.

B.C.U. Bucuresti

C7859

Din partea Autorului.

1899 Iunie 22.

PRECUVÎNTARE

. *fuge quo discedere gestis*
Non erit enisso reditus tibi . . .

Horatiu.

Majoritatea capitolelor ce constituiesc volumul de față s'aũ publicat, în cursul anului trecut, în ziarul „Constituționalul“ și în revista „Convorbiri Didactice“. Oricine a urmărit încercările mele 'și-a dat seama, probabil, de scopul ce aveam în vedere.

În aducerea la îndeplinire a marelor fapte istorice și a jertfelor ce a cerut întemeierea liberalelor noastre instituțiuni cu care ne flatăm astăzi, nu puțin aũ contribuit cu sângele și averea lor, pe lângă toți ceilalți Români și acei ce erau și sunt legați de pământul acestei țări, voesc să vorbesc de țeranul român. Stărei sale economice, am consacrat un număr din capitolele de față, nu am omis însă a vorbi și despre industriașul și comerciantul nostru în capitolul intitulat „Comerț și Industrie“.

Asupra acestei mase imensă a poporului român, vorbind în cercetarea stării sale economice și morale, am studiat cestiunile ce am abordat: din punct de vedere al practicei și a modului aplicării celor mai salutare dispozițiuni legale, și am ajuns la rezultatul că cel mai vinovat în toate suferințele ei este ignoranța în care rămâne adîncită cu îndărătnicie.

Pînă la un punct ore care însă, îi se pôte aplica alegoria următoare: Montalembert reproșa într-o di lui Lemarcis că acesta nu simte indestul ceea ce este generos, sincer, unanim, nepremeditat în mișcarea de la 28 și 30 Iulie¹⁾ și adresându-se acestuia îl întreabă. Ce gîndești D-ta..... de acel lucrător care dicea către amicul meu Herbelot: „Știu bine că, din ceea ce am făcut, nu ne va „prii nimic, și că, și de acum înainte nu mai „puțin vom muri de fîome la spital; dar noi am „făcut-o pentru d-ta care ești un *gospodar* și care „vei profita de toate aceste.“ Dar acest sentiment nu dură mult și el sfîrși dicînd cu un mare bun simț: „Acum, vîd funesta parte a revoluțiunei... „*Libertatea nu câștigă nimic prin o victorie su- „bită și neașteptată; ea trăește prin lungi și trep- „tate sacrificii, prin cuceriri încete și succesive.*“ Și Montalembert continuă ast-fel: „Poporul și a- „rată forța sa: hierarhia socială care începea a se

1) Revoluțiunea de la 28 și 30 Iulie 1830 în Franța.

„restabili cu greă, este din nou cu desăvârşire „distrusă; trecutul lepadat, renegat, ultragiat şi „după părerea mea aceasta este ceea mai mare „nenorocire şi ceea mai mare crimă a unei naţiuni.“

Coborâm din strămoşi atât de glorioşi şi ursita drumului nostru prin veacuri, menţionată în istoria noastră, dă o deosebită importanţă stărei noastre actuale, în cât în Europa nu numai filo-românii dar toţi omeni culţi se interesează de noi, de istoria noastră actuală. Cei a căror, fire entuziastă e simţitoare pentru orî-ce impresie de valoare, devin, pe dî ce merge şi cu cât iaă cunoscintă mai amănunţită de istoria noastră naţională, pasionaţi, căci această istorie, mai mult de cât a orî-cărui alt popor civilisat, în timpii din urmă, presintă scenele cele mai sfâşietóre şi faptele cele mai de laudă în jertfirea de sine a conducătorilor poporului, suferinţele cele mai cumplite, nedreptăţile cele mai strigătóre şi isbândecele cele mai eclatante.

Dacă aşa este, şi dat fiind că în împrejurările de faţă unica armă care ne pôte egala în civilizaţiune cu cele d'întăiă popoare din lume este cultura, să o perfecţionăm îndrumând către ea totă suflarea românească, dacă voim să fim la înălţi-

mea evenimentelor; și acesta p^otă fi opera fie-căruia, adică voesc să ^{zic} este rolul inițiativei private pentru a complecta ceea ce inițiativa publică nu poate sau nu trebuie a monopolisa, după cum chiar în lege stă scris.

Mare este av^{en}utul și pline de iubire către patrie sunt inimile celor ce agită astă-^ză-^ză la noi grăbita, indispensabila cultură a ț^{er}anului român și în general a poporului de jos.

Și într'adev^{er} mult a^u ei de luptat și aceasta o probăm cu următoarea statistică oficială, publicată în „Monitorul“ de la 18 Aprilie 1895, ultima de acest gen și lucrată într'un tot întreg.

Reproduc după această, totalurile a două coloane la cari mă refer, învisagiând cifrele fără altă comentatiune.

Pag. 377, coloana XI:

	Bărbați	Femei	Total
Nu știu serie nici citi . .	2.227.715	2.491.648	= 4.719.363
Știu serie și citi	511.328	175.558	= 686.886
Total . .	2.739.043	2.667.206	= 5.406.249

Coloana IX:

	Bărbați	Femei	Total
Cetățeni români	2.540.241	2.475.671	= 5.015.912
Streini { B 77.336	121.466	198.802	= *198.802
{ F 64.531	127.004	191.535	= *191.535
Total . .	2.739.043	2.667.206	= 5.406.249

Așa dar din totalul celor ce știu carte adică din 686.886 scădând streinii în număr de 390.337

*) 198.802 — 191.135 = 390.337.

(constat tot după acel comunicat oficial), cari în rare excepțiuni nu știu carte, obținem rezultatul înfricoșător că numai 296.549 români știu citi și scrie!

Ne întrebăm : ce însemnătate are, din punct de vedere al instrucțiunei, cifra de 296.549, în care intră bărbați și femei, față de importantul total de 5.015.912 ?

Și la ce se reduce numărul de 296.549, deducție făcându-se de femeile ce știu carte, față de totalul de 2.540.241 cetățeni români ?

Resultatul este că : sunt lipsiți de cunoștința citirei și scrierei, sunt lipsiți de ceea mai elementară știință, peste 2.243.692 cetățeni.

Și ca final al argumentațiunelor noastre este că deducție făcându-se a acelor ce știu citi și scrie din totalul cetățenilor dat mai sus, avem proba celor afirmate în capul col. XI că 4,719,363 cetățeni români, bărbați și femei, sunt inalfabeți în totă puterea cuvântului.

Sub umanitarele noastre instituțiuni această stare retrogradă trebuie să încetese și în această generoasă pornire stă meritul celor ce susțin și încurajază școala Complimentară care este chemată a implini un gol atât de simțit la noi.

Onoare celor ce au dat exemplul !

Onoare Invățătorului Român—întreg Corpul Didactic—care cu căldură răspunde, astăzi, la chemarea patriei prin misiunea sa !

Onóre inițiativei private ¹⁾, când ea institue adunări de înțelepciune pentru a lucra la regenerațiunea, la perfecțiunea, la fericirea neamului!

Recunosc că a spune ultimul cuvânt într'o precuvântare care comportă la o scriere atât de diversă, este mai greu de cât o cugetam; și dacă am atins subiecte de mare importanță socială, care ar fi putut fi tratate cu competență numai de savanți, de oameni politici consumați, este că m'am supus unei neînvinsse impulsii interne; iar nici de cum n'am făcut'o din vanitate, creșdând că prin această imperfectă lucrare, ce 'mă iaă libertatea a presenta publicului, voiă reuși spontaneu și fără o muncă titanică și continuă să es din odioasa mediocritate în care sunt menținut, în această atmosferă imbrumată în care vegetez de trei ani, ne jucând nici un rol, ne știind nimic în fond, ne aducând serviciu nimănui, obscur, necunoscut, fără pasiune, fără interes, fără exaltațiune durabilă și activă Ci toemăi această modestă situație mă silește spre a'mi impune, pe fie-care ăi, reguli noi și severe spre formarea inimei și a spiritului meu, îndrumându-le pe cât e posibil mai

1) Veđi pagina No 215.

mult spre perfecțiunea de care ele sunt susceptibile prin natură.

În solitudine neurmărit de cât de imaginațiunea mea, 'mă caut inspirațiunile. Or, acésta 'mă reușește perfect ; am eugetul împăcat, adesea sufletul fôrte excitat, imaginația ocupată și judecată, acéastă faimósă necunoscută, foarte satisfăcută. Cum discut puțin, 'mi e plăcut a căuta, prin studiū, în politică și în morală aplicațiuni la istorico-scolistico-misticismul meū și conformîndu-mă cuvintelor lui Horațiu, reproduse în frontispiciul presentei precuvântări, nu 'mă remâne de cât a da acelaș botez presentei mele serieri : „Du-te, copile, unde imprudența te conduce, du-te de trăește unde poți și mori unde trebue“. Tu, nu vei scăpa de loviturile criticei și 'ți pot veni din multe părți ; dar nu te desola, astă-đi, ca și în timpii celebrului poet, critica ceea mai tenace este încă soarta ceea mai fericită.

Bucuresc, 1 Martie 1899.

ISTORIA ȘI ȘCOALA

M

atei Basarab al Valahiei și Vasile Lupu al Moldovei, vrednici de străbaterea veacurilor, înființează școli prin care mult mai temeinic se ridică un po-

por, de cât prin crudele mijloace de sânge și de stăpânire!

Acest fapt, între altele, ne este relatat de istoria noastră națională. Pentru ce oare descrierea întâmplărilor neamului omenesc: *testamentul lăsat de către strămoși strănepoților, ca să le slujească de tâlmăcire vremii de față și de povățuire vremii viitoare*, pune între întâmplările de seamă a neamului nostru și acest fapt?

Acestei întrebări va satisface negreșit însă-și întâmpinarea menirii istoriei, care după Biblie, trebuie să fie—și a fost tot-d'auna—cartea de căpetenie a popoarelor și a fie-cărui om în deosebi; pentru că fie-care stare, fie-care credință află în ea reguli de purtare, sfat la îndoirile sale, învățătură la nesciința sa, îndemn la slavă și la faptă bună, și cum istoria nu se învață de cât în școală,—luat cuvântul în largul său înțeles,—ea 'și face o datorie a pomeni cu admirație stabilirea mijlocului prin care mult mai temeinic se ridică un popor.

Prin urmare, dacă voim să ne dăm seama de starea noastră socială cu oare-care competență, la Școală și la Istorie să ne raportăm, căci numai în aceste vom găsi adevăratele reguli de purtare, sfatul la îndoirile noastre, învățătura la nesciința noastră, îndemnul la slavă și la faptă bună.

D'aceea, părerea noastră este că, orî-ce lucrare avînd atingere la cestiuni de ordine publică, fie

cât de modestă acea lucrare, când ea se bazează pe școală și pe istorie, poate cu atât mai temeinic a opinia asupra părții ce înglobează.

Să încercăm dar a releva prin aceste două elemente următoarea cercetare ce ne preocupă: dacă perfecționarea mijlocului (școlă) prin care s'a îmbunătățit starea noastră imediat anterioară, întru cât el nu va întruni și *condițiunea unei fondate educațiuni naționale*, nu ar continua să rămână o cultură pripită care pe și ce merge ne face să perdem din sentimentele acele cari au făcut odinioară tăria părinților noștri.

Și într'adevăr iată ce dice în această privință vocea autorisată a unui membru din corpul didactic ¹⁾ cu ocazia inaugurării unei școli la Iași: „În școala românească de un timp încóce instrucțiunea a devenit scopul exclusiv și în această direcție într'adevăr am făcut progrese enorme. Astă-dî avem profesori, institutori și învățători înzestrați cu toate armele științei, cari răspândesc cultura în cercuri tot mai largi. Educația însă a fost neglijată în școlă și sentimentele generose au început a dispărea și din societate. Simțul cinstei, dorul de muncă onestă, simțul de jertfă și desinteresare, téma de conștiință și de Dumneșeu, respectul autorității, căldura familiară, amorul

1) Discursul d-lui Mustăț, revisor școlar, Iași. „Convorbiri Didactice“, pag. 551. V. 98.

patriei și al némului, entusiasmul pentru tot ce e nobil și frumos, aceste sentimente cari au făcut mărirea părinților noștri, au început a vesteji în noi sub arșița unei instrucțiuni pripite.“

„Caracterele de bronz au început a se rări în societatea noastră și locul lor îl iaș inteligențele de spirit, zeflemiste și blazate; ne-a crescut capul pe socotéla inimei și caracterul nostru e pe cale de a deveni monstruos în paguba sănătăței noastre naționale.“

„Iată unde, mi se pare, continuă d. Mustăță, că stăm astă-zî cu șcôla și prin ea cu societatea noastră. Iată prin urmare ce ne rămâne de făcut de aci înainte.“

„Cunoscințele, cultura intelectuală se câștigă ușor și repede, pentru acésta e de ajuns a înțelege și a ține minte că și Românul e înzestrat de natură, cu o pricepere ageră și cu memorie traianică.“

„Sentimentele bune însă, virtuțile, din care se clădesc un caracter solid sunt calități care nu se învață din carte, din o citire, două, ci se cimentează cu încetul prin deprindere îndelungată, prin educație severă și consequentă, în familie, în școală, în societate și prin moștenire de la părinți la copii în decurs de mai multe generații.....“

„.....Orî-cât de grea e însă munca ce ne așteptă, munca de a clădi temeinic caracterul nostru național, ea trebuie întreprinsă cu toată hotărârea, dacă

nu voim ca timpul să trecă și de astă-dată neroditor pentru viitorul nostru ca neam."

Înainte de regenerarea noastră națională starea noastră nu era de invidiat, în acele vremuri străini ne povățuiașt ast-fel: „*Începutul ce ai este necunoscut, numele ce porți nu este al tău, nici pământul pe care locuiești! Soarta ta așa a fost ca să fii după cum ești: leapădă-te de începutul tău, schimbă-ți numele său primește pe acesta ce ți-l dau eu, ridică-te și du-te din pământul pe care locuiești, căci nu este al tău și nu te mai munci în zadar, căci tu nu poți fi mai bine de cum ești*”¹⁾. „Și în adevăr, toate aceste cuvinte ni s’au dis de către străini; începutul nostru ni s’a tăgăduit, numele ni s’a prefăcut, pământul ni s’a sfâșiat, drepturile ni s’au călcat în picioare, numai pentru că n’am avut conștiința naționalității noastre, numai pentru că n’am avut basa pe care să ne întemeem (Scoala), menită a ne apăra dreptățile.

Pe de altă parte amintesc încă, că istoria noastră contemporană dice: „Provedința veghea asupra Românilor, întărindu-le răbdarea spre a putea „înneca suspinul și îndura cu bărbăție toate jafurile. Suferințele Românilor, fură atât de mari în „acea neagră epocă, în cât voind a le desemna nu „vom găsi culori.”

„Beiul arenda tronul Moldo-Român de la Stam-

1) Aaron Florian „Istoria Lumei.” 1846.

„bul și creaturile sale arendaș de la beiu toate
 „funcțiunile Statului, de la ministru până la scrii-
 „tor și nevoiaș fie-care din ei, ca niște lupi flă-
 „mânzi, a scote arenda cu camătă și uzură din
 „spinarea Românului de ori-ce condițiune.“

„Anul 1821 veni și Tudor Vladimirescu auzi
 „vocea, slăbită de durere, a mamei sale România
 „și alergă spre mântuirea ei. El fu ucis de călăi,
 „dar România redeșteptată strigă : *Voiu să trăiesc!*
 „și *renascerea* se arată !

„De și urâciosul și vicleșul fanariotism se si-
 „lise din toate puterile a desrădăcina din inima
 „indulgentului și ospitalierului popor român, tot
 „sentimentul de naționalitate și patriotism, virtu-
 „țile străbune însă, rămăseră nemaculate și pure
 „în inima poporului și eclatară ca prin miracol
 „din letargia în care zăceau de atâta timp : G.
 „Șinkai, Petru Major, Bălcescu, Văcărescu, Asachi,
 „Câmpineanu, Golești, Negruți, Negulici, Petre
 „Poenaru, S. Marcovici, I. Majorescu, D. Bolinti-
 „neanu, C. Negri, etc., alergară pe întrecute să
 „pună fie-care piatra sa la fundamentul renascerii
 „Românismului.“

„În sfârșit școala lui George Lazăr, din ruinele
 „Sântului Sava, produse un geniu extra-ordinar
 „în persoana elevului său Ion Heliade Rădulescu,
 „care imortalizând pe zelesul său profesor, apără
 „el însuși ca un fenomen miraculos pe orizontul
 „României“

În jurul evenimentelor timpului și a faptelor acestor mari bărbați ai țerei 'mă voiți putea amănuntele de cari am nevoie în susținerea cercetărilor de față, aruncând tot-o-dată o repede privire asupra unor mici detalii istorice, care vor da nota caracteristică a stărei noastre sociale în trecutul *imediat anterior*, adică, atunci când și școala și educațiunea noastră națională din timpii de glorie erau în decădere. În acest scop reproduc mai jos fragmente și detalii istorice ce urmează.

* * *

„Slobozenia personală¹⁾ nu e respectată nici de cum, fiind-că tot Moldoveanul, care ar fi suspect Ocârmuirii devre-o faptă saă de vre-un cuvânt doveditoare de sentiment de dreptate, saă împotrivoare înjositoare credințe a stăpânitorului, fără să fie judecat, e supus la cea mai mare pedeapsă. Strigă Moldoveanul că prin judecători ș'a pierdut averea, el e sigur să fie exilat; protestează el că alegerea deputaților s'a făcut prin sila baionetelor, prin cumpărarea glasurilor cu bani, saă cu chinuri, el e sigur să-și piardă drepturile politice. Se împotrivesc Moldoveanul la îndeplinirea arbitrării cereri a Ocârmuirii, îndată e pus secevestru pe toată averea lui, pînă ce Ocârmuirea ș'a primit satisfacție. Ocârmuirea ca să-și mulțamească aviditatea ei; stăpânitorul, ca să poată pe tot anul pune cu

1) Slobozenia persoanei și siguranța averii fragment istoric.

dobândă capitaluri însemnate în Bănci streine, a călcat legile finanțiare a țării introducând, saū dăjdii noū, saū acele vechi urcându-le la un grad împilitor pentru toată țara. Un venit noū, dar *jăcuitorii tot-odată Agriculturii și Comerțului țării*, aū știut Domnul Moldovei prin voturile servilei sale *Adunări obștești* să-l tragă în folosul său; acel venit e venitul *Poșlinei*: o taxă de trei la sută pe cerealele ce exportează. *Capitația primitivă pe locuitorii săteni hotărâtă de reglement la trei-zeci lei de fie-care cap, aū ajuns în multe sate la 120 lei pe locuitor, deosebit de beilicurile neconținute, havaleile ș. a.* Prisosurile veniturilor publice, care ar trebui să se întrebuințeze în îmbunătățiri obștești, le întrebuințează Domnul la a lui particulare nevoi. *Slujbele în loc să se împărțească după merit, se vënd saū la acel care dă mai mult saū se dau la acel, care cu mai mare credință slujește interesele personale a Prințului, care însă sunt departe de a fi acele ale Țării; se înțelege acum ușor, de ce Amploiații dau însemnare slujbei lor numai prin jacuri și alte împilări, cari ei singuri le cunosc, câte odată le și jălesc....când pe cine-va rinduește în slujbă, îi zice curat în ochi că cu aceasta îl miluește, îi dă kiberniseală, să înțelege ca să îmotivese cu aceasta cererea de *mit* de galbeni; ce adresează la fie-care noū orînduit în slujbă.*"

„Această stare de lucruri a insuflat poporului o inspirație divină și au adunat în Iași ¹⁾ pe la sfârșitul lui Martie pe Patrioți din toate colțurile Moldovei, ce neputând privi mai multă vreme cu indiferentism suferințele Țerei, vroia acum prin o sfătuire comună a aduce leac relelor nenorocitei patrii. Toți prin o împreună glăsuire au hotărât să nu iasă din legalitate și numai prin legalitate să alineze suferințele Țerei. Cu atât mai mult drumul legalității li se părea de preferat, cu cât întâi chiar însuși Ocârmuirea prin organul noului ei ministru manifesta dorința ei de a introduce de la sine îmbunătățiri; al doile, fiind-că toți erau siguri că țara dobândind o reprezentare națională, având, deputați, inspirați de duhul veacului, va introduce neapărat schimbări în situațiunile primitive ale Principatului, potrivit dreptului ce Camera în Moldova după reglement are. Legalitatea s'a păzit întâi, cât privea chipul cererii și al doilea chiar însuși cererile erau legale, fiind-că toate se sprijineau pe regulamentul care a fost dat Moldovei la suirea pe Tron a lui Mihalaki Sturdza, dar pentru a lui păzire Curțile suverane protectrice prin nenorocire n'a dat nici o garanție temeinică.“

Deci la 27 Martie stil vechi, mai mult de cât una mie bărbați din toate clasele, de toate opiniile, de toate națiile, din toate provinciile Mol-

1) Adunarea poporului de la 27 Martie 48 în Iași.

dovei se adună mai înainte poftite în hotelul Petersburg din Iași ca, precum am zis, după o sfătuire comună să depue la picioarele Tronului a lor dorințe. Precum pe de o parte Nația, asemenea și Ocârmuirea pe de alta avea a ei trimiși, din partea acestei din urmă era Ministrul trebilor din lăuntru în persoană întovărășit de Șeful Poliției din Iași; câțiva deputați și alți Amploiați ocupa băncile numeroasei Adunări; Adunarea e prezidată de Grigorie Cuza, cunoscut în țară pentru talentul și nestrămutatele sale sentimente patriotice. Lascar Roset, prin un cuvânt elocvent *arată Adunării starea nenorocită și vrednică de jeliț a țării*, enumără cu talentul său, ce-l caracterizează, unu câte unu abuzurile, ce s'a introdus din vreme în vreme în Moldova, *el arată că Țăranul suferă, că Boierul suferă nu mai puțin, că negoțul și agricultura pătinesc*, că în sfârșit dacă măsuri grabnice din partea Ocârmuiri nu se vor lua, țara întrăgă merge spre perderea ei.

„Entusiasmul e mare, aplausele neconținute, dar adunarea păzește seriosul ce se cuvine la desbaterea chestionarelor așa de importante. După Lascaraki Roset ia cuvântul Alecu Cuza, după dânsul Vasilică Ghica și alții; pe toți îi ocupă tot o chestie adică: interesul Patriei. Explicații se cer de la D. Ministru, care despre trecut nimic nu zice, *făgăduiește numai îmbunătățiri pe viitorime*, tot-odată D-lui vroind să dovedească că A-

dunarea ar avea duh revoluționar, îi arată note ce ar fi primit de la consulatele stăine, prin care acele consulate ar arăta îngrijirea ce respectivii supuși streini ar fi având pentru averea lor din mișcările ce se propunea în Iași, și la care, zice Domnul Ministru, adunarea de față ar fi pricina. Atunci Domnul Vincler, supus austriac, cu un glas puternic protestează în potriiva opiniei Ministrului.

„Nu de D-voastră, Domnilor, zice el, adresându-se către Adunare, ne temem noi, de la D-voastră am făcut averea noastră, D-voastră suntem siguri că o veți apăra. Noi ne jeluim de abuzurile Ocârmuirii! În tribunaluri am pierdut starea noastră; aceia ce D-voastră cereți, tot aceea cerem și noi străinii“.

„La această manifestație din partea unui străin Ministrul și-a pierdut glasul, recunoscând și el că cererile Adunărei sunt drepte și motivate numai de înpilătoria Ocârmuire. În sfârșit Adunarea se desparte, după ce mai înainte din sânul ei au ales un comitet compus din 16 bărbați acei mai elclerați¹⁾ din sânul ei. Boeri și negustori număra Comitetul în sânul său. Comitetului s'a pus îndatorire pînă în 24 ceasuri să formuleze Petiția și să o aducă la cunoștința Ocârmuirii. Comitetul cu rivnă vrednică de laudă pînă la vremea hotărâtă a formulat Petiția, care după ce s'a supus

1) Lumaiași.

cunoștinței publice a fost iscălită de mai multe mii. Petiția avea 35 puncte : punctul de căpetenie privea la *păzirea cu sfințenie a reglementului Țării ; stârpirea a abuzurilor și a corupției ; îmbunătățirea stărei locuitorilor sătenți ; înflorirea Negoțului, ușurarea Agriculturii și a Comerțului prin desființarea dărilor împovărătoare ; înființarea de școli elementare cât și înalte, prefacerea în sistemul învățăturii publice pe o bază națională. desființarea obștei adunării de astăzi, ce, precum toată lumea știe, e rodul corupției celei mai nerușinate ; slobozenia tiparului și altele.*

* * *

Acel act național ¹⁾ îl reproducem aci în punctele sale cele mai importante care glăsuesc cum urmează :

1. „Sfânta păzire a reglementului în tot cuprinsul său și fără nici o răstălmăcire.“
2. „Secarea Corupției, prin pravile înadins făcute, și a abuzurilor ce isvorăsc din acea Corupție.“
3. „Siguranța personală, adică nimeni să nu poată fi pedepsit, de cât pe temeiul legilor și în urmarea unei hotărâri judecătorești : fieșcare are-stuit să fie înfățișat în vreme de 24 de ceasuri dinaintea tribunalului competent.“
4. „Grabnică îmbunătățire a stărei Locuitorilor săteni atât în relațiile lor cu proprietarii moșiilor

1) Actul (Petițiunea) adunării de la 27 Martie în Iași.

cât și în acele cu Ocârmuirea, precum contenirea tuturilor beilicurilor, sub numire de plată, ș. c. l.“

6. „Muzălica, ruptașii, ruptele visterii ș. c. l. clase privilegiate să fie ocrotiți potrivit reglementului și să nu mai fie întrebuințați în trebii particulare.“

8. „Reforma școalelor pe o temelie largă și națională spre răspândirea luminelor în tot poporul.“

13. „Desființarea poșlinei ca una ce este vătămătoare agriculturii și comerțului țerei.“

15. „Ridicarea morală și socială a clerului.“

16. „Păzirea cu sfințenie a legilor pe care se reazimă creditul public și aceasta în privirea tuturilor fără osebite pentru siguranța relațiilor comerciale.“

18. „Bani de rezervă să fie întrebuințați în formarea unei bănci de Escont pentru înlesnirea Neguțitorilor și înflorirea Comerțului.“

20. Organizația poliției, a târgurilor pe principii de omenie în privirea nenorociților arestuiți.“

21. „Liberarea tuturilor Arestanților în pricină politicești atât țivile cât și militare. Reîntoarcere a

driturilor politicești acelora cărora li s'a rădicat pe nedrept pentru asemenea pricină."

22. Nestrămutarea din posturi a Amploiaților vrednici, cinstiți și înaintarea lor în posturi potrivit reglementului precum și sporirea lefelor lor spre a le înlesni mijloace de o viețuire cinstită și neatârnată .

23. „Toți amploiații să fie răspunzători pentru faptele lor în lucrările slujbei lor."

24. „Inițierea unei Bănci Naționale pe cel mai sigur temei."

.....

28. „Seansele Tribunalcelor să fie publice."

29. „Seansele obștești adunări să fie publice.

Ținerea rânduelei în sânul ei să atârne de însuși adunare, iar nu de vornicia de aprozi, potrivit regulamentului."

30. „Fiește-care pământeau să aibă dreptul de a adresa jălbi obștești adunări."

31. „Deputații să nu poată fi în slujbe și să nu poată primi nici ranguri nici mulțumire bănească în vremea deputăției lor.

32. „Chipul ce s'a întrebuințat la alegerea deputaților fiind în potriva legiurilor și prin urmare și obșteasca adunare de astăzi fiind rodul acestui chip, nu însuflă nici o încredere obștei. Deci această adunare să se desființeze și îndată să se înjghebe o nouă Cameră fără nici o înrăurire asupra alegătorilor din partea Ocârmuirei

pentru că acea Cameră să fie adevărată reprezentare a Nației și adevărata închizițiune a fericirii patriei.”

34. „Ridicarea țenzurei în privirea tuturor trebilor și intereselor din lăuntru a țerei.”

„Iată Punctele Petiției! Iată în ce duh de legalitate petiția fu formată! și ce îmbunătățiri, pe temeiul legilor sfințite prin reglement, Națiunea de la Ocârmuitorul ei cere.”

* * *

Petiția ¹⁾ îndată fu comunicată Prințului ²⁾ prin ministrul trebilor din lăuntru. Tot publicul se află în cea mai mare veselie, nădăjduind că Ocârmuirea, luând în privire legalitatea și sinceritatea petiției va face îdestulare cererei publice, mai vârtos, de vreme ce nu se cere nici o răspundere despre trecut, și toată lumea dorea numai îmbunătățiri pe viitorime. Dar toate aceste fu numai iluzii: Ocârmuirea nu numai că n'a încuviințat punctele de căpetenie a petiției, din potrivă, ea a privit însuși petiția ca un complot pornit în potriva existenței sale.”

„Deci prințul cum a arătat refuzul său; îndată împreună cu soția sa cu iuțcală de fulger s'a închis în cazarmă, și pe amândoi fiii săi, întovărășiți de o putere armată aproape de una mie de oameni a

1) Goana în potriva petiționarilor.

2) Mihail Sturdza,

trimes ca să prindă, precum porunca glăsuea, pe șefii complotului. Casa logofătului Costachi Sturza, unde se propunea (?) locul Complotului, a fost întâiu călcată, dar acolo pe nimeni altul nu au găsit de cât pe Boerul Costachi Sturdza și fiul Domniei-sale Aleco, care de Ocârmuire era privit încă ca Ministrul trebilor din afară. De acolo Miliția s'a suit la deal, și după ce fără isbândă a călcat multe case, a intrat în casa lui Alecachi Mavrocordat, unde ca după măsurile ce luase, se aștepta la o luptă înfocată. Dar și acolo cine era? Vre-o 15 tineri împrejurul unei mese ședeau la vorbă, fumând, unii din trânșii disfața pe cei-l'alți cântând din clavier. O parte din Miliție în număr de vre-o 60 cu baionetele întinse, cu cucoșurile trase, se reped în odaie; prinții amândoi, unul în calitate de Hatman, altul ca Polcovnic să înfățișează în mijlocul tinerilor criminaliști (?), a cărora singură vinovăție era că și ei împreună cu cei-alți compatrioți au iscălit refuzata petiție. După ce Beizedelele singure s'a încredințat că arme în odaie nu era nici de cum, că nici tinerii pe dênșii nu purta, Prințul acel mai mare în vârstă, adresându-se către Aleco Moruz, zice, că ar avea poruncă de la Părintele său să-l arestuie; atunci într'un glas toți cei-l'alți tineri răspund: că de vreme ce Moruz n'are mai mare vinovăție de cât ei, apoi său trebuie să meargă cu toți la închisoare său nu dau pe Mo-

ruz dintre dênșii; toți fu scoși din odaie cu cuvântul: „la Cazarmă dar, cu toții!“ În mijlocul ogrăzii ajungând tînăra tovarășie, beizede Grigorie,—adevărul nu înțelegem de ce cuvânt, de nu impuls numai de cruda sa inimă și de dorința poate, și de rușinea ce avea ca, de acasă pornind pentru bătălie să nu se întoarcă înapoi fără să fi vărsat sânge de dușman,—poroncește soldaților să sloboadă puștile asupra nevinovaților tineri; din norocire însă aceea poruncă fu retrasă de frațele său, care îndată porunci să slobodă în vînt.

„Beizede Grigorie de vreme ce n'a putut mulțami dorința lui, de a vedea curgînd nevinovatul sânge al compatrioților săi din care câți-va îi era și prietenî, poruncește soldaților să îi maltrateze în cel mai mare grad. Soldații dar, amețiți de vinul și de spirtul ce la pornirea lor din cazarmă în mare porție gustară, încurajați de rugămintele și de plîsetele Domnului și a Doamnei, ce îi trimisese, în sfîrșit temîndu-se și de amenințările barbarilor lor șefi, se asvêrlă pe bieții tineri, îi stâlcesc cu stratul puștei, le scot pălăriile din cap și îi târăe pe uliți de pîr. La mulți din ei a spart capetele, a frînt coastele, pohoae de sânge curge pe fruntea nenorociților tineri. Dacă ei n'a rămas morți pe loc, e singură pricină că ofițerii ce înadins de șefii lor fu depărtați la început, acum neputînd mai mult suferi o faptă așa de crudă asupra unor persoane ce ei singuri

socotesc nevinovate, să pun între soldați și așa îi scapă dinnaintea morții. Unsprezece tineri, din acele mai însemnate familii din Moldova fu în acest chip conduși la Cazarmă, de unde îndată aceea mai mare parte din ei, după ce ca pe tâlhari i-au legat cu frânghii udate în apă, fu expeduiți în căruțe de poștă la Galați, ca să-i treacă peste Dunăre.“

„Doctorul întâmplat la pornirea lor cercetează starea răniților, se împotrivește la îndata lor expeduire sub cuvânt că ar fi îngrijire despre a lor viață. Ocârmuirea nu bagă în seamă întâmpinările Doctorului și îndată depărtează pe tineri, ce abia respira. Poruncă s'a dat din potrivă pe vremea călătoriei nu numai să nu le dea nimic de mâncat, dar să îi trateze cu asprime. Alții dintr'înșii au fost trimiși peste graniță în Austria, doi din ei numai, după petrecere de câte-va zile în cazarmă, fu exilați la mănăstire.“

„Aceste cruzimi n'a fost de ajuns, căci acești pomeniți mai sus face numai o mică parte din complotul, ce cu așa mare fecunditate fu închipuit de ocârmuire. Deci noaptea târziu, Beizede Grigorie, întovărașit de Arnăuții săi, inadins pentru acest prilej înarmați, cu un detașament militar pe de o parte, șeful Pompierilor pe de altă, încep nocturnelelor strategii: N'a fost casă, unde ei, să fi supozat că s'ar găsi oameni amestecați în complot, care în noaptea aceea să nu fi fost

călcată. Locuitorii Iaşului pe la ceasul acela, cu drept îngrijii de neobicinuitele mişcări militare, închisese porţile ogrăzilor lor. Pompierii însă era acolo, cari strica porţile, spărgea păreţii şi pe oameni din aşternuturile lor ridicându-i, fără măcar să le dea vreme să se îmbrace. îi conducea la Cazarmă. Secretul aşternutului conjugal nu numai nu fu respectat nici de cum, din potrivă pe soţii, pe mame, pe surori le înjurau militarii, îşi băteau joc de dinsele, în cât sêrmancele, aşa de mult s'aun speriat, încât desbrăcate şi desculţe, fugeau pe uliţele Iaşului; dar şi aici tot o soartă pentru ele, fiind-că în noaptea aceea toate uliţele fu ocupate de militari; şi tot Iaşul declarat în stare de blocadă. *Dacă în acest chip moralul public fu jignit, oare proprietatea fost'a respectată?* Nici de cum; căci ce altă da soldaţilor curaj, de cât numai făgăduinţele ce primise de la şefii lor, să prade tot ce ar găsi prin case. Greu şi cu neputinţă e să apreciem paguba ce a suferit Iaşul în noaptea din 29 Martie. Sigur e că nici unul din militari ¹⁾ n'a eşit din casele călcate afară, fără să 'şi fi apropiat ceva. Bani, lucruri scumpe, în sfârşit tot ce avea preţ în casă, iată steagurile lor de biruinţă ce militarii biruitori răpea din pacinicele case a ne-

1) In mare parte Arăuşi şi mercenari, după obiceiul timpului.

norociților locuitori ! Multe prăzi, multe stricăciuni am putea enumera aci, dar să lăsăm de o parte paguba materială, și să venim la oameni, ce în noaptea trecută fu prinși și aduși în deosebitele închisori a capitalei.“

„Numele lor nu putem arăta, fiind-că sunt mai multe sute, ajunge numai să spunem că până a doua-zi dimineața casarma Iașului, Grosul Isprăvniceii și închisoarea Agiei gemeau pline de nenorociți, ce fu prinși fără veste în așternuturi de puterea armată. Din acești, acei de familii mai însemnate, acei de cari ocârmuirea se temea mai mult, saună, de dînsa erau, pentru alte întâmplări văzuți rău, a fost îndată legați și expediați la cazarma din Galați, unde îi aștepta cetățile Turcești ; alții fu bătuți cu bicele și puși în butuci, și obezi, alții în sfârșit fu supuși judecăței criminalicești. Ce deosebite chipuri, ce deosebite necazuri, ce deosebite pedepsi, pentru o crimă tot de o natură ! Adică pentru îndrăsneala de a arăta stăpânitorului său ale sale tânguiri pentru îndrăsneala de a cere de la dînsul dreptățile hărăzite prin regulamentul organic, și care fu jurate de Dînsul însuși la suirea sa pe tron. Protestațiile (?) cele mai energice împotriva acestei crude fapte nu produce nici un efect. Mame, soții, surori fu depărtate cu batjocură, când ele la cazarme saună la alte închisori vin să vază pe fiu, pe soți saună pe frați lor ; în zadar era rugămintele adresate

Domnului său Doamnei, ca să scape pe rudeniile lor.“

„Nespusă e cruzimea stăpânirei, neauzită în analile Moldovei barbarul chip cu care Ocârmuirea, ce se numește părintească, a întâmpinat cererile Moldovei, o Ocârmuire ce de atâția ani desbracă Țara, însfirșit o Ocârmuire ce a demoralizat pe tot poporul. După ce în grabă am arătat chipul prin care Ocârmuirea a răspuns petiției supușilor ei, ne socotim datorî chiar în favorul acelora ce astă-zî său în chisorî pătimesc, său în alt chip sunt prigoniți de ea, să depărtăm nedreptele imputări ce se aruncă asupra lor, cari imputări de și sunt de mai multe soiuri, totuși însă, nu sunt sprijinite de dreapta judecată. Mișcării din Iași liniștite, legale, bazate pe nici o putere armată se dă numele de revoluționară, ea se comparează cu cele urmâte în Franța, în Germania și alte părți a Europei, dar pentru numele lui Dumnezeu, ce asemănare între mișcarea din Moldova și între acele streine. — Moldovenii prin petiția lor, ce era iscălită de *Mitropolitul Țerei, de Archieriei, precum de D. D. Alecu Ghica, Iorgu Ghica, Costaki Sturza și alții, de toți bătrânii pământului, de corporații pământești și streine, în sfîrșit de toți acei, care cu lacrimi vine și depune iscăliturile lor pe actul tîngăirilor Naționale*, Moldovenii prin Petiția lor zic, nici de cum n'a vrut răsturnarea statului lor ; ei, departe de a fi în-

potriva lui Mihalaki Sturdza prin desbaterile lor din hotelul de S. Petersburg și mai pre urmă prin legala lor petiție au arătat din potrivă că ei pe stăpânitorul lor vroea, și pe dînsul erau gata să-l protejeze cu sîngele lor, dacă numai Domnul ar vroi să le încuviințeze aceia, ce ei de la Dînsul de la suirea sa pe tron au așteptat, și acum vîzîndu-se înșelați în așteptările lor au fost siliți să ceară. De prisos să mai insistăm la acest punct, de vreme ce petiția din 28 Martie arată mai lămurit, de cît noi am fi în stare să expunem duhul petiționarilor din minutul acela. Revoluționară ar fi fost mișcarea atunci, când ea ar fi fost pornită, sau în potriva persoanei Prințului sau în potriva Instituțiilor țării. Cuvintele rostite în adunarea din S. Petersburg, care neapărat, Ministrul ce era de față a reportat stăpânului său, dovedesc că mișcarea nu e pornită în potriva Domnului.“

„Ea nu era nici în potriva reglementului, fiind că precum am zis, lucrul de căpetenie ce să cere a fost păzirea reglementului; revoluționară ar fi fost mișcarea atunci, când petiționarii ar fi avut în gînd să schimbe duhul Instituțiilor, cari sunt aristocratice, care hărăzesc privilegii nobile, împilează însă partea neprivilegiată; revoluționară mișcarea ar fi fost atunci, când în potriva glăsuirii reglementului ar fi cerut o reprezentare Națională, când s'ar fi cerut o cameră, unde pe lângă boeri, în mai mare parte să șeadă negustori și

locuitori săteni ; revoluționari ar fi fost petiționarii, când ei ar fi cerut egalitatea în contribuție, iar, nu precum reglementul glăsuiesce, o contribuire numai pe capetele cele neavute, pe persoanele acele, care abia prin sudoarea frunței lor, se pot hrăni singure. Când s'ar fi cerut desființarea Boerescului, și țăranul să fie proprietar. Revoluționari ar fi fost însăfârșit petiționarii, dacă ei ar fi cerut ca slujbele să fie ocupate numai de oameni cu merit, fără deosebire dacă meritul să afle sub hainele galante a unui Magnat, sau sub îmbrăcămintele modeste a unui sătean sau negustor.“

„Iată ce mișcare Ocârmirea Moldovei, și acei care sunt inspirați de duhul ei, ar fi trebuit să numească revoluționară, dară nu o simplă petiție ce era pornită numai de indignație la care singure abuzurile guvernului au dat origina, o petiție care poartă caracterul nevinovăției și a modestei.“

.

„Intriga, aceea armă obicnuită a Mișailor și a Slabilor, în toată vremea armă plăcută a Domnului, a fost cu destoinicie de dânsul întrebuințată. El a avut marele meșteșug ca să încredințeze pe oare care clase de oameni, că ceasul a venit, ca ei să calce acea de pe urma treaptă socială, și să se ocupe, zice el, locul *Vechilor aristocrați ai țării*, aceste ființe atât de simple, atât de nevinovate a fost proteste înduplecate de viclesugul Domnului. Pute-o-ar cine-va să prepue ca în țară,

după reglement sunt Boeri mari și mici, o aristocrație care întuneacă ambiția a celor mai mici clase a societății, și ființe care vroesc să-și aproprieze sudorile și comoarele poporului.“

„Noi vedem că chiar Boerii acei vechi, pe care Domnul învinovățește, că strălucita tinerime din țară ridică glasul în potruva nelegiuirilor, îi aduc aminte nobilele sentimente de naționalitate, și Domnul vroeste, numai de cât, să piarză pe acci care propovăduesc țării întregi datoria și cinstea sa.“

„Este nevoie să mai aducem aminte crimele Domnului în potruva Mitropolitului și Archereilor, care să unise cu partida patriotică? Oare mai este nevoie să vorbim de publicațiile acele mincinoase, făcute în jurnalele oficiale a Capitalei, ca să înegrească și să înjosească reputația persoanelor sfinte.“

„... și cruzimile întrebuințate în potruva tuturor nevinovaților locuitori, apoi toți moldevenii, opriți prin amenințări, înșelați prin făgăduințe și slujbe, care se înjosec până în atât ca să slujească de tiranii țerei lor toți să se gândească la vrednica de jelit moștenire ce ei lasă copiilor lor în istoria țării, să gândească ei la Europa, la vecinii lor, care învinovățind infamia lor, se miră cu atât mai mult când ved, că curțile protectrice și suverane privesc cu ochii indiferenți toate aceste crime.“

* * *

Iată acum și ce eugeta și scria Gheorghe Lazăr.

În fragmentul ce urmează se oglindește de asemenea pe lângă starea noastră socială înainte de 1820 și decăderea în care se aflau instrucțiunea și educațiunea națională la noi, în acel timp.

„Când am venit într'acest ales și de D-zeu bine cuvântat pământ românesc, zice Lazăr ca să sea-
„măn grâul cel curat și fără neghină, am aflat
„într'acest pământ o mulțime de mărăcină; totuși
„nu mi-a trebuit prea multă osteneală de a-i pu-
„tea curăți, toți patrioții cei adevărați dându-mi
„ajutor, am putut foarte lesne semăna greunțele
„cele adevărate; fără tocmai când dintre semăna-
„tele grăunțe, nenumărate miș de flori străluciau
„pe holdele române, eată atunci și mulțime de lo-
„custe au venit, căutând ca semănăturile încă pînă
„a nu aduce doritele fructe să le strice. La a-
„ceasta nu puțin m'am fost mahnit, nu atâta căci
„știam, că locustele nici o dată nu vin ca să dea rod,
„ci să mănince sudoarea și osteneală pământu-
„lui, cât mai vîrtos, căci tare m'am încredințat,
„că unii de neamul românesc sunt cu totul pre-
„dați în limba grecească, și mai bucuros zic: *Ki-*
„*rie eleison* de cât *Doamne miluește-ne*.”

„O! cum de bine aș știut Grecii a se lîngări
„căt're Români, căt'î-au făcut chiar împotrivitori
„limbei românești. Nuî destul aceasta, ci încă și
„legile țerei le-aș stricat și legi noi aș făcut, ba
„și năravurile Fanarioților s'aș făcut de obște ca
„o datorie a le urma Româniî întru toate legile

„țerei, și năravurile românesce încet, încet s'aun pă-
 „răsit; și de nu era Prea sântitul Mitropolit Dio-
 „nisiu și cu alți aleși patrioți și școala aceasta ro-
 „mânească cu totul o derăpâna; și de nu se tri-
 „mitea fii de ai patriei la învățături în Austria,
 „Germania și Francia, rămâneam tot-d'auna cu
 „via nelucrată, plină de știri și bozii, pentru că se
 „încuibase atâtea nedreptăți în țară, cit de ari fi
 „înviat un Radu-Vodă, și un Ștefan-Vodă al Mol-
 „dovei, să veadă legile și năravurile românilor de a-
 „cum; încă de s'ar uita și la portul și modele de a-
 „cum cu plâns și cu amar s'ar ruga de Dumnezeu
 „aî trimete în adîncimea pămîntului, a nu mai ve-
 „dea nedreptatea aceasta ce se face! Așa se ur-
 „mează în ziua de astă-zî, fiind că patrioții cei a-
 „devărați, cari sunt de strămoșii lor clironomi lă-
 „sați cu hrisoave și legi întăriți, acum sunt cu
 „totul nesocotiți și ne primiți în slujbe, și trebue
 „cu oftări adânci să tacă, că de va vorbi pentru
 „patrie, îndată se trimet în urgiă, iar alți lipsiți
 „de patriotism împedică sborul și înfrumusețirea
 „fericirii noastre, mai vîrtos aceia cari sunt sub
 „aripile străinilor crescuți, căci se rușinează a
 „vorbi românește, ba și ce e mai mult, că de-
 „faimă limba românească“.

„Ah! cu mare durere a inimilor, simțesc aceasta
 „uniî strănepoți luminați, cari poartă numele și
 „sângele strămoșilor Romani, al cărora neam, oare
 „cînd, era cel mai mărit al lumii, era cel mai iscu-
 „tut“.

„sit, era cel mai înțelept înfrumusețat întru științe,
 „cel mai mare în sufletele patriotice; căci la Ro-
 „manî asemenea era îndemnul «luminărei neamului»,
 „precum a celor de jos și săraci așa și a celor de
 „sus și bogați !“

„Ba toți cu un cuget erau lucrând pentru bu-
 „nul cel de obște național; dară noi Români
 „de acum, cari suntem adevărați strănepoți ai Ro-
 „manilor, avem în ochi o ceață, prin care nu pu-
 „tem vedea lumina soarelui! Au doară nu pu-
 „tem avea și noi doctori români, ca să ne lumi-
 „nese ochii din vrerea inimei, iar nu din interes?
 „Au nu putem avea și noi filosofi, ca să ne în-
 „vețe filosofia în limba română? Toate putem ale-
 „dobândi, căci și noi suntem născuți ca și alte
 „neamuri, și nu oare ne au dat Dumnezeu acele da-
 „ruri. Cine poate zice, că fii Românilor nu vor
 „putea învăța toate învățăturile în limba patriei?
 „Eu văd acum ce putere și vrere au fii Români-
 „lor la învățătură.“

* * *

Am zis mai sus, că, școala lui Gheorghe Lazăr
 a produs un geniu extra-ordinar, care immortalisă
 pe zelosul seu profesor. Pentru a urmări mai de
 aproape energia fără seamă și caracteristica a-
 cestui geniu al școalei, reproducem aci un fapt re-
 latat în manuscriptul D-lui Gr. Sc. Gradișteanu
 și ca consecință a acestuia Programă mișcării de

la 1848¹⁾ care prin conținutul ei va răspunde tocmai țintei ce urmărim, adică, a stabili starea noastră socială înainte de aceea epocă, pentru ca de acolo să tragem consecințele ce în enunțarea din paginile de mai sus ne am propus.

În împrejurarea că D-l Rucăreanu în luna Mai 1848 fu însărcinat cu o misiune din partea Maiorului Tell, în garnisoană la Giurgiu pe atunci, către Ion Heliade Rădulescu la București, manuscriptul între altele relatează:

„Am plecat și la 10 Mai, la 12 ore am fost la „Heliade. El era închis în tipografie și tipărea „singur proclamația mișcării ce voia să facă. Bătu-l la ușă, 'mă declinaî numele și fui primit. „Dedeî biletul și 'i spuseî câte vorbisem cu Tell. „După ce citi biletul 'mă zise: Nu e cu putință „să es din București, toți birjarii sunt ai poliției, „unii plătiți, alții amenințați“.

„Heliade nu apucă să termine, continuă d. Rucăreanu, când bătu la ușă un servitor și intrând „în tipografie, anunță că D-na Maria Bălăceanu „dorește să 'l vadă. Heliade puse programa în buzunar și ne urcăm în salon.“

— „Am venit înadins, zise d-na Bălăceanu, ca să te dojenesc pentru că nu mîsei. Se prepară o revoluțiune, se fac adunări și d-ta nu te vezi nicăiri. Să 'ți spuî drept, domnule Heliade, ești nu te mai cunosc?“

Heliade ascultă mult și apoi răspunse: Unde să

1) Locusteanu pag. 31.

„fac aceste adunări? De se fac la D-ta, nu m'ai chie-
 „mat și n'ai dreptul să mă dojenesci; dar de se
 „vor fi făcând pe la alții, pe unde nu m'ai văzut
 „nici-odată, sau pe la persoane cu care știi că nu
 „sunt în relațiune și nu împărtășesc principiile
 „și dorințele lor, atunci în loc de dojană mă a-
 „șteptam la laudă din partea d-tale. Dar pentru
 „că mi-ai făcut onoare a veni să mă întreb de
 „ce nu mă mișc, eacă proba cea mai bună că nu
 „stați cu mâinele în sin, ci lucrați și eu cu amicii
 „mei! Și-i citi proclamația. D-na Bălăceanu ră-
 „mase uimită, apoi se sculă și îmbrățișând pe He-
 „liade îi zise: N'am auzit de la cei-l-alți ce aud
 „de la d-ta. Acum pricep de ce nu te aduni cu
 „dinșii. Deosebirea este mare; Dumnezeu să-ți a-
 „jute! Așa mai înțeleg și eu că se poate face o
 „revoluție cu speranța de isbutit.“

* * *

Iată acum, în prescurtare, Programa constituțio-
 nală a memorabilei noastre Mișcări:

„IN NUMELE POPORULUI ROMÂN“

„Dumnezeu e Domn și s'a a-
 rătat nouă; bine este cuvântat cel
 ce vine în numele Domnului.“

Respect către proprietate. Respect către persoane.

Fraților Români.

„Timpul mântuirii noastre a venit; Poporul ro-
 mân se deșteaptă la glasul trâmbiței îngerului min-

tuirii, și 'și cunoaște dreptul său de suveran. Pace vouă, pentru că vi se vestește libertate vouă."

„Poporul român se scoală, se urmează, și nu spre a se lupta o clasă în contra alteia, nu spre a rumpe legăturile sale de relații din afară, ci ca să ție în frâu și în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea Românilor e strigarea de pace, strigare de înfrățire. La această mare faptă a mântuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranități a Poporului; sătean, meseriaș, neguțător, preot, soldat, student, boer, Domn, e fiu al Patriei, și, după sfânta noastră credință, e și mai mult: e fiu a lui Dumnezeu. Toți avem aceleași nume de român. Aceasta ne înfațesește și face să înceteze toate interesele, să se strângă toate urele. Pace dar vouă! Libertate vouă!"

„Scularea aceasta e pentru binele, pentru fericirea tututor stărilor societății, fără paguba vremeia, fără paguba însuși a nici unei persoane. Nu se cuvine a pierde cei mai mulți pentru cei mai puțini, căci este nedrept; nu se cuvine iar a pierde cei mai puțini pentru cei mai mulți, căci este silnic.

„Poporul român, în cât către cele din afară, nu supără pe nimeni, respectă toate Puterile și cere a respecta și ele drepturile lui stipulate prin tratatele încheiate apoi între înalta Poartă și Rusia,

și protestă asupra oricărei fapte ce s'a făcut în
potriva acestor tractate.“

„Poporul român voiește cu o voință tare a-și păstra
neatârhnarea administrației sale, neatârhnarea legiurei
sale, dreptul său suveran în cele din năuntru, și re-
mâne în aceleași legături și mai strânse prin lumi-
nile veacului cu înalta Poartă.“

„Această voință e legală, e pe credința tractatelor
și nu e în paguba nimenui.“

„Poporul român leapădă un Regulament ¹⁾, care
este împotriva drepturilor sale legislative și în potriva
tractatelor ce-i recunosc autonomia.“

„Această lepădare este însuși în folosul înaltei
Porți, ce va fi arbitrară dinpreună cu Franța Ger-
mania și Englitera, cărora Români le reclamă
judecată și ajutor la orî ce asuprire ce li s'ar face.“

„Poporul român decretă și hotărește responsabili-
tatea miniștrilor și cu un cuvânt a tuturor funcțio-
narilor publici; și fiind că neresponsabilitatea nu
este un drept al nimenui, nici de moștenire, nici
de învoire, prin urmare nimeni nu perde nimic și
hotărîrea poporului e sfântă.“

„Poporul român voește o Patrie tare, unită în
dragoste, compusă de frați, iar nu de vrăjmași,
prin urmare decretă, după vechile sale datine ac-
cleași drepturi civile și politice pentru tot Românul.“

„Cine nu voește aceasta este vrăjmaș al feri-

1) Alusie la regulamentul Organic

cirii publice, e un alt Cain, ucigător de frate în
sînul mamei noastre Patrii.“

„*Poporul român va să dea dreptate, și dreptatea e a lui Dumnezeu. Dreptatea nu suferă a purta numai săracii sarcinile țerei și bogații să fie scutiți.* Prin urmare decretă contribuție generală după venitul fie-căruia. Aceasta înavuțește Patria, și o Patrie avută e în folosul tuturor și prin urmare în paguba nimenui. Aceasta chiamă pe toți la aceleași drepturi și datorii într'o Patrie dreaptă, înfloritoare și care cu tot dreptul nu va mai putea suferi control străin.“

„*Poporul român dă înapoi la toate stările dreptul cel vechi de a avea reprezentanți în generala Adunare; decretă de azi înainte alegerea largă, liberă, dreaptă, unde tot Românul are dreptul de a fi chie-mat și unde numai capacitatea, purtarea, virtuțile și încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales.* Aceasta pe cei buni, pe cei drepti nu-i păgubesc într'u nimic, și Românii au fost tot-d'a-una buni. O știu străinii și o știe proverbul cel vechiu: „*bună țeară, rea tocmeală*“. Această decretare nu e în paguba nimenui, va să schimbe numai tocmeala.“

„*Poporul român decretă tipar liber, cuvîntare liberă, adunări libere spre a vorbi, a scrie cele de folos, spre a arăta adevărul. Adevărul, ideile, cunoștințele vin de la Dumnezeu în folosul general al oamenilor ca soarele, ca aerul, ca apa, și prin*

urmărire sunt proprietate universală; și dacă se cuvine a fi respectată însuși proprietatea particulară, cu atâta mai virtuos este sacră și neatinsă proprietatea universală. A înneca adevărul, a stinge luminele, a împiedica foloasele, prin împiedicarea tiparului, este o vînzare către Patrie, o apostasie către Dumnezeu. Libertatea tiparului nu poate păgubi pe nimeni de cât pe fii întunericii.

„Poporul Român voește pace, voește tîrie, voește garanția averilor sale materiale, morale și politice.”

.....

„Poporul român chiamă toate stările la fericire rocunoasce facerile de bine ale comerțului, știe că sufletul lui este creditul, care nici-odată n'a vrut să-i înlesnească sistema trecută. Decretă dar o bancă națională, însă cu fonduri naționale.

„Poporul român, în generositatea și evlavie sa, se închină locurilor sfinte, și va trimite de acum înainte la sfântul Mormînt și la alte așezăminte religioase unt-de-lemn, tîmăie, făclii și însuși bani spre ținerea de școale, de preoți, spre lauda lui Dumnezeu și tot spre adevărata laudă a celui ce s'a restignit, spre desrobirea celor săraci, decretă că prisosul veniturilor monăstirești să fie al țerei spre desrobirea și ajutorul celor săraci; și reclamă moșiile monăstirelor închinat, a-le scoate de sub orî-ce mîncătorie.”

„Poporul român dă lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu, și ia de la Farisei ceea ce nu este al Fariseilor, ca să dea săracului care e fratele Domnului.”

„Aceasta nu e în paguba Românilor, ci spre mântuirea lor și lauda sfântelor locuri.”

„Poporul român în parte dreptatea de o potrivă la toți, și dreptatea o dă pentru toți și mai vărtos pentru cei săraci. Săracii, săteni, plugarii, hrănitori orașelor, fiii Patriei cei adevărați ce au fost defăimați atât de îndelung cu numele glorios de Români, ce au purtat toate greutatea țerei prin munca lor de atâtea veacuri, au lucrat moșiile și le au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari însuși, și au drept înaintea genorosității proprietarilor, înaintea dreptății Patriei, și-și cer o părticică de pământ îndestul pentru hrana familiei și vitelor sale, părticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și patria le o dă; și Patria iar, ca o mamă bună și dreaptă, va despăgubi pe fie-care proprietar de mica părticică ce o va da săracului ce nu are pământul său; după strigarea dreptății, după glasul evangheliei, după inima cea frumoasă a Românilor, în care a aflat parte străinii în tot-d'a-una, necum fraților lor, hrănitoriilor lor, tăria lor cea adevărată. Claca dar, și acea infamă iobăgiă, se desființează; lucrarea la lucrul drumurilor se desființează; săteanul fără pă-

mânt se face proprietar și țaria neînvinsă celor
mai avuți în folosul tuturilor și în paguba nimenui;
vistieria va despăgubi pe toți.“

„Poporul român, după vechile sale drepturi, vo-
iește ca Domnul în care este personificată suvera-
nitatea acestui popor, să fie tare prin dragostea pu-
blică, drept, luminat, voitor de bine Patriei, bărbat
integru; și ca să-l poată afla la alegere ast-fel
decretă, după vechile sale drepturi, a-l căuta în
toate stările societății, în toată Nația, iar nu în-
tr'un număr mărginit de oameni. Domnia nu e
drept de moștenire a nici unei familii, Domnia
este a Patriei.“

.....
„Puterea suverană purcede de la Dumnezeu și
în toată țara se află unde-va. În țara română este
în Poporul român ce are dreptul de a numi pe
capul cel mai înalt a Patriei. Prin urmare Popo-
rul, având dreptul suveran, poate revesti cu dînsul
orî-cine va socoti de cuviință.“

«Poporul român leapădă de la sine orî-ce titlu ce
i s'a introdus prin corupție de la străini în potri-
va vechilor sale datine. Domnul este ales unul dintre
cetățeni, și după domnie rămâne iar cetățean fiu
al Patriei. Domnul nici n'a fost nici nu este prinț,
Domn e tot cetățeanul, Domn e și capul țerei. A-
cesta este titlul cunoscut de toți Români. Vorba de
prinț e cunoscută numai de cei ce scriu din lim-
bele Europei.

„Vorbele de prea înălțat, prea laminat, sunt niște traducții din limbajul fanariotilor, iubitori de titluri“

„*Vorbele : nobil, nobilitate, sunt necunoscute între poporul român. Fapta asemenea e și mai necunoscută, căci nimic n'a fost de moștenire în țara aceasta, nici rang, nici titluri, de cât proprietatea și numele familiei.*“

„*Poporul Român decretă dar desființarea tuturilor rangurilor titulare ce nu au funcții și a căror nume nu aduce aminte de cât niște timpuri de barbarii de servilitate.*“

„*Poporul protestând asupra măsurilor arbitrare și nelegiuite de a se pune o taxă la învățătură de la care săracul, orfanul, fiul văduvei e scos afară; protestând asupra relei cugetări de a degrada și a ucide naționalitatea prin scoaterea limbei naționale din școli, decretă o învățătură pentru toți egală, progresivă integrală pe cât va fi cu putință după facultățile fie-căruia și fără nici o plată; decretă în București o școală politehnică, câte o universitate în București și Craiova, și câte un liceu cum și pensionate în fie-care județ; câte o școală normală în fie-care plasă și câte o școală începătoare bine întocmită în fie-care sat. Decretă științele ca și până acum în limba patriei, și cultura și înflorirea acestei limbi după natura și după originea ei cu literile sale, atât în*

cărțile profane cât și în cele sacre, cum și întroducerea literilor în toate cancelariile.“

„Despre acest capitol al învățătorei, guvernul va fi dator, sub a sa răspundere, a pune cea mai activă stăruință spre a se înființa așezămintele de educație publică ; și precum nu se poate lăsa nici un creștin a se nasce și a muri nebotezat, asemenea nici un fiu de cetățean, din cîți se află azi în vîrstă de 12 ani și cîți se vor nasce de acum înainte, să nu rămîne neîmpărțășit de învățătură, căci pe dînsa se întemeiază viitorul țerei și punerea în lucrare cum și garanția cea adevărată a așezămintelor Patriei.“

„Poporul român leapădă de pe sine neomenia și rușinea de a ține robi, și declară libertatea Țiganilor celor particulari“

„Poporul, decretînd o dată drepturile civile și politice ce le-a avut în tot-d a-una tot cetățeanul, declară că tot Românul e liber, tot Românul e nobil, tot Românul e un domn. Prin urmare de azi înainte desființează orîce pedeapsă cu bătaia și rumpe în obrazul gâzilor orîce biciu și orîce vargă ce degradă demnitatea cetățeanului. Bătaia dar se ridică de la orîce dregătorie și cu atât mai vartos din rîndurile soldaților.“

„Poporul român de și nu cunoaște ființa pedepsei cu moarte, însă pentru că adesea prin juecătoriile criminale, judecătorii de sistema cea veche a cutezat a da afară niște sentințe de maorte, fără

să fi putut a se pune în lucrare. *Poporul decretă desființarea cu totul a pedepsei cu moartea, atât în lucrare cât și în sentințe.*“

Poporul român văzând întrerumperile sale de relații cu înalta Poartă, mai virtos de la 1828 încoace, văzând că reprezentantul său la Constantinopol e un străin, reclamă a și avea relații d'adreptul cu înalta Poartă și reprezentant al său la Constantinopole însuși dintre Români.“

„Acele decretări vin din glasul general al Țerei; sunt drepturi vechi ale ei, sunt după legi, sunt dupe tractate. Înalta Poartă, atât în generositatea cât și în interesul său le primește. Rolul Rusiei este de a ne asigura drepturile când ar fi călceate din afară, și mai virtos când voim a ne reîntregi într'însele. Când ea ni se va împotrivi, va dovedi lumii întregi că a avut gând rău asupra noastră și asupra Turciei. — Archiepiscopul țerei le va binecuvânta, dacă este păstor după legea lui Christos; va sub-scrie decretul acesta în capul tuturor, de va voi să ne mai păstorească și de va fi pătruns de duhul Evangheliei. Domnul țerei nu poate sta contra, pentru că este alesul ei, și nu poate împedica aceasta faptă fără a și atrage numele de trădător al țerei și rebel către Înalta Poartă.“

„Boerii n'au nici un cuvânt a nu primi, pentru

că nu perd nimic, și mai virtos că prin învoirea lor vor da lumii o dovadă de frumosul suflet ce caracterisă tot-d'a-una pe cei mai mari ai Țerei. Strămoșii noștri ne au asigurat cu sîngele lor o Patrie Misiunea boerilor este a statornici dreptatea cerului, dreptatea Evangheliei într'insa.; misiunea lor de astăzi are și mai mare preț înaintea lui Dumnezeu.

„Neguțătorii, meseriașii, sătenii, bine-cuvîntă decretelor acestea; le reclamă, la cer, de și n'au avut pînă acum glas; *le-au cerut cu ochii, cu mâinile, cu toate mișcările, fără a scoate o vorbă, după cum cere mutul ars de sct, apa; după cum cere cel astupat, cel înecat, aerul.*“

Apoi manifestul adresează diferitelor trepte sociale un apel călduros entusiast și logic, din acest voiî reproduce numai următoarele pasagii:

„Boeri! Voi ați fost generoși cu străinii, 'i-ați primit, 'i-ați hrănit, 'i-ați avuțit, 'i-ați chemat a se împărțăși de drepturile voastre și nu veți fi voitori de rău pămîntenilor fraților voștri, nu veți face rușine Patriei în streinătate; nu veți suferi a se pune o pată pe numele vostru; nu veți lăsa un blestem peste copiii voștri, nu'i veți osândi a se rușina de numele ce le veți lăsa în moștenire. Dați din frumosul vostru suflet fericirea fraților voștri, fără paguba voastră, căci³ Dumnezeu vă va da însutit și așezămintele cele noi și drepte, peste curând vor înzeca veniturile voastre. Cu toțiî întindeți mina

a încheaga toate clasele sosictății într'un singur corp pe care să l' putem numi fără rușine Nația."

„Cetățenii în general, preoți, boeri, ostași, neguțători meseriași de ori-ce treaptă, de ori-că nație; de ori-că religie; ce vă aflați în capitală și prin orașe, Greci, Sârbi, Bulgari, Germani, Armeni, Israeliti, armați-vă spre a ține buna orânduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria e a noastră și a voastră. Vouă vă place a ședea într'insa și ea vă primește. Sistema cea veche nu v'a chemat și pe voi la masa de obște. De azi înainte o masă avem cu toții; un ospăț de frăție ni se întinde; aceleași drepturi vom avea cu toții."

„Și voi, o bine cuvântați sătenii, frați ai lui Cristos; munca voastră, pâinea și vinul se prefac în trupul și sângele Domnului; voi sunteți fiii cerului fiii păcii și ai țarei; voi sunteți hrănitorii noștri, voi ați plâns și vă veți bucura, voi ați însetosat de dreptate și vă veți răcori; pe voi va fericir Mântuitorul lumii. Fericiți sunteți și în lumea aceasta și în cea-l'altă. Stați dar la locul vostru, că zina, a venit; cătați-vă de câmpurile voastre ce vi le dăruiesc astă-zî Patria, care râde înaintea voastră și vă chiamă la fericire. Iar pentru că duhul răului, Satana, poate să mai ațâțe oare-care vrăjmași ce vă pismuesc mântuirea și fericirea, trimeteți din fiecare sat câte un preot cuvios și câte trei inși împunerniciți a vă cere dreptatea ce vi se cuvine."

„Dreptatea v'o dă toată lumea cu mâini pline și lacrimile în ochi.“

„Apoi poporul român declară astăzi în fața lui Dumnezeu și a oamenilor că, dacă proclamația sa se vede pretutindeni însuflată de spiritul Păcii, dacă ei nu vorbesc într'un ton amenințător și se țin pe drumul legilor și al tractatelor, aceasta învederează caracterul lor cel pravilnic, și sufletul lor ce de o potrivă adoară libertatea și a lor și a altor nații; ei voind a se întregi în drepturile lor scie a respecta pe ale altor nații. Aceasta îi face a vorbi ast-fel, iar nu frica: căci sunt o nație mai mult de 8 milioane suflete, și la orî-ce inva-sie din afară ce le va amenința libertățile, fiecare va sci a-și apăra vetrele, și străinul, în cele după urmă, la orî-ce nenorocire, va putea cotropi numai pămîntul dacă va dormi Dumnezeu, iar nu și oamenii. Nicî un Român nu va mai trăi după moartea independinței Patriei sale.“

„Frați Români! Respectați proprietatea și persoanele, adunați-vă cât de mulți, armați-vă cu toții, însă imitați pe frații voștri Transilvanî. Vedeți cum se adunară atâtea miriade fără să se facă cea mai mică larmă, cea mai mică neorînduială. N'aveți nici o temere de cât temerea de Dumne-zeu, și atunci vouă cu adevărat vi se va cuveni a striga fără rușine că: „Cu noi este Dumnezeu.“

„Cu noi este Dumnezeu, fraților ; în numele lui sculați-vă, și îngerul răsbunării dumnezeesci va stinge pe tot vrăjmașul și va dobări și cal și călăreț ; carele și armele lui vor fi risipite ca pulberea și planurile lui împrăștiate ca fumul.“

„La arme Români ! la armele mântuirii !“

* * *

Astăzi, observând avântul cultural în țara noastră, aceasta ne indică că o nouă evoluțiune se produce, de astă-dată pe cale morală, când, cu aceeași energie tot românul este chemat la armele științei !

Astăzi, când Majoritatea punctelor din acel prudent program, acum întocmesc bazele Constituțiunei noastre, credem că, în afară de împrejurări, dacă proclamația lui Tudor Vladimirescu la 1821, ar fi fost stabilită și sprijinită cu atâta măiestrie pe principiul *Păcii* și al *Ordinei*¹⁾ ca proclamația lui Heliade la 1848, cauza noastră națională ar fi fost servită, poate, chiar din acel timp. Așa dar diferența în proceduri,—cari în majoritatea casurilor decid succesul său insuccesul cauzei,—între aceste două mari inimi românești cari au preparat regenerarea noastră națională constă în cultura spiritului lor, deosebită.

Conducătorii poporului român în generațiunea lui 1848 au profitat de bine-facerile științei și ast-

1) Tudor la 1821 permise pandurilor săi a revendica cu forța averile lor, răpite.

fel numai au avut succes în opera lor: nu însă puțin au înrăurit și împrejurările, spontaneitatea și eroismul lor. În societatea noastră, astăzi regulat constituită, în cucerirea orî cărui ideal n'avem de cât calea morală Ni se cere deci din nouă eroism și pe acesta nu-l putem repurta de cât cu armele științei.

Astăzi, nu acțiunii eclatante de un moment trebuie să cautăm a produce, nu o instrucțiune superficială ne este suficientă, nu în frivolele bagatele (niaiseries) scolastice trebuie să ne admirăm. Aceste sunt bune pentru micii *docti* cari voesc cu orî-ce preț a fi *licențiați* sau pentru marii savanți, cari le știu mania după voință. Ci, ne trebuie să dăm probă prin acte de curagiu și de abnegațiune pe cale morală, în toată viața și de dimineată pînă seară făcându-ne datoria, ne trebuie o pozitivitate în instrucțiune, dacă mă pot exprima ast-fel, care nu se capătă de cât cu o lungă și continuă meditațiune și aceasta este tocmai parte morală care alipită, intercalată, unită la ferventa noastră instrucțiune de astăzi, ne ar da garanția cerută în succesul ce suntem chemați, ce avem ambițiunea legitimă a cucerii.

Instrucțiunea și educațiune, sunt două termeni—cari se opun unul altuia, și din nenorocire siliți suntem a da dreptate opunerii unuia celui alt, ceea ce se face astăzi—mult timp însă au fost aproape sinonimi Dacă ei însă se distingeau

unul de altul, ei nu se separau cu toate aceste, se susțineau și se ajutau reciproc, și sfârșiau prin a se reuni în unitatea unui singur rezultat.

Așa erau lucrurile în ce privesce această cercetare, în trecut când încă, mediul normal domina; însă de când artificialul s'a agățat de cumpâna instrucțiunei, cumpâna educațiunei nu mai corespunde la echilibrul balanței. . . . Așa dar o separațiune s'a operat. Nasce acum întrebarea cum și de când s'a operat aceasta? De când Statul a crezut de datoria sa a lua în îngrijirea sa sarcina instrucțiunei publice. De când Enciclopediștii au dat drept țință educațiunei „desvoltarea tuturor puterilor unei ființe,” ca și cum între „puteri” nu ar exista și din acele radical rău-făcătoare! Și în fine de când s'au desunit două din lucrurile cele mai inseparabile din lume: dreptul individului și dreptul societăței.

Educațiunea publică, cu toate aparențele sale, ea se bazează și nu poate a se baza de cât pe spiritul de devotament către interesul public și de renunțare către propriul său avantajii. Ca referire iată ce zice D. Brunetière în recentul său studiu examinând instituțiunile școlare a epocii noastre: „In orî-ce timp și sub toate latitudinile, „interesele permanente ale patriei sau ale societăței sunt acele care trebuie a regula materia „educațiunei publice. Patria și societatea au dreptul de a ne crește pentru ele; sau mai bine

„zis, ele sunt obligate a o face, pentru că ele nu pot subsista de cât cu această condițiune.“

Resultă d'aci că între educațiune și instrucțiune, între care sunt numeroase raporturi, aceste raporturi n'aũ nimic constant nici necesariũ, ele variază forțamente cu starea spiritelor.

În zilele noastre, instrucțiunea n'are nici decum de obiect cultura desinteresată a spiritelor, ci se forțează a da fie-căruia un mijloc de existență, un instrument superior, dacă se poate, pentru a triumfa în lupta pentru viață. Ca referire D. Brunetière zice: „Din toate obligațiunile ce societatea ne impune, instrucțiunea actuală nu recunósce de cât una, care este aceea de a fi fie „care artisanul propriei noastre averi.“

Această instrucțiune desvoltă dar, în cel mai înalt grad, spiritul de individualism, și considerațiunea succesului dominând'o cu deosebire, spiritul de sacrificiũ nu poate găsi loc.

Aceste observațiuni făcute constatãm că există o indiferență pentru tot ceea ce nu este instrucțiune, ast-fel se explică și faptul că programele noastre sunt supra-încărcate—fără facultatea pentru elev d'a face ver o combinațiune utilă, din vreme, pentru cariera cărei se destină sau supunându-se propriei sale aplicațiuni¹⁾ — supra încărcare, zic, care are de cauză necesitatea pe

1 V. mai departe concluz. Dr. Gaster Instr. in Englitera

care nu o mărturisim, dar care o încercăm de a diminua numărul candidaților, descurajându-i. „Aceasta stare de lucruri rezultă, poate, de la autoritatea care stabilește programele sale, adică de la consiliul Instrucțiunii publice, opiniasă D-l Brucetiș, compus exclusiv de profesori specialiști cari, cu toți, caută a introduce cea mai mare parte posibilă din specialitatea lor. Dacă compunerea consiliului ar fi mai puțin exclusivistă, dacă magistrați, administratori, militari, eclesiastici ar fi luat parte, instrucțiunea nu ar merge mai rău și educațiunea ar merge cu mult mai bine. Caracterul instrucțiunii publice ar fi mai puțin utilitar, mai puțin profesional, mai general și adevărat uman.“

Poate acest adevăr să aibă chiar dorința d'a aduce remediarea răului existent, au hotărât pe D-nul Take Ionescu, fost ministru al Instrucțiunii publice, să ordone întocmirea unui raport detaliat asupra instrucțiunii în Anglittera cu executarea căruia a însărcinat pe D. Dr. Gaster. Iată ce citim în concludsiunile acestui raport:

„Scopul acestei descrieri a învățământului în Anglittera cu care am fost însărcinat de d-nul Take Ionescu, Ministru al Instrucțiunii Publice, nu este numai de a prezenta o schiță repede: Mai are și un scop practic; ba chiar, mai presus de toate, trebuie să urmărească un scop practic, adică acela de a prezenta informațiuni exacte, din

cară s'ar putea trage foloase pentru instrucțiunea publică în țara Românească."

"Fără a intra aci într-o discuțiune teoretică asupra diferitelor sisteme urmate de pedagogia modernă, asupra modului cum se înțelege instrucțiunea în diferite țări, și a meritului ce posedă fiecare din aceste sisteme; mă voi mărgini a formula câte-va concluziuni la cară am ajuns, în urma unui studiu aprofundat al sistemului englezesc, și de a presenta câte-va recomandări și propuneri cară s'ar putea adopta pentru ameliorarea stărei actuale a învățământului public în țara Românească."

"Incep cu Universitatea. Se înțelege că nici nu poate fi vorba a introduce sistemul organizațiunei englezești, care este departe de a corespunde necesităților actuale, și ar fi un pas înapoi dacă s'ar imita acea organizațiune medievală. *Cu totul alt-fel stă însă cazul cu acea mișcare cu desăvârșire modernă pe care am descris-o mai sus, adică serile de cursuri ce se țin de către absolvenții Universității și de către profesorii de frunte în toate acele orașe unde nu sunt școli superioare.* Ateneul Român corespunde oare-și cum cu acea mișcare: deosebirea însă consta în faptul că la Ateneu se țin numai o singură conferință, în loc de un șir de conferințe, și că conferințele sunt gratuite, adică nici publicul nu plătește, nici conferențiarul nu este remunerat."

„Aci în Englitera se țin asemenea destule conferințe publice, gratuite; dar unde e vorba de o instrucțiune sistematică s'a recunoscut mai întâiu că o atare mișcare trebuie să pornească de la centrul suprem al științei, reprezentat prin Universitate, care dă direcțiunea și represintă și garanția morală pentru valoarea științifică a prelegerilor; și apoi că, dacă cei ce vor să învețe, nu voesc a aduce nici un sacrificiū bănesc, nu vor profita de acea învățătură, căci nici ei nu vor căuta a trage un folos cât se poate de mare din acel șir de conferințe asupra unui și aceluiași subiect; dar nici conferențiarul nu se va simți a fi atâta îndatorit de cât numai dacă este plătit.“

„Acest sistem de conferințe s'ar putea foarte bine adopta, dacă Senatul ambelor Universități din București și Iași ar urma exemplul Universităților din Oxford și Cambrige.“

.....
 „Școale Secundare. *Resolvirea problemei școlii reale într'un mod cu totul practic. Baza educațiunei rămâne aceeași tocmai până la epoca când școlarul începe să decidă ce carieră va apuca. La vârsta de 17 sau 18 ani, omul știe deja ce voește să fie în viață; intrând în cl. VI-a elevul va putea alege între una și alta, s'ar putea chiar introduce sistemul eclectic, așa cum l'am descris vorbind de școala primară¹⁾ semi obligatoare și cum este la universi-*

1, Pag. No 18 din rap D-1 Dr Gaster.

tațiile germane. Studentul trebuie să urmeze la trei cursuri, dar este slobod a-și alege cursurile. Unul sau două poate să fie permanente, la care trebuie să asiste, pe când unul sau două sunt lăsate în voia lui. Studentul din cl. VI-a poate să urmeze la două cursuri: limbele vechi clasice de ex., și istoria sau matematica, sau o limbă două moderne, sau științele naturale, și așa poate să 'și aleagă alte două din care unul principal și cel-lalt accesoriu.

„Dacă se mai adaogă pe lângă clasele III—V comptabilitatea, geografia comercială și corespondența ca obiecte facultative, la care poate să urmeze un școlar în cazul care acesta va fi scutit de ex. de limba latină sau altă materie, atunci clasele inferioare vor corespunde și școlii comerciale.“

„Ast-fel câte-și trele aceste școli: clasică, reală [adică tehnică] și comercială se vor afla unite într-o singură școală.“

„Eū consider apoi, zice D-l Dr. Gaster, a fi de importanță capitală transformarea radicală a școlii primare. Marea majoritate a populațiunei nu-și capătă educațiunea la gimnaziū și la universitate, ci numai în școala primară. Cu atâta cât învață acolo, trebuie să se mulțumească toată viața lui. Nu se va putea tăgădui că bagagiul literar ce-l ia cu sine din școală, nu trage mult. Este un fapt vădit că școala primară, așa cum este constituită, nu poate să fie de un folos mare pentru creșterea și instrucțiunea poporului.“

„De obicei, școlarul părăsesce școala la vârsta de 11 sau 12 ani, o vârstă atât de crudă, în cât un băiat în acea vârstă nu poate fi încă bun de nimic. Nici nu poate lucra, nici a se dedea unei meserii, nici să intre calfă la meșteșugar, nici băiat de prăvălie, este încă copil crud. În cât privește cunoștințele ce le capătă în școală, nici n'a avut vreme a se închea. Nu trece un an, și copilul a uitat mai tot ce a învățat în școală.“

Cu totul alt-fel ar sta lucrurile, dacă s'ar ridica nivelul școalei primare lărgindu-i activitatea și folosul ce poporul va trage de sigur de la dînsa. Dacă, pe lingă patru clase existente, s'ar mai adăoga încă două sau trei, după modelul școalei primare engleze, importanța și valoarea școalei primare ar crește în proporțiune geometrică. Copiii vor fi ținuți în școală nu până la vîrsta necoaptă de 11 sau 12 ani, ci pînă la vîrsta de 13—14 ani, cînd mintea e mai coaptă, omul mai desvoltat; ei vor fi și mai bine pregătiți pentru lupta vieței, și vor avea cunoscînțe mai întinse și mai bine întemeiate. *Se va ridica și nivelul intelectual al clasei de jos, și se va evita proletariatul intelectual,* ciuma cea nouă ce bîntue țările continentului. Numărul elevilor din școalele secundare și superioare va scădea, și se va desvolta în lungul și în latul țerei, *acea dorință de a citi care se consideră aci ca scopul ideal ce 'l urmărește, școala primară.* „**Fă pe om să iubească cartea, să aibă do-**

rință de a cîti și ești sigur că, dacă are vre-o capacitate, se va desvolta singur.“

Principiul cel fundamental al școalei este să dea omului încredere în sine însuși, dragoste de muncă, iubire de adevăr. Numai ast-fel se asigură viitorul unui popor.“

În Anglia învățămîntul superior și secundar urmărește în aceleași timp scopul de a crește ca și cel de a instrui. Ambele aceste ținte au ca rezultat că școlarii au o instrucțiune generală, iar nu profesională; elevii când părăsesc școala n'au nici o carieră fixă, pe când în liceele noastre, s'a zis, că se pregătesc funcționari. Mulți au observat și au scris chiar, fără a aprofunda origina rēului, că această aptitudine funcționarismul e înăscut în noi.

Practica de astă-zî ne este îndestul cunoscută: cu desgust am auzit zicându-se: românul nu e bun de cît a fi funcționar aproape nimic alt nu întreprinde. Altul a invocat: este o manie între români de a fi funcționari. Toți aceștia însă, deși relateau un rău existent și pe care din nenorocire suntem siliți a'l recunoaște, s'au înșelat nevăzând în noi de cît aptitudini d'a deveni funcționari, biurocrați, *machine automatice*. Nu în aplicațiunea noastră care n'a avut privilegiul încă d'a se manifesta liber, trebuiau să caute origina rēului, ci în direcțiunea ce ni se dă. Câte și varii pot fi ocupațiunile intelectuale la cari ne putem

deda dacă în ultimii ani ai studiilor noastre ni s'ar permite a face alegerea prin combinațiunea ce voim a da studiilor ce urmărim și acesta trebuie să se îndeplinească dacă e adevărat că idealul învățământului este mai mult a desvolta caracterul, iubirea adevărului, respectul individualității și libertatea personală; de cât a da cunoștințe profesionale și mai cu seamă cunoștințe abstracte care nu au nici o aplicațiune practică.

În Anglia educațiunea obiceiurilor este încă un punct principal. Se cere ca o condițiune esențială ca: școala morală să producă gentilomi atât ca etică cât și ca estetică.

Vorbind de profesiuni, ca epilog al învățământului, ce note îmbucurătoare avem de înregistrat relativ la principala noastră profesiune: funcționarismul? Iată cum se exprimă în această privință, D-l Disescu în dreptul său public la pagina 859. Biurocrația: „În sensul desprețuitor, se desemnează un spirit de castă care isolează pe funcționar, de societatea civilă, și se desemnează *formalismul rutinar* în administrațiunea serviciilor publice. Contactul personal al administrațiilor cu funcționarii, e, în birocrației, întovărășit cele mai adesea cu un simțimânt de umilire personală pentru cei d'întăiu. În drept agenții care formează birocrația nu au autoritate proprie, nu domină nimic, dar în fapt, *din cauza formalismului și aroganței lor*, vulgular le recunoasce un fel de putere ascunsă, care răspândește și mai mult antipatia.”

Dacă într'un sens restrâns cuvântul : Biurocrație are un înțeles defavorabil, totuși ea aduce foloase reale.

Țara, care ne servi până aci de model și comparațiune cred că ne va furnisa de asemenea, prin cercetarea asupra profesiunelor filor ei în societate, încă un model de moralitate. Am sub ochi uvragiul D-l M. Leclerc „Les Professions et la Société en Angleterre“ și iată la ce conchide D-sa asupra profesiunelor în Insulele Britanice.

Ele aū de fundament caracterul național și dacă voim ca edificiul național să se înalțe și să se desvolte, dacă voim să dureze trebuie a 'l consolidă la bazele sale : necesită ca autoritatea să se stabilească și ca spiritul de independență să rezervă din *virilul învățământ al vieții*.

Autorul ne arată fructele acestei educațiuni „atât pentru individ a parte cât și pentru societate în întregul ei.“ Scopul e d'a pune în evidență și explica secretul puterii și a energiei poporului. Prin partea consacrată profesiunelor ne demonstrează cum se recrută diversele clase ale societății zicând că educațiunea aceasta trebuie să înceapă de timpuriu și că importanța nu constă în a dobândi cutare sau cutare cunoștințe ci practica afacerilor. Ca exemplu aduce producerea genilor științifice : Huxley, Tyndall, Herbert Spencer, cari toți sunt fii propriilor lor opere. Darwin singur dintre acești învățați eși din universitate și încă nu primi

nimic de la ea. Când într-o țară se produc, în mijlocul condițiilor defavorabile nu cîte-va spirite excepționale dar un șir de savanți „auto-didacți“ cari, aș brasdat căi nnoi în știință, este imposibil d'a nu căuta această cauză în vigoarea rasei care se revarsă din natură.

Clerul Anglican se recrută în universități. Viitorii clerici (clergymen), în loc să fie închiși într'un seminariu, împart existența celor alți studenți, discută cu ei cestiunile zilei la desbaterile de la Union-Club și iaș parte la orî care alte investigațiuni; ast-fel se stabilește o comunitate de idei între cler și națiune și deci Biserica este dotată de către această educațiune liberală: cu caracterele și talentele cele mai diverse.

Personalul didactic se recrută din aceleași sorginte, însă universitățile nu dau preparațiunea specială viitorului profesor. El învață meseria sa practicând'o.

Pentru oamenii de legî, cu toate că tendința spre o preparațiune științifică specială se arată din ce în ce mai mult, învățămîntul practic ocupă încă un loc însemnat. Știința teoretică a dreptului este inutilă pentru a reuși la barou și cea mai mare parte dintre advocați se mulțumesc d'a fi dibaci practicianți. Ceea ce e remarcabil e cunoștința, perfectă onorabilitate și independența absolută a magistraturei. Judecătorii englesi inspiră tuturor părților un respect de care se miră

streinii, dar care merită înalta imparțialitate tradițională la ei.

Pînă la o epocă recentă, recrutarea funcționarilor publici nu era dominată de nici o lege și locurile se distribuiau în mod arbitrar. Astăzi *poarta este închisă favoarei*. Posturile se dau în urma unui concurs¹⁾ accesibil tuturor, sau, în unele cazuri puțin numeroși, limitat la persoanele agreate de către șeful administrațiunei competente. Orice candidat trebuie să facă probă de capacitate în fața comisiunei de examen și serviciul civil este o carieră „tot atît de sigură și regulată cît și pusă la adăpost de mișcările politice” ca și armata.

Cu toate progresele constante ale democrației, se poate zice că, confirmă D-l Leclerc, în foarte rare excepțiuni, profesiunea omului de Stat nu a încetat de a fi în mâinile unei elite. Parlamentul de și în principiu deschis orî și căruî cetățean, este în realitate un Parlament al bogaților. Neapărat că trebuie să fim fericiți vîzînd în toate cazurile talentul unit cu bogăția, dar este permis a spera că în curînd repartițiunea funcțiunelor legislative ale camerilor va deschide porțile sale talentului fără bogăție.

Finind cu studiul elementelor ce compun societatea, D. Leclerc trece la studiul societăței chiar tratînd despre viața economică, obiceiuri și idei, pe cari nu vom căuta a urmări, ci conchisînd

1) Nu numai cele de copist, ca bunióră la noi.

zicem că : Anglia, care pe la începutul secolului al XVII-lea era încă o societate sedentară, pastorală și agricolă, 'și datorește splendoarea sa de astăzi, supremația sa maritimă, comercială și industrială **efectului prelungit a educațiunei morale și fizice.**

Țara s'a dezvoltat în interior și s'a întins în exterior pentru că, **copii ei aveau amorul muncii și energia morală, gustul întreprinderilor îndrăznețe și vigoarea fizică.** Așa dar, toată onoarea revine, acestei educațiuni, care formează „Omenii“ care favorisând energia corporală se introduce în resortul moral.

La noi însă am constatat contrariul : Pe câtă vreme educațiunea continuă, printr'un rest de obiceiuri antice, de a tinde la progresul pacific al instituțiunei sociale, instrucțiunea din contră nu tinde, prin toate procedurile sale, de cât la progresul individualismului. Lamennais, ¹⁾ zice : „Societatea umană este fundată pe darea mutuală sau sacrificiul omului către om, sau a fiecărui om către toți oamenii, și sacrificiul este esența oricăreia adevărate societăți.“ Intr'un cuvânt, ceea ce imperios ne trebuie nouă este a ridica la înălțimea progresândeii noastre instrucțiuni educațiunea noastră. Evident, trebuie să

1) Filosof și teologian francez, autor al nvrăgiilor : *Essai sur l'indifférence en matières de religion*, și *Paroles d'un croyant*. (1782 - 1854).

căutam a fonda educațiunea noastră națională dacă nu voim ca *mijlocul (școala)*, prin care s'a înbunătățit starea noastră socială imediat anterioară, să continue a rămâne o cultură pripită care pe zi ce merge ne face să pierdem din sentimentele acele cari au făcut odinioară tăria părinților noștri.

Acești doi factori perpetui ai civilizațiunei, erau în echilibru pe atunci, și tocmai aceasta făcea splendoarea Școalei lui Matei Basarab al Valahiei, Vasile Lupu al Moldovei și a timpilor de glorie în trecut.

COMUNA ȘI APELUL LA ȚARĂ

Moralitatea proprie zisă — știința buneî conduite — are de obiect de a determina cum și pentru ce unele moduri de conduită sunt vătămătoare și altele bine-făcătoare ; bunele și relele rezultate nu pot fi accidentale, dar trebuie să fie consecințe necesare ale constituțiunei lucrurilor, și justa apreciere spune, că, atributul este al științei moderne de a deduce, din legile vieței și din condițiunile existenței, care e felul acțiunelor imperios necesare ce tind să producă fericirea, și cari e felul acelor ce tind să producă nenorocirea.

De la acest punct plecând, vom reaminti că în destule rînduri s'a semnalat despre starea materială a țerei, care se traduce prin cuvintele : „abus“ și „miserie“. Ceea ce trebuie a ne preocupa mai serios astă-zî, ceea ce ne propunem a releva

este starea morală a țerei. Ceea ce trebuie să voim este a revendica, pentru dînsa, liberul său arbitru. Pentru convingerea necesității acestui liber arbitru, n'avem de cît a constata rezultatele sistemului opus care domină.

Naționalitatea, demnitatea și libertățile noastre mai presus de toate ! Inbirea lor și dorul d'a vedea înflorind centrele noastre comunale trebuie să ne dictese conduita.

Înainte d'a pași mai departe în detaliile ce voim a cerceta din punctul de vedere al regimului municipal, datorăm un omagiū către pactul nostru fundamental a cărui aplicare sinceră dorim pentru ca și Comuna și Țara să prospere. „Avem o „construcțiune largă democratică, liberală. Dar „textul ei este literă moartă“ zice D-nul Meitani în opul său de „Drept Constituțional“ la pag. XXXIX.

Cu acest privilegiū de am voi să ne urcăm la sorginta sistemului guvernamentului constituțional, așa cum el astă-zi se practică în cea mai mare parte a Europei — în cît a ajuns să fie un drept public European, — nu ne putem raporta în cazul acesta, cu hotărîre, de cît numai la Anglia, a-cestă mună puternică a tot ce numim în zilele noastre : „sistem sincer constituțional.“ Nimeni nu contestă că Țara marei Bretanie dă lumii continu, încă din anul 1688, spectacolul măreț de o supunere strictă, leală și liberă la legea pămên-

tului, la Constituțiunea admisă, oprind cu modul acesta nouă sgduiri, nouă resbele civile; dobândind, din contra, o nouă forță din venirile successive, dar pacinice, ale fie-cărui partid la cârmuirea statului; dând o mai vie putere, cu modul acesta, vieții politice și mișcării legale.

Toate detaliile, toate nuanțele artei de guvernare, într'un asemenea sistem sincer constituțional, le putem lesne găsi în operele erudite și înalt meritore, asupra instituțiilor și vicisitudinilor constituționale ale Angliei, lucrute de Blacstone, Hallam, T. Erskine May, Gneist, Fischel¹⁾ și Fran-

1) Germanul Fischel, de și stins din lume în etate numai de 32 ani, ne a lăsat, cu toate aceste o mare dovadă de tot ce poate o hotărîre a omului, ajutată de o stăruință continuă. Istoria sa asupra constituțiune Angliei este o lucrare puternică, produsul unui spirit lucid, sagace și liberal, și ajutat de o erudițiune profundă, dobândită grație unei labori din cele mai dificile — Lordul Brougham ne a dat „The British Constitution, (Cercetarea constituțiunii englese), sub o formă facilă, clară, și dogmatică. — În privința lui Hallam, Guizot ne zice că „istoria constituțională a Angliei“, lucrută de acest din urmă, este o operă erudită, corectă desăvârșită, care ne arată toate fructele, ce a produs în Anglia studiul politic al istoriei acestei țări, de când există un guvernământ liber, ce lasă libere să se misce regulat resorturile organismului constituțional. (Prefața traducțiunii lui Guizot a istoriei constituționale a Angliei, de Hullam, p. XXII) Hallam începe de la epoca regelui Enrich VII și termină la moartea lui George I. — Alături eu acest istoric putem numi pe Macaulay, a cărui expunere plăcută, sistematică și facilă,

queville. Lordul Russell și Lordul Brougham nu ne-au luminat mai puțin asupra mecanismului constituțional din țările insulare.

Belgia, — care, după credința noastră, vine imediat după Anglia, zice D-nul Meitani la pag. XXXIII atât această țară este de înaintată în arta unei corecte, leale și libere administrațiuni constituționale, — are mândria de a număra o pleiadă întreagă de autori luminați, cari, saū grăbit, unii a comenta și explica constituțiunea ce s'a așezat la 1831, alții au tratat cestiuni de pură teorie

aduce mare serviciu celor ce se aplică studiilor constituționale. Oglinda, în care se reflectă regimul constituțional cu mai multă puritate, ne fiind de cât numai guvernământul Regatului Unit al Scoției, Angliei și Irlandei, Lordul Macaulay ne expune pe rând toate detaliile acestei vieți libere, oneste, leale, corecte și fericite, ce numim: „*viața constituțională a unui popor*.” Cercetările lui Macaulay încep de la Iacob II-lea. Putem deschide cu mare folos, pe lângă toate aceste, mai multe monografii din ale lui Iohan Russel, care a tratat libertatea presei, libertatea învățământului, dreptul sacru de proprietate și altele.

Domnul Gladstone asemenea publică în 1880 o colecțiune de mai multe studii separate, între care se relevă purtarea constituțională a Reginei Victoria, sub titlul: *Vie du Prince Epoux*. Albert Gigot dete la Paris, în zilele din urmă, o traducțiune fericită după acest uvrăgiu (Paris Librairie Germaines Baillière & C-iei 108 Bd St. Germain) — Dreptul public neerlandes are un comentator distins, pe D. Thorbecke, fiu al operilor sale, publicist plin de talent, bărbat de mare valoare, neobosit la travaliu care singur l'a ridicat la înalta pozițiune ce ocupă în țara sa.

constituțională.¹⁾ Mai ales pentru noi Români, Belgia urmează neapărat să fie continuu un model de privit în toate procedimentele realizării sau speranțele noastre. Țara mărginită ca și noi, a știut, cu toate acestea, să se înalțe falnic în arte, științe, industrie și comerț. Înconjurată din mai toate părțile de state mari și forte, întocmai ca și noi Români, Belgia a putut să și atragă, cu toate aceste, stima, simpatia și chiar respectul vecinilor, grație unui travaliu liniștit, continuu hotărât în interval de peste șase decenii²⁾.

Revenind la subiectul nostru, vom afirma că, regimul administrației comunale răspunde scopului său numai dacă va concilia drepturile și datoriile sale într-o măsură dreaptă, fără a le sacrifica pe unele celorlalte: această familie secundară care formează un mic Stat în Statul cel mare trebuie să se respecte. Proprietățile sale sunt tot așa de sacre ca ale cetățeanului isolat și câtă să se bucure de produsele ce îi dau acestea. Ea este obligată la rându-i a se supune legilor generale, a participa la sarcinile publice, a satisface nevoile morale și intelectuale ale locuitorilor.

1) Thonissin, Defooz, Destriveaux, Vandenpeereboom, Tielcmans, Brouchère, Gérard și Bivort sunt principalii comentatori a constituției Belgiei.

2) La 1830 Belgia se separă de Olanda într'un mod violent și se constituie în stat independent sub regele Leopold I, de Saxa Coburg.

seî, a concilia în fine interesele sale particulare cu acelea ale societăţii.

D'aci rezultă imixiunea politiceî generale în politica locală. Interesele comune par a se contopi urmând totuşi a-şi păstra integritatea lor individuală. În această măsură, leal aplicată, ordonă constituţiunea noastră prin art. 107 descentralisarea administraţiunei mai complectă şi independenţa comunală.

De câte-ori însă domnia forţei domină, ea negâsind în sine însuşi elementele ce ar putea să o facă să vieţuiască şi mai departe, voeşte a tări pe „Deus ex machina“ prin violarea drepturilor şi intereselor comunale. Această conduită a ei produce mare amalgam şi greutate în resolvirea afacerilor locale. Cel mai mare ca şi cel mai mic eveniment politic, ast-fel produs, de-o potrivă fac a stagna, la noi, totul; la acele date influenţa, din nenorocire, se resimte pînă în cele mai mici comune în detrimentul intereselor obştii.

Domnia forţei este tot-d'a-una o domnie trecătoare, omenirea ca şi libertatea, nu poate să piardă, pe un câmp de bătae, titlurile lor, căci conştiinţa publică veghează. Ideile mântuitoare pe care le servim se vor impune vecinic de sine tuturor şi victoria va fi a noastră.

Blamul adus altă dată poporului Român de către cei ce pretind a vedea sărăcia sa morală şi lipsa sa de virtuţi civice (!) este timpul a fi reyan-

dicat. Pîrghia care ne va ajuta întru aceasta este desvoltarea culturii și în masa poporului. Restul îl va repara sentimentul demnității de Român, care, el însuși este garanția ce ne o dă practica și modul cu care ne-am tras noi, în curs de secole, din dificultăți, cari pe alte popoare le au stins. Aceasta dovedesce și mai mult dacă în România a fost vre-o dată lipsă de inimă, de inteligență și de calitate civică.

În această practică, înconjurînd Tronul cu iubirea și respectul nostru, întărindu-ne pe calea constituțională, în patriotismul nostru, prin concordie și înfrățire vom face să renască, în toate inimile credința în viitorul cel mare și fericit al României!

În sinul comunei nasc cele d'întăi simțiminte, cari leagă pe oameni de pămîntul natal. Ei găsesc în comună suvenirile copilăriei lor, emoțiunile familiei, cugetările viitorului, raporturile de afecțiune și de vecinătate, interese comunale, nevoi împărțite, o arenă unde se exercită facultățile lor, unde se desfășoară dispozițiunile lor și cei mai mulți din membrii ce o compun nu es nici o dată din sinul ei ori cît de mică ar fi ea.

Puterea muncipală ocupă, în instituțiunile publice, un loc neșarmurit. Jurisconsultul Henrion de Pensey, vorbind despre comună se exprimă ast-fel: „Mai jos de puterea legiuitoare, executivă și judecătorească, există o a patra putere, care

„fiind de-odată publică și privată unește autoritatea magistratului cu aceea a părintelui de familie, aceasta este puterea municipală. De și inferioare celor-alte trei, această putere este cu toate acestea cea mai veche. Trebuința ei s'a simțit mai întâiu. Nu este sat care s'a format, să nu fi recunoscut necesitatea unei prime administrațiuni interioare. Pe această bază au ridicat edificiul social legislativ al națiunelor.“

Puterea municipală, această sublimă, această primă și perpetuă situațiune, această a patra putere în stat, cum o numește Pensey, trebuie salvagardată în sacrele și legalele ei libertăți comunale, dacă nu voim a aduce atingere contra edificiului *social legislativ al națiunelor!*

Orî-cine crede în viitorul patriei noastre trebuie să lupte pentru menținerea și progresul instituțiilor noastre municipale, cari lasă practica libertăților în mâna cetățenilor pentru ca să le priceapă și să ajungă a se folosi de dinsele ; aceasta este o desvoltare a virtuților sociale.

Administrațiunea municipală contribuie puternic la desvoltarea spiritului public, aceea virtute atât de rară, atât de dorită, atât de fecundă. Câți oameni nu se pot ridica pînă la simțimântul patriei, nobile sorginte a devotamentelor și sacrificiilor individuale. Cugetările lor dacă nu se întind mai departe pot însă îmbrățișa sfera comunei, comuna îi face să înțeleagă idea interesului public și îi depărtează de un egoism nemernic.

Membrii ei dobândesc, în sinul comunei, resplata zelului lor, atrag asupra numelui lor recunoștința publică, profită de serviciile făcute de predecesorii lor și leagă succesorilor lor suvenirea serviciilor ce au făcut. Să li se dea ocasiunea de a dobândi aceste satisfacțiuni și talentele lor vor fi în serviciul țerei. Spiritul public se va desvolta în toate părțile țerei, și încetând a se închide în strimtele limite ale unui sat, va primi generoasele inspirațiuni ale patriotismului și ale interesului național !

Așa dar obiectul cel mai demn al acțiunii legiuitorului este organizarea comunei. Legea din 1864 regulează în mod liberal comuna. Această libertate însă are mult a suferi ; ea devine chiar o simplă ficțiune de câte ori avem a înregistra guverne vitrigi. Este momentul d'a se garanta și mai mult libertățile comunale și aceasta se agită în cercurile noastre politice sub diferite vederi.

Libertățile comunale, așa cum sunt astăzi stipulate de legile în vigoare, au mult a suferi din partea guvernelor rele. Aceste ar merge în impulsunea lor reacționară pînă la a viola, dacă li s'ar lăsa timpul, însuși pactul nostru fundamental : suprimând consiliile comunale pentru cuvîntul că ele nu sunt de cît o superficialitate față cu a tot puternicia ministerială, căci consiliul și drepturile sale nu sunt de cît o ilusie, după ei, de cărmuire comunală, — aceasta pentru formă ; iar de fapt crima

o au și consumat, de câte ori afacerile publice nu se mișcă de cât prin resolțul interesului personal.

Legea comunală din 1864 a fost în parte abrogată la 74, la 82, la 87 și la 94 fără ca starea comunelor să fie îmbunătățită.

Mulți autori, cari au vorbit și scris în această privință s'au exprimat aproape toți în acest sens : „Causa că îmbunătățire reală nu s'a adus comunelor prin legile comunale ulterioare în decursul acestor trei-zeci și patru de ani, este pentru că aceste legi nu s'au atins de cât de puncte de interes secundar ca comptabilitatea municipală, numărul consilierilor, de dreptul de numire și revocare a primarului ; nici una însă, nu s'a încercat a realiza desideratul constituțiunei, organizarea autonomei comunale.“

Pe de o parte un regim de descentralizare bine cumpănit și inteligent, iar pe de alta imitând exemplul ce ne dă Belgia în formarea neconținută a cetățenilor chemați la datorii de administrare, amestecându-i la toate actele de interes colectiv, comunele și-ar putea într'un viitor mai mult sau mai puțin lung accentua individualitatea lor, și cetățenii s'ar îndruma pe calea unică a libertăților, în spre *self government*. Iată aproape singurul fapt care a preparat superioritatea Angliei.

Da, trebuie să recunoaștem ceea ce este constatat a fi drept : În comună residă puterea popoarelor libere, deci instituțiunile sale trebuiesc a fi

cu sfințenie păzite și din ce în ce mai mult să incline spre cerințele sociale ale secolului în care trăim. *Instituțiunile comunale sunt pentru libertate, ceea ce școalele primare sunt pentru știință. Ele învață pe popor a se bucura de libertățile sale printr'o întrebuințare pacinică și înțeleptă, obicinuindu-se a se servi de ea.*

* * *

Civilizațiunea în progres, care neapărat este o succesiune de compromis (arbitragiū) între ceea ce este antic și ceea ce este modern, cere o reajustare perpetuă a compromisului între ceea ce este ideal și ceea ce este practic în aranjamentele sociale; spre acest sfârșit trebuie să avem grija d'a nu se pierde din vedere cele două elemente ale compromisului. Iată regula convingătoare pentru respectul ce datorăm instituțiunilor municipale sub diviziunea politiceî modernă și a celeî antice. Politica antică, obiectul căreia era o credință, se stabilește: Societatea umană se constituie. — Ea se modifică: Societatea traversează o serie de revoluțiuni. — Ea dispare: Societatea își schimbă fața. — În această istorie a legilor din timpî, anticî vedem comuna, nu importă diferitele sale denumiri, perpetuându-se. Fiecare municipiū, în toți timpî, și sub orîce regim de superioritate s'ar fi pus, ținea foarte mult la *autonomia* sa; el numea ast-fel mănunchiul ce coprinde cultul sēu, dreptul sēu, guvernul sēu, toată independența sa religioasă și politică.

Pricipiile fundamentale ale libertăților comunale, la noi, le găsim mult înainte de a se constitui principatele sub cei d'întâiu Domni români, în existența mai multor republici ce se formase cu deosebire în părțile muntoase ale țărilor, ca să scape de invasiunile barbare. Stabilindu-se în urmă regimul monarhic, prin reunirea mai multor republici la un loc, acela avu de obiect a face să predomine unitate. Aceasta însă, nu are de scop distrugerea comunei, din contră ca rămâne vecinic punctul său de reasăm, sorginta puterii sale; iar comuna care recunoasce în această unitate puterea apărării drepturilor sale din afară, trebuie cu atât mai mult a ține la libertățile sale, pentru a putea lua toate măsurile necesarii pentru desvoltarea avuției publice, încuragiând comerțul, industria și cu deosebire agricultura, care este cel mai însemnat izvor de bogăție în țara noastră, stabilindu-și tot-d'a-una guverne patriotice cari știu a respecta și a nu împedica variația inspirațiunilor individuale când e vorba d'a se asigura prosperitatea și fericirea poporului, chiar când inițiativa nu vine prin ele.

Vorbind de agricultură numai, vom semnala patru deosebite cazuri. Unele cer inițiativă spre a se forma; iar în altele suntem scutiți d'a concretiza fapte notarii. Acest izvor al bogăției noastre naționale suferă:

1°. Din cauza insuficienței căilor de comunica-

ție. Lăsând la o parte liniile ferate, — vedem că primul capitol în care edili guvernului rele dau jaful, este prestațiunea în bani cu anteprizele ei (?) și apoi în ceea în natură. Sunt localități unde într'o zecime de ani nu se desăvârșesc o zecime de metri de sosea.

2°. Agriculturii îi lipsesc Băncile agricole populare, care să înlesnească cultivatorilor mijlocul d'a găsi bani cu împrumutare la timp și cu o mică dobândă, spre a-i putea întrebuința la exploatarea pământului.

3°. Ea suferă din cauză că nu s'a luat inițiativa d'a se lăși în poporul agricol știința muncii pământului și îmbunătățirea rasei vitelor țeranului.

4°. Lipsesc camerele de agricultură, în care să se adune proprietarii spre a desbate asupra măsurilor trebuincioase pentru îmbunătățirea și înflorirea agriculturii.

În privința comerțului, nu mai examinăm dispozițiunile administrative menite a încuraja și a dezvolta industria sa.

În privința industriei manufacturiere avem nevoie a face să prospere oare-cară articole de prima necesitate.

Chiar din regimul apelor potabile și din exploatarea pentru cauză de utilitate publică, din ambele aceste mari chestiuni în igiena publică și dezvoltarea orașelor noastre, edili răi fac un mijloc de trafic, de îmbogățire, de politică personală.

Chiar din punctul de vedere al dezvoltării intelectuale și morale a societății, comuna suferă : nu este destul unui popor a fi luminat de sus, ceea ce îi poate da o frumoasă și nobilă aparență ; trebuie ca lumina să se coboare pînă la cele mai întinse adîncimi și să ajungă la fie-care spirit, ca să se formeze garanții durabile de ordine și de prosperitate. Cu toate că obligativitatea învățămîntului primar — complimentul drepturilor politice la care toți românii sunt chemați — e în vigoare, s'a constatat insuficiența acestui învățămînt în comunele rurale, cînd voim a reda, pe satean instruit ocupațiunilor sale obicinuite, cele mai importante în această țară din punct de vedere al izvoarelor bogăției sale naționale și tot-o-dată vieții publice.

Remedierea acestui rău stă în inițiativa ce comuna trebuie să ia suplinind inițiativa statului dacă ea lipsește, sau subvenind inițiativa privată dacă ea se produce.

Popoarele cele mai civilizate azi, sunt acelea cari pătrunse de foloasele culturai intelectuale, au căutat prin inițiativa privată, să respîndească cît mai mult în masa poporului cultura minții. Așa este poporul englez care fără să aștepte nimic de la stat ca să cheltuească pentru instrucțiunea sa, a ajuns în situațiunea de a fi socotit ca cel mai civilizat popor astăzi.

Tot ast-fel și noi trebuie să lăsăm ceea mai de-

săverșită libertate ori cui să se afirme pe terenul cultural în acest sens, iar opiniunea publică singura să fie ceea chemată, ceea ce este firesc, a da aprobarea sau desaprobară sa.

Cu modul acesta s'ar începe și la noi aceea mare societate de bine-facere culturală din inițiativă privată.

Cites cu plăcere în susținerea acestora, articolul documentat al D-lui St. G. Carpen¹⁾ și apreciera sa despre comunicatul D-lui Ministru al Instrucțiunei Publice publicat în *Monitorul Oficial* de la 8 Octombrie 1898, care în orî-ce direcțiune ar fi lansat, principiul, fondul comunicatului nu e de cât în sprijinul idealului nostru.

Această inițiativă să aibă de obiect crearea de *școli superioare satești*, după modul cum s'a vorbit în atâtea rînduri și potrivit legilor noastre de instrucțiune, în vigoare.

În aceste școli rurale numai, se va putea complini educațiunea și instrucțiunea poporului; prin ele numai, s'ar putea răspândi și inteligența afacerilor publice la cari cetățenii sunt chemați a participa în micul lor centru; iar folosul ce ar reeși din această inteligență a trebilor publice va fi mare pentru interesele generale, căci nici odată simpla practică nu va putea suplini cu succes locul teoriei aplicată.

De oare ce, ca orî-ce om și țăranul nostru are

1) Convorbiri Didactice pag. 438/98.

o natură îndoită : materie și spirit ; ființa sa spirituală are nevoie de cultivarea inteligenței și de înobilirea inimei. Educațiunea și instrucțiunea de astăzi, adjutată de acele școli rurale superioare, vor răspunde perfect la această trebuință, căci adevărul stă în adagiul : „Dați-mi instrucțiunea pe mână un secol și voi schimba lumea“.

În evul mediu, afară de juriducțiunea municipală, orașele comunale se bucurau de mai multe privilegii, care erau în mare parte consecința libertății lor. Afară de aceste privilegii generale, „cartele comunale“ redaū încetul cu încetul libertățile cari variaū după circumstanțe. În Europa centrală și occidentală comunele se formaū din lupta contra feudalității, luptă încuragiată de regi. Organizarea comunala abia ajunsese la toată puterea sa, și începu a merge spre decădere din cauza coteriilor ce-și disputaū magistraturile.

În acel timp și pentru spiritul de atunci, comuna nu era de cât un stat isolat, cu desăvârșire separat de cele-lalte prin fruntariile sale. Pentru spiritul de astăzi ea este un sinonim a grupărei egalilor, necunoscând nici fruntarii nici ziduri, în sensul celor din evul de mijloc.

Astăzi sub politica modernă, a interesului public, deja vedem societățile libere acoperind imensul câmp al activității omenești. Astăzi nu se mai lighiază numai pentru lupte religioase sau de clase. Din manifestațiunile multiple și variî ale activi-

tăței umane, cu dificultate s'ar găsi una singură, care să nu fie reprezentată prin societăți liber constituite, ceea ce dorim a se înrădăcina și la noi — și numărul lor crește neconținut, cucerind în fie-care zi nouă câmpuri de activitate, pînă la acelea chiar cari altă-dată erau considerate ca atribuțiuni, speciale ale Statului. În literatură, arte, științe, învățămînt, comerț, industrie, trafic, petreceri, igienă, întreprinderi însemnate, expedițiuni, ajutoare răniților, apărare contra agreso-rilor și c. l. pretutindenă vedem din ce în ce mai mult inițiativa privată luminând și investin-du-se cu forma societăților libere. Aceasta este tendință, spiritul distinctiv al sfîrșitului celei de a două jumătăți a secolului al nouă-spre-zecelea.

* * *

Acum rămîne să cercetăm cari sunt consecințele sistemului atentatorilor contra edificiului so-cial, în violarea ce ei practică și în contra liber-tăților comunale sacrificîndu-le, — bine înțeles, — nu ver unui însemnat interes general ci pur și simplu intereselor lor personale ; și a ne în-treba : ce este un apel la țară ? A apela la țară, este oare alt ceva de cit a cere sim-țimîntul, părerea țerei, asupra cutărei sau cutărei cestiuni, asupra mersului afacerilor publice în ge-neral ? Ei bine, ce ați dice de cel care s'ar a-dresa cui-va, spre a'i cunoasce părerea și care ar avea în același timp, pretențiunea să'i dictese și răspunsul ? Aci ar fi ipocrisia !

Ce ați judeca despre omul care, în ura sa contra

variațiunilor atmosferice, ar crede că e destul să silească și să deranjeze în tot-d'a-una acul barometrului său, pironindu-l la frumosul fix, spre a nu mai cunoaște nici vîntul nici ploaia? Acel om ar fi nu numai un naiv ci și un imprudent; căci el, cel d'întîi ar fi victima a iluziunii voluntare ce și-a creat; căci fiind în prada acelei iluziuni permanente pe când, afară, vijelia ar fi deslănțuită zdrobind și tirînd tot în urma ei, el fără cea mai mică grijă sau prevedere ar eși să se încreadă dulcelor raze ale soarelui!

Aceasta este situația celor-ce se încred simulacrelor și violează libertățile publice.

Spre a arăta orbirea acelor ce cred că suveranitatea națională se poate confisca pentru tot-d'a-una voiî cita parabola spirituală a lui „Lamboulay“, care spre a descri situațiunea acelor oameni de stat ce se încred simulacrelor citează exemplul unui om căruia i se anunță că îi arde casa și care răspunde liniștit și naiv, că aceasta nu se poate, fiind că cheia casei sale este în buzunar la dînsul!

Să considerăm că situațiunea ar fi gravă. Ei bine, în situațiuni de acestea, în situațiuni critice, când omul politic nu este sigur de adevăratul remediu, de remediu infailibil, toate doctrinele, toată înțelepciunea îi comandă că cel mai prudent lucru ce are de făcut este conduita corelară cu a medicului scrupulos, — care în îndoială, lasă natura singură

să lucreze asupra bolnavului,—tot ast-fel și omul politic să lase națiunea singură arbitrară destinelor sale ; căci această singură faptă este și dreaptă și prudentă și în orî-ce caz scutesce remușcările.

Așa dar constatăm că afară de legitimitatea și valoarea lui intrensecă, sistemul alegerilor libere—căci în cel mai frecuent cas apelul se presupune în sistemul electiv—se impune cu atît mai mult față cu împrejurări politice grave ; iar ceea-d'întăi condițiune și datorie, pentru a regisa contra abuzurilor, este pentru un ministru, de a nu ține, „quand même“, la putere. Această condițiune esențială este de a nu vedea în puterea ce deține de cît mijlocul, iar nu scopul.

D'aci decurg nestrămutatele dorinți ale poporului român d'a rupe cu rușinosul trecut în care ignoranța a domnit și în care viciatul sistem electoral n'a putut înlătura fraudă.

Să resumăm : suntem în fața a două elemente morale dăunătoare atît interesului public cît interesului de partid,—când se dorește dreaptă și leală guvernare.—Primul e *ignoranța*. El poate fi înlăturat numai prin intervenirea inițiativei private pentru desvoltarea grăbită a culturai în masa poporului. Secundul *viciatul sistem electoral*, prin dobîndirea unor reforme în sistemul nostru electoral (nu fac aluzie de citla garantarea secretului votului și la fraudă adusă). Dic „dobîndire“ pentru că o reformă de o așa mare importanță nu se capătă de cît prin luptă

și această luptă este tocmai corolarul meritului; când poporul va lupta, aceasta luptă va proba că el merită reforma, și atunci ea nu 'i se va refusa.

Punându-ne însă în ipotesă că cultura maselor ar fi destul de dezvoltată, nu cred că astăzi chiar, s'ar mai îndoi cineva că n'ar fi de preferat sistemului actual, votul universal. — Dar ce să răspundem cînd în starea actuală a lucrurilor ni se opune întrebarea : Poporul este oare preparat pentru această ilimitată libertate? Fără voe 'mă vin în gând cuvintele nemuritorului Heliade : „Urîsc Tirania — frica-'mă e de Anarhie“. Cu toate aceste însă nu mă pot opri a nu desvolta câte-va observațiuni cari caracterisă raportul sistemului electoral actual dintre orășan și țeran, trăgând consecința votului universal ca inevitabilă, ca absolut necesară; căci iată ce dicea marele istoric Bălcescu la 1848 în contra ideii ca drepturile politice să fie date cel mult la orășeni în excluderea țărănimei: *„Sunt u-*
„niți moderați, cari propun, ca o transacție, ca
„să întindă drepturile politice la starea de mijloc,
„la negustorime numai, adică a se întocmi un stat
„negustoresc, sau orășenesc, fără a se gîndi că
„aceasta ar fi a reîncepe epoca fanari-
„oșilor, căci acum ca și în acea vreme, starea de
„mijloc la noi e străină. Numai întocmind
„Statul românesc, sau democratic pu-
„tem absoarbe clasele corupte de sus

**„În popor și a întineri și împuternici
„Statul“.**

Cu alte cuvinte marele istoric credea încă de pe atunci pe țăranul român apt d'a îi se acorda egalitatea drepturilor politice, și într'adevăr toți acei, care sunt în stare să păstreze mai bine bunurile naționale, să păstreze limba, neamul și avutul neatins; aceia fără de cari nu ne-am fi fălit astăzi cu numele de Român, nu se cade oare ca și ei, acei martiri să aibă drepturi politice egale în Stat?

Cine cunoaște în de aproape pe țăranul român, va mărturisi împreună cu mine, că este o utopie d'a pretexta că el nu este în stare să se îndeletnicească în afacerile publice și că dreptul de vot ar fi în mîna lui o armă primejdioasă.

Nimeni, nici unui patriot român nu i e permis să stea în calea desvoltărei politice a țăranului când desvoltarea sa culturală va proba maturitatea sa.

Iată acum exemplul ce ne dă Franța în această privință, în ceea ce ne putem asimila: S'a ținut „adineauri, „dicea Leon Gambeta în discursul „său, cînd a trebuit ca Franța să fie refăcută, „să fie smulsă din ghiarele abuzurilor cari o „sfîșiau și din grămadă de noroi și de sânge, era „nevoie de mîini puternice; era nevoie de oameni „cari să se repează ca lei împotriva piedicelor și, „expunându-se să dispară, să lase posterității nu „numai amintirea unor silințe sublime, dar niște

„rezultate pozitive de cari astă-zî ne bucurăm în
 „linişte. Atunci era nevoie de acea generaţiune de
 „Titanî¹⁾ cari au întemeiat Republica împotriva Eu-
 „ropei monarchice, împotriva regilor aliaţi, îm-
 „potriva unui regim de patru-spre-zece veacuri, îm-
 „potriva unei apăsări care părea să fie vecinică.
 „Da, atunci era nevoie de violenţă şi de pasiune,
 „cari nu admit calculul“.

„Aceşti timpî eroici au trecut ; acum e momentul
 „să înlocuim forţa prin calcul, pentru că avem
 „în mână un instrument suveran care lipsea pă-
 „rinţilor noştri avem votul universal“.

„Când poporul a ajuns major, când este capabil
 „să se pronunţe, întrebuiţarea forţei şi a violenţei
 „este o crimă şi un atentat în contra patriei. De
 „aceea, adresându-mă numai la naţiune şi la pu-
 „terea de convingere, dic : Stăpînul meu este po-
 „porul ; îl voi consulta şi autoritatea lui se va
 „impune, pentru că este lege ceea-ce se exprimă
 „prin votul universal. (Salve de aplause)“.

„Votul universal s'a putut înşela cîte odată când
 „s'au făcut cu el numai simple încercări, dar în-
 „dată ce a putut să funcţioneze în libertate, a
 „fost destul instinctul de conservare, sentimentul
 „dreptăţii şi al egalităţii pentru ca să devie
 „stăpîn şi cu o înlesnire nepilduită să sdrobească
 „cele mai dibace intrigî, precum şi tiraniile cele
 „mai viclene sau cele mai mizerabile“.

.

1) Uriaşi din mitologie

„In această țară supusă lung despotizmurilor „de toate felurile, de la despotismul conștiinței „pînă la despotismul administrației, trebuie să cucerești spiritele prin autoritatea rațiunii și a convingerii, prin vorbe și prin fapte, prin stăruință „și prin răbdare. Nici odată nu voi părăsi această „teorie.“

„ trebuie să fim nu de opinia unui „partid, ci de opinia Franței “ a exclamat Gambeta. Să fim dar de opinia României, adăugăm noi; iar nu să ne înfeodăm persoanelor acelor cari din punctul de vedere a pozițiunii lor fac adesea din principiile sfinte o combatere, o polemică de la partid la partid, din vederi pur personale!

Față de o asemenea teorie, se poate produce orî-ce inițiativă, orî-ce energie individuală, orî-ce îndrăzneală. Toate sunt examinate, discutate într-adevăr cum este legea guvernelor constituționale, cari voesc spirite libere și emancipate. Negreșit că trebuie regulă și măsură ca în orî-ce; dar și un guvern trebuie să se conducă după opinia ce rezultă din direcțiunea generală a spiritelor.

Iată principiile cari trebuie să ne guverne!

Să luptăm dar pentru triumful lor.

* * *

Spre a reveni la starea noastră morală la care făceam aluzie în primele pagini ale acestui capi-

tol, constatăm că suntem, dacă 'm'e permis a întrebuința termenul : bolnavi, fiind-că s'a desvoltat la noi, neîncetat și exclusiv apetiturile în detrimentul principiilor și a maximelor celor mai sfinte, și s'a ridicat o clasă de satisfăcuți, care trăește din budget și 'și râde de durerile poporului. Ei sunt interesați la perpetuarea abuzurilor, căci trăesc dintr'insele ; și dacă această categorie de oameni prosperă, în același timp prin aceasta chiar mizeria, scepticismul, degradarea poporului merg crescând.

S'a înființat chiar prime, ca să zic așa, pentru fapte pe care morala universală le reprobă, și era mediocrităților și a îndoioșilor a sosit. Conștiințele șovăitoare sunt cele mai curtisate și cultivate, ca o plantă prețioasă și rară, cu deosebită sollicitudină. Mulțumită acestui detestabil sistem, ar putea cine-va scri recepte infailibile.

Oprimarea conștiinței publice, violențele ce i se fac, aū nu numai efecte și consecințe imediate și numai în ceea ce privește prezentul, ci din nenorocire răul merge încă mai departe, el 'și exercită influența sa funestă și în viitor. Adesca orî o întâia intimidare, o întâia presiune, scutește de intimidări și presiuni ulterioare, și energia ce s'a desfășurat în favoarea arbitrariului de astăzi, descuragiază și rezistența legală de mâine.

Dorim ca spiritul public, și la noi, să înceteze d'a fi așa de june, în cât un nimic să'l poată nu

numai descuragia și rătăci pentru mult timp, dar și nimici cu totul.

Să nu disperăm însă de viitor, căci e destul să știm că toate aceste suferinți, toate aceste rele nu sunt decât fructul unei politici rătăcită din partea acelorora a căror întreagă artă nu constă decât în substituirea de simulacre realității și în nesocotirea tuturor intereselor noastre naționale. Politică care sub pretext de a edifica acumula numai ruine. Atât pentru națiune cât și pentru guvern nu e mântuire de cât în practica sinceră a libertății, a moralității și a dreptății; este destul, ca, cu toții să știm aceasta pentru ca să găsim remediul, destul să voim a-l aplica. Acest remediul se poate resuma în aceste cuvinte: Constituțiunea devenită un adevăr, o politică națională și liberă; o politică onestă și de progres.

Unirea face puterea și unirea tuturor pentru bine, pentru adevăr, pentru dreptate, este stânca de care se vor sdrobi toate încercările celor răi, fie ei ori cît de temerarii.

Poporul văzând adesea miseriile și fructele triste ce au produs unele sisteme de falsificare, dorește pentru salvarea generală, nu numai încetarea lor, dar face constatări cari echivalează cu mărturisirea că: starea de lucruri este nelegitimă, atunci când regimul nu poate trăi de cât când națiunea este pusă sub interdicțiune, când voința ei este oprimată, când minciuna este substituită adevărului;

și atunci denunță că lupta se dă între adevăr și minciună, între dreptate și arbitrariu și atunci fii ei cei adevărați, din toate unghiurile țerei, mari și mici și de ori-ce *confesiune* sunt chemați a sdrobi cele mai dibace intrigi precum și tiraniile cele mai viclene sau cele mai miserabile, *fie și cele mai moderne*.

Preferăm însă acestor reparațiuni fatalmente daunătoare ori și cum, ea, pe cât posibil mai curând, să se înlocuiască timpul teoriilor de comandă esteticelor obligatorii și literaturii de Stat, cu o democrație constituțională care trăesce prin libertate și care fecundă varietatea inspirațiunilor individuale; unde guvernământul, în politica locală, n'are nimic a edicta, nimic a împedica; unde el trebuie numai a îndeplini, cum o poate, un rol discret de amator prevăzător, a păstra respectarea talentelor sincere, a înaltelor pasiuni și a voințelor generoase.

INALIENABILITATEA PROPRIETĂȚII RURALE

IN RAPORT CU
PRACTICA ADMINISTRATIVĂ

Înainte de toate să aducem lumină și ordine în viața și proprietatea țeranului; numai așa trăinicia Statului poate fi la adăpost de orî-ce împrejurare.

Marele act național consfințit prin legea promulgată la 15 August 1864, împrăștierea țeranului român, adus la îndeplinire cu atâtea sacrificii, sprijinit și ocrotit în urmă prin atîtea legi posterioare este amenințat astăzi, la baza sa, de un pericol iminent.

Una din cele mai salutare instituțiuni, premergătoare a civilizațiunei și care desparte epoca ac-

tuală de ceea a barbariei este lăsată la noi, fără conștiință, în puterea pestiferei maladii ce o roade: specula inumană și camăta!

Legiuitorul încă de la început a avut prevederea a declara aceste proprietăți rurale inalienabile spre a le garanta atașarea lor de persoana, de familia țăranului nostru. Această atașare trebuie menținută de noi cu sfințenie, sub pedeapsa d'a suferi gravele consecințe a atentatului la viața, la libertatea, la demnitatea noastră națională.

Proprietatea este una din bazele fundamentale ale societății omenesci, nu numai pentru că ea servă la conservățiunea și la distribuirea vieței, dar încă, pentru că ea este păzitoarea libertății și demnității omului.

În antichitate, de și nu într'o proporție restrînsă, total te face să crezi că mai mult pentru o măsură prudentă, proprietatea în general era inalienabilă: În Sparta era formal prohibit d'a vinde cine-va pămîntul său ¹⁾. Phidon de Corinthe, legislator în al IX-lea secol, prescria ca numărul de familie și a proprietăților să rămîie imuabil; — această lege nu visa egalitatea proprietății, ci numai menținerea proprietății în familie ²⁾.

Știința și experiența au probat, și mai cu seamă avîndu-se în vedere ignoranța și starea socială a țe-

1) Aristote Politique, II, 6, 10.

2) Aristote, Politique, 3, 7.

ranului, legiuitorul nostru, cu multă prevedere a ordonat un termen de înalienabilitate; care la expirarea lui, pentru acelaș motiv înțelept, fu prelungit. În ce privește teoria stăm foarte bine, să vedem însă unde ne conduce practica lucrurilor.

În spiritul acestor legi nu intră oare și îndatorirea pentru autoritățile chemate d'a aplica legile ca să împedice, cu o măsură egală în dibăcie, contravenirea ce se face cu finețe la principiul inalienabilității: nelăsând pe speculator d'a profita, nu de lacunele legilor referitoare, ci de aceea ce, pentru prevederea ¹⁾ casurilor eventuale, prin aceste legi s'a lăsat: *posibilitatea înstreinării pământurilor rurale?*

Cercetarea faptelor cum se petrec pe de o parte în practică, în învoiala din sat — la cârciumă de regulă!? — iar pe de alta în formă sunt ²⁾ oribil discordante de vom înfățișa practica lucrurilor cu stipulațiunea, admisă de formă, prin actul constituit.

Cercetând zic faptele despre cari vă vorbesc, de la învoială până la executarea ei, nu vom vedea intervenind acte oficiale de cât numai ca un mijloc, în mâinele speculatorului, de a-și asigura uzurparea prin care se derogă cu finețe la prin-

1) De exemplu schimbul.

2) Abstracție făcând de ceea ce se zice și se aranjează metodic prin acte spre a corespunde numai de formă dispozițiilor legale, căci aceste afirmări din aceeași transacțiunea făcută, între aceleași persoane și pentru aceleași lucru, diferă.

cepiul inalienabilității, se violează legea, și se dis-credită interesul instituției !

Să analizăm dacă voiți aceste mijloace ilegale, ele se pot divide în patru grupări :

I. a) Schimbul, fără ca tradiția lucrului să se facă reciproc.

b) Vânzarea deghizată, simulând înstreinarea pământului rural către un sătean, pe când în realitate acesta este numai interpusul unui al treilea.

II. Revendicarea și posesiunea unor proprietăți, a-celor rurale cari murind nu lasă rude moștenitori legali.

III. Arendarea pe un timp foarte îndelungat, mai îndelungat de cât permite legea.

IV. Creanțe personale cu garanția indirectă a proprietății rurale.

* * *

I. a) În general se recurge la schimb ; legiuitorul, cred, intenționează prin aceasta a creea o facilitate pentru săteni, nu însă un mijloc d'a se deroga la dispozițiunea inalienabilității ; căci în majoritatea casurilor schimbul este simulat : în realitate contractanții nu'și tradiționează reciproc proprietățile lor ce au numit în actul de schimb, ci speculantul menținându-și pe a sa, dacă o are — căci sunt casuri când nici nu o are — ia pe a țăranului căci aceasta visa el prin toate acele formalități ! Cu alte cuvinte numai țăranul face de fapt tradiția proprietății sale numită în actul de

schimb. Drept răsplată primește refuirea datoriei sale bănesci, ce există de mai înainte între el și usurpatorul proprietății sale!? Cu acest sistem odată cu violarea principiului inalienabilității se creasă și un nou proletar, care la a doua necesitate ce simte, negreșit foarte repede, se prezintă ocasiunea favorabilă a i se răpi boii de jug, vaca, caii cei munciți. D'aci încolo nu-i mai rămân de cît „palmele“ cari și ele se închiriază, pe ce trece prin degete cînd e vorba de avans și se formează înscrisuri de datorii, contracte agricole s'aũ alte zapise declarând că a primit o sumă întreită.

Cum trebuie să calificăm această practică nenorocită? Cine procură cele d'întiui acte pentru ca să se poată îndeplini transacția? Cine atestă indentitatea contractanților și condițiunea lor? Cine ia răspunderea pe conștiință și pe onoare de existență, întinderea, calitatea imobilelor ce se dau în schimb și mai cu seamă pe a cărui chesășie Justiția confirmă și împuternicesce contractul? Cine răspunde și la nevoe trebuie să ateste dacă executarea a avut loc întocmai? În sfîrșit cine ia declarațiunile părților precisând intențiunea lor?

b) Adesea se recurge la vînzări prin persoană interpusă făcîndu-se cumpărarea imobilului pe numele acesteia, — fie că ea este credincioasă speculatorului, fie că credința acestuia în moravuri

 ,

este mai puternică de cît ceea-ce o are în actele oficiale la care recurge — primele afirmări pe cari se sprijină aceste acte adesea merg pînă la a nu face distincțiunea ce rezultă chiar din permisiunea dată prin art. 7 din legea rurală: în excluderea nu numai a femeilor și nevolnicilor, ci chiar a locuitorilor de la sate cari nu se ocupă cu cultura pămîntului, prezentîndu-i pe aceștia din urmă ca atari de cîte ori interesul speculatorului scie a face să fie servit.

* * *

II. Prin înscenări dibace și cu ajutorul lipsei de supraveghere se profită de ignoranța sa și ne-averea săteanului de o parte; iar de alta de reana apărare a intereselor comune.

În ambele aceste cazuri, dacă 'mă permiteți voi să aduce cîte un exemplu practic unde am fost martor ocular, nu voi nîmi se înțelege nici localitățile nici persoane:

Insoțit de mai mulți cunoscuți întîmplarea ne duse la o executare ce se făcea într'una din zile la o comună rurală. Luând și noi cunoscință de acte, după cererea țăranului ce urma să fie executat, în formă nu le putem contesta legalitatea, însă nu ne-am putut opri d'a nu exclama în cor: cu o cheltuială de un leu și jumătate (atît de puțină opunere a știut s'ermanul să facă) s'a cîștigat o întreagă proprietate rurală!

Intr'adevăr pe motive de drepturi de moștenire

contra fiului adoptiv (țeran agricultor) și actual proprietar al fondului, după o posesiune îndelungată, socotită de la deschiderea succesiunii, vin rude îndepărtate (meseriași din oraș) să dispute acestuia dreptul de proprietate: Se introduce acțiune în revendicare către Judecătoria de Pace a locului și reclamantul câștigă în absența pîritului, în prima instanță 5 hectare pămînt rural arabil în plus locul din vatra satului și cheltueli de judecată. În contra acestei hotărîri asupra căreia nu se exercitase de defendor nici unul din drepturile sale legale sub reserva căroră era pronunțată, purta titlul executor! — Am aflat în urmă că nici din recolta de pe câmp din „anul executărei” și nici din casa construită în vatra satului de acest sătean „executat” nu’i auz mai rămas nimic și el umblă și astăzi pribeag! — Perduse într’un singur moment și către un străin *de localitate și de projesie* imobilul moștenit de la tatăl său adoptiv, și după o posesie de peste 30 ani!!

Oare autoritatea locală în a cărei ochi se petrecu faptul nu putea de la început să povățuiască pentru apărarea sa pe acest nenorocit?

Câte alte atrocități credeți că nu se petrec la țară grație numai ignoranței săteanului și atitudinii aproape ostilă pe care o au autoritățile locale în contra celui mai slab.

2°. În al doilea caz crima comisă în contra inalienabilității proprietății rurale nu se referă nu-

mai la un individ cu resfrângere asupra societății, ci în contra unei comunități întregi cu resfrângere atât asupra societății cât și a Statului de odată : Un holtei oare-care, proprietar rural moare în satul său fără a lăsa nici un urmaș — este constat că decedatul, un mocan, se stabili la proprietatea sa și nu avu nici o legătură legală de rudenie în sat—după lege proprietatea sa intră în patrimoniul comunei, însă această proprietate, urmă, prin ce mijloace nu se știe, altă direcțiune : de formă trecu în proprietatea mai multor „rude“, iar de fapt de mai bine de zece ani este în posesia Primarului comunei !

Pe lângă celelalte statistici, însă împrejmuite de garanția publicității oficiale, în primul rînd se impune aceea despre condițiunea pămînturilor acelor rurali cari nu lasă rude moștenitori legali.

* * *

III. Un al treilea mijloc d'a se răpi propriitățile din mâinile țăranilor este arendarea. Pe termene nesfârșite, pe zecimi de ani de-a curmezișul tuturilor îngrădirilor puse fraudei de legile ocrotitoare proprietății, speculatorii reușesc a face zeci de contracte de închirieri de fonduri rurale în decurs de câțiva ani și pe câte unul si aceleași fond, a căror termene variază între 2—5 ani de fie care contract, fixându-se epoca arendărei celui d'al douălea contract la epoca expirării celui

d'întâiū ; apoi epoca cursului legal al celui d'al treilea contract la epoca expirărei termenului stipulat în cel de al doilea și așa mai departe. Astfel că depozedarea țeranului proprietar se efectuează de fapt, în mod continuu și fără voia sa, de oare-ce el este fatalmente tîrît prin datoria contractată anterior în condițiuni nefavorabile.

* * *

IV. Prevederea speculatorului merge și mai departe : când el ajunge la maximul arendărilor recurge la creanțe personale ; aglomerarea și acestor creanțe, odios mărite prin camătă, asupra capului debitorului n'aū altă garanție de cât însăși proprietatea deja globită ; și el nu cere, căci e prohibit, însă așteaptă și va beneficia într'o zi și de această garanție indirectă.

Așa dar, țeranul contractant, la un moment dat se găsește legat : afară de contractele de închiriere prin care declară că a primit prețul arendărei pământului său pe un timp foarte îndelungat, mai dă o nouă creanță autentică unde se coprinde pe lîngă suma datorită sub formă de împrumut și mărită nerușinat prin dobânzi exorbitante — se coprinde, zic din nouă, și suma anterior răspunsă drept arendă ! Această din urmă condițiune este cerută expres de creditor asigurînd pe debitorul său că nu va face us, la cas de executare, și de această declarațiune ! ? Combinațiunile, împrejurările sociale, precedentul creat în spiritul căroră

se petrec faptele ce descriu, contribue a sili pe bietul țeran contractant a primi și această condițiune.

După efectuarea actului în ce privește micul rest ce debitorul mai rămâne a primi — dacă rămâne — pînă la desăvârșirea sumei din creanța ce a dat, ast-fel ticluită, omul nostru nu o primește nici pe aceasta întreagă fără să'i se scadă *partea leului* : „Aldămașul“. Dacă am insistat asupra acestui din urmă termen vulgar este pentru că, la țară, spiritul acestei ceremonii constituie el însuși o universalitate în plămădira tuturor pasiunelor joasnice și înscenarea tuturor relelor de care suferă țeranul, sprijinind-o prin ignoranța sa, cum voi dovedi-o în altă parte. Sărăcia, durerea, moartea chiar sînt lucruri mai puțin contrarii naturii de cît îmbogățirea prin prejudiciul ce un om cauzează semenelui său. Cicirone zicea; *Hominem hominis incommodo suum augure commodum . . .*“

* * *

Cu toată opunerea legilor și a moralei vedem că, astă-zî nimic nu poprește pe niște speculatori cupizi, pe niște cămătari ce cu finețe își rid de dispozițiunile legale și morale, a convoata proprietatea săteanului. Aceia 'i fac mereu credit punându-l numai să subscrie creanțe pentru capete și dobânzi capitalizate; iau apoi pe temeiul lor hotărîri și le lasă în urmă pe aceste să doarmă, pînă în momentul expirării termenului inalienabilității și a-

tunci să vină a le executa și să le execute de astă-dată depozându-l.

Cu ce vom rămâne atunci din marea operă națională a îmbunătățirii soartei țăranului? Ce fac acei cărora le e încredințată paza instituțiunii și aplicarea legilor ei? Unde este supravegherea, ajutorul¹⁾ care trebuie să le vie la timp și suficient?

Dacă nu mult și cu puțin se poate face adesea mare bine; apoi țăranul nici de acel puțin n'a beneficiat din cauza ignoranței lui și deci de două ori culpabil este acel ce fiind chemat a pune în aplicare legile ocrotitoare proprietății rurale în sinceritate; iar el din contra le lasă în suspensie încurajând prin negligența sa traficul, exploatarea, spoliațiunea.

Am citit unde-va un act oficial, prin care se zicea: că cu bună voință chiar cu legi rele se poate face binele. Această somațiune care indică înaltă înțelepciune face onoare autorului său și enorm contrast cu practica acestora, cari chemați a aplica legi bune lasă să se facă răul!

Legele din 1864 și din 1879 prohibând înstrăinarea pământurilor rurale, au avut de scop a evita pericolul social ce putea surveni din formarea unui proletariat agricol și din aglomerarea

1) Legele p. ajutorul ce se acordă la stabilirea noilor împroprietăriți p. cumpărare de vite și unelte.

Legea p. încurajarea industriei naționale, și cele a caselor pentru adjuatarea țăranilor.

pământurilor în mâinile a câtor-va persoane ; acest scop de ordine publică rezultă din întreaga economie a acestor legi, din desbaterile cari au avut loc cu ocasiunea votărei legii din 1879 și din dispozițiunile speciale ale acesteia din urmă legi care a pus obligațiune Tribunalelor a judeca și a anula din oficiu înstrăinările anterioare și a dat drept ordinei publice de a cere nulitatea înstrăinărilor posterioare.

Intru cât ne conformăm astăzi acestor dispozițiuni spre evitarea pericolului social prevăzut și combătut prin legele de la 1864 și 79 ?

Ce ne zic despre toate acestea rapoartele și inspecțiunile prin țară ale administratorilor noștri ? Toate conchid îmi pare cu : țara e în ferecire, treburile îi merg bine ! ? Toate conchid cu : Bine pace ! ? Aceasta e tocmai ca povestea țiganului care aducea vești de la țară stăpânului său în oraș. — P'acasă este bine ? Intreabă stăpânul. — ... Bine pace. Răspunde țiganul mai întâiu, apoi, fără să pară mișcat de nenorocirile ce au isbit pe bietul stăpân începu a îi înșira de la cea mai mică nenorocire ce stăpânul se încerca : *Grivei* (căinele) a crăpat mâncând hoit din calul vostru de călărie. Chiar caii de trăsură și grajd și casă și tot din curte au ars. Tatăl vostru muri și chiar mumă-văastră de mare supărare înebuni... De, ce să zici finește țiganul, și omul multe face pînă-î se infundă... încolo îi bine pace !!

.....

Caracterul inalienabilității având și el ca orî-ce măsură și partea sa cea rea va trebui poate chiar pentru motive salutare și de libertate să fie abolit; însă la sosirea acelui moment să nu lăsăm proprietatea rurală înecată în frauduloasele operațiuni de astăzi, căci contrariu am fi mai prejos de cât în alte timpuri, chiar lumina răspândită de istoria proprietății, în decursul veacurilor, la ce ne va servi?

Legea celor XII table la Romani, începu prin a ridica câmpiilor caracterul inalienabilității, permițînd diviziunea lor mai întîiu între frați cu oare-care condițiuni; iar mai tîrziu permise chiar vînzarea fondului și a caselor, dar trebuia că tranșacțiunea să fie însoțită de formalități de un caracter religios; cu alte cuvinte se observă totuși o rigoare.

Dacă omul nu putea, saŭ nu puteau alții a'î lua pămîntul sŭ de cât cu mare greutate, cu atît mai mult nu trebuie a'î despoia fără voia sa. Cum am arătat mai sus, țeranul nostru este condamnat fatalmente fără apel, căci speculatorul a știut să combine practica casului cu dispozițiunile legale.

La cei vechi mijloacele d'a despoia pe proprietar fără voia sa erau necunoscute. Exproprierea de exemplu, chiar pentru utilitate publică, era necunoscută; confiscățiunea nu era practică de cât în caz de exil și această măsură dispăru în timpul democrației. Deposedarea și exproprierea

pentru datorii nu se pomeneau nici atunci nici în timpii antici ai dreptului cetăților.

Legea celor XII table nu menagia, de sigur, pe debitor, cu toate acestea ea nu permitea ca proprietatea sa să fie confiscată în profitul creditorului său.

Plutarque istorisește că la Megara, după o insurecțiune a poporului prea mult apăsător de speculatorii săi, s'a decretat că toate datoriile sunt abolite, și că creditorii pe lângă pierderea capitalului lor să fie ținută a rambursa și procentele deja plătite.

* * *

Nu ca comparație pentru spiritul de libertate de pe acele vremuri am invocat istoria dreptului antic în proprietate, ci pentru lumină și cercetare, în modul cum ne-am putea folosi de măsurile sale salutare și făcându-ne lecție, de asemenea, de măsurile sale rele ; căci iată, tradusă în fapte la noi, una din aceste măsuri contra libertății individuale, una din cele mai rele de pe acele timpuri.

Ca consecință a constrângerei corporale, în acele vremuri se producea următorul fapt : Debitorul e dat în mâna creditorului său ; pământul său (inatacabil de alt-fel) îl urmează într-o cât-va în robia sa. Stăpînul care uzează, în profitul său, de forțele fizice ale debitorului său se bucură în același timp și de fructele pământului pînă la desrobirea acestuia.

La noi, ca corelativ al acestui fapt am văzut acte „oficiale“ prin cari se ajunge, prin mijloace permise, la aceleași efecte: Cămătarul împrumută pe țăran cu o sumă oare-care (aci creditorul ia de normă starea materială a debitorului) cu condițiunea da-îi restitui în integral, la o dată fixă, suma împrumutată; iar ca dobândă el, creditorul va percepe usufructul proprietății sale, pînă când debitorul va rambursa suma împrumutată.

Nu vă mirați că se pot strecura ast-fel de clauze în contracte autentificate de Primăriile rurale; aceste acte se fac fără nici un control serios, fără nici o supraveghere specială! Ele nu ajung să fie contestate de către sătean mai nici odată, nici chiar atunci când un al treilea 'î va zice că sunt ilegale; și iată de ce: pentru că săteanul fiind consciincios contractărei ce a făcut într'un moment de mare nevoie, nu 'și-a dat tocmai bine seama că e amarnic jefuit. Și de cîrtește vre-o dată apoi sa-î prin puterea administrației se face respectat actul, sa-î unde cămătarul este mai di-bacî, prin cuvinte referitoare la cinste și la dem-nitatea sa, a părinților săi și cele alte, se surprinde sentimentul sădit în inima românului: Cinstea, Onoarea.

Printr'această tactică manevra reușește și el, țăranul prin calitățile sale sufletești în dauna intereselor sale și contra drepturilor sale se execută benevol! Redus însă în sapă de lemn nece-sitatea 'l constrânge din nou și mai simțitor de

astă-dată. Provisiuni ne mai având, muncă zilnică ne mai găsind mai cu seama iarna stă, stă toată ziua la ușa „făcătorului său de bine“, care nu aşteaptă de cât acest moment, pentru ca de astă dată şi tot în folosul său să robească chiar persoana lui! Acest nou plan se pune în practică iarăşi în mod isteţ: Cămătarul, pe tonul compătimirei, face pe credula sa victimă să spere ver un nou avantajii! — Pare că 'l ar da în detrimentul său! Dar nu'i dă de astă dată decât poate frimiturile de la masa sa şi ca somitate a generosităţilor sale 'l face la prima ocazie... fin! A! nici legăturile religioase şi umane nu sunt scutite la ţară de a servi ca mijloc pentru înjosirea şi sărăcirea bietului sătean credul! Cine nu cunoaşte puterea morală a acestei instituţiunii la ţară şi cum se exploatează ea?

Nici mai mult nici mai puţin de cât patronul din antichitatea cea mai depărtată şi clientul său; — iar credula victimă sfirşeşte a aduce de astă dată persoana sa, puterile sale fizice în serviciul şi pentru folosul exclusiv al cămătarului.

Iată dar deoparte stăpânul din antichitate care usează în profitul său de forţele fizice ale debitorului şi se bucură în acelaşi timp şi de fructele pământului acestuia pînă la desrobirea sa; iar de altă parte cămătarul modern care după ce a robit mai întâi proprietatea şi fructele pînă la achitarea integrală a datoriei, reduce în sclavie sub numele de „fin“ chiar pe proprietarul fondului.

Ce deſtestabilă stare de lucruri! Ce ruſine pentru veacul în care trăim! Ucidem un suflet generos, o inimă sentimentală, un frate, pentru a încuraja uzurparea!

Unde sunt supraveghetorii? — Unde sunt moralisatorii poporului?

Atunci când răul nu vine din interior, de la un frate, ci din afară, ſalvgardarea dreptului de proprietate, ȋeranilor 'l implorăm. De ce dar să nu muſtrăm azi pe fratele care din negligenȋa lui le cauzează atâtă reŭ ſi prin conſecinȋă nouă, atâtă cât nu ne-ar putea face toȋi duſmanii uniȋi?

În referire să privim un moment ſtoria noastră naȋională: În timpŭi de decădere când bietul ȋeran desmoſtenit, presat ſi încătuſat din toate părȋile, vedea bine că încotro da ſi orŭ-ce făcea tot în ſpre răŭ mergea, când pentru el dreptate nu se găsea în țară ſi patria nu înſemna pentru el decât robia. Pe atunci înſufleȋire nu exista ſi de ſurprindea țara, în această stare a lucrurilor ver-un răſboiŭ, apoi peirea era gata. Căci, vai! de țara ſi de poporul acela unde cuvintele de jufȋȋie ſi de patrie nu găſesc reſunet în conſciinȋa cetățenilor! Cu totul alt-fel ſe petreceau lucrurile când organizaȋia țerei aſigura din ce în ce mai mult libertatea individuală ſi dreptul de proprietate, din care cauſă româniŭ căpătau bravuri mari; — da, când tot românul era proprietar ſi găsea dreptate

în țara sa, atunci, și tot românul era brav și bun soldat.

În acele timpuri tot ce omul are mai scump se confundă cu patria : într'însa găsește binele său, securitatea sa, dreptul său, credința sa. Ast-fel se naște și prinde rădăcini sentimentul energic, virtutea supremă : patriotismul.

În aceste condițiuni numai, interesul privat încetează d'a fi în desacord cu interesul public. Platon zicea : „Patria ne naște, ne hrănește și ne crește ;“ iar Sophocle adauga : „Patria ne conservă.“ Aci, în această patrie cât se simte omul de mare și de demn îndeplinindu-și conștiințios datoriile sale ! El sacrifică și se sacrifică pentru aceasta ; el o iubește fie ea glorioasă sau obscură, fie ea prosperă sau nenorocită ; el o iubesc în bine-facerile sale și nu încetează d'a o iubi chiar în rigorile ei.

Patriotismul e înăscut în inima românului : iată pentru ce țăranul nostru preferă a muri eroic de cât a lăsa patria sa pradă cucerirei. Iată pentru ce cei ce supraviețuiesc sunt gata a se jertfi la rîndul lor. Dar când răul vine din interior, de la un frate în rătăcire ? Ei suferă rigorile și atunci în puterea aceluiași sentiment. — Fiind de astă-dată năpăstuiți de către frații lor, ei totuși cu răbdare continuă d'a suferi. Și așteaptă cu resignațiune și cu credință sosirea unui curent mai bun pentru a le apăra instituțiunea dobândită cu atâtea jertfe, pentru a le apăra avantajile ce patria le procură !

Această purtare a lor 'și are origina sa în acele mari sentimente de patriotism. Ei se execută grație devotamentului lor pentru patrie, pentru onoare !

Această docilitate însă, nu împiedică pe cei ce au studiat cestiunea de față d'a nu protesta : În numele instituțiunei proprietăței, al acelei mari instituțiuni în virtutea căreia mai cu seamă există toate cele alte ; în numele acelei mari instituțiuni cărei îi datorăm toată sciința tot comer-ciul, toată industria, toată civilisația, tot în fine ce ne face a deosebi de popoarele sălbatice, protestăm în contra primejdioasei practice și în contra inaplicărei legilor referitoare în adevărata lor interpretare, în intențiunea ce a urmarit'o legiuitorul.

APLICAREA LEGEI PENTRU TOCMELI AGRICOLE

Sumariu: Viața socială și politică. Autorități chemate.—Executarea contractului agricol. — Concluziuni.

Viața socială și politică.

Scriitorul care discută cestiuni în cari reclamă respectarea drepturilor câștigate de popor, — cu atât mai des victimă a înichităților și a usurpărilor cu cât este mai ignorant, — or-cât de legală 'i ar fi calea urmărită, el este silit adesea, în locul unei recompense morale pentru aplicarea sa, să adune mânia ce i se aruncă; polemica poate absorbi cea mai bună parte din energia sa și cum eă nu posed, din nenorocire, de cât o putere de travaliu care nu e suficientă ca să execut în mod infailibil sarcina ce'mi propui să întreprind 'mă am făcut o regulă din care voiă

căuta a nu mă abate : a evita pe cât posibil mai mult alegoriile injuste și a nu atinge susceptibilitățile.

Nu ne îngrijim tocmai atât, — când trebuie să spunem adevărul, — d'a cădea în disgrația celor cărora le vom proba că comit răul ; dar voim să păstrăm amicitia celor ce vor dovedi, la apelul nostru, că pun mai presus de interesul lor personal binele obștesc și fericirea țerei lor ; și totodată cerem să nu fim rău înțeleși de acei cari, fără a fi motorii răului, figurează în scenă și ca consecință sunt citați.

Nu intenționăm aci a aprofunda imensa cestiune ce se agită în fața Europei : complicata cestiune agrară, cestiunea d'a ști care formă nouă de posesiune și de cultură a pământului ne rezervă viitorul ? Cine 'l va cultiva și cum 'l va cultiva ? Cu atât mai puțin mă voiu ocupa a face critică chiar legii noastre de tocmeli agricole în vigoare ; căci această lege de are aerul d'a privilegia pe unii în dauna celor-alți și cu toate măsurile sale anti-democratice ce îi atribue partisanii dreptului comun, în acele transacțiuni, totuși prin aplicarea deopotrivă zeloasă și a restului dispozițiunilor sale, pe de o parte s'ar putea compensa efectele rele ce avem sub ochi ; iar pe de alta, sub reserva unor mici modificări, ea ar deveni și mai folositoare și mai practică și expeditivă pentru agricultură în chipul cum, de exemplu, este Codul

comercial pentru comerciul în raport cu acelaş drept comun. Atunci în întregul său această lege a tocmelilor agricole va continua cu drept cuvânt a face parte din numărul legilor patriotice create în scopul îmbunătăţirii soartei ţăranului.

Intr'adevăr câte legi şi regulamente coprinzând dispoziţiunile cele mai salutare, nu sunt reduse la neaplicare şi aceasta nu pentru că n'ar fi folositoare, ci din cauza viciosităţii sistemului d'a se executa. Când agentul executor o aplică cu pricepere şi bună credinţă şi acest procedeu este riguros şi uniform observat, se poate zice că legea a dat roadele sale; însă când ea se aplică în cele mai bune ale sale dispoziţiuni fără nici un scrupul, în sens cu totul contrariu şi controlul se face de formă, acest procedeu contribuie a discredita însuşi legea ceea mai bună.

În resumat, iată aplicarea ce se face pe alocuri unde abuzul residă: ţăranul este delăsat fără apărare, prăbuşit chiar, adesea constrâns corporal sau prin alte mijloace economice; executat fără ca formele legale să fie strict păzite şi actele legal, la timp şi echitabil întocmite; executat chiar când contractul este ilegal, nul sau anulabil; executat chiar când contractul coprinde prohibiţiuni şi cu toate acestea este şi legalizat (!); executat chiar fără contract pentru suplimente usuale (zaharele) în natură sau în bani, peste obligaţiunile luate de locuitori şi când contractul fie scris fie verbal

prevede contrariul! — Adesea intenționat nu se face contract agricol resemându-se fie pe us, fie pe vr'un concurs pe sub mână (?), dându-i se apoi soluția ceea mai practică (! ?), în adoptarea unui sau cel alt regim după împrejurări.

Diversitatea raporturilor, mai cu seamă complexitatea născută din coincidența obiceiurilor vechi și din dispozițiunile legale, au dat loc la o confuție, sprijinită pe *ignoranța săteanului*, confuție care la prima vedere nu pare tocmai asupritoare pentru acesta; însă observând minuțios vedem că are dreptate țeranul când zice: „Nici ne-„socotitele împărțiri din cea mare condică a per-„ceptorului (sub-divisiunile pe fonduri) n'are atâtea linii trase pe ea câte sunt la număr corvoadele și belele de pe capul nostru, așa că cel mai harnic dintre noi n'are nici odată nimic de luat“. Într'adevăr sunt obligați prin us la atâtea dați reprimite și de legea divină și de cea pozitivă!

Această victimă, condamnată a umple butoacele Danaidelor, năucită din cauza procedurilor, din cauza ignoranței sale și din cauza rătăcirii în care o aruncă perveșii săi mediatorii, nu poate usa de drepturile sale sacre, — recunoscute chiar de aceleași legi, — în numele cărora ea suferă martirismul. Cu acest chip ea incapse pe mâinile criminale ale speculei ordinare, ale spoliatiuneii perfide ascunse sub umbra legilor ce se invoacă după cum convine celui mai tare: *Un uz și uzură se*

stabilește. Industria agricolă din mâinile țăranului se rîpește. Și odată cu punga, acei vandali strivesc și sentimentul în populațiunea noastră rurală. O întregă operă distructivă și omoritoare se întreprinde de către avizi și de speculatori, de streini și de reacționari cu ajutorul legilor noastre cele bune; adesea chiar cu ajutorul agenților noștri executivi inconștienți, plătiți și întreținuți din spetele bieților cetățeni; operând acei cu toți, direct sau indirect, în contra acestora, în contra sătenilor, în contra libertății individuale și a muncii, în contra siguranței și a interesului public. Aceste și alte cauze încă au deseserat încetul cu încetul pe locuitorii multor sate. Desgustându-i pe aceștia munca infructuoasă lor, i au adus în stare de lazaroni; transformând ast-fel multe centre de muncitori agricoli pașnici în focare de nelegiuiri și hoții, în-deletniciri ajunse de notorietate publică ca principala profesiune a acelor sate a căror locuitori au ajuns la disperare. Exemple avem în județele Vlașca, Buzău și Ilfov, peste Olt și peste Milcov. Poate că, dacă acei nenorociți ar fi cunoscut mai bine să își apere drepturile lor, pe căi legale, n'ar fi ajuns în această deplorabilă stare și societatea n'ar suferi consecințele.

Așa dar adevăratele abuzuri, abuzurile cele strigătoare nu își găsesc legitimarea în legi, ci în toleranță, în nepăsarea ca să nu zicem complicitatea administrațiunei pe deoparte; iar pe de alta de-

prinderea țeranului să păstreze o mare rezervă față chiar de drepturile sale de cari încă nu are conștiință, stare morală la care au contribuit veacurile sale de sclavie. Acei însărcinați a face educațiunea lui nu fac decât a-i mări rătăcirea în care el se găsește; iar acesta rămâne privind în haos fără a înțelege modul d'a se servi de instituțiuni, legi, autorități, drepturi, judecăți, penalități și d'a se feri de uzurpațiune, conrupțiune, vicii și c. l.

De câte ori cei însărcinați cu educațiunea și cu conducerea poporului nu fac a domni legalitatea, și sub scutul legalității țărănimea să 'și poată obține și păstra legitimele revendicațiuni și îmbunătățirea soartei sale, căutând a o face să se pătrudă de economia industriei sale agricole, și sfirșind prin a face ca, ea să nu mai poată fi privită ca acum, numai ca obiect și uneltă de exploatațiune. De câte ori ei nu caută a ridica nivelul moral al națiunii.— De atâtea ori egoismul, cupiditatea, interesul personal și c. l. rele domnesc în splendoarea lor. De atâtea ori confusiunea și zăpăceala în treburile publice domnesc și fără o intervenire serioasă, înțeleaptă și patriotică, starea socială se agravează, poporul protestează în zadar și atunci ca consecință naturală a lucrurilor, vine o zi când, Statul are de suferit urmările delăsărei sale; iar Națiunea este nevoită a reclădi peretele defectuos construit, în disprețul regulilor *arhitecturii sociale*, din marea clădire ce ridicăm asupra

temeliilor ce ea a aruncat pe pământul românesc la 1821, 1848, 1859, 1864, 1881.

* * *

În cercetările noastre asupra modului cum s'aun perpetuat diversele schimbări ce a suferit legea tocmelelor agricole 'mă aduc aminte a fi citit undeva cu ocazia discuțiunei în parlament: „Legea rurală „a fost un bine pentru proprietatea mare, cu regulamentul organic această proprietate ar fi astăzi „ruinată.... Dar din nenorocire a venit după dînsa „legea tocmelelor agricole și aceasta a nimicit „împroprietărirea țeranului reducîndu-l iarăși prin „forța brutală la starea de neo-clăcaș, proprietar „fără posesie, proprietar fără proprietate, proprietar „pe hîrtie, sclavul puternicului în realitate; așa era, „cel puțin, cu legea veche de tocmele.... Este o frumoasă ocazie pentru liberali de a șterge pata rușinoasă chemată legea tocmelelor agricole.... Generațiunea de la 1848, 1856, 1865 și-a făcut datoria, dar liberalii de astăzi încă nu 'și-aufăcut'o.”

Aceste acuzări erau aduse fraților sîi de luptă de către un om politic de valoare, de către un adevărat liberal.

Verificînd adevărul după acte, vedem că ideele din citările ce fac mai jos, — consecința naturală a practicei ce se continuă de la un timp, — 'și găsesc nu numai justificarea dată la rîndul ei, dar încă și sprijin puternic în următoarele cuvinte profetice ale lui Ion C. Brătianu, care se îngrijea

de pe atunci de o ast-fel de stare a lucrurilor. Reproduc : „Eu nu mă îngrijesc, domnilor, dicea Brătianu, dacă voiă avea concurență la putere ; preocuparea mea este de a aduna, de a crea elmente puternice, care să fie capabile a conduce România...” „...Oamenii cari erau mai ageri s'au pus în capul acelor *idei* și au luat inițiativa acțiuneii, și acei oameni, între cari sunt și eu, am jucat un rol mare, poate fără să'l merităm, nici prin scința noastră și nici prin inteligența noastră cea mare ; decât numai pentru că întâmplările au adus ca noi să devenim expresiunea activității naționale. Ast-fel negreșit, din împrejurări, din întâmplare în întâmplare, am jucat un rol pe care în societățile regulate nici o dată nu puteam să avem pretențiunea a-l juca, fără a rămâne ca niște caraghioși”.

„S'a închis acea epocă. Acum odată cu împlinirea dorințelor națiuneii, trebuie să *facem adevărate servicii, și servicii de acelea care nu cer numai o acțiune „d'éclat”* ; căci Michelet zice : Nu este eroii acela care într'un moment dat face un act de mare curagiū ; eroii este acela care în toată viața lui, de dimineață pină seara 'și face datoria”. Aceasta este mai greu. Pentru noi, domnilor, cum vëzurăfi lucrul a fost mai lesne, dar astăzi ...”).

1) Elocuența Română I. C. Brătianu, de Adamescu, pag. 219/222.

Dar astă-zî.... judecați și d-voastră dacă aceste mari învățături, aceste frumoase îndemnuri au prins loc, astă-zî? Eu zic că da, au prins, însă nu în oculte cercuri partisane. Cu alte cuvinte, astă-zî numai naivii se mai pot mulțumi cu titluri flatante dacă înțelesul este vecinic în contradicție cu practica. Acest raționament este justificat astă-zî, nu numai prin procedurile expuse zilnic dar, chiar prin schismele provocate în partide de către acei ce voesc a practica într'adevăr sincera aplicare a Constituțiunei noastre.

În parlament la 1880¹⁾ s'a susținut pe teza următoare: Unirea Principatelor, Domn străin, Independența, Guvern Constituțional, Regalitate, astă-zî atâtea fapte îndeplinite, *luptele între partide nu mai au cuvântul lor a fi, pe același tărâm, date, ci, zicea d. Maiorescu, noi grupamente se impun.*

În aceleași an într'o altă ședință Blaremburg în forma adversar politic al celui dintâiu, susținea pentru motive ce într'o viață întreagă a blamat și a combătut, susținea zic, părerea justificată emisă de d. Maiorescu și continuă zicând: „Da, e loc la nouă grupări, la o transformare a „vechilor partide, sau mai bine zis la epurațiune“.

**„Trebuie să încetăm de a violenți și cu principiile și cu oamenii și cu lucrurile.
„Numai cu acest preț putem evita de a**

1). Desbaterile parlamentului român, din 1880.

„cădea în curse și reagisa contra decadenței morale ce ne amenință“.

În parlamentul englez la 1831, în contra relelor proceduri de pe atunci în aceea țară, — când și orașenii și țăranii sufereau, relativ de aceleași motive de cari suferă astăzi la noi și țăranii și societatea, — Iordul Macaulay zicea: „Câte odată „guvernul apucă înaintea societății și o silește să „meargă înainte. Ast-fel împinsă, societatea se mișcă „cu pași repezi, ajunge pe guvern, îl întrece și în- „cepe, la rîndul ei, să ceară ca și guvernul să se „miște mai iute. Dacă guvernul este înțelept cedează „acestei cereri drepte și naturale.“

„Progresul făcut de națiune astăzi nu este nici „decum potrivit cu starea acestui partid — și pe „care conductorii lui nu se grăbesc a-l pune de „acord cu starea națiunei“.

Cum vedem dar, aci stă răul. Zadarnic se încercă scriitorul, ce se ridică în contra relei aplicări a legilor, cerând curmarea abuzurilor cari din contra cresc uimitor. Zadarnic se măgulește el cu idea că va putea aduce cel mai mic folos societății, pînă când orizontul politic întunecat nu se va lumina, nu se va epura!

Judecând după activitatea ce vedem, căpătăm, din zi în zi, mai multă consolare că rîndurile oamenilor de bine se vor strînge și uniți vor pune capăt răului, stabilind era de încredere reciprocă, de libertate, de moralitate, de justiție!

Tinerii Români de astăzi au credința, au ajuns la una din acele credințe ce strămută munții, cum zicea regretatul C. A. Rosetti, și ei vor învinge răul, căci s'au convins că scepticismul și poesia necredinței erau pentru alte timpuri; ei astăzi caută necurmat lipsele și durerele patriei și luptă pentru a lor vindecare.

Ei văd astăzi marea diferență ce există între : a se înfeoda exclusiv oamenilor și a se înfeoda numai principiilor. Pe dinșii nu-i mai tentează firmele eclatante dacă practica nu justifică titlul și deci, de acum înainte, ei nu vor perde din vedere adevărata deosebire și legătură de făcut în politică.

Ei, ca și Luther înainte să fie trimis la Roma în misiunea d'a potoli cearta dintre călugăriii Augustini; având multe iluzii acesta de Biserica creștină și aceia de politica ocultă nu-și inchipuiau cum era adevărata și trista lor soartă. Cucernicia și evlavia lui Luther periră d'împreună cu iluziile sale când în drumul său pios prin Italia, — umblând pe jos, postind și oprindu-se pretutindeni să asculte leturghia, — întâlnește preoți desfrânați și ignoranți cari își băteau joc de cele sfinte și când mai cu seamă se încredință că aceste sacrilegii erau încurajate de vanitatea și de obiceiurile destrăbălate cari se vedeau la curtea papilor. Pentru motive similare a descrescut astăzi entuziasmul tinerilor instruiți pentru partidele ale căror condu-

cătorî nu se grăbesc a le pune de acord cu starea națiunei.

Nu puțin contribui în hotărârea gigantică și reușită a lui Luther faptul ineptic a vînzării „Indulgențelor” (diplome religioase de iertarea păcatelor). Faptul emiterii acestor diplome care constituia un abus enorm și care ne arată cât de mare era decăderea Papilor pe atunci,—căci iertarea păcatelor se dobîndește prin cîință, iar nu cu bani,—se agravă, grație consecințelor naturale, prin acel că acum se vindea și „Indulgențe Viitoare”; adică nu numai păcatele săvîrșite ți se ierta prin cumpărarea unei „Indulgențe prezente”, ci chiar păcatele și crimele ce aî fi avut în gînd să comiți le puteai rescumpăra, înaintea faptului, prin dare de bani în schimbul „Indulgențelor viitoare” ce se fabricaă la Roma.

La noi nu puțin se contribue în demoralizarea actuală prin călcarea legilor. Investirea cu diferite demnități oficiale mai cu seamă cu cele rezultate din alegerile ingerate și ale corpurilor amovibile aă ajuns adevărate *Indulgențe*; s'a creat chiar *Indulgențe viitoare* pentru ca să producă mai mult..... Diferența între indulgențele noastre și cele ale papilor de pe atunci, stă în aceea că acolo li se dădea cel puțin un pergament la mână; dar aci și de pergament sunt scutiți prin naivitatea cu care încă poporul continuă a se mistifica, cînd, suspendându-se d'a-

supra lui câte o *Indulgență*, 'i se zice, fie-că ru' aparte și confidențial: „Vezi tu, aceea dem-nitate, acel rang, aceea afacere, aceea func-„țiune vacantă o țin... (se apleacă la urechea in-„terlocutorului)... pentru tine, dacă 'mă dai votul „tău. Pot fi sigur?... — Bine, comptează pe mine, „după alegeri“...

Acest târg rușinos se repetă de o sută de ori pe zi, și în tot locul spre a se putea complini marea ma-joritate de care reacțiunea este tot-d'auna avidă; așa că aceeași *Indulgență* se vinde la toți câți voesc să o cumpere. La un moment dat fondul tîrgului mincinos se vede! Mărul aruncat de Paris se dă la întâmplare și discordia cu toate desas-troasele sale consecinți reîncepe și mai furtunoasă!

Așa că am ajuns să vedem procedându-se cu serioasele afaceri publice, nici măi mult nici măi puțin de cât, după modul cum se bate, la o zi anumită din an, legendarul joc al halviței, care spînzurată de o ață în mijlocul copiilor, aceștia aleargă dupa oscilațiunile obiectului, ast-fel sus-pendat, cu gura căscată spre a'l prinde!... De câte ori jocul escită aū gura mînjită și adesea mîna cleioasă în pîrul vecinului... De, așa or fi lucrurile: cînd *halvița*, cînd *indulgențele*. Toate sunt pentru alegeri, toate sunt pentru *iertarea păcatelor* ver cîrui popor ignorant și credul, spre a putea fi exploatat.

Aceste jocuri fiind demascate poporului și reac-

țiunea văzând cu ochii seî sfărâmându-se putrigaiul sub picioarele sale, nu stă cu mâna în sîn. Ea a înființat o școală detestabilă. Școala guvernelor cari nu voesc a consolida acțiunile lor într'o conduită paralel cu progresul făcut de națiune. Școala care are de program a schimba natura lucrurilor după trebuință. Ceea ce este egal cu a'și propune să schimbe în sens invers cursul natural al rîurilor. Această școală se numește „Ocultă“.

Cu toată această contra-reformă, și cu tot sprijinul jesuitic ce reacțiunea crede că va găsi într'însa, ea îi va fi totuși fatală, căci își a stabilit practica pe unicul și tot-de-odată inicul percept jesuitic: „Leges sunt aliis scriptae, te nulla ligabit... dummodo nemo sciat“. Adică să nu respecte legele — ocultistul — căci ele nu sunt făcute și pentru el, ci numai pentru cei-l'alți oameni.

D'acea Luther în Germania la 1509, Ulrich și Calvin în Elveția la 1520 — 64, Robespierre în Franța la 1792 și Tudor Vladimirescu în România la 1821, credeau ca și Moise al Evreilor, ca însuși Mântuitorul, cum și Tinerii Români de astă-qi cred, că, ideile cele noi nu pot fi aplicate de cei îmbătrâniți ¹⁾ în prejudicii: și pe acest temei unii au cugetat, alții au realizat, și aceștia vor practica maxima evanghelică: „arborele uscat se aruncă în foc.“

1) Nu în etate.

Autorități chemate.

Ca complinire a pricipiilor înscrise în pactul nostru fundamental, cu aplicarea legii pentru tocmele agricole sunt însărcinate autoritățile noastre comunale. Ele legalizează contractul agricol¹⁾ priveghează transacțiunea²⁾ — fără părtinire, — prepară, după cerere, actele constatatoare de pagubă, arbitrarități și călcarea dispozițiilor contractului³⁾ judecă litigiile și pagubele cercetate, în calitate de instanță judecătorească⁴⁾ execută.⁵⁾

Aceste autorități comunale, fiind constituite, la rindul lor, din demnitari electivi de către și printre țăranii locali aleși; iată că, puterea este dată pe mâna lor; însă vai! ei nu știu a se folosi de ea în binele obștei.

Afacerile gospodăriei lor publice nu merg bine și nici nu pot merge bine de cât cu condițiunea d'a reuși să 'și dea ei singuri o direcțiune înțeleaptă și luminată pe baza legelor țerei. Dar cum îi vom ajuta în atingerea acestui scop nedeșteptând la ei curiozitatea cunoașterii drepturilor lor, ce sunt chemați a exercita și necontribuind, cât mij-

1) L. T. A. art 12 și urm.

2) L. T. A. art 1 al. d, 3, 4 și 23. — C. C. 1039, 1066 — Leg. Pol Rurale 14 — 16 și 1 — 10

3) L. T. A. art 38 Leg. P. R. 17 - 44. — L. T. A. 20 și 24

4) L. T. A. art. 25 Leg. P. R. 31 și L. J. C.

5) L. T. A. art. 36, 37, 38 și L. J. C.

loacele ne permit, la opera acelor cari activează la dispensarea întinericului din ochii săteanului: teribila ignoranță, cauza aproape unică a tuturor relelor sale actuale?

Diferite idei circulă între acei ce se ocupă de această cestiune; unii zic: „Să-le trimetem oameni competenți și instruiți“. Această măsură însă întru cât capul comunei nu e alesul lor este contra principiilor democratice, deci contra constituțiunei. Alții zic: „să înmulțim supravegherea“, și această măsură iarăși, întru cât *supravegherea* se va amesteca în afacerile interioare ale comunei, este o censură în contra autonomiei comunale, ceea ce poate conduce la arbitariu. Al treilea cas și cel mai bun este cel ce se practică, adică electivitatea, însă ce folosește inima și înfățișarea de leu dacă acesta nu întrunește și condițiunea puterei, — care în cazul nostru este: știința, — ce legea îi conferă?

În această condițiune numai, alesul satului ca și leul din fabulă *poate merita* — căci din nenorocire nu poate para — lovitură de picior ce i se dă! Așa că acest ales al comunei, admitând că este chiar un adevărat țăran, bun patriot, — nu țăran fals din multele lipitori ale satelor, — acesta grație nepriceperei sale se pune pe sine în serviciul reacțiunei și în contra consătenilor săi, în contra intereselor și libertăților comunale!

Așa dar unicul mijloc care rămâne țăranului

spre a evita cu eficacitate nenorocirile lui actuale este a se lumina : a învăța cum să-și conducă afacerile lui personale cât și pe cele publice din micul lui centru, în mod demn. Istoria neamului nostru ni'l presintă ast-fel și tot ast-fel este și astă-đi.

Demn 'l a cređut Națiunea investindu-l cu libertatea individuală și egalitatea în fața legilor. Cu alte cuvinte Națiunea acordându-î drepturile politice, publice și civile 'i-a zis: fii alegător și eligibil, exercită funcțiuni publice, aibî drept de întrunire, aibî libertatea conștiinței, aibî libertatea presei, aibî dreptul puterei maritale și puterei părintești, ți se recunoaște dreptul d'a contracta, d'a dobândi, d'a aliena, d'a moșteni etc. pentru că te cred demn !

Demn 'l a cređut, Cuza-Vodă când prin sacra sa cuvântare 'i-a ăis : „Claca și toate cele alte legături „silite sunt desființate. . . . Uită ăilele cele negre „și grele prin care ai trecut ! Uită toată ura și „vrajba și nu vedea în stăpânii tăi de mai înainte „de cât niște amici și bunî vecini.“

„Toți sunt fii aceleeași țeri și România muma, „care vă hrănește.“

„Popor, îngrijește de vatra satului, care de „astă-đi devine comună neatârnată și locaș statornic „al tău și al urmașilor tăi, din cari nimenî nu vă „mai poate isgoni. Silește-te a le îmbunătăți și a le „înfrumuseța“

„Statorniciți școale, unde copii voștri să dobân-

„dească cunoscințele trebuitoare pentru a fi buni
„plugari și buni cetățeni....“

„Bucură-te și pășește la muncă de bună voie și
„D-deul părinților noștri să bine-cuvinteze semința
„ce vei arunca pe cea d'întâi brasă liberă a
„ogoarelor tale.“

Demn 'l crede, Cel care,—prin însemnatele evenimente de la 1866, 1877 și 1881 a creat România modernă, asigurându-i rangul său printre puterile Europene, întărind drepturile poporului său,—îi acordă, la ori-ce ocaziune, Înalta sa protecțiune spre îndeplinirea constantă și fidelă a Augusteii sale promisiuni făcute în fața națiunii, când fondatorul Dinastiei Române călcă pe pământul românesc).

Poporul este recunoscător M. L. Regelui Carol I și Reginei Elisabeta pentru sprijinul acordat instrucțiunii, artelor și dezvoltării economice la țară. El și în special țăranimea beneficiază mult de instituțiunile umanitare fondate adesea din caseta particulară a Majestăților Lor.

Inaugurarea numeroaselor creațiuni de biserică, școli, primării rurale, industrii forestiere, etc. pentru cari M. S. Regele a donat terenuri ; și căldura cu care ordinele Auguste sunt aduse la îndeplinire probează că Majestatea Sa se interesează mult la dez-

1) Discursul M. S. Regelui publicat în „Patrie Education et Travail“ pag. 1 de d. I. Kalinderu.

voltarea a tot ce poate contribui la bunul trai al claselor laborioase, care cultivă pământul.

Ecoul acestor bine-faceri precum și marile exemple au resunet în sufletul sensibil al țăranului român, probe sunt multe, însă în cazul nostru aduc un singur exemplu referitor : Școala „Vasile Cosma“ de pe domeniul Coroanei Dobrovăț. Extrag din discursul de inaugurare „a acelui așezământ : ...„Școala „e clădită de un harnic țăran din această comună, „care a voit să urmeze pilda noastră și care, sub „direcțiunea și cu sprijinal nostru, a ridicat, *din bani* „*agonisiți de dînsul*, acest frumos așezămînt școlar. „Acest țăran, *demn de toată stima*, se numește Vasile „Cosma“ ... Scumpul nostru concetățean moșneag „deja, *nu știe nici să scrie* ; a înțeles însă că e „de neapărată omului învățătura“. Această francă cuvîntare justifică în onoarea d-lui Ion Kalinderu, autorul discursului pomenit, executarea cu fidelitate și patriotism a Augustelor porunci, când autorul uvrăgiului „Patrie, Education et Travail“ la pag. 6 „dice : ...„Si ceux qui voudront bien lire ces quelques entretiens, trouvent que nous avons été „fidèle en agissant, comme nous l'avons fait, à la „grande et généreuse pensée du Roi Charles I.“

Națiunea sprijină, și va sprijini cu tărie și grațitudine acțiunile Majestaților Lor.

În fața stăreii lucrurilor de astăzi, pentru ușurința suferințelor poporului, el nu cere de la sollicitudinea Regelui sîu alt de cît a'î da, la timp, un guvern

care cu aceeași ardoare să purifice politica de abuzuri vechi și adine înrădăcinate, fără violență, fără spoliațiune; desbătând toate nevoile poporului în libertate, păstrând cu punctualitate toate formele deliberațiunei, neîntrerupând un singur moment progresul industriei și a comerciului, nesuspendând un singur moment autoritatea legilor. Guvern care să știe profita, în interesul public, în acest șir de ani de liniște și pace, în care România se bucură sub Augusta domnie a M. S. Regelui Carol I; înlesnind progresul artelor, îmbunătățirea legilor, sporirea bogăției publice, scăderea sarcinilor, *avântul cel mai mare pentru cultura și educațiunea națională a poporului Român.* Realisând în sfârșit toate acele victorii de pace, în care mai mult decât în izbânzile militare, constă adevărata fericire a statelor și adevărata glorie a Suveranilor și a bărbaților de Stat.

Aceste sunt lucruri de cari, Românul mândru de progresele efectuate ar păși orgolios spre atingerea idealului său, și istoria va spune într-o zi cu câtă înțelepciune și fidelitate au fost îndeplinite Augustele promisiuni făcute în fața Națiunei și cât de demn a răspuns Suveranul așteptărilor poporului său!

După cum diceam mai sus, unicul mijloc care rămâne țăranilor spre a evita condițiunea mizerabilă actuală este a învăța cum să ducă în mod demn afacerile lor personale precum și pe cele publice

ale micului lor centru ; care, este timpul d'a înceta să mai fie un antrum (peșteră) a ignoranței și a mizeriei, ci trebuie să devie un centru unde să lucească ca în toată țara razele bunului trai, ale vieții, ale culturii.

Dreptatea adormită, vițiul de sub felurite măști care răspândesc întunericul, ipocrisia și demoralizarea, mai cu seamă la țară, trebuie să dispară pentru a face loc curentului de refacere a lucrurilor, pentru ca și patria noastră să fie din toate punctele de vedere la înălțimea unui Stat modern și pentru ca mândria noastră națională pentru progres să nu fie jignită când trufia ver unui popor vecin vine a tăgădui aptitudinile și chiar capacitatea de muncă a Românului !

Da, și din acest nou punct de vedere a lucrurilor am avea un cuvânt de spus, însă cum răspunde ideii noastre pasage dintr'un remarcabil discurs pronunțat cu ocaziunea aniversării de 25 ani de domnie a M. S. Regelui Carol I, în adunarea societății Progresul-forestier la Mai 1891, pronunțat de către președintele său, d. Kalinderu, reproducem fragmentul următor : „Să nu uităm domnilor și „scumpi colegi, că un popor care a suferit în trecut „atât de mult are trebuință a reface multe lucruri, „pentru a fi la înălțimea unui Stat modern.“

„Munca este unul din mijloacele noastre a reforma „organismul nostru ; să muncim dar mult, să iubim „economia și să ne aducem aminte că, pretinzând,

„și cu drept cuvânt, a fi un element de civilizare
 „și de cultură pentru Orient, — căci situațiunea
 „noastră este tocmai potrivită d'a fi un intermediator
 „între Occident și această l'altă parte a Europei —
 „noi nu putem obține acest rezultat de cât grație
 „unei *munci asidue*, unei *organizațiuni complete* a
 „*mijloacelor de producțiune*, care ar aduce inevitabil
 „desvoltarea bogăției naționale.“

„Să nu uităm, în sfârșit, că alături de noi, există
 „un alt popor, care voește asemenea a juca el
 „acest rol, și care a *făcut și face dîlnic sfortări*
 „*considerabile pentru progresul său intelectual*. In
 „ceea-ce privește *desvoltarea economică*, ea nu este
 „mai puțin importantă la acest popor. *Agricultura*
 „și *industria* au făcut progrese neașteptate... Voesc
 „să vorbesc de regatul Ungariei.“

„Dacă nu avem nimic a invidia Ungurilor ca
 „patriotism, dacă mijloacele prin cari ei vor a asi-
 „gura dominațiunea lor nu pot găsi simpatii și
 „dacă noi, avem, *sub raportul industriei* începuturi
 „cari promet, trebuie a'i imita în ardoarea ce ei au
 „pus în *serviciul desvoltării economice a Statului lor*,
 „și sunt convinși că cu această mîlădiere și inteli-
 „gență ce caracteriză rasa noastră, vom reuși a'i
 „egala și a'i întrece.

„Dar, pentru a ajunge la rezultate atât de fe-
 „ricite și de durabile, *trebuie ca fie-care să depună*
 „*contingentul său de muncă*. Știți d-lor, că nici o
 „întreprindere importantă nu poate pretinde la

„succes, nu poate aduce roade bune dacă ea nu este începută și urmărită cu ardoare, cu perseverență și în toate condițiunile ce devotamentul și prevederea impun.“

Așa dar răul înrădăcinat va fi vindecabil dacă se va urmări în țară și la țară cu ardoare, cu perseverență și în toate condițiunile ce devotamentul, prevedea și patriotismul impun, *pentru înălțarea nivelului moral al săteanului, pentru propășirea noastră națională!*

În acest scop am întreprins serierea de față asupra aplicărei ce se face și cu legea de tocmeli agricole; dresată, numai grație ignoranței săteanului în contra sa și numai grație toleranței administrațiunei contra societății noastre. Ceea ce nu s'ar fi putut întâmpla :

Dacă aceea victimă năpăstuită ar fi avut gustul și mijloacele d'a se deda, munca făcându-și, la citirea istoriei naționale și a evoluțiunilor sociale la care puternic a participat; imitând pe țeranul din Francia, care seara la colțul focului, ca să se odihnească de munca zilei, citește mărețele reforme ale Constituantei și strălucitele biruințe ale lui Napoleon; imitând pe muncitorul de pământ din Germania, care în vremea popasului, la umbra vre unui copac, citește faptele marelui Frederic. Asupra acestei norocite popularități, regretatul Kogălniceanu în „Cronicele României V. I.“ zice: „...Pricina este că astăzi fiește-care cetățean

„are dreptul și datoria d'a se ocupa de trebile statului și fiește-cine dorește a ști care sunt și cum „se păzesc drepturile naționale câștigate...”

Dacă guvernul nostru ar imita, în ce privește cultura țăranului, pe cel din Copenhaga înființând școalele superioare sătești; și în ce privește publicitatea pe cel din Bruxelles servind țăranilor gratuit un ziar economico-politic zilnic.

Dacă o-dată cu legile noastre bune ce avem, și aplicarea lor ar fi mai corectă.

În acest scop, zic, am întreprins aceasta și alte lucrări referitoare la modul aplicării unor legi, adresându-mă orî cui voește să asculte despre miseriile populațiunei noastre rurale¹⁾ despre neajunsurile actuale a aceloră cari prin teroarea invasiunelor, prin lupte eroice, prin sclavie, prin martirism, prin foc și fier și prin revoluțiunî aî trecut spre a ne conserva limba și numele de Român. Populațiune care merită o soartă mai bună, căci această populațiune este masa conștientului popor Român, popor care, conștient de demnitatea sa națională s'a avântat în mișcările de la 1821 și 1848 preparând regenerațiunea neamului românesc și proba acestei conștiinți este că el a profitat de învățămîntul acelor costisitoare lecțiuni și lucrează în conformitate. Iată în câte-va cuvinte rezultatul

1) V. Executarea contractului Agricol mai departe.

acțiunelor sale, ceea-ce ne autorisă să credem și să susținem aceasta : În privința mișcării de la 1821, luminatul și patriotul Chesarie, Episcopul Buzăului, cu ocasiunea instalării sale în scaunul episcopal, *patru ani în urma revoluțiunii lui Tudor*, zicea : „An 1821 ! Tu, cu arătarea ta, deși ai pricinuit „Românilor amărăciuni, dar tot de odată și deș-
 „teptare ; zilele tale ca niște sorî luminatori aū
 „fost pentru Români ! drept aceea, orî-ce suflet
 „românesc e dator să'ți hărăzească cele mai dulci
 „minute ale vieței sale. Neamul românesc are
 „sfînta datorie să'ți ridice un monument spre ve-
 „cînică tînerce de minte, pentru că ești într'adevăr
 „anul bunătăței Domnului“. Ca consecință natu-
 rală a lucrurilor la 6 Iunie 1871, prin inițiativa
 membrilor societății „Românismul“ sub președinția
 mult eruditului istoric d. Hâjdeu, se inaugură ma-
 rea serbare națională de 50 de ani în câmpia de
 la Cotroceni, care rechemă în memoria noastră
 tabăra regenerațiunii de la 1821 ; în acea zi me-
 morabilă, d. Gr. G. Tocilescu ținu un discurs
 mult elocuent și plin de patriotism, publicat în
 „Columna lui Traian“ No. de la 16 Iunie 1871.

Pe de altă parte spiritul național și patriotic
 deșteptat prin revoluțiunea de la 1821, produse
 restabilirea unui guvern național ce se formă după
 1831, luând de misiune continuarea programei revo-
 luțiunii de la 1821 ; adică realizarea dorințelor și

trebuițelor poporului înălțând la 1848 românismul, democratizând statul prin egalitatea drepturilor, și a pământului, democratizând capitalul chiar prin instituțiunile de credit organizate de stat.¹⁾ Ca consecință naturală a lucrurilor și în această de pe urmă mișcare națională, în anul curgător (1898) împlinindu-se 50 ani de la acea dată memorabilă și regeneratoare a națiunei române, după lăudabila propunere, făcută din vreme, de către ziarul *Drapelul*, se rechemă memoria anului 1848 invitând a se hotări mare serbare națională pe câmpia Libertății, ceea-ce și avu loc la timp. Oricum s'a petrecut lucrurile, din cauza animosităților politice de pe atunci, aceasta nu suntem competenți a judeca aci, istoria va spune cuvântul ei și culpabili vor fi înfierăți. Națiunea însă știe, că s'a celebrat aceea mare sărbătoare, *în glorie și ca manifest al conștiinței sale*, ea a avut răsunset și însemnătate mare în inima Românului și el face urări sfinte ca întreaga sa patrie să sărbătorească în frăție centenarele la 1921 și 1948²⁾ atât de pompos, cu atâta

1) Articolul lui N. Bălcescu : Mersul Revoluțiunei în Istoria Românilor, publicat în „România Viitoare“ pag. 9-11, Paris, 1850.

2) Să nu se mire nimeni de aceasta urare, ce facem plin de credință și convingiune; căci iată cum motiva D-l Meitani la 1880, cu ocasiunea urărei sale la aniversarea independenței României de 50 ani la 10 Mai 1927; comparație făcând între scrisorile lui Trollope despre instituțiunile Belgiei și aniversarea Independenței sale de 50 ani ce se jubila la 1880. „Dacă M-rs Trollope ar fi putut revedea Belgia de astăzi

unire și cu atât entusiasm cum nu s'a jubilat poate nici odată în statele balcanice ! . . .

Executarea contractului

Industria agricolă, fruct al activității omenești, în crearea obiectelor și utilităților inerente existenței sale este supusă, cu drept cuvânt, neador-mitei privegheri a legilor, cari îi impun unele

„el de sigur s'ar fi liniștit asupra perfecțiunii instituțiilor „acestei țări și completei armonii, ce există între nivelul inteligenței poporului belgian și întocmirile constituționale ce el „și a așezat la 1831.“

Iată acum și îndoielele ce Conține cartea „Belgium and Western germany de M-rs Trollope, author of Domestic manners of the Americans“ scrisă la 1835 adică numai cinci ani în urma datei când Belgia se constitui în stat independent sub regele Leopold I de Saxa-Coburg: „Sans entrer dans „une discussion au sujet des nouvelles institutions que la Belgique n'est données par sa constitution récente, sans recher- „che si elles sont oui ou non politiquement plus sages que „celles, qu'elle a repousées, je crois que je ne m'expose à „aucune contradiction en disant que l'esprit et l'intelligence „de la population ne sont à aucun degré en harmonie „avec ces institutions . . .“

Cu toate aceste patru-șeci și cinci ani în urmă mândra și fericita Belgie serbătorea aniversarea Independenței sale de cinci-șeci de ani !

restricțiunii de interes general. Impărțirea produselor însă și tot felul de obligațiuni secundare ce contractanții agricoli și pot lua sunt supuse, — după cum și legea lasă latitudine, — unor schimbări ce rees din deosebitele legături ce se stabilesc între proprietar și cultivator.

Fie în cazul când proprietarul cultivă singur pământul pentru el; fie în cazul când acesta își face tovarăși cultivatori cu care își împarte produsul brut (*métayage*); fie când el dă fondul unui arendaș pe sumă fixă și pe timp hotărât, legiuitorul stabilind raporturile dintre acești mari și mici agricultori cu muncitori agricoli (*brațele fără cari ei nu pot exploata întreprinderea*), chiar determinând și anume zile din săptămână când munca poate deveni obligatorie în folosul unei sau celei-alte din părțile contractante, aceasta fiind o restricțiune de interes general este tocmai probă că legiuitorul n'a voit și nici nu răpește muncitorului agricol dreptul d'a contracta în mod independent.

Aceste adevăruri neputând fi tăgăduite, constatăm că toate abuzurile astăzi în practică, în disprețul legilor și în dauna poporului ignorant, nu sunt spînzurate de cât de firul de păr al sabiei lui Damoclés și că cei ce practică abuzurile desfid „firul“ creștându-l persistent. Nu mulți pot fi stăpâni pe sine d'a se lipsi de fericirile lui Denys.

Noi însă de acum și până în momentul când

„denysii“ pot reveni la sentimente mai umane și „firul“ persistă, de ce nu am încerca pe calea științei să desbatem, fără violență, nevoiele populației noastre agricole în libertate, întrebându-ne :

Pentru ce nu se garantează locuitorii, prin o aplicare dreaptă, în contra călcării legii tocmelelor agricole ? Pentru ce contractul agricol nu este legalmente verificat înainte d'a se autentifica, în toate dispozițiunile sale și în toate acele raporturi cari isvorăsc naturalmente din obiectul contractărei, nepermițând chiar *mancuri* cari dau loc la o mulțime de abuzuri la încheierea socotelor ? Pentru ce revisuirea anuală ordonată de lege, printr'un *delegat special* nu reușește a remedia răul ?

Deslegarea acestor întrebări stă chiar în spiritul acestei capitole. Independența săteanului în contractările sale agricole, grație vechilor moravuri rele, a abuzurilor și a corupțiunii se reduce cel mult, la iobagie modernă.

Țăranul nu vede în contractul agricol ceea-ce trebuie să vadă : un mijloc legal d'a echilibra și garanta drepturile sale agricole ; el vede în acest act : o hârtie pe care trăgând, pe o cruce de cerneală cu degetul, primește, când cușitul nevoei este ajuns la os, în mijlocul iernei un mic acompt pentru o muncă robitoare în viitor !

D'aceea ignoranța sa pe de-o parte, iar pe de altă circumstanțele 'l împiedică d'a stabili prin contractul agricol alt ceva de cît generalități și numai

obligațiunii pentru sine în excluderea dreptului ce el are d'a stabili prin același act și dispozițiunii cărî l-ar feri să cadă în neagra sa meserie de astă-dî.

Dreptul de pășunat (izlasul), mare cestiune economică pentru țara noastră din punctul de vedere al creșterii vitelor ; prin modul cum se exploatează ea a făcut ca de-odată cu descreșterea numărului animalelor erbivore, această cestiune să devie și o uneltă de speculă din cele mai dăunătoare și țăranului și țerei.

În contractul agricol nu se garantează sau cel puțin nu se pomeneste despre această pâine din toate zilele a vitelor de muncă ; în el nu se ia măsuri corespunzătoare cu practica limitându-se porțiunea de teren dat în această întrebuințare precum și maximul numărului vitelor cărî urmează să pască pe el ; prin contract nu se alege calitatea fineței, nu se stabilește prețul pe hectar. Sunt sate care plătesc sume colosale pentru ierbărit fără ca vitele lor să poată roade nimic din pleșuvul câmp ce li se destină pentru acest us.

La încheierea socotelelor, ocasiunea a făcut să constatăm după registrele de contabilitate a unui mare agricultor, care a bine-voit să ni le pue la dispoziție pentru o oră, că pentru un teren de 16 Hectare impropriu de pășunat, în toată întinderea sa, încasase într'un singur an de la locuitorii locali și din împrejurimi 11.200 lei, adică 700 lei

anual pentru fie-care hectar de pășune!! Din cauza acestei calamități care mai mult sau mai puțin este încă răspândită, nu numai vitele de muncă s'au rărit, dar adesea în câte un sat nu găsești nici lapte atât cât să dai unui bolnav! Chiar plugarii de multe ori și vînd boii de la jug îndată ce se isprăvește munca câmpului pentru a nu le duce în izlasul comun, unde neavînd ce paște slăbesc, perzînd din prețul lor; iar el este lînut să plătească pentru o zi chiar, ca și pentru tot anul 12—15 lei de cap de vită! Așa dar să nu mire pe cititor arenda de 700 lei anual de fie-care hectar; dacă ar fi fost în localitate, vite mai multe, mai mult s'ar fi plătit.

În contract nu se îngrijește de calitatea semințelor ce se pun în arăturile uneia cât și celei-lalte din părțile contractante; ceea-ce are mare însemnătate în unele cazuri.

Prin acel act nu se ia măsură a se exclude practica abusivă întrebuințată în modul măsurătoarei terenurilor date în agricultură și a măsurării celor lucrate: porțiunea ce ia fie-care cultivator pe seama sa, numai este aceeași când se măsoară arăturile și sîmînturile făcute. Același lucru se petrece cu produsele și în general măsurătoarea cantitativă se face contra dispozițiilor legii și regulamentului sistemului metric; iar țăranul nu invoacă nici această lege nici art. 38 din legea pentru tocmeli agricole.

Prin contract țăranul nu caută a se garanta în

excluderea abuzului gloabelor ilegale; gloabe cari să nu poată avea loc de cât în puterea unui act estimativ legalmente constituit; precum și executarea sa, fără o hotărîre judecătorească executorie să nu îi poată fi opusă.

Ispășa, cum se dice în termeni vulgari, estimația pagubelor eventuale se face după găsirea cu cale a isprăvnicilor, aceștia estimează, judecă, condamnă și achită..... Țăranul în loc d'a se mai apuca să reclame și face cruce că a scăpat de belea. Comuna, pentru oborul său, încasează colosala sumă de 50 *banî* și isprăvnicul după cum e de dibaci; sunt foarte dese casurile când omul vinde calul ca să scape boul său ciobanul vinde 10 oi ca să scape țapul!

Dar să presintă și alt-fel cazul: am văzut un act estimativ *oficial* care opinia la o despăgubire de 400 lei în numerar și două chile de porumb vechi; după plângerea bieteii victime și o intervenire serioasă, *păgubașul* (!) s'a mulțumit cu munca a două pogoane de arătură, ceea-ce face 14 lei!!

Prin contractul agricol nu se ia măsură ca consecința a legelor în vigoare să se preserve țăranul contra abuzurilor, că afară din stipulațiunile din contract nu pot avea loc, sub nici un motiv, nici un fel de dări suplimentare fie în natură: ca produse, alimente sau muncă (havaeturi, clacă etc.), fie în bani. Căci nenorocitul uz, de care săteanul pare că nu se va mai despărți nici odată, îl face a se

supune la orî-ce imposite extra; iar aceste sunt așa de multe în practică în cât nu ne încercăm să le înșirăm aci dar dăm, pentru ca opinia publică să judece, câte-va exemple : 1) Drept de pescuit chiar când balta proprie de pescuit nu există în localitate. 2) Drept de treerat, chiar când omul voește să treere în altă parte grâncle sale. 3) Drept de pândărit, chiar când pândăritul îl plătește prin cotisații în mod particular. 4) Drept de cocărit pentru copt porumb.... 5) Drept de beilie și o mulțime de alte drepturi cari toate nu sunt de cât strigătoare strîmbătăți.

Prin contract și prin influența autorităților locale nu se cată a se pune stavilă, pe unde se practică următoarea speculă inumană : În afară de toate obligațiunile menționate în contract și pe deasupra tutulor sarcinilor ce am pomenit mai sus, țăranul este respins cu dijmăntul pînă dincolo de ploile de toamnă și de zăpada de crăciun, dacă nu are, saŭ în acest cas nu se obligă să plătească în bani saŭ în muncă viitoare și cu din produsele de pe cîmp tot comptul alcătuit după specialul matematic gramatic și după planul alcătuit de isprăvnicel dând pe de asupra și 1) Un mușchiu de porc, — de are saŭ n'are el însuși pentru familia sa, ver-un purcel pentru zina nașterei Domnului ! 2) Cinci limbi afumate pe cari cel sărac trebuie să și le procure, de la vecinul său în schimbul altor robii. 3) Cinci găini mari, mulți din cei săraci vin la tîrguri să le cumpere expres pentru ziua (țeri-

bilei judecății) închiderei socotelor, căci contrariu rămân dator pînă la 15 lei mai mult! 4) Douăzeci și cinci ouă, când aceste ouă nu se dau la timp comptul sîu este debitat cu câte 20—30 bani de fie-care ou! 5) Un car de coceni. Prin unele localități se mai cere și care de stuf sau crengi și culmea este unul sau doi epuri și încă o piele de vulpe!

Mai cu seamă această din urmă cerere când ne a fost vestită de un țeran supus la această obligațiune și care ne spunea că el nefind vînat și mai cu seamă fiind vînatul oprit, prin partea locului, a fost nevoit, ca să scape de belea, să dea pentru o piele de vulpe unul din cei doi saci de mălăi, ce putuse agonisi din toată munca sa aprigă de peste vară, pentru cei opt copii ai sîi. Indignarea noastră și scirba ce simțeam pentru aceste traficuri era indiscriptibilă și nu știu ce am fi scris în acel moment dacă unul dintre noi, din cei de față, nu ne întîmpina cu următoarea istorioară comică asupra cozilor de vulpi întîmplată, zice amicul nostru, în Constantinopol sub domnia lui Baiazet Fulgurel:

„O sectă de jidovi se inavuți curînd pe spetele „unui milionar ture, neguțator de blăni scumpe. Pe „acesta, jidovii cu dibăcie îl înșelără pretinzînd că „ei prevîd o apropiată și probabilă modă, ce elita „Constantinopolitană și cea de pe litoralul asiatic „vor adopta; și l'îndeamnă ca prin intermediul lor „să-și procure un deposit cât mai mare de cozi de

„vulpă, cari urmau a se căuta îndată ce noua modă
 „intra în us. Negustorul încântat de calculele pro-
 „fitului enorm, ce jidovii îi puneau în vedere, le
 „dete mână liberă în întreg tesaurul său și le puse
 „la dispoziție imense magazine din Caravan-Seraï
 „unde să se depoziteze mărfurile comandate. În
 „scurt timp sute de mii cozi de vulpi cumpărate pe
 „prețuri cursive, erau trecute în comptul negus-
 „torului credul cu prețuri exorbitante; căci furni-
 „sorii pretextau urcarea prețurilor și ivirea altor
 „concurenți. Ceea-ce decise pe biata victimă să sa-
 „crifice pe altarul cozilor întreaga sa avere. Rămas
 „sărac, ne având nici ce mânca și desperat că moda
 „prevestită nu fu de cât un pretext pentru a-l spo-
 „lia, luă curajul d'a se plânger direct Sultanului.
 „Acesta, apreciând simplitatea supusului său și di-
 „băcia meschină a jidovilor și cum turcii sunt ex-
 „peditivi, în a face dreptate celui ce o are în modul
 „lor d'a vedea, răspunse negustorului reclamant:
 „Moda va sosi chiar mâine și tu calculând cât te
 „costă fie-care coadă să ceri exact prețul ei.“ A
 „doua zi o iradea, făcea cunoscut credincioșilor și
 „raialelor din întreg imperiū otoman că padișahul
 „a hotărît să se poarte un semn dinstinctiv de că-
 „tre toți jidovii, sub pedeapsă moarte, și acest
 „semn îl defige a fi o coadă de vulpe. Pe atunci,
 „continuă povestitorul nostru, legile se executau
 „întocmai și mai cu seamă Fulgerul nu lăsa timp
 „de comentarii, ceea-ce făcea a se aplica ad-literam

„iradelele.“ În câte-va zile numai, cozi de vulpi ne mai găsindu-se, cămătarii pentru salvarea vieții lor au înapoiat averile stoarse prin șiretlicuri și întreprinderi rușinoase, rugând pentru cruțare. Țăranul nostru de față, supus la darea anuală a pielei de vulpe, care ascultă cu multă atențiune această povestire, poftindu-ne sănătate pentru cuvințele noastre compătimitoare, depărtându-se oltă greu zicând : „D'ar trimite Dumnezeu un *fulger* și pe capul ălor deși bat joc de român !“

Prin contract se stabilește incomplet prețul învoielor și nu se hotărăște că aplicarea tarifelor de prețul zilelor de muncă agricole se va face de-o potrivă pentru oricare din părțile contractante. Nu cum se practică : când, de câte ori se plătește o muncă efectuată, prețul scade ca lina în apă ; iar când omul rămâne dator o muncă, chiar de a făcut în alta dublul, prețul crește în defavorul său ca bălăriile în pârlouage.

Muncitorul agricol nu prevede prin contractul său, și este chiar împedicat prin diferite subterfugii, d'a prevede : 1) Maximul terenului care poate intra într-o singură învoială agricolă, 2) Modul împărțirii produselor agricole și 3) Epoca precisă când să se facă dijmuitul. Fapte a căror consecință o suferă, suferind-o tot o dată și Statul. Acesta, din cauza sărăciei în care sunt reduse satele, în multe localități, nu își poate încasa veniturile ; chiar rămășiți enorme, cu mari anevoințe

se pot împlini și acestea în restanță. Cu toate acestea, comparație făcând, dările către Stat nu însumează nici o dată $1/_{20}$ din dările ce acești nenorociți agricultori sunt siliți, prin toate mijloacele nepermise a da, peste învoelele lor, către mulți, către toți speculatorii puțin conșciincioși. Să analizăm :

I) Maximul pînă la care o tocmală agricolă se consideră supusă rigorilor legii tocmelilor este fixat prin art. 34 pînă la concurența de 10 hectare.

Din București pînă în provincie, — pe unde se practică cele ce relatăm — hectarele se fac pogoare, iar cifra de 10 se transformă în 5, așa că dintr'un maximum legal se fabrică 4 ilegale. Aceste înmulțite cu toate sarcinele usuale legate de fiecare învoială, ridică obligațiunile legale și ilegale la pătrat. Aceste proceduri, această devisă nu știm care eroi al muncii fizice din această lume, ar putea, satisfăcând'o, să poată desvolta tot-d'odată și patrimoniul său. De aceea foarte rar se ved contractându-se două învoeli de același sătean ; iar dacă nevoia îl constrânge pentru a cultiva mai mult, este silit, mai cu seamă pe unde nu are pământ propriu. Această transacție coprinzând două învoeli, după cum se practică devine un labirint de obligațiuni pentru sătean, care servă de basă raporturilor dintre el și arendaș preconisate de acesta pe disprețul legilor ; ceea-ce aduce mare vătămare societății, pentru că ea suferă la timp,

consecințele, de câte ori permite a se aplica legele sale în mod anarhic.

După cele ce preced, sub stabilirea făcută de art. 34, învoelile în practică alternează între 2—4 grade negativ și această negativitate, această gradațiune asigură impilatorului profitul progresiv și bucurarea de zaharelele prea oneros câștigate.

Ca să ne facem exact idee de câștigul ce rămâne țăranului, de partea ce urmează să producă desvoltarea economică a comunei sale, prin rodul pământului ei fertil și a muncii titanice dintr'un întreg an ce săteanul depune, în cazul unei singure învoeli putem judeca după cele ce relatăm; iar în cazul a două învoeli saū mai multe dăm aci un mic exemplu comparativ combinat cu ajutorul expirienței unor specialiști: Să ne închipuim că pentru a munci, chiar cu propriile noastre brațe, terenul în cestiune (2—3 învoeli) împrumutăm la un cămătar un capital de X cu dobânda de 3—5 % pe lună. Cu scadența just peste un an. Dobânzile capitalisate lunar produc dobândă. Nici un avans anticipat asupra comptului nu ușurează pe debitor de plata dobânzilor. Această sumă împrumutată ne necesită în aur, iar noi, o primim în hârtie și în aramă. În localitate se presupune existând agiū urcat. Dat fiind a transforma capitalul nostru în aur (muncă productivă) suntem reduși a ne servi de acelaș cămătar care pentru motivele sale... financiare, ne

dă de astă-dată argint destul de scăzut. Venim cu acest argint pe la târguri unde 'l schimbăm în sfârșit contra aur.

Cu acest aur, ast-fel subțiat prin camată, agiū, procente, crisă, ne răfuim cu creditorul nostru și luăm ce ne rămâne.

In anii secetoși, pe timp de inundațiuni, precum și când în contra orî-căror alte risicuri domeniul este asigurat, noi nu numai că nu vom beneficia de despăgubiri, căci acest drept nu-l avem, dar suntem chiar ținuți a face restul muncelor stabilite prin contractul devenit nul sau anulabil, pe alt domeniu sau sub forma de datorie într'un alt an !

După răfuială pentru a putea continua să fim creditați și la anul viitor, cată să acoperim soldul gestiunei noastre : Predăm tot aurul ce avem, cedăm produse de ne-a mai rămas, vindem din vite și unelte, — că putem munci și fără vite, cum trăese mai toți din satul nostru ăl pricopsit, — iar pentru rest dăm înscrisuri temeinice de datorie, în care dobînda ca să nu se cunoască o incorporăm cu suma ce trebue să mărturisim că mai datorăm din gestiunea noastră, — autentificate în tocmă după cum cere legea când nu știm carte.

Ast-fel făcînd onoare transacțiunelor noastre

agricole reîncepem operațiunea în anul viitor cu mai multă rîvnă d'a ne îmbogăți și a contribui la dezvoltarea economică a comunei noastre.....

Acestea sunt rezultatele învoielor agricole. Realitatea este tristă și consecințele sunt că în multe localități, unii d'între săteni au de așternut pămîntul și cerul de înveliș; de vestmînt o cămașă de cerșetor și toată averea din casa sa este tiparul de mămăligă!

II) În modul împărțirii produselor agricole rezultate din contract nu cumpăna, nu cumpănire dreaptă dar nici rînduială nu se ține nici cum prevede legea, nici cum cere umanitatea, ci cum găsește cu cale cel mai tare. Nici un comentariu nu poate d'a o idee exactă, d'aceea reproducem mai jos un dialog urmat, la această operațiune, între cultivatori, relatat de către un martor ocular.

De obicei dijma este hotărâtă la $\frac{1}{3}$ sau $\frac{2}{5}$ din munca efectuată de sătean pe comptul său. După ce se ridică această parte, din restul ce îi-se cuvine, înainte d'a se răfui pentru orî-ce altă obligațiune, vine întîi capitolul cheltuecelor extra-ordinare cum am dice, de exemplu, la un șir oare-care de articole dintr'un budget. La acest capitol se referă dialogul următor.

Primus. Aduceți un car de beilic.

Acclași (către sătean) Mi se cuvine, pentru dobînda inscrișului cu sîmînta de grâu ce 'ți-am împrumutat anșter, două coșuri de porumb,

Secundus. Bine, iar dobândă? Când am făcut actul n'am pus de fie-care chilă cu trei sferturi mai mult? Și n'am tras cu degetul pentru toată datoria?

Primus. La anul să nu îți mai calce piciorul pe moșia mea. Puneți coșurile. *doce!*

Același. La socoteala din anul trecut gramaticul n'a scris și datoria ce știți că aveai către isprăvnicul. Un coș. *trei!*

Același. Am aci o însemnare de cine a furat porumb. Fiul tău Nicolae a luat o poală.

Secundus. Rău a făcut, dar îmi pare că pentru acest copt plătim deosebit cocărit?

Primus. Ce, nu ești mulțumit că îți iaș numai un coș? (face semn cu mâna către isprăvnicul) *patru!*

Primus. Iată aci catastiful nostru cu ispășele făcute de isprăvnicul (!?) peste vară. Văd că vitele tale *'mi-au intrat în fînceața de la Pise.*

Secundus. Spui adevărul logofete că boii mei *doar au intrat;* dar oare acel pârjol de ierbărit de cap de vită și de *al nostru* nu l plătim?

Primus. Nu face gălăgie că te știu eu, colțatule. Numai un coș să luați *cinci!*

Același. După cum am chibsuit cu câți-va fruntași de-ai voștri (când în sat se găsește câte un vînzător) mi-se cuvine să iaș câte două coșuri, dar iaș numai câte unul de fie-care (afară de cei cu cari am vorbit), pentru acoperirea cheltuielii de

4539 lei și 65 de bani ce am risipit din cauza voastră pe la București... tot ducându-mă când ați reclamat pentru verificarea pământurilor date în muncă. (Adresându-se către un al treilea). Veți mă bătăraane! ce ai făcut fraților tăi cu articolul tău 38 din legea de tocmeli agricole?

Tertius. Noi am reclamat pentru dreptate și am cerut ca Primarul nostru să constate diferența în plus și în minus a pământurilor ce ni se dau cu o măsură și ni se ia cu alta.

Primus. Ați vădut că n'ați avut dreptate? Indată a venit zapciul și v'a dîs că să vă liniștiți că nu aveți nici un drept.

Voci, protestări în mulțime.

Primus. (înconjurat de personalul său și de cei ce îi numește el fruntași.) Nu cărțiți că pe cei ce îmi fac rescoală pun de-î bate și apoi îi trimit cu scrisoare la București ca să-i vîre în pușcărie ca pe niște rebeli ce sunteți.... (Către gramatic) Să nu 'mi mai primești pe moșie pe ăștia trei că te dau afară.

Puneți un coș în car.

sease!

Primus. Știți bine că nici cenușa din vatră nu ea voastră, trebuie mai întâiu mie să-mi plătiți, căci am cheltueli mari, și apoi să vedeți de secul ăla de perceptor.

Secundus și alții. Apoi, ne a sechestrat în lipsă de ori ce altă avere chiar porumbul și grâul ce îl avem la d-ta,

Primus. Aşa? Păi, mâine mă duc eu pe la minister şi îi arăt eu lui sechestrul. (!?)

Tu, imi eşti dator şi din transpoarte şi voi din seceră şi voi ăştia-lalţi din arătură. Dacă voiţi să nu vă iaă toate produsele să-mi daţi înscri-sură şi-vă mai las pînă la primăvară. Ia să spuneţi primarului vostru să poftească la mine (!?) cu condicele lui şi cu un scriitor şi să-mi ticluiască nişte zapise, dacă voiţi să scăpaţi, dar să vedeţi şi de zaharelele ilea pînă în Crăciun: Muşchi, găini etc., *căci alt-fel, când o da colea geru şi vi-forul, nu bani înainte pe seceră nu vedeţi dar nici paiu; paiele dacă nu le vînd cu preţ apoi le dau foc de acum.*

Şi apoi mai am eu ac de jocul vostru: am să pun pe controlor să-i execute pe unii din cei datori la Creditul agricol; şi pe alţii de n'aū nimic să-i trimită la puşcărie că aū înstreinat amaneturile, chiar eu am cumpărat cea mai mare parte din vite (!)

Secundus. Lugofete, cel puţin pustia aia de vulpe, ne rugăm să ne o ierţi.

Primus. (cu aroganţă) Nu se poate.

Tertius. (care avea cunoştinţă de păţania cămătarilor negustorului de cozi de vulpi relatată mai sus). A zis: nu se poate, — că de, de unde ştii că nu se pomeneşte cu vr'o modă de purtat cozi de vulpe!

III) Art. 20 şi 23 din legea tocmelilor agricole

prevede dijmuitul din oficiu, după cererea unei sau celei alte din părțile contractante; interesul public comandă și acțiunea este sprijinită de legile în vigoare ca să nu se permită ca porțiunile de produse care se cuvin țăranilor să fie expuse în câmp intemperiilor, furtului și putrefacției până în miez de iarnă. Umanitatea chiar cere pentru cei prea săraci, pentru văduve și orfanî, cari nu au putere d'a plăti toate acele cereri imonde, să fie scutiți.

Acele umanitare dispozițiuni a textelor, în cât privește apărarea dreptului acestor nenorociți, în cât privește interesul public, — interesul celor mulți — interesul și bogăția satului și prin consecință a Statului devine ilusoriu prin procedurile de astăzi. Inaplicarea acestor și alte măsuri echitabile și legale au de efect zilnic progresul comunei. — și cum fie-care se poate asigura prin el însuși, — a redus foarte multe din ele în cea mai tristă decădere!

Lăsând la o parte decăderea morală vom da aici un raționament pentru ceea economică: Dat fiind — se stabilește chiar prin legea comunală — că nici o comună nu poate fi constituită dacă nu are cel puțin 500 locuitori și privind statisticele referitoare unde găsim 5 și 10 din aceste mici centre întrunite sub o singură comună, ceea ce ar da între 2000 — 5000 suflete adică între 400 și 1.000 capi de familie de fiecare comună. Luând comuna cea mai mică cu

400 capi, la cari adăugând, pentru toate brațele casei sale cu care se servește „capul de familie“ la muncă câmpului $\frac{1}{3}$ din forța unui bărbat, evaluând și ajutorul femeii sale la $\frac{2}{3}$ care muncește de-o potrivă, vom avea 800 membri capabili de muncă în satul cel mai mic cari muncesc zi și noapte fie proprietățile lor proprii, ceea ce le poate aduce, natural, un câștig mult mai mare, — fie că muncesc în dijmă și admitând nu un termen mediu, ce cu drept cuvânt ar trebui să adoptăm aci, ci minimul de câștig anual a fie-cărui membru capabil de muncă. Acest minimum l'am stabilit cu concursul unor agricultori încercați, — el este de 950 lei. Această sumă socotită ca venit de 5 % anual avem rezultatul că fie-care membru reprezintă un capital de 19.000 lei; iar 800 de membri un capital de 15.200.000 lei sau un venit anual de 760.000 lei.

Din acest venit brut scăzând :

1. Consumațiunea ce o fac familiile celor 400 capi, calculată după modul tiranic de hrană a țeranului nostru și după foarte modesta sa investimântare, am socotit mult 400 lei, ceea ce dă 160.000.

2. Admitând că din aceste familii sunt copii întreținuți pe la studii sau pe la meserii câte 2—4 de sat, — cu toate că din nenorocire la 20 de sate nu găsești unul în această condițiune — pentru cari se consumă la 4.500.

3. Presupunem că unele din familii cumpără și întrețin caii filor lor din armata teritorială, peste ceea ce primesc de la Stat cheltuind încă 4200.

4. Comptul satului de profit și pierderi 17.500.

5. Adăogând și dările către Stat cari după calculul aproximativ făcut nu urcă, pentru necomercianți și afară de despăgubirile nouilor improprietați, în termen mediu 22 lei de cap de familie, ceea ce face 8.800.

Toate aceste cheltueli afară din comună, exclusând cumpărarea de vite, de instrumente și material de construcțiuni, — care le enumărăm de asemenea în averea publică, — sunt limitative; căci, restul valorii muncii săteanului, dacă am presupune că el o primește, nu o cheltuiesc decât în satul său.

Așa dar lista ce am dat însumând lei 195.000 cari scăzuți din brutul venit de 760.000 ne rămâne venitul net de 565.000 pentru cel mai mic sat.

Ce devine această comoară anuală?

Nu cum-va țeranul, în avariția sa, ascunde pe sub pământ bogățiile sale, cu care nu știe ce să mai facă?

Văi! dar această patimă, avariția, care nu caracteriză sufletul românului, dacă ar exista chiar, la această ocaziune, ar fi un reu măimic și pentru țeran și pentru țară, de cât aceea ce în realitate se petrece!

Dacă am supraveghea cu iubire părintească a-

verea țăranului, am supravegea propria noastră avere publică. Iar când tristele consecințe ajung a ne înspăimânta,—de exemplu ca acelea din afacerea Zappa,—prin aceeași a noastră slăbiciune suntem conduși : său la provocare saū la umilitoare acte cari aū partea lor de gravitate în afacerile Statului; când ne vedem nevoița recunoasce prin aceea, în principiu, unū stat străin personalitatea morală în România, că poate căpăta drepturi. Dând această autorisare ipotecă¹⁾.

Nu, dacă comorile ar fi fost ascunse de patima avariției, poporul nu ar sbiera de foame de la cel d'întăi an de recoltă rea și guvernul nu ar fi redus la necesitatea d'a împărți pâine populației rurale, într'o țară atât de mănoasă ca România, pe cită vreme bogățiile adunate prin toleranța noastră trec granița !

În cât privesce despre prevaricatorii mănoaselor câmpii ale țăranilor sărăciți, în cât privesce cămătarii și speculatorii lor de toată mâna, ce pot spune de ei ? Mă mărginesc ale aplica spirituala expresie a lui Zola, din „Le Ventre de Paris“, dicēnd : „Quels gredins que les honnêtes gens !“

* * *

Știm bine că legile cele mai bune, sunt cu totul ineficace când aplicațiunea lor este incredințată unor mâini șovăitoare și, starea de lucruri care

1) V. Discursul D-lui T. Ionescu pronunțat în Parlament, cu această ocaziune.

reese, este atât de deunătoare societății cât și de umilitoare pentru român !

Recunoaștem că fără umanitățile noastre legi, cari produc din ce în ce mai mult bunele lor efecte am ajunge să ne vedem reduși la acte de barbarie ; pe care citindu-le prin istoria noastră națională, ca trecute în vremuri triste, ți se umple inima de durere.

Iată un exemplu de contract agricol, încheiat de un țăran român în timpii de restriște, în timpii de umilință națională : „Secolul XVI, județul Vâlcea.“ „Contract. Ne având ce să mănânc eu și familia mea, în aceste timpuri de nenorocire și de puștiire a țerei mele și, găsind pe d..... care a binevoit a avea milă, de a-mi da 10 baniși de făină m'am dat lui și urmașilor lui, d'împreună cu femeea, copiii și fiii fiilor mei din neam în neam robii....“⁽¹⁾

Deosebirea d'între acest contract și acel din zilele noastre, când ele e făcut fără conștiința și fără suptăveghere este că acesta este mai sincer arată scopul pe față. El nu caută a-l ascunde în labirintul aceluia-l-alt, în care te poți pierde când el nu urmează calea normală ordonat de lege.

Intr'adevăr citind un contract agricol la oricare din primăriile noastre rurale, — pe unde lucrurile nu prea merg bine, — nu ți poți închipui cum răușesc acești oameni a se înțelege în exe-

1) I. Fătu op. cit. part. I. 56 și Spiciuniri de Pr. Popescu p. 19.

cutarea unei ast-fel de concepțiuni, plină de mancuri și de amalagam produs intenționat în redactarea contractului lor agricol ! Fie că redactarea stă în atribuția părților; dar credem că spre a putea fi autentificat contractul trebuie mai întâi să fie sondat în toate amănuntele sale și să se aibă în vedere efectele sale.

Din contră, pînă și clausele penale, pînă și prohibițiunile exprese ale legilor, — ce autoritățile locale sunt ținute a respecta, — sunt cu toate autentificate pe alocuri; iar pe unde nu sunt, apoi, efectele finale sunt aceleași, căci primarul în persoană dă concursul său, pentru ceea ce nu s'a putut pune în contract ! Nici formalitățile nu se păzesc. Dar oare numai pentru formalități sunt autoritățile noastre locale constituite ?

Cum putem oare să ne explicăm faptul cunoscut că mulți din primarii rurali sunt plătiți lunar, pe sub mână, însă destul de regulat, după serviciile ce aduc (?) ; iar altora li se cedează terenuri întinse de cultură fără plată (?) de către uni arendași ?

Dorim a crede aceste ca excepțiuni, întregul corp, toți primarii din țară sunt corecți, dar ei nu-și pot face datoria, căci sunt prea slabi ; d'aceia nici un ajutor nu se poate da săteanului cu eficacitate.

Mediul și împrejurările ce am încercat a descri, repun pe orî-ce demnitar, care ar încerca d'a apăra pe sătenii. Din această cauză toate transacțiunile se fac în mod arbitrar. Așa că bietul țăran, pri-

vind de jos, și pînă sus n'are cui spune de mizerabila lui soartă, căci orî pe unde se duce din stîncă în stîncă se lovește : din Schylla de scapă în Charybde se sfîrșește !

* * *

Terminând a arăta aplicarea lezei, ce se face și cu executarea contractului agricol, noi aducem aci expresia sentimentului de dreptate și urăm din tot sufletul ca și țeranul, masa poporului român, un moment mai înainte să poată respira de unele asupriri nedrepte. Aceasta va fi cu atît mai curînd cu cît el va sci să distingă un moment mai înainte cui trebuie să confieze soarta sa. În ziua cînd el va înceta de a da concursul sîm orb, numai pentru himere făurite într'o zi, celui ce nu caută de cît privilegiul de a-l vinde, — vînzîndu-l tot-d'a-una cînd nu sacrifică mandatul ce-l deține îndată ce nu 'l poate întrebuința pentru apărarea drepturilor mandanților sîm. În aceea zi el va cere mai întîi justificarea modului îndeplinirei mandatului expirat și numai așa il va putea reînvi, începînd această regulă cu consilierul din satul sîm, apoi cu juratul comunal, trecînd la capul comunei sale, la deputatul colegiului sîm și așa mai departe.

În sens invers, sprijinul culpabil ce se dă prevaricatorilor și speculatorilor de toată mîna, *chiar în contra autorităților locale*, el este menit a distrage din temelie orî-ce eroare măgulitoare în care poporul ar putea fi dispus să cază cu cre-

dința sa despre corectitudinea acelor puternici ce comit acest culpabil fapt. Caracteristica acestui fapt o găsim genial descrisă în „Boule de Suif“ a lui Guy de Maupassant unde acesta povestește : „....din ce în ce pofta de mâncare devine tot mai mare, ea ajunge mai puternică de cât entuziasmul democratului, de cât respectabilitatea negustorului, de cât trufia fabricantului, de cât conștiința de sine a nobilului conte, de cât virtutea și evlaviea călugărilor. Unul după altul toți depun armele, doborâți și sficioși, plin de curtenie față cu proprietara coșului din pricina conținutului acestuia... Și toate nuanțele, morală, religioasă și politică aflate în acea „diligență“ capitulează în fața coșului cu mâncare din poala „prostitutei“.

Această „prostituată“ care nu este de cât ispita corectitudinii puternicilor, din acel cas, este descrisă și în moralisitoria carte „Nana“ a lui Zola, cu aceste culori : „Ea este nimicitoare a tot ce i stă în cale ca o putere oarbă a naturei, nespus de stupidă și vulgară, vită omenească, vrednică de dispreț, basă și cauză numai de acțiuni josnice, în adâncul firei sale și toată viața sa ceva „scârbos“...

Cu această prostituată compar cererile imonde ale speculatorilor de rea credință, ale uzurarilor, ale prevaricatorilor, cari, de găsesc eco în influența puternicilor diletți,—poate chiar de comple-

sență,—se dă posibilitatea ca pe treapta de mai jos să se producă *tîrgul arginților*.

În cât privește pe cei ce, legalmente sunt liberi ba chiar datori a înlătura ast-fel de nenorocite influențe exercitate asupra lor, ei nu-și îndeplinesc cu conștiință datoria lor, joacă rolul lui Iuda. Aceștia adjută vîndarea fraților lor, și implicit a patriei, a națiunii pentru a căror apărare sfîntă legea 'i-a numit Apostolii ei. Noi nu ne mirăm că și în pădurea noastră se găsesc uscături, dar ne mirăm că acești „Iuda“ ca consecință a primului exemplu, de ei imitat: vîndarea, când acum ved cu ochii oribila crimă de ei comisă, nu aū modestia cel puțin, saū, tăria de suflet cel mult ca să imite de-o-potrivă și finalul exemplu ce Apostolul trădător le dă.

Conclușiuni

Consecinte expunerilor noastre de pe prima pagină a prezentului capitol suntem datori, înainte de a termina,—căci cursul natural al cestiunilor ce treptat se ridică ne forțează,—a face mențiune aci spre a nu lăsa nici o umbră de bănuială că am voit să creăm un instrument d'a accentua lupta,

între clase, ceea ce la noi, mai puțin ca în orî-ce alt Stat, n'are chiar motiv de-a fi, căci toți mari și mici au suferit și au luptat de o potrivă pentru mîntuirea patriei. Cu atît mai puțin d'a accentua lupta între partide, căci cum ne-am încercat a o dovedi în prima secțiune : Viața socială și politică, ea nu are motiv d'a continua pe planul ce s'a dat pînă astă-dî. Noi voim și suntem pentru acei cari, cu ardoare, cu perseveranță și în toate condițiunile ce devotamentul, prevederea și patriotismul ce se impun unui guvern, cată a profita, în interesul public, de toate victoriile ce se pot repurta : purificând politica de abuzuri și activând la înălțarea nivelului moral, cultural și economic al poporului român, la propășirea sa națională !

D'aceea protestăm și în contra opiniunelor și scrierilor acelor autori, din zilele noastre, cari producînd o lucrare menită d'a servi fie-cărui român, mai cu seamă cînd au scris asupra istoriei țerei și au găsit de cuviință, — poate pentru lingușire sau alte vederi scurte, — să dedice lucrarea lor cutărui „Inalt Partid“ sau cutărui „Ilustrisim“ dela care așteaptă poate ver o favoare, și chiar lipsind dedicația, în text au aerul a dice că toate relele ce au dat peste această țară și toate suferințele poporului nu vin de cît dela partidul opus (?). Că în țara românească este o clasă privilegiată care lucrează în perpetuă la robirea poporului (?). Aceste utopii, acest mod d'ași asigura partisanii, ațer-

gând după „Indulgențe“, sunt demne pentru veacurile trecute, nu și pentru astă-dî.

Admirăm capacitatea de muncă a scriitorilor de astă-dî, cari fac ast-fel de divisiuni, însă le contestăm dreptul d'a specula credința poporului, care sub titlul pompos întrevade goliciunea adevărului : Pe cită vreme aprobăm spiritul cu care se exprimă Bălcescu în „Question Economique des Principautés Danubiennes“ 24, 25, când dice : „Regulamentul organic de la 1831 desființând reforma lui Mavrocordat, o înlocui cu o reformă care robia „fara ciocoilor“..... Reprobăm în această cestiume spiritul cu care se rostește contimporanul Pr. Popescu în Spiciuri din trecutul țărilor române“, lucrare dealt-fel în tot restul coprinsului ei de o utilitate incontestabilă ; însă, ca consecință a dedicațiunei făcută în prima pagină a cărței sale, la a 14-a, zice : „Numele de „boier“ care astă-zî se dă acelei „clase de oameni privilegiați ale cărei avuți și moșii, multe din ele poate că sunt răpite din sudoarea sâracului popor...“ (?)

Ar putea oare cucernicul autor să ne probeze cu succes : 1º) Că astă-zî există, la noi, verî-o clasă privilegiată, dacă nu avantajile ce rezervă averea în comparație cu neaverea ? Și al 2º) că în partidul căruia a făcut dedicația cărței sale, nu există *nici un boier* în sensul cum sf.-sa înțelege în opul său, acest nume ?

La noi nu a existat nici o Oligarchie în stric-

tul înțeles, din a cărei tradițiuni, chiar după proclamarea egalității tuturor românilor în fața legilor să fi născut o aristocrație cu vederi și interese opuse de ale poporului român. Acest nume de boier, — căci de nume îl califică chiar Pr. Popescu, nu zice: „titlu“, — s'a obicinuit a se da în țara noastră demnitarilor oficiali și întru cât-va urmașilor lor. Nici prerogative, nici privilegii, nici divisiuni de clase, — decât ura ce sub fanarioți se deslănțui între popor și asupritorii săi, — de la arderea regulamentului organic nu mai există în România Liberă!

Pe asupritorii poporului însă toate cronicile și toți istoriograful români d'împreună cu săteni de pe atunci și de acum i-au denumit, „ciocoi.“ Așa se exprimă și Bălcescu spre a-i distinge de adevărații Boieri ai țerei a căror sentimente și patriotism, în tot timpul ea și astăzi sunt mai presus decât ori-ce învinuire politiciană; probă corectă și desinteresată lor intervenire în ultimele evenimente religioase și naționale petrecute în țară.

Să încetăm dar de a persista în confuzia ce voesc uniți a perpetua, profitând de ignoranța noastră, în avantajul unei politici atât de vulgară, care urmând pe această notă nu face decât a săpa noi și adânci răni în sufletul națiunii, precipitând-o spre povârnișul din trecut!

Noi credem că îndeplinim o datorie sacră către țară, probând aci cu pilde referitoare la scrierea

noastră cari o vor și complecta, atât în motivele ce au precedat cât și în dorința d'a nu se înșela nici chiar țăranul în distincția ce trebuie să facă între *bun* și *rău* între *român* și *strigoiu* sau între *boier* și *ciocoiu*, luminând cu făclia aprinsă la focul istoriei noastre naționale.

Resumăm dar că suferințele poporului nu au venit de la boerii țerei; că sub numele de boeri nu există veri-o clasă privilegiată care să lucreze vecinic pentru robirea țăranului; că acest nume vine de la „boiu“ adică purtător de război (războinic); că boier este tot rămănușul la casa lui, în țara lui, și ca probă sunt unele sate unde toți locuitorii bogați și săraci își zic unii altora „boieri“.

Așa dar cuvântul de boier ne rechemă timpuri de bravură militară, de independență și de glorie națională. Cu acest nume se defigă corpul social ce se ocupă cu treburile Statului din vechime și pînă acum.

Boerii țerei românești în tot timpul, au suferit d'împreună cu poporul român pe care îl au iubit și îl iubesc; au decăzut dreptul la toată stima și grațitudinea sa, — căci iată ce zice istoria țerei noastre: „Sub domnia succesorilor lui Mihai Bravul, la 1613 și încurajați de Radu Mihnea, fanarioți „năvălesc în Principate, comit mari deprădări și „nelegiuiri... atunci se ucise patrioții Stolnicul „Bercan, căminarul Mihai și alți opt boeri, a căror moarte o răzbună paharnicul Lupu Mehedin-

„țeanu și căpitan Buzdugan veniți cu gloate de „peste Carpați...”

„După un secol de luptă surdă între anii 1500—1600 și după un alt secol de luptă pe față între 1500 și 1714 fanariotismul triumfă *în luptă cu boerismul*. Un nou secol 1716—1821 completează „degradarea, miseria, selăvia *Românilor*.”

Pe câtă vreme despre ciocoî, în tot timpul împilatorii țăranului și în general al poporului român, iată ce dice istoria despre ei: „....Ast-fel țăranul „român care, cu sângele său de martir, conservase „dela Traian până la Fanarioți teritoriul, limba, „naționalitatea, costumele și religia, un secol întreg „adică *după ce boerismul căzu*, el devine oaia care „dă și ciocoiului și strigoiului, și laptele și lina „și carnea și seul său”.

Țăraniî noștri de prin localitățile unde sunt adevărații Boierî, ne sunt martori prin mărturisirea lor că sunt mulțumiți de modul cum sunt tratați și cum merg afacerile lor de gospodărie. Prin acele localități și administrațiunea locală și poate face, este ținută ași face datoria. Mulți din acești Boierî și mari proprietari au resiliat contractele cu arendașii lor numai pentru că aceștia năpăstuiau pe sătenî. Alți de prin diferite localități din țară din pricina acestei temeri caută singuri proprietățile lor, în adoptarea sistemului de învoială ce se numește „*métayage*”, în care țăranul devine tovarășul cu care împart produsul brut. Munca se face în

următorul mod : Toamna se împarte semințe de bună calitate capilor de familie după numărul de hectare ce va cere să muncească fie-care, după plugurile ce posedă, notându-se în partidele lor, precum și brațele ce aduc fie-care cu sine. Nu se fixează la nici unul care anume sunt hectarele sale, ci numai numărul lor. În ziua începerei muncii sunt toți pe teren cu plugurile lor și moșia se ară, cu cea mai mare tragere de inimă, dela un capăt pînă la altul fără întrerupere. Se aruncă semințele și se grăpează. Tot ast fel cu brațele se săvârșesc celelalte lucrări. Se cară și se seceră cu mașinile proprietarului tot grâul, ținându-se următoarea socoteală : cu media produsului de pe trei diferite hectare unul mănos, unul de a doua și altul de a treia mână se înmulțește numărul hectarelor din partida fie-căruia dând cantitatea ce i-se cuvine în natură. După secerat fie-care locuitor oprește ceea ce îi necesită pentru casă și restul se vinde în momentul când se poate căpăta, relativ, preț mai bun.

Desfacerea se operează astfel :

Cantitatea cuvenită plus prețul unitar al vînzării, minus plata seminței, arenda locului și banii cari îi a primit locuitorul în timpul iernei.

Când mi s'au dat aceste explicațiuni mi s'a adăugat : „Mie nu 'mî trebuie nici legea tocmelilor „agricole nici ajutorul autorităților“. In ce privește satisfacerea țăranilor și devotamentul lor

pentru acești adevărați Boieri și părinți ai localității, 'mă am făcut sublimă idee, întreținându-mă asupra acestor cestiuni de la cel mai bogat pînă la cel mai sărac locuitor din sat, unde cea mai perfectă concordie domnesce.

Printre arendașii am ținut să-mi aleg de asemenea două modele : un boier și un ciocoiu, a căror practică o notez pe scurt, mai jos.

Primul are înfățișarea plăcută deși voluminosul său corp dădu ocazie sătenilor a'l porocli : curca, el însă d'abia încăpea singur în trăsura sa ; un suflet bun, purtare generoasă cu sătenii pentru care motiv și aceștia 'l serveau credincios. Ajuta pe fii țăranilor ba chiar pe mulți studenți săraci. Unora dintre ei le gratifică sume cu care 'și au tipărit tezele lor. Aceștia astă-zî oameni în societate 'i aduc mulțumirile lor. Locuitorii 'l onorează cu titlul de : Boierul lor.

Secundul are o înfățișare de fanariot : îngâmfa-re și perfidia sa se citesc în figura-î. — Joacă cu multă finețe rolul „Proprietarei coșului cu mîncare“ din paginile de mai sus, prostituata din „Boule de suif“ și din „Nana“, numele 'i răspunde la un nume reacționar care la 1857 a calificat mișcările noastre naționale de *epoci nelegiuite* !

În ziua când niște țăranî 'mă-au vorbit despre faptele sale 'mă-au adăogat : Invoelile ne sunt ne mai auzite de grele. Pune pe servitorii lui greci și turci de ne bate. Vitele noastre căzute glóbă

sunt perdute. A dat foc satului. Oamenii lui au bătut crunt din porunca sa pe consilierul nostru comunal, care, în exercițiul funcțiunei sale, ne apăra¹⁾. Și când Primarul a voit să întrevie, la rëndul lui a fost ultragiat și amenințat cu bătaie, de asemenea și cu distituire din postul de Primar (!) și cu toate aceste, adăogau țeranii, Dumnezeu și judecata 'l rabdă — încă pe acest ciocoî...!

Să continuăm mai departe în distincția ce voim a stabili, cu exemple luate din istoria noastră națională.

Sub Căimăcămia Postelnicului C. Negri se numi vistier Banul Barbu Văcărescu, pentru meritele și patriotismul său (cu consimțimântul lui Chehaia-bey, capul oștirilor turcești ce se afla pe atunci în țară, pentru restabilirea ordinei legale). Marele vistier luă multe măsuri bune pentru vindecarea ranelor sângerânde ale patriei noastre; dar măsura cea mai înțeleaptă a lui Văcărescu — mărturiseste istoria,—fu anchetele trimise pe la județe pentru descoperirea abusurilor²⁾, despăgubirea locuitorilor năpăstuiți și pedepsirea culpabililor. Iată un boier,—a cărui memorie o cinstește țara!

1) Și aci numai după ce am consultat actele oficiale, am făcut mențiune în memoriul meu despre aceasta.

2) Una din cele trei cauze care au provocat mișcarea națională de la 1821, după cum reese: din Proclamațiunile lui Tudor către națiune; 2) din petițiunile sale către Curtea Suvărană protectrice și 3) din Corespondența sa cu Caimacamii țării. V. Dos Archiva Statului, secția Istorică. — V. Aricescu, Istoria Revoluțiunei. V. Quest ec. Pr. Dan. p. 24-25, Bălcescu 1859.

Continuăm : Cu conducerea acestei operațiuni fu însărcinat Bi-Vel vornic Al. Nenciulescu. Resultatul acestor anchete operate tot *de boieri*, fu descoperirea mai multor abusuri și jafuri comise și de rebeli și de turci, dar mai cu seamă de Ispravnicii și de Zapcii. Ast-fel de exemplu Medelnicerul N. Fundățeanu, însărcinat cu ancheta în județul Teleorman, descoperi asupra Stolnicului Iordache T..... ispravnic la acel district, abusuri în sumă de lei 35.000 luați de pe la locuitorii. Iată un ciocoiu !

Și istoria urmează : Pentru care fapt aducându-se în lanțuri în București, din ordinul lui Chehaia-bey, fu hotărât la moarte, fără judecată. Dar, prin intervenirea lui Tahîr-Aga fu ertat de la moarte ; însă bătut la falangă cu o sută de toiege, numai în poturi ; fu îmbrăcat apoi în haine țărănești și închis la pușcărie, puindu-se termen scurt pentru plată acelor bani. Mai târziu, — dice scriitorul Dârzeanu, — a scăpat de la închisoare prin dare de bani, după vechiul obicei.

Un alt exemplu de „ciocoiu“ avem în faptul similar, relatat de asemenea de istorie în persoana stolnicului Ion F..... ispravnic la județul Olt, asupra căruia s'aû găsit abusuri de 46.000 lei. Din ordinul superiorilor s'aû întors banii locuitorilor jefuiți ; iar numitul a fost scos din ispravnicie¹⁾.

Pentru a completa distincția ce necesita a stabili,

1. Darzeanu, Aricescu și alții.

în toate ordinele sociale, precum și pentru motivele ce au precedat sfârșesc cu următorul episod din istorie.

De astă dată avem un boier în ordinul clerical, unde, de asemenea dacă ne e permis a crede ce citim, apoi și în acesta sunt și boieri și ciocoî. Voim să vorbim de spiritul cel bun al revoluțiunei dela 1821 ; de consilierul intim al lui Tudor, pentru care a fost ceea ce o musă este pentru poeți, cum zice Eliade; de amicul Domnului Tudor și al marelui vistier Văcărescu ; de Ilarion Episcop al Argeșului¹⁾. Memoria, acțiunea și propovăduirile morale ale acestui Arhiereu fac cinste și ordinului său și țerei. Acest boier instruit și patriot era om drept, isteț și mult original.

Intr-o zi la ședința adunărei Domnești boierul Iancu Roseti întrebuință cuvântul *prosperitatea* țerei ; iar membrul adunărei Pană Costescu, întreabă pe Episcopul Ilarion, ce ședea în fotoliul alăturat cu al său :

— Ce spune ăla cu *prospera* țerei?

— Zice că, răspunde Ilarion cu serioșitate, s'a împuțit țara și trebuie să o împospătăm²⁾.

Serierile, Orațiuni funebre, rugăciuni, și c. l. ale Episcopului Ilarion sunt apreciate. Din nenorocire nu ne au putut fi transmise de cât foarte

1. Condica No. 99 din arh. Statului p. 32.

2. P. Poenaru, Aricescu și c. l.

puține dintre ele. O mare parte din aceste, ce se conservau de Ioniță Popescu din Bădulești, Dâmbovița, la 1847 au ars d'împreună cu casa sa. Din orașului însă s'au tipărit două: Cea pronunțată cu ocazia morței Brâncoveanului la 30 Aprilie 1832 și cea rostită la moartea Mitropolitului Grigorie la 24 Iunie 1834. Din rugăciuni autorul Aricescu confirmă că ar poseda manuscriptele a două d'între-aceste, ce se cântau de către favoritul Arhiepiscopului Ilarion anume Pavel; ambele datate din anul 1834, d'între care una începea ast-fel: „Mânca-vor săracii și se vor sătura; iar ciocoii vor flămânzi, bată-î Dumnezeu!”

Dintre discursurile sale s'a publicat în *Curierul Românesc* al timpului, la pagina 304—305, cel pronunțat cu ocazia *bine-cuvîntărei steagurilor oștirii românești*; iar alte sunt numai memorisate de scriitori, sau cunoscute prin caracterul lor oficial, ca de exemplu acel ținut cu ocazia primei zile a anului 1843, în locul Mitropolitului Neofit când, după obicei, capul bisericii urma a felicita Capul Statului. Ilarion fu însărcinat cu redactarea și citirea discursului de solemnitate către domn.

În același an la 21 Maiu, după cum spun Ionide, Aricescu și alții ținut un discurs la Mitropolie care făcu mare sgomot. Cu cunoscutul lui dar de cuvîntare în prezența Domnitorului Alexandru Ghica și a consulilor, cu ocazia zilei Sfinților Împărați, Ilarion se credea dator, — chiar în tem-

plul lui Dumnezeu, al cărui fiu prea iubit s'a sacrificat pentru adevăr și dreptate, — să facă cunoscut Capului Statului abuzurile ce de la un timp își reluase vechiul lor curs.

Pe Ilarion natura, cultura, poziția sa socială și mai cu seamă sentimentele sale patriotice și de dreptate ce el simțea că sunt împărțite și de Domn, îl făceau independent și curajos : Spunea cu aceea ocasiune în biserică în auzul Domnitorului și a acelor de față că toți dregătorii comit abuzuri ce compromis Tronul și Țara ; abuzuri ce merită a fi pedepsite atât în interesul Tronului cât și în al Țerei.

Politia administrativă și Serviciul Șoselelor

I

..... La dracu, ăștia — 's prefectari pitorești! — ne zicea într'o zi d. Tatu..., — în aceste nimic normal, nimic nu se petrece ca în alte părți și afară de casul d'a fi *local*, funcționarii ce *le constituiesc* sunt expuși la vecinice accidente neplăcute.... Din parte-mi, dacă a'și fi de meserie scriitor, a'și putea compune un mare volum de tot ce mi s'a întâmplat în mesaventurile mele prefectoriale, în timp de patru ani ce am petrecut în provincie. D'intre aceste iată una care, cred că vă va distra.

De curând eram numit la punctul * *. Într'o dimineață, pe când mă afluam în cabinetul meu de lectură, adâncit delicios în jurnalele zilei primite din București și alte uvrage recrutate în modesta-mi

biblioteca, Prefectul 'mă trimite printr'un expres următoarele cuvinte scrise cu creionul: „Vino în „grabă... am nevoie de d-ta... am pus mâna pe «banditul Ștefa“. Avui o exclamație de bucurie și am alergat la Prefectură.

Este necesar a vă nota că : În timpul când Dobrogea scăpă de Licinski, când Bucurescii se liniștiră de Zdrelea și Mărunțelu, acum în urmă după prinderea lui Cimpoeu și puțin după ce se ivise în Moldova cam de la Suceava și până la Galați formidabila bandă de haiduci care în zilele noastre,—ajunse să se organisese în sutași! — se măsura cu armata sub conducerea temerariului lor căpitan Florea, după cum spun toate ziarele din țără¹⁾, --- spaima prefectilor cari la rîndul lor, pentru moment, nu-și găseau energia, și sentimentul de dreptate, virtuți pe cari, în urmă, cu ocazia alegerilor comunale, au probat cu prisos că le posedă. Acei haiduci, prin forța procedurii lor și activitatea lor puțin constituțională devenind periculoși... se decise, în sfîrșit, vînătoarea lor și prețul pe cap.

De pe acel timp zic, rămase la modă,—și mare era favoarea soartei când ne conducerea la arestarea vre-unui bandit. Și când un prefect era destul de dibaci de a pune mâna pe vre-un faimos fiu al codrului, el putea trece de întăiul rang între colegii săi și cu drepturi la *recompense naționale*

1). În Vara anului 1898.

cară să-î asigure situația și în opoziție chiar, mai cu deosebire dacă, arestarea tilharului s'ar fi petrecut într'un mod mai mult sau mai puțin romantic.

Din nenorocire (nu pentru țară) bandiții de codru deveneau din zi în zi mai rari; de când Florea recunoscuse șefia.... legilor, în pădurea Neamțului, capitulând.¹⁾

De asemenea se vede că civilizația pe zi ce merge, a făcut să se piardă caracterul tradițional; și evoluțiunea aceasta a avut de rezultat stabilirea unei baze moderne: astăzi rar să pradă la drumul mare, și acei ce o fac nu sunt de cât borfași. Vrednicii discipoli ai lui Licinski, Zdrelea, Mărunțelu, Cimpoeu și Florea, pătrundându-se de starea socială de astăzi, au început a întinde operațiunile lor în mod *pacinic*, dându-și de formă aerul și calitatea de *industriași comerciali*, mijloc care le procură posibilitatea d'a trece din mână în mână între ei mărfurile lor (?) de la nord la sud și de la baltă la munte. Au stabilit deosebite centre de deposit și desfacere. Intreg aparatul lucrează, nu mai încapă îndoială, în afară de Codul comercial și în disprețul celui penal. La noi poliția administrativă cu deosebire în provincie nu are mijloacele, ba poate chiar din diferite alte mici cauze, a politiceii chiar, n'are timpul material, n'are posibilitatea, n'are obicinuința, n'are direcțiunea, în sfârșit n'are finețea, dacă voiți să fim indulgenți, d'a pătrunde

1). Pe la sfârșitul verei 1898.

misterele (!?) și ea e de bună credință când se mulțumește cu forma, *când fondul nu valorează cât forma.*

Acestea, nu constituiau afacerea prefectului nostru, credeți poate și d-voastră. Neavând în perspectivă un bandit, nu sunt în perspectivă onoruri, nu poate trece de „întâiul rang“. Micele afaceri economice, operate în provincii în cari cu particularitate excelează aceea a vitelor, nu intră în cadrul restrâns al poliției provinciale (!).

Prin forța invențiunei și a persistenței, reuși totuși a descoperi unul. Acesta era un biet nătărău numit Ștefa, care pentru a răsbuna, nu știu pentru ce motive, pe fratele său, sacrifică un număr de familii. Istorioara era mai de mult petrecută și de atunci Ștefa trăia ascuns în măcișul și luminișul codrilor, unde urmărit la început cu încăpăținare a fost, în urmă, părăsit și uitat. El însă era tot d'a-una la pândă și când după un mare număr de ani, urmăririle începură din nou, ele nu avură mai mult succes ca la început. De atunci, între administrație și bandit o luptă de exterminare încinsă, făcu preocuparea lor din orî-ce moment.

Noi aveam în serviciul nostru soldați, geandarmi, telegraf. Ștefa avea ciobanii, comisii turmelor de rîmători și de vite cornute și geambașii presărați prin calculate *pichete economice* așezate ca poștele diligenților de la Dunăre la Carpați și în sfîrșit, crîngurile apărătoare unde numai mierloii 'l puteau

veghea. La prefectură, desolarea creștea... Vă puteți dar închipui dacă acel „am pus mâna“ mă putea bucura.

Găsiți pe prefect în cabinetul său, în conversațiune intimă cu un om de talie, figura corectă și rece a cărui expresiune rămânea impenetrabilă sub o mare barbă stufoasă care îi acoperea gura. Un adevărat tip interesant.

— Acesta este vărul lui Ștefa, 'mă zice prefectul cu vocea stinsă. El locuiește în satul * * și banditul vine regulat în toate sâmbetele pentru a se aproviziona și a juca o partidă de trei-deci și una cu el. Acum în urmă, se vede, au avut o gravă discuțiune la joc, și pentru a se răsbuna, ticălosul îmi propune de a'mi preda pe vărul său... Fie zis între noi, acest om are aerul sincer. Dar cum doresc a face arestarea eă însu'mi, cu cel mai mare triumf posibil, e vorba să luăm toate precauțiunile noastre de a nu expune guvernământul la o expedițiune ridiculă. Pentru aceasta, am trebuință de d-ta. Ești de curând în partea locului, nimeni nu te cunoaște și te însărcinez de a merge a te asigura *de visu* dacă într'adevăr este adevăratul Ștefa care vine sâmbăta să viziteze pe acest domn.

— Dar eă n'am văzut nici o dată pe Ștefa al d-voastră..., replica-i eă.

Prefectul scoase din portofoliul său o fotografie cam roasă: „Ține! iată-l. A avut impudoarea d'a

se fotografia acum două ani la Spirescu“. Pe când noi priveam figura șireată a banditului, cel-l'alt se apropiase de noi, și ne supraveghea cu coada ochiului. Vedeam din timp în timp pleoapele sale lăsate în jos ridicându-se puțin cu o privire scînteindă ca raza unui pumnal, apoi repede slăbindu-se dispărea sub o indiferență aparentă sau profundă. „Nu te temi d-ta, îl întrebaram, că prezența unui străin la d-ta acasă va face bănuitor pe vărul d-tale sau sperîndu-se să nu vie sîmbăta următoare?“ Omul răspunse liniștit: „Nu, el este prea pașionat pentru joc.... De alt-fel în toate zilele acum se văd figuri străine pe la noi, la sat, din cauza pescăriei și a vînatului. Voi zice că Domnul este venit pentru a-l conduce după dropii. Tocmai suntem în seson“¹⁾.

Între aceste am convenit la o întîlnire pentru a treia zi sîmbăta seara la cărciuma lui Năpîrcă și ne părăsim fără a părea cătuși de puțin jenat de rolul său de spion. În urma-î, prefectul îmi făcu numeroase recomandări. „Înainte de toate, iubitul meu, ți recomand cea mai mare discreție asupra acestei afaceri la orî și cine ar fi!... Această țară este plină de *chiulangii*. Ei ne ar răpi pe banditul nostru; și eu nu înțeleg a împărți cu nimeni altul de cît d-ta beneficiul și onoarea a acestei favorabile ocaziuni.“ Asiguraî pe prefect de discrețiunea mea, îi mulțumii de

1). Era toamna.

confiența sa, și ne am despărțit plini de iluziuni ambițioase, el văzându-se deja inamovibil la Curtea de compturi saŭ cel puțin la Creditul rural și eŭ într'o mică bună sub-prefectură.

A treia zi dimineată, echipat de vânătoare din creștet pînă în tălpi, luaŭ loc într'o trăsură de poștă. Pentru persoanele cari iubesc natura, acesta este voiagiul cel mai plăcut și cel mai variat din lume: Pe rînd se presintă privirei câmpuri semănate, culese saŭ în lucrare. Dealuri, văi, povârnișuri, gârle șerpuitoare cari ți se pun în cale. Păduri de teiŭ, tufe, bradul vecinic verde saŭ salcia vecinic setoasă. Apoi din timp în timp șoseaua se presintă în linie frîntă ocolind adesea dealuri în culmea cărora printre două coline te face a vedea de-odată razele soarelui care vin să inunde locul în juruți saŭ palidele priviri ale lunei dacă ai obiceiul saŭ cutezanța d'a voiaja noaptea.

Dar, noi aceștia din administrație, nu punem atît preț, adesea chiar nu dăm importanță acestor fel de lucruri, și mărturisesc că, mai puțin preocupat de peisagiuri de cît de sub-prefectura mea, avuiŭ ochii închiși cel puțin pe trei sferturi din drum.

La ora unu ne-am oprit la un han din comuna * * să prînzim. În acest local, întîlnii un tovarăș de drum. Acesta era sub-stitutul de procuror din orașul nostru de reședință pe care-l cunoscusem într'una din seratele precedente la prefect acasă. Un gentil băiat, aproape de etatea mea. Bucureștean

ca și mine, însă malițios !... Să vedeți mi-a probat-o indestul.

Pretutindenî poate, administrația și magistratura nu fac împreună bun menagiū. În provincie însă mai puțin de cât ori unde. Luați exemplul de la *alegeri* să vedeți cum rivalitatea lor crește în ori-ce ocasiune. Da oare noi, doi Bucureșteni exilați pe acele câmpii ce aveam a ne disputa din acele rivalități? Adesea uităm locul unde ne găsim pentru a ne ocupa de cel ce regretăm. Pe scurt, substitul meu și eu furăm bun amici și căldura ce simțeam mă forța a vorbi pentru ca să mă recoresc și nu î ascunsei, în mijlocul regrețelor noastre de a ne vedea ast-fel exilați, scopul voiagiului meu; în sfârșit speranțele noastre, grație afacerii Ștefa, despre care îi făcui confidență sub reserva celui mai profund secret..... Ce frumos lucru și tinerețea ! Când substitutul meu urca în diligența-i spre a-și continua drumul și eu urcam în trăsură, entuziasmul într-atât crescuse că acum ne vorbeam cu multă cordialitate.

Pe la șase ore seara soseam la destinație. Acest mic sat e situat în jurul unor văi agreabil presărate în câmpie, îmbinate și întretăiate în amestecul unor coline. În mijlocul lui se vedeau încă ruinele unui așezământ, această vedere 'mă dete ocasiunea să aflu, din gura sătenilor, legende curioase cu cari nu vă întrețin aci pentru a nu mă depărta de subiect. Mica populație a acestei loca-

lități, contrariu obiceiului stabilității și ocupațiilor satelor din împrejurimi, se compune în mare parte de o populațiune flotantă, un fel de rentieri rurali cărora nu le dai nici când de căpătâiul rentei lor. Aci 'ți par ar fi curtieri (agenți de mărfuri), aci comiși voiajori; în tot casul se știe că noaptea călătorii nu poposesc acolo din cauză că localii absentează.... după afaceri.

În sătucul gol un popă țăntoș, cu șira spinărei cam flexibilă, obositor în cuvinte de politeță, în-costumat : la căciulă și papuci, fără a mă ști chiar, vine spre mine și 'mă face insistente oferiri de serviciu. El voia, cu orî-ce preț să mă conducă a cina la cucernicia sa. Atribuiam la început această grăbire a S. S. la bucuria pe care o încerca vădînd un străin în acest sat aproape desert ; dar oamenii din hanul lui Năpîrcă unde totuși intraî, cu toată insistența popei, 'mă-au făcut cunoscut secretul obstinațiunei sale. S. S. era bun jucător și când putea atrage pe cine-va, partidele de trei-deci și una se prelungeau pînă noaptea târziu. Ce voiți ? Toți provincialii au maladia jocului. De multe ori se simte nevoe a se supraveghea localurile publice. Mulți tineri se ruinează la joc...

La sate se întîmplă același lucru. Țăranul devine pasionat pentru cărți. Când el nu are bani, el joacă vitele sale, coasele orî cuțitele lui, plugul și orî și ce, numai pentru plăcerea de a juca și tot-d'a-una trei-deci și una. Pe când nenorociții

pasionați se dedau la această petrecere reciproc dăunătoare, un al treilea, care pândеше momentul, stăpânul tripoului, cârciumarul în cel mai des cas, este la îndemână; el 'și aproprie obiectul în schimbul unui pahar de rachiū vitriolat, — sub scutul neglijabil al administrațiunei, — în favoarea victoriosului și apoi delectațiunea se repetă și mai ferventă : pasiunea jocului și escitațiunea alcoolului 'și dau mâna spre a sdrobi fisicul și moralul sărmanelor victime !

Cu toate aceste noaptea creștea și Hristu Rivan, acesta era numele spionului nostru, vărul lui Ștefa, nu mai sosea. Eu cinasem cu o farfurie de ciorbă și o frigare de oaie și cam afumată, presărată ici colea de câte un cărbune, dar și cărbunii își aveau rolul, căci încinđând murdarul taler de lemn distrugeau cât-va microbii de pe el. Vin, nu se pomenea. Debitele sunt aprovizionate cu esență... de țuică !... O stieluță de un deget într'un boloboc de apă amestecat cu două vedre de spirt de contrabandă ; rachiū saū basamac gol ce, cu succes, ar putea rivalisa cu otrava cea mai priicioasă pentru a distruge lent însă sigur. Otravă care 'și ar găsi loc de onoare într'o expozițiune vitriolică în acest scop formată.

Dintre centrele mici, unde 'ți sar în ochiū aceste rele ; sunt acele în cari majoritatea locuitorilor câștigă mai cu înlesnire, din alte ocupațiuni de cât din munca câmpului. Acelor mici centre le e

caracteristică populațiunea flotantă, — nu înțeleg aci prin „flotantă“ nomaditate în domiciliu, ci nomaditate în operațiuni și acțiuni criminale.—Pare că discipolii lui Florea capitulând s'aun restrâns a trăi din viața *onestă* și prin unele din aceste mici centre, unde se dedau la creșterea și *economia vitelor*.

Parte din aceste rele aū de efect descreșterea populațiunei noastre rurale; iar parte produce o situațiune gravă¹⁾. De această gravitate nu mulți sunt acei cari 'și dau seamă în mod rațional: Săteanul nostru este mai mult abrutisat de cât condus. El este sistematic exclus de la căile prin cari singure ar putea face pe sătean a concerta la starea civilizatoare a societăței noastre și deci, ***ca consecință a stărei actuale a lucrurilor, în sinul populațiunei noastre rurale în-cuibăm progresiv pasiunile mai înainte d'a semăna virtuțile.***

O! Tu măreț Aparat Social, care ai nobila menire d'a pune în practică voința societăței pentru a aduce lumina și fericirea în viața cetățeanului și tu sublimă Higienă, pe voi vă întreb: Care sunt soluțiunile, reformele sau măsurile practice ce se iaū spre a se garanta aplicarea bine făcătoarelor voastre prescripțiuni în contra atător rele constatate?

Ce dic din toate aceste rapoartele anuale, lungi și vecinic după același *calupod*, ale prefectilor noștri, asupra poliției administrative?

1). Veți și pagina No... (Tocmeli agricole p I).

Cei ce se ocupă serios de aceste cestiuni o știu; iar pentru cei-l'alți mă refer la răspunsul alegoric dat sub aceeași întrebare în capitolul „Inalienabilitatea Proprietății Rurale.“

Asupra acestor reflecțiuni eram când observai că ultimii clienți ai localului lui Năpîrcă, unde mă aflam în adestare, plecase de mult și eu începeam a mă găsi foarte ambarasat față de curiozitatea neîncredătoare și chestionatoare a hangiului, când iată că Hristu Rivan apărui.

— Omul este la mine, zise el, ducând mâna la pălărie.... Dacă voiți să veniți....

II

Afară era un întuneric compact. Un vânt strașnic părea că se luptă contra fulgerelor scinteeatoare și răceala se simțea binișor. Noi urmărirăm aproape un kilometru un drum mocirlos spre un colnic; pe ici coala rară pădurice. Acum însă și fulgerile încetaseră, orientarea nu era posibilă de cât grație unei perfecte cunoștințe topografice a locului, deci urmaș în liniște călăuza mea.

Toată siguranța mea se sprijinea în propriile mele puteri și prevederi personale. Mă simțeam în țara sîlbatică...

— Iată casa mea, 'mă zise Rîvan, arătându-mi o mică lumină printre crîngile arborilor, scînteind periodic ca o sticlă strălucindă, în noaptea uraganului.

În acest moment, un mare câine se repezi în întuneric spre noi cu lătrături furioase, ca și cum ar fi voit a ne tăia drumul.

— Na, Lupan, Lupan, strigă călăuza mea și plecându-se spre mine: Acesta este câinele lui Ștefa..... Dobitoc teribil, nu mai are pereche când e vorba d'a face de pază... E! Lupan... tu ne ieși drept geandarmi!

Enormul animal se calmă și se apropie în recunoaștere. Era un câine ciobănesc negru și lînos, încrușare de lup, de unde și numele de lupan. El ne precedă cu niște salturi atletice pînă în casa lui Rîvan, un fel de bordei, construit însă cu îngrijire și prevădut cu eșiri deosebite; primea lumină printr'o deschidătură în tavan, în mijlocul încăperei principale erau două paturi de lemn.

Pe o masă de brad împrejmuită de scaune făcute din rîdăcini de pomi retezate la căpătăe, o lampă mică lumina cu o lumină insuficientă. În fața mesei sta o figură fină, șireată și sobră, smeadă și rasă! într'un cuvînt o mutră comună, aplecată asupra unor perechi de cărți, în fumul intens al tutunului negru.

— Vere Ștefa, dîse Rîvan intrînd, iată domnul care vine în satul nostru pentru a vîna mâine cu

mine..... D-sa va petrece astă-noapte la mine pentru ca mâine în zori să fim în crîng.

Cînd cine-va este în timp de ani urmărit și în obicinuița-i pregătit d'a ocoli cursele, capătă o oare-care neîncredere. Ochiul banditului se plantară o secundă asupra-mî. După aceea, satisfăcut se vede de examenul său, 'mî făcu un salut și nu se mai ocupă de mine. De alt-fel partida de trei-șeci și una 'î absorbi îndată : pe el și pe vîrul....

Priveam pe ambii jucători, unul în fața celui-alt, supraveghîndu-se, surprinzîndu-se la ocaziuni favorabile, cu cărțile îngrijit ascunse în mînă, aplecate spre sine ; apoi ridicîndu-le și examinîndu-le cu o privire repede care nu părăsesce totuși nici un moment ochiul adversarului ; adevărat joc de finețe vicleană și de spionagiū.

Banditul cu deosebire mē interesa a'l observa. Lumina cădea în plin asupra-î. Recunoșceam fotografia ce 'mî dăduse prefectul. Era îmbrăcat în vestă de flanelă, haine de postav călugăresc de colorarea serî, două puse una peste alta, bocance în picioare, fuma din chihlibar gros. Figura culoare mat, mișcări vii, surprinzător la un om corpolent și gras. Vocea cam răgușită, fără răsunset.

Lui Rivan încă nu'î lipsea o oare-care turnură, așezat liniștit de cea l'altă parte a mesei în fața omului pe care îl vindea. Nici o talburare nu observai la el și nici cea mai mică esitare. Credai că pehlivanul își uitase chiar de trădarea sa pen-

tru a nu gândi de cât la partida jocului antrenat care 'l preocupa mult mai mult de cât rezultatul cursei întinse.

Două sau trei ceasuri se petrecură ast-fel. Cu multă trudă mă țineam deștept în această companie puțin distractivă, în atmosfera înăbușitoare a vizuinei în care ne găseam și a monotoniei jocului întretăiat de exclamațiunile: patru sprezece! ... trei-zeci și una!...

Din timp în timp, puternicul urlet al vântului afară, clipirile lămpei, disputele jucătorilor mă re-deștepta... De odată însă un lătrat a lui Lupan, sâlbatic, încăpăținat ca un strigăt de alarmă, puse toată casa în picioare. Banditul nu făcu de cât o săritură pînă la ușă, eși un minut, apoi reîntră grăbit. Potera!... zice el, și, repezindu-se la pușca lui, o luă și se aventă afară mlădios ca o pisică. Rivan și eu eram încă în picioare privind-ne, când o decime de jeandarmă, carabina la mână, năvăliră casa. „Predați-vă!..“. Și iată-ne prinși, perchiziționați, legați.

Eu voiam a mă numi, a spune cine sunt. Nimeni nu m'asculta. „Bine, bine. Vă veți explica la reședință“. Ne împing afară cam în brânci ajutându-ne eu patul și mânerul armelor. Nici grațioasele brațetele-cătușe nu lipsiră. Pe șosea ne aștepta cupeul grilat al penitenciarului din apropiere; lada infamă și fără aer ne conduce la trap, în mijlocul galopadei jandarmilor și a săbiilor goale.... Intreg acest aparat

de forță pentru a conduce un *consilier administrativ* în exercițiul funcțiunei sale!

III

Se luminase de ziua când ajunserăm la **. Vă închipuiți tabloul intrării mele în sala, unde procurorul, șeful jeandarmieriei, directorul închisoarei așteptau cu impaciență rezultatul expedițiunei. Cel mai mirat dintre toți era capul escortei care mă conducea triumfal, când vedu pe toți acești domni înconjurându-mă și pe procuror smulgându-mi cătușele, el singur, cu toate scuzele.

— Cum se poate! D-ta ești d-le Tatu!...

Pe d-ta te-aŭ luat acești imbecili drept... Dar de unde vine acest dispreț! Cum s'a întâmplat aceasta?

Atunci aŭ urmat explicațiunile. În ajun procurorul primise o depeșe de la oficiul tetegrafic ** semnalându-i prezența banditului Ștefa în localitatea **, cu detalii atât de precise, atât de afirmative!....

Aceste cuvinte, numele oficiul telegrafic cunoscut, fură pentru mine un punct de descoperire.

— Dar atunci substitutul d-y v'a trimis acea depeșe?

— Tocmai. Da, substitutul meu, un om foarte serios, foarte sigur (cam știam eu ceva!) și care

nu putea să 'mă trimită aceste informațiuni din ușurință..... Dar într'adevăr, scumpul meu, cine ar fi putut bănuî că ați fi fost plecat la vânătoare prin acele localități, și tocmai în gazdă la vărul banditului nostru ?...

În sfârșit noi v'am făcut să petreceți o urâtă noapte; dar sunteți prea înțelept pentru a ne păstra ranchiun și 'mi o veți proba venind să de-junați cu mine..... Brigadier, condu pe acel om. Îl vom cerceta mai târziu.

Nenorocitul Rivan sta mut și mistificat; dar privirile lui către mine erau o protestare. Eă nu puteam face alt-fel de cât să dau lucrurile pe față.

Luând pe procuror la o parte, îi mărturisii că vărul lui Ștefa era un spion al prefecturii, că el promise a ne preda pe bandit; într'un cuvânt întreaga istorie. Pe măsură ce vorbeam, figura magistratului, odinioară bine voitoare, relua din ce în ce masca sa de răceală judiciară.

— Imi pare rău de prefectură, 'mă răspuse el cu un mic aer de contrarietate... Dar eă țin pe vărul banditului, și nu 'l voi slăbi. El va merge la judecată cu două trei păstori și geambași culpabili de a fi înlesnit praf de pușcă și alimente..... banditului. Trebuie să sfârșim odată cu aceste conivențe criminale care împiedică acțiunea justiției.....

— Dar vă repet, domnule procuror, că acest om este creatura prefectului....

— Eh! tocmai pentru această și cu 'l rețin, răspunse procurorul eclatând. Eă voesc odată pentru tot-d'a-una, să dau o bună lecție administrației și a o învăța a nu se amesteca în ceea ce nu o privește cătuși de puțin... Cum! nu a mai rămas de cât un bandit în țară și d-voastră vă încăpățânați a mi 'l lua! Dar acela este vênatul meu, domnule! Ia să vedem domnule Tatu... d-ta care ești vênător (aci avu un suris la adresa echipamentului meu), zici că este permis acest soi de lucruri?.... Eă cu toate aceste am spus'o francamente prefectului d-tale: Eă voiă prinde pe Ștefa, sau nimeni nu 'l va prinde..... El se încăpățânează. Ei bine! 'I voiă juca renchiul cum mă pricep eă... Rivan al d-tale va merge la judecată. Natural că el va reclama contra prefecturei; și cum afacerea va face sgomot, banditul va fi de acum înainte la pîndă și se va feri atât de vêrul sêu cât și de vênătorii de dropii ai administrațiunei.

După cum o zise, o și făcu, acest *chiulangiă*,— vorba prefectului. O lună în urmă prefectura era citată. Iată-ne dar obligați, reprezentantul ei și eă, d'a merge să cerem dreptate pentru spionul nostru, și de a istorisi aventura mea în public la Tribunal. Credeți bine înțeles că auditorul se desfătă: acest Primar, în exercițiul funcțiunei sale, acest Insărcinat legal cu misiuni secrete, acest Investit cu puterea prefectorială voiajind în trăsura celulară! Intr'un cuvânt administrațiunea fu deju-

cată pe toată linia. În cât privește pe H. Rivan, Tribunalul l'a achitat cum era și drept; dar nu ne mai putea fi bun la nimic, acum Ștefa era prevenit. El părăsi satul, mai în urmă, pentru a intra, zice-se, în serviciul *șoselelor*. Acesta este numele ce provincialii din partea locului dau poliției administrative. Bieții oameni! Deși desmoșteniți de dreptul de a-le fi de o potrivă accesibile căile ce conduc la activitatea noastră socială civilisatoare. De și ei nu se deșteaptă de cât sub influența spiritului răului și a pasiunelor, căci numai aceste *modele de moralitate* pătrund pînă la ei și este totul ce prin *organele rele conducătoare* li se poate transmite încă pînă astăzi!! De unde și viața sălbatică a săteanului. El rămâne vecinic — aparent — în incompatibilitate cu mersul civilisator al societății noastre. Cu toate aceste într'adevăr am fi în pericol d'a na ne mai recunoaște noi orășenii cu sătenii dacă bunul simț al poporului român, mai presus de orîce violare, n'ar consolida spiritul național.

Cu toate acestea, repet, într'adevăr am fi în pericol d'a ne renega unii pe alții dacă virtuțile străbune rămase nemaculate în sufletul poporului român n'ar veghea. El însă judecă și își dă seamă, în tăcere de situațiuni: Pînă în satul cel mai *ignorant* găsești adesea calitative, dacă nu voiți ingenioase dar cel puțin date în vederi înglobătoare a *conduitei* regimului dominant. Găsești cu-

vinte care își au înțelesul în explicația lor sociologică. Ast-fel ei au ajuns prin forța împrejurărilor a stabili că astă-zî între *administrația propriu zisă* și aceea a *șoselelor* este o oare-care filiațiune în modul de a se exploata, într'un comun avânt de progres sau de regres, după chipul administratorului său.

Tocmai pentru aceste motive se vede că pentru acei bieți desmoșteniți, *șoselele* constituie o administrațiune ocultă, misterioasă.

Și când din întâmplare întrebaî în localitate prin familii :

„Unde este Eduard sau Alexandrică ? Unde „este Dimitrie sau Aurică ?“ Acest răspuns cam vag dispensa de orî-ce explicațiune :

El este în serviciul *șoselelor*.

Așa 'și încheiă d. Tatu... istorisirea sa.

Școalele Rurale de Adulți și Bibliotecile lor

De un scurt timp, comparativ, multe lucruri bune s'au făcut, și tocmai această cauză ne impune sarcina ca făcând critica verii unui rău existent și cerând îndreptarea sa, să nu uităm recunoștința ce datorăm acelor fruntași ai țerei cari ne-au înzestrat cu atâtea instituțiuni civilizatoare; cu toate acestea, nemăsurat de multe, sunt încă în așteptare.

Evident, astăzi suntem incomparabil mult mai sus de cât în acel trecut, și dragostea pentru muncă ne va ridica încă mult în viitor: căutând a păstra mărețele cuceriri făcute în Statul nostru prin actualele instituțiuni ce ne am dat de o jumătate de secol încoace, nu trebuie să încetăm a efectua alte, noi progrese pe terenul culturii și organizării noastre economice și politice.

Este de neîgăduit că, puterea de viață a națiunii române este cultura maselor poporului, nu-

mai acest factor intelectual va mai putea protege și în viitor, virtutea națiunii. Să sperăm că această cestiune va fi tratată de acei compe-tenți, sub toate raporturile ei, cu toată resolu-țiunea ce o merită această importantă cestiune.

Recunoaștem sacrificiile făcute de Statul nostru pentru învățătura poporului, ele au fost și sunt imense, ba încă ele întrec tot ce se face (fără alusie la inițiativa privată) în țările occidentale; însă pe câtă vreme învățămîntul secundar s'a avan-tagiât (poate ca conștiința a necesității ce se re-simțea pînă astă-zî la noi), cu atît s'a lăsat în suferință cel primar și mai cu seamă cel rural.

Da, în dorința sacră ce avem pentru îndreptarea rîului trebuie să mărturisim : Poporul nostru rural, temelia națiunii, fratele nostru, țeranul, zace în întuneric și tocmai acest întuneric îl pune în impo-sibilitate d'a beneficia de legile ocrotitoare lui și cu carî noi ne fălim ca națiune civilisată. Aceste însă sunt cădute în desuetudine ; ast-fel se întîmplă, de exemplu, cu dispozițiunile legii comunale, cele lăsate propriei lor inițiative, și sunt multe spre a le enumera aci. Ast-fel se întîmplă cu instituțiunile ca judecătoria comunală ¹⁾. De asemenea și cu cele-lalte instituțiuni la țară, unde, de și menite a aduce mari folease binelui public, din nenorocire efectele sunt contrarii, confusiile și amalgamul

1) Vezi „Constituționalul“ din 10/22 Iulie 1898 care co-prinde un cas special și care nu este cel mai ilegal din cîte se petrec din cauza ignoranței jurașilor comunali.

domnesc în toate, grație isbitoarei sërăcii instructive a țeranului și ca consecință naturală a lipsei de cultură științifică chiar elementară la cei ce vin, imediat, în contact cu el.

Probă despre aceasta este că, legalele și sacrele sale drepturi sunt violate, sunt exploatate de către cel d'întâi speculant, — speculant de orî-ce natură, — în mâinile căruia însă-și drepturile sateanului, servă de mijloace în înființarea „iobagiei moderne“ a sateanului ast-fel influențat. Studiați starea economică de astă-đi a legiuitelor lor pămînturi, modul muncii lor și cele-lalte și veți vedea tristele noastre moravuri la țară asupra cărora mă opresc aci, căci subiectul acestui capitol comportă numai asupra stărei intelectuale.

Țeranul nostru este inteligent însă atât de ignorant! Lumea i-se înfățișează ca un haos fără șir și rațiune, unde întemplantarea și norocul dictează; d'aci nesiguranța și lipsa sa de încredere în viitor, de aci prejudecățile ce-l stăpînesc. Din trecut cunoaște ceea-ce a auzit din spusa bătrînilor, n'are conștiința vie a individualității neamului lui, nici pe aceea a aspirațiunilor mari în viitor.

Deși școalele primare rurale sunt înființate de un bun număr de ani, totuși ele prin alcătuirea lor nu pot corespunde și acestei necesități. Tinerii țerani cari vor suplini imediat locurile părinților lor sunt tot atât de ignoranți ca și accia. Rar, foarte rar, găsești între aceștia doi trei de fie-care

sat cari de si au învățat odinioară a scri și a citi mai pot astă-dî semna ; iar ceca-ce e mai principal : d'a citi corect sau scri nici nu mai e vorbă ; usul s'a pierdut chiar la aceștia. Atunci la ce se reduc efectele școalei primare față de acești tineri ? și cum nu-și va motiva țăranul opiniunea ce o exprimă adesea când este forțat a trimite copilul la școală zicînd : Iacă și asta, o belea pe capul nostru. A mai învățat și îi mari dar la ce folos ?

.....

Cu cîtă satisfacție vedem progresînda stare culturală a țăranului în Transilvania ! Câtă demnitate la omul care are conștiință de sine, de soarta sa, de relele ce suferă în prezent și de drepturile sale firești ce, în liniște, așteaptă a 'și le revendica ! Apoi cîtă demnitate în atitudinea preotului satului, care se respectă și este prin aceasta respectat, iubit și ascultat de poporul său nu numai din credințe religioase ci din convingere și pentru realele foloase ce trage din povețile sale luminătoare și instruite !

Această stare o dedaă faptului că acolo ambele părți sunt îndestul de instruite pentru a înțelege înalta rațiune de morală care 'i leagă.

Comparație făcînd, în același exemplu, cu satele noastre, vedem că : acolo unde fanatismul religios nu mai există, relațiunile d'între preot și sătean devin foarte reci, ba chiar aspre ; nici acesta nu e în stare să atingă rațiunea de a fi a unei legă-

turi sacre între ei, nici cel alt în majoritatea cazurilor nu-și menține prestigiul și deci perde preponderența și nu corespunde tocmai misiunii sale, căci și pravilele zic : „Preotul, care și-ar face numai slujba în Biserică, nu ar fi ascultat de Dumnezeu.“ Și, în acest caz iarăși avem efectele lipsei de cultură, relativă, la ambele părți.

În excepțiune trebuie să admitem că avem și aceasta destul de rar, localități unde sunt și preoți capabili și învățători conștiinți și personal municipal, dacă nu instruit, cu oare-care pricepere ; dar oare cu o floare se face vară ? Dar aceștia nu sunt influențați de nici un curent ? ..

Așa dar constatăm că în sate acțiunea morală a puțin preparărilor—în diferitele ramuri—demnitară, imediat în contact cu țăranul, în majoritatea cazurilor, dă roade îndestul de triste.

Aceștia, exclusiv aceștia, sunt educătorii nefericitului nostru sătean ignorant și stăpânit de puternice prejudecăți în viața sa familială și în cea socială; stare care, contribuie spre a-l face să cadă victima tuturor speculațiunilor și pe orî-ce cale. Naște întrebarea : de această stare, a lucrurilor putem oare face în destul de responsabili, moralmente, pe toți demnitarii satelor, clericali, culturali și administrativi cari în mare parte contribuie ei înșiși, poate chiar fără conștiință, la degradățiunea săteanului ?

Nu sunt ei adesea unelte în mâini ascunse, după

rostul politiceii și de multe ori al interesului celui mai tare, cam paralel cu acțiunea personalului administrativ supraveghetor, mai mult sau mai puțin conștient, mai mult sau mai puțin preparat pentru posturile ce ocupă, reușind ast-fel une-ori prin nepriceperea lor să coboare jos nivelul de considerație la cari acestea au dreptul să fi păstrate?

Acei demnitari ai satelor nu sunt oare vinovați de o potrivă cu imediat superiorii lor cari, în unele timpuri, nu în tot-d'auna, nivelul lor cultural nu este mult mai ridicat de cât a subordonaților lor?

Care este acțiunea acestor conducători și efectele morale ale conducerii cu cari țara și localitatea îi onorează?

Cu ce luminează ei și mai cu seamă cu ce sprijină ei neajunsurile bietului țăran, care din cauza ignoranței lui unită cu firea sa răbdătoare și credulă, ajunge îndobitocit de munca penibilă și fără folos pentru el, exploatat în drepturile sale de cetățean ca și în cele de proprietar, degenerat prin alcoolism, către care este mai mult antrenat intenționat de cât ar face us din propria sa voință, degenerat în fine, prin hrana proastă și neindestu-lătoare?—Auziți el, țăranul, care e atât de modest în gusturile sale gastronomice și de lux în cât a devenit proverbial și care este proprietar absolut pe 5—10 hectare pământ, nu se poate hrăni!

Ce contrast în raport cu legile naturale ale economiceî politice!

Iacă de ce țăranul nostru devine din zi în zi mai șiret și mai imoral, pare-se că învață la această școală. Cei ce nu eugetă la toate aceste cauze îl resping, îl urăsc, îl disprețuesc, noi însă îl plângem și cerem pentru el, în numele umanității și a legilor, elementa celor cari ar putea face din acest frate injosit, un fiu demn de națiunea sa, de patria sa!

* * *

Cugetând la toate neajunsurile, semnalate mai sus, din viața țăranului, vedem cât de prețioasă este știința, cât de simțită este necesitatea respândirii la sate a unei elementare cunoscinți, care să dea săteanului idei mai drepte de oameni și de lucruri, de drepturi și de datorii, să-i dea fie cât de restrânsă judecata și priceperea cultivată, pe care acum în adevăr nu o are.

Cum am ajunge oare la remediarea acestui rău?

Cum am reuși să instruiim pe țăranul nostru în școala vieței și în mijloacele de înlăturare a mișeriei sale actuale; ajungând la o viață mai fericită?

Cu ce să-l armăm pentru a nu mai cădea așa de lesne victima înșelătorilor?

Cum să-l facem a se pricepe la conducerea micelor afaceri locale, la gospodăria satului, într'un mod științific și rațional, făcând în același timp o agricultură pricepută și modernă?

Intr'un cuvânt cum am reuși să obținem în cel mai scurt timp posibil, în locul țeranului brut și ignorant de astă-zî, un țeran cu oare care cultură literară și cu cunoștinți practice care va ști ce trebuie omului ca să trăiască liniștit, folosindu-și și lui și semenilor lui și patriei, pe care atunci o va iubi din toată inima și din convingere iar nu ca acum din instinct.

Drept e că spre a ajunge la această țintă *se cere imperios să lepădăm apucăturile de vremuri rele ; și pînă când nu ne vom obicinui a satisface cu grăbire legiuitele interese ale țerei și nu vom înceta d'a face din aceste interese publice, obiectul de combateri reciproce, de cât pe o măsură nepărtinitoare și în vederea expresiei echității, nici o dată nu vom putea aduce în mijlocul nostru liniștea, progresul, fericirea.*

De acea zic că, toate neglijențele similare cari în aparență nu ar fi direct imputabile administratorilor noștri, sunt acte contra naționalității noastre, contra dreptății, contra legilor chiar și decî ei sunt cel mai puțin moralmente responsabili.

Nu mă îndoiesc că cu toți, toți în general, sub orî-ce steag politic am fi înrolați, toți dorim progresul cultural al fraților noștri, ridicarea lor din starea înjositoare în care se află încă astă-zî, toți voim a da acestei cestiuni soluțiunea cea mai bună, căci toți vîd, cel puțin așa cred eu, vîd în această soluțiune însăși consolidarea Naționalității Române. Inșă ca să ajungem la soluție avem nevoie pe lingă

patriotismul ce ne insuflă și de studii pregătitoare și complete, din rezultatul cărora să oferim populațiunei rurale mijloacele practice care ar putea suplini răul existent, prin crearea de școli rurale de adulți și Biblioteci pentru aceste, unde se va putea preda în mod teoretic și practic cu preferință : Conduita cetățeanului în oare-cari acte juridice și administrative, agronomia, agrimensura, economia și cele-lalte ; iar în anumite zile de sərbătore să se țină de amatori, oameni instruiți, conferințe asupra igienei și maladiilor ce bătuc populația rurală, în fine asupra culturei sistematice și cestuini de morală.

O ast-fel de școală ar putea exista în fie-care comună saă pentru două sate una ; ele nu necesită mari cheltueli la început așa ca comunele să nu poată a le înființa și în zadar s'ar pretexta sărăcia comunelor rurale, căci aceasta nu s'ar putea explica de cât sub o rea, risipitoare și neglijentă administrațiune comunală, contrariul totul e posibil și se poate proba la necesitate printr'un studiu special asupra finanelor comunei rurale, luând ca exemplu cea mai mică dintre comunele unui județ ; afară de aceasta pentru ca opera să se perfecționeze și Comuna și Județul și Statul și Societățile cultrale române, cred, nu vor rămânea impasibile la o măsură salutară de luat și care face parte din acele măsuri cari constitue puterea de viață a unei națiuni. Să luăm pildă de la micile state

occidentale ale continentului nostru, care datorese situațiunea lor prosperă mai mult culturei lor de cât puterei lor materiale. Să luăm exemplu și să imităm în mic, dacă voiți instituțiunea universităților rurale din Danemarka.

De oare ce cultura spiritului este unicul mijloc de progres și noi apreciam cât valorează un popor prosper și virtuos, dorim ca masele populare să cunoască cât mai repede a distinge căile cari le conduc spre prosperitate, spre virtute; și vom lupta pentru a le înlesni din ce în ce mai mult mijloacele întru acesta. Fie-care e dator ași expune părerile sale și să adoptăm pe cele mai nemerite¹⁾.

Nu mai puțin important este, cred că, în emiterrea părerilor, să înregistrăm tot-d'a-una ceea ce s'a zis anterior sau ceea ce se face în prezent în această privință. Pentru aceasta menționes mai jos ceea ce s'a zis și ceea ce se face.

La 13 Februarie a. t. D. Age Benedictsens, profesor danes, ținu la Universitatea noastră din București o importantă conferință despre „Universitățile Rurale din Danemarca“. Această instituțiune este opera marelui Tribun danes Grünswik, mântuitorul țăranimei și promotorul perioadei de renaștere a danesilor, cari, prin mijlocul acestor, școli au răspândit în toată țara lor instrucțiunea, asigurând patriei danese o existență și o pozițiune

1 Vezi și pagina. No 295.

demnă între marele State Europene. Modul organizării acestor școli în Danemarca este descrisă de d. Ștefan Chirițescu în *Revista Convorbiri Didactice* No. 1/98 pag. 861. „D. Benedictsen sfârșind „interesanta sa conferință, urmează d. Chirițescu „la pag. 864, în aplausele frenetice ale întregului „auditor ¹⁾ dându-și cu părerea că în România a- „ceastă instituție, de și poate într-o altă manieră, „s'ar putea lesne organiza și face să prospere dând „niște efecte mult mai imediate și mai rodnice, po- „trivit firei poporului nostru, solului și altor împre- „jurări mult mai fericite de cât acelea în care se „găseau și se găsesc încă Statele Nordului.

Luminarea țăranului fiind unul din mijloacele principale prin care se poate evita posibilitatea abuzurilor, cum ne-am încercat a proba mai sus, am crezut necesar a reaminti că numai prin această instituție ce se recomandă se poate răspândi cu repeziciune în popor nu numai cultura, ci, și patriotismul, și activitatea profesională și sentimentul de ajutor, de onestitate, de dragoste pentru asociațiunii în diferite interprinderi, și de atâtea și atâtea alte pârghii puternice prin care omul poate atinge scopul său de căpetenie în viață, spre care se îndreaptă toate năzuințele sale : fericirea.

Aceste său zis, să vorbim acum de ceea ce se face.

În presenta mare cestiune de interes obștesc, ce se agită la noi, nu vom putea în destul lauda pa-

1) Erau de față Ministrul Instrucțiunii, Corpul didactic superior și mai multe persoane distinse.

triotismul și sentimentele de protecțiune pentru cultura țăranului român, în acțiunea paralel cu legile existente, luată de d. Ion Kalinderu, Administratorul Domeniilor Coroanei, din a căruî inițiativă s'aû înființat cu începerea prezentului an școlar¹⁾, pe toată întinderea Domeniilor, școli rurale de adulți, astăzi imperios cerute în interesul public pe toată întinderea Regatului pentru folosul și pentru binele general al țerei noastre.

Cei cari se ocupă de îmbunătățirea soartei țăranului aû avut ocasiunea d'a face comparație asupra diferenței, în starea economică, d'între țăranii acelor sate care, mai înainte, fiind de o măsură economică, egale ; astăzi, d'între aceia, cei de pe Domenii sunt într'o stare mult mai prosperă de cît frații lor din comunele comparate ; aû chiar îndrumare d'a face progrese uimitoare în viitor. Acelaș rezultat fericit vom avea de constatat în curând și în privința stărei intelectuale la acei săteni din punctul de vedere al subiectului nostru și al diviziei comparative făcută mai sus ; iar acest rezultat va fi cu atât mai fericit cu cât bunul exemplu va fi urmat în toată țara. Dar cine poate lua, fără întârziere, această inițiativă ? Nu credeți oare că aci e rolul Inițiativei private²⁾.

Aceasta și alte acțiuni nobile, cari tind spre progresul economic și cultural al sătenilor de pe moșiile Domeniului Coroanei, aprobate și sprijinite de M. S. Regele, este un exemplu activ la adresa

1) 1898/99.

2) Vezi pag. 290.

autorităților noastre culturale și administrative de căderea cărora este cestiunea, la adresa spiritului public care trebuie să înceteze, și la noi, d'a fi așa de june, în sfârșit exemplul e adresat filor acestei țări cari au amorul muncii și energia morală, gustul întreprinderilor îndrăznețe și vigoarea fizică; iar morala faptului, la toți în general, ne ar zice: Avem un popor care, chiar după mărturisirea străinilor, este unul din cele mai bine înzestrate cu inteligența naturală; nu ne rămâne de cât a lucra la dezvoltarea noastră științifică, morală și economică, ca să mergem departe!

Puneți dar toată activitatea voastră în a câștiga timpul ce țara a pierdut din cauza multor nenorociri și invasiuni barbare ce au venit asupra ei; iar nu cum din nenorocire faceți voi, perzându-vă toată vigoarea în acuzări mai mult sau mai puțin drepte și mai cu seamă în lupte personale!

Fiți, de câte ori ocasiunea se prezintă, adevărata expresie a intereselor țerei și mai cu seamă judecați că ne trebuie un popor în stare bună, mulțumit și numeros, popor luminat și care să-și iubească țara!

Să căutăm dar a grăbi sosirea acestui timp mult dorit, lucrând pentru înălțarea neamului.

COMERCIUL ȘI INDUSTRIA

În capitolele precedente, am avut onoarea a trata diverse cestiuni de ordine publică în cari m'am simțit în măsură d'a spune umila mea părere. Adesea însă întregirea cuvântărilor noastre trebuie să o căutăm în cercetarea subiectelor celor mai diverse în aparență, cari însă la baza lor se consolidează.

Din punct de vedere al mobilului care m'a determinat la publicarea prezentei lucrări, găsesc o perfectă asimilare, găsesc strinse legături între starea înjositoare a țăranului și aceea a negustorului, căci atât unul cât și cel-alt cer același lucru : respectarea libertăților lor, în practica profesiunelor lor și posibilitatea d'a 'și desvolta facultățile lor intelectuale fizice și morale alături cu cele economice. Și cum pentru cei d'întâiu, din cele tratate am tras conclusia că răul de cari su-

feră nu vine de cât din ignoranța unită cu o per-versă aplicare a celor mai umanitare legi; același lucru mă voui forța a proba aci insistând asupra culturii maselor și asupra necesității d'a se vulgarisa cunoștințele comerciale.

Spre acest sfârșit se împune a vorbi treptat asupra istoriei comerțului, asupra rolului lui în producțiunea și economia națiunilor, asupra industriei noastre naționale, asupra politicii comerciale, asupra învățământului comercial, și asupra diverse cestiuni economice cari credem că vor îndreptăți încercarea noastră ajutându-ne în conclusiuni.

Istoria comerțului urmărește istoria lumii. Sub orî care doctrină s'ar fi manifestat această branșă a activității omenesci, proprie productivității industriei comerciale și a mijloacelor de a înbogați o națiune și orî care ar fi considerațiunea acordată comercianților¹⁾, schimbul este tot atât de vechi ca și umanitatea; din această ocupațiune un mare număr de persoane și-au făcut ocupațiunea lor obicinuită, și, dacă obstacole de tot felul au putut împiedica cursul său în toate privințele, forța naturală a lucrurilor a stabilit în tot-dea-una o cir-

1) Fac alusie la prejudiciile comerțului.

culațiune oare care a bogățiilor. Ne este imposibil de a descrie aci chiar fazele principale ale comerțiului; abia vom putea cita numele popoarelor traficând în depărtate localități, și cari au lăsat în istorie, din existența lor, urmele cele mai strălucite.

În antichitate, nu atât republicele Greciei și a Romei atrag atențiunea celui ce studiază istoria comerțiului ci Tyr¹⁾ și apoi Catargina²⁾ așezată în centrul lumii cunoscute pe atunci, cari cu toate că nu poseda de cât foarte mic teritoriū a atins la o ast-fel de putere în cât geniul său ținu piept acelui a superbe Roma.

Afară de comerțul Mediteranei, antichitatea avea comerțul Asiei (India și China) de unde trăgea, mătasurile, pietrele scumpe, parfumurile, vinurile, ivoriul și atâtea alte producțiuni naturale în schimbul cărora se da cu deosebire stoffe de lână și metale (aramă, fer și

1) Antic oraș fenician, altă dată celebru prin comerțul său și industria sa cu purpură

2) Oraș din Africa fondat în secolul VII înainte de I. C. în regiunea Tunisului de astăzi. Devenit în scurt timp capitala unei Republice maritime foarte puternică. Rivalisă cu Roma și lungele lor lupte se numără *resboaile punice*. La anul 146 înainte de I. C. Romanii comandați de Scipion Emilian au învins-o și distrus-o. Astăzi stăpânitorii acelei regiuni (Francesii) fac frumoase descoperiri arhielogice pe aceste localități.

plumb), care se procura din Ispania Italia din Galia și din Marea-Bretanie.

Adevărul este că comerțul prosperă o dată cu republica și imperiul roman cu toate că se zice că nu era o ocupațiune care pe atunci să ocupe întâiul loc de onoare. Nu știm însă ce trebuie să credem din această versiune când am pune față în față următoarele considerante.

Ceea ce citează Montesquien că : „*o lege romană asimilează neguțătorii publici femeelor publice !*“ în raport cu : „*influența și considerațiunea ce se da lui Caton și lui Crasus și atâtor alți cavaleri cari se îmbogăteau prin bancă și negoț*“.

Comerțul decăzu în linie paralelă cu decădere a acelei mari organizațiuni politice și rămase într'o amorteală completă după invasiunea barbarilor.

Maî târziu îl vedem renăscând o dată cu civilizațiunea modernă și-și reia locul în proporțiuni necunoscute altă dată. Progresele sale de astă-zî se explică și o mulțime de fapte de cari, evident că nu e vorba a trata aci, însă, vom da o nomenclatură :

Descoperirea și perfecționarea busolei la începutul secolului al XIV-lea (de către Flavio Gioia, se zice, în 1302);

Usagiul generalizat al scrisorei de schimb pe la mijlocul secolului al XII-lea ;

Instituțiunea de bancă de deposit, cari s'a con-

vertit mai tirziu în bănci de circulație (banca Veneției, 1171; banca Genevei, 1407; banca Amsterdam, 1609; banca Hamburg, 1619; banca Londra, 1694, etc.);

Instituțiunea poștelor (în Franța sub Ludovic al XI-lea, 1464);

Descoperirea drumului maritim a Capului de către Vasco de Gama și a Americii de către Columb pe la finele secolului al XV-lea;

În sfârșit, emanciparea muncii prin revoluțiunea franceză, și prin unele state suprimarea vămilelor interioare; apoi stabilirea căilor de comunicație: canale, drumuri de fer, mașini cu aburi și încă progresiva emancipare a schimbului mijloc propriu a lega și înfrăți pe indivizi, pe națiuni și chiar omenirea întreagă, creează adevărate curente din ce în ce mai regulate și mai rapide; foloasele sale aduse societății sunt imense în toate direcțiunile, ne vom mărgini însă a spune în general că el este pentru om o îmboldire la muncă și poate fi semănat unei pârghii puternice pentru ridicarea acestuia din înjosire, cu alte cuvinte este o forță ce-l împinge neconștient pe calea progresului la fapte frumoase, bune, mari.

America furnizează Europei noi produse: lemn, cacao ¹⁾, indigo ²⁾, tutun, zahar și alte pro-

1) Fructul ce servă a fabrica ciocolata.

2) Indicus, materie colorantă.

ducte acclimatizate și primește în schimb animale, fer, huiă, țesături și produse manufacturiere de tot felul.

America cu deosebire, a dat această masă a numerariului care a ocazionat, în industria și comerțul european, scumpirea neprevăzută a oricărui lucru și o mulțime de noi fenomene, cauza cărora multă vreme au rămas necunoscută.

Descoperirea lumii noi, desvoltă prosperitatea popoarelor celei vechi, oferind avidității lor un imens continent și insule nenumărate a căror bogăție excită popoarele Europei la aceea mișcare neauzită de expansiune care a dus influența lor asupra diverselor puncte a globului. Toți au voit a avea stabilimente îndepărtate, comptuore, companii privilegiate, colonii. Din această mare luptă pe care cadrul nostru permite abia a o schița, a luat naștere puterea comercială a națiunilor moderne.

În această secțiune ne propunem a vorbi, în limitele cadrului nostru, despre rolul comerțului în producțiunea și economia națiunilor, precisând toate nuanțele în toate acceptațiunile ce cuvântul *comerț* comportă, căci definițiunea, se realizează unor cestiuni importante în Stat. Să dăm dar cu repe-

siciune interpretațiunile economiștilor asupra acestui punct preparându-ne la ținta noastră finală.

Orî-ce ocupațiune care are de obiect *revînzarea* lucrului cumpărat, fără a inflige produsului ver o transformare materială altă de cît *divisarea* lui în părți și *transportul* lui ast-fel dispuse pentru ca consumatorul să poată a'și procura cantitatea de care are trebuință și în localitatea unde lui îi vine la îndămână, trebuie să o clasăm în *industria comercială* sau *comerciū*. Se face dar comerciū în vaste companii și comptuare ca și în cele mai mici pravălioare sau cu coșurile precupețului și se poate spune la rigoare că chiar sacagiii (vînzătorii de apă) fac comerciū. Ast-fel definită acțiunea de *a comercia* adică a face schimb de mărfuri (*cum*, *cu*; *merce*, mărfuri) și de valori, are multă analogie cu cele alte două branșe semnalate mai sus.

Este bine stabilit astă-zî că industria comercială este tot atît de productivă ca și cele alte două industrii și prin consecință urmează să aibă în spiritul tuturor aceeași importanță ca și cele alte. Intr'adevăr, cît merită mai multă considerație un antreprenor de transporturi sau un comisionar, de cît un neguțător a cărui specialitate e de a cumpăra și a revinde? Și ce este producțiunea, extrăgîndu-i sau neconsiderînd creațiunea produselor materiale? Aceasta se reduce la a lua materia ce omul este neputincios a creea și a separa, transporta, combina, transforma ele-

mentele naturale din care ea se compune. Materiile asupra cărora se exercită această acțiune iau numirea de *materii prime*; așa că, în definitiv *a produce* este a transforma starea materiilor primitive, ceea ce le dă o nouă valoare și care crează o nouă bogăție.

Cu alte cuvinte, din punct de vedere moral, știința cere să punem pe același picior de egalitate pe mesagerul, pe comisionarul și pe neguțatorul nostru, dându-le aceeași considerațiune și mărturia simpatiei noastre să se manifeste prin aceea că, să procurăm acestuia mijloace a eși din starea sa de ignoranță de astăzi, care îl face a' l disprețui.

Din punctul de vedere economic, moral și național, cine nu apreciază concursul prețios al neguțătorului român? Cine nu admiră calitățile comerciale și spiritul micilor noștri gascon: Oltenii care cutreeră țara? Cine n'ar avea inima îndesată ca privind la neîntrecuta activitate comercială a oborenilor săi inspirația ce îi insufflă trecutul și energica figură a românului când urcă în pura atmosferă din Dealul Spirei; să cugete cu regret că această masă populară nu este cu a-vânt împinsă spre cultura științifică a profesiunei, munca lor obicinuită exercitând?

Dar să procedăm cu aprecierile noastre în ordinea cerută de logica lucrurilor și revenind la cele spuse mai sus, să urmărim munca omului

exercitându-și industria sa, și să constatăm ce analogie există între diversele munci.

Ce face *cultivatorul* pe lotul său? El pune sămânțe și îngrășăminte în *câmpul* său și obține, după oare care operațiuni ce experiența îl învață rezultatul combinațiunei sămânței, îngrășămintelor și a elementelor conținute în pământ și în atmosferă, adică vegetale, furagiū și c. l. Cu ajutorul unui alt instrument o *oaie* tot acest cultivator modifică particulele care constituie iarba sa (hrana), și obține seū și lînă.

Să urmărim acum această lînă devenită la rîndul ei *materie primă*; vedem o serie de *manufacturierî* cari o spală, o curăță, o piaptănă, o dărăcește, o toarce, o văpsește, o țese, o dă la piună și o pregătește pentru a face dintr'însa o *stofă*, nua materie primă pentru fabricanții de mobile sau de vestminte.

Dar, în toate aceste operațiuni noi întîlnim a treia clasă a industriașilor, *comercianții*, cari iau lîna spalată sau darăcită, firele înălbite sau vepsite, toarse sau acomodate, le aleg, le clasează, le transportă, le impart pentru a le pune la îndamîna consumatorilor; modificînd ast-fel forma lor, conveniența lor, valoarea lor și creînd prin acțiunea industriei, o nua bogăție contra cărei consumatorii consimt a schimba valori corespunzătoare.

Între munca cultivatorului combinînd sămînțe, îngrășăminte și sūcul pămîntului într'o *câmpie* spre

a obține grâne, și boiangiul care amesteca în *cazanul său* elementele apei a aluminului ¹⁾, și a indigoului ²⁾, analogia este perfectă; ambii, prin proceduri deosebite, medică materia primă, schimbă valoarea lor și sporește folosul ei. — Dar țesătorul nu schimbă el oare utilitatea, valoarea lînei, și nu *produce* el asemenea ca și cultivatorul ca și fabricantul? Dar neguțătorul care cumpăra firele la eșirea lor din fabrică și le pune la dispoziția țesătorului nu contribuie el asemenea la creșterea utilității, la valoarea acelor fire? Dar cirezarul? Dar precupețul?..... De acum înainte, adevărul revendicat prin știință este că industria comercială este tot atât de productivă de valori și de bogății ca și cele alte două: divisiunea părților și transportul, deci toate merită din parte-ne aceeași considerațiune același interes!

Progresul științelor naturale și a analizei economice au răsturnat falsele teorii cari înrîureau a atribui o productivitate exclusivă de către unii comerțului exterior, de către alții manufacturilor, de către economiștii din secolul XVIII sau fisiocrații agriculturii.

Analogia, identitatea chiar a acestor trei mari branșe a industriei omenești, în ce privește producțiunea bogăției, creațiunea utilității și a valorii

1). Sulfat dublu de alumin și de potasă.

2). Vezi explicație de la pagina No 218.

este atât de mare în cât când voim ale distinge trebuie să întindem luarea noastră aminte asupra întreg mănunchiului de detalii a operațiunelor proprii fie cărei din aceste branșe, și numai atunci, se ivește distincția ce voim a face cu un caracter curat și deosebit. Ar fi prea dificil de a determina punctul de despărțire între munca agricolă și munca manufacturieră; ar fi încă mai greu a concepe aceste două ordine de muncă fără intervențiunea constantă a muncii comerciale.

Producătorii cu ajutorul câmpului și a turmelor, ca și productorii cu ajutorul atelierului, usinei etc., vând cumpără neîncetat; ei speculează ei comerciasă.

Foarte rar se întâmplă când comercianții ei însă-și nu aplică produselor, cari fac obiectul comerțului lor, o manutențiune care să nu alieze industria lor cu cele alte două. Chiar acest fapt constituie un caracter distinctiv a comerțului de a pătrunde, dacă se poate spune ast-fel, în ramificațiunile tuturor celor alte branșe a industriei umane. Intr'un cuvânt, ocupațiunile întregii societăți nu sunt de cât o serie continuă de schimb, și toți oamenii sunt comercianți, chiar acei cari muncesc și produc în bele-arte, științe și toate profesiunile *liberale* sau așa dize, și în sfârșit trebuie să spunem că analogia *economică* a produselor imateriale a doctorului, a poetului, a savantului, a preotului, a administratorului, etc., cu acele

ale industriilor operând directamente asupra lucrurilor este un adevăr cucerit de știință modernă. Aceasta analogie poate prea bine să nemulțumească pe acei ce nu au cugetat; însă ea a fost pusă afară de ori-ce îndoială, mai cu seamă prin lucrările lui I. Bapțiște Say¹⁾, a lui Rossi²⁾ și prin acele a D. D. Dunoyer și Garnier.

După cele ce am amintit din timp în timp rezultă că nu avem pretenția a face aci un întreg studiu economic ci numai a atinge și în privința comerțului punctele constatatoare a stărei noastre morale.

Ne a părut deci indispensabil a vorbi asupra istoriei și rolul comerțului în producțiunea și economia națiunelor pentru a putea spune cu atât mai multă competență părerea noastră asupra actualei stări a comerțului la noi a cărui stare stagnantă ni se pare a se datori cauzelor că cultura maselor este înapoiată; iar că clasa de mijloc suferă încă de prejudecățile contra comerțului. În întreg și unora și altora le lipsește impulsivitatea ce ar capata-o prin publicațiunile științifice de acest gen ce s'ar fi făcut în țara noastră, din nenorocire însă ele ne lipsesc.

1) Celebru economist frances 1767—1832.

2) Diplomat și economist frances de orifina italian 1787—1848

Pe tărîmul industriei cu deosebire pare că mergem mai încet de cât pe orî-care altul; într'adevăr nu am putea constata astă-zî mare progres, progresul cerut, faţă cu acele ce de o jumătate de secol s'au produs la noi. În interesul probărei acestei comparaţiuni reproducem următorul fragment, scris de Ion Ghica şi intitulat: „Bucurescî industrialî“ care represintă această stare la noi, mai vioaie în trecut de cât, cât ar trebui să fie astă-zî: „Apa din cişmeaua Filaretului era tot-o-dată un „isvor de sănătate şi de bogăţie: vara câmpia „era acoperită de lucrătoare, fete şi neveste, „meştere, calfe şi ucenice, cari limpeziau testeme- „luri în fântână, după ce mai întâi fixa colorile „cele vii muindu-le în piatră acră, le întindea la „soare pe iarbă, cântând doinele noastre cele fru- „moase. Testemelul era podoaba capului cocoane- „lor şi jupâneselor române. O roată de bumbac „de zece parale se prefăcea între degetele maha- „lagioicelor din Bucurescî într'un tulpăni suptîre „ca pînza Arahnei¹⁾, şi cu două, trei tipare de lemn de „teiū, cu câte-va burueni colorate: băcan, şofran, „paţachină şi scumpiă, adevărata policromotipie²⁾, „se da în comerciū un obiect de valoare înscutită.

1) Arahne, spune mitologia, era o tinăra fată din Lydia (Asia Mică. cap Sarde: ţara regelui Cresus) care excela în arta ţesătoriei. Minerva (Zeita înţelepciunei şi artelor) 'i a rupt într'una din zile o broderie, iar ea supărându-se s'a pânzurat şi zeita a transformat'o în paiajen.

2) Fabrică de colorî.

„Torcătoarele, țesătoarele și văpsitoarele române erau generos răsplătite de muncă și osteneală prin vânzarea testemelelor eșite din mânele lor.

„Testemelurile fabricate în Bucuresci nu se lăsaū mai pre jos de cele de Țarigrad și această industrie bine condusă și încuragiată ar fi ajuns să rivalizeze cu cele mai frumoase muselinuri¹⁾. La un bal de gală la Hotel de Ville din Paris, acum nouă ani, zicea regretatul Ion Ghica, Marchisa de Lavalette, femeia Ministrului de Interne, fosta ambasadrice la Constantinopole, purta o rochie de testemeluri, care făcea admirațiunea tuturilor elegantelor. *Această industrie a dispărut cu totul de la noi...*“

„Pe prispe, la umbra streșinilor, staū vara întinse mii de gherghefuri de toate mărimile și de toate formele. Fetele coseaū în relief²⁾ pe tulpan, pe pambriū, pe atlas și pe catifea cu mătașuri, cu linuri, cu bumbac, cu catifelută, cu fir, cu sirmă și cu fluturi. Cusăturile Române lor de atunci nu se rușinaū nicī dinaintea celor de Svițera, nicī celor de Alep și de Damas. Gevreelele, sanguliile și bibilurile lucrate de Bucureștence, erau căutate de damele celor mai mari haremurī din Constantinopole“.

„Cusăturile făcute în casele boeresci erau fala

1) Cea mai ușure și cea mai scumpă dintre țesăturile de mătase, de lină sau de bumbac.

2) Anevato.

„cocoanelor noastre ; și după câte am auzit des-
 „pre sexul frumos de pe atunci, el, de și nu se
 „înfășura ca astă-zî în fail, santili, malină și
 „alacón, de și nu purta o oca de pîr mort pe
 „cap, dar nu era nici măi puțin plăcut, nici măi
 puțin grațios.“

„Primă-vara, îndată ce da frunza, femeile ce-
 „dañ apartamentele lor gândacilor de mătase.
 „Printre prînzurile de foi de dud, mahalagioaicele
 „înfîgeaű câűi-va parű în grădină și urzeaű tortul
 „dobűndit iarna la lumina focului din vatră, unde
 „se povestia istoria duioasă a lui Peneű Imperat,
 „basmeele poetice cu „inűsiră-te mărğărite“, și plăcu-
 „tele ghiduűű ale lui Păcală și Tândală. Prin luna
 „lui Iunie, maidanurile după malul gărlei era pline
 „de femei adunate în pălcuri împrejurul căldărilor
 „din cari trăgiaű mătasea după gogoűű ; iar după
 „ce depănaű borangicul, intraű în argea, unde cu 4
 „drugű de lemn ciopliű din topor, cu o spată și o
 „suvelniűă cu totul primitive și intoemiaű un răs-
 „boi cu care parveniaű a face tot felul de țesături
 „în trei și patru iűe. Roata de tors, acel instru-
 „ment puternic de civilisaűiune și de bogăűie în
 „occident, începuse a se introduce prin casele bu-
 „cureűtencelor, detronase furca și fusul. Astă-zű
 „această unealtă bine-făcetőare nu se măi vede
 „de căt pe teatru.“

„Când bătea bătăreűul, venia despre Broűteni
 „un miros acru și greű. O mulűime de tăbăcării

„se așezase sub Radu-Vodă. Nu numai că ele în-
 „destula trebuințele consumațiunei din întru ; dar
 „pieile lucrute în Bucuresci era căutate în țara
 „nemțească și în țara turcească și devenise obiec-
 „tul unui însemnat comerț de exportatiune. Pe
 „lângă argășitul pieilor se mai crease o altă in-
 „dustrie, în care orașul nostru ocupa cel d'întîi
 „rang în Europa. Cojocăria, care ajunsese la o
 „adeverată perfecțiune, era o lucrare de paciență
 „și de bun gust. Bucățile de blană foarte mici,
 „îmbinate și cusute unele de altele cu o finețe și
 „o inteligență artistică, forma un mosaic vrednic
 „de admirare. Samurii misadă, coade și fața,
 „Rișii, Silvi, Cacomii, Singeapii, Vulpele negre,
 „blanele cele mai frumoase și mai scumpe din Ru-
 „sia se lucrau la noi. Starostea de cojocari din Bu-
 „curesci era în corespondență zilnică cu Seraiul
 „Sultanului. De acest meșteșug se ținea Islicăria,
 „lucrarea hârșiei brumării, și formele deosebite ale
 „Ișlicarilor era o lucrare de artă, cu care nu se
 „poate compara fabricarea pălărilor de mătase și
 „de pâslă. Cusăturile cu fir și ciaprazăria ocupa
 „o mulțime de meșteri și de calfe.“

„Din toate aceste industrii însemnate și bănoase
 „n'a mai rămas de cât numele scris pe tăblițe în
 „respântiile câtor-va strade, nume care numai au
 „azi nici un raport cu cea-ce esista.“

„Bucurescii a fost nu de mult un adevărat centru manufacturier, astăzi însă, este un oraș exclusivamente de consumație și de petrecere. Prăvălie de prăvălie, cârciumă de cârciumă, grădină de grădină, complet de complet, se țin lanț toate cu litere de un cot: La Ștefan cel Mare, la Napoleon, la Mihai-Bravul, la Tudor, la Franz Iosef, la Horia, la Cloșca, etc., etc., toate pline de marfă streină. **Var și cărămidă, sticlă și lemne, unt și zarzavaturi ne vin de peste nouă mări și nouă țări.** În casa cea mai modestă ca și în palatul cel mai sumptuos ¹⁾, de la Vlădică pînă la opincă, din dușumea pînă în tavan, din tălpi pînă în creștet, nu poți găsi un pat, un pahar, un scaun, un șervet, o cismă, o căciulă, care să nu fie adusă gata din străinătate..... *Materia* ²⁾ *născută și crescută în țara noastră se trimite brută și ni se întoarce peste un an sau două curățită și lucrată, o plătim însutit pe cât am vîndut-o, cu exportul, importul și acsizurile, transportul, dusul și adusul, înmagazinările, comisionarii de tot felul și tot șirul de traficanți.*“

Asupra acestui șir de traficanți ar fi multe de zis chiar astăzi, observați gazetele care se ocupă de cestiuni economice și vă veți da compt de nota discordantă ce ei o produc în contra intereselor

1) Cel mai mareș și îmbelșugat.

2) Materia primă despre care am vorbit în paginile de mai sus.

comerciului român, amenințând creditul nostru în afară și provocând atâtea și atâtea desordine și falimente printre neguțătorii noștri de a căror ignoranță se pot folosi.

Iată ce publică despre noi o cunoscută și importantă revistă comercială germană, anume „Buergele's Industrie und Handelsblatt“ asersiuni menite să dăuneze foarte mult creditului nostru comercial: „Șarlatania pe terenul comercial domnește în toată lumea. România este însă în această privință o țară cu deosebire roditoare, mai ales într'un an ca acesta ¹⁾ care s'a bucurat de o recoltă mai bună.“

„O șarlatanie rafinată se practică acolo de două feluri de agenți și anume, de case bine situate și importante și în aceleași timp de agenți fără experiență, fără mijloace și incapabili.“

„Primii au oareș-cari mijloace, în tot cazul însă multă experiență, și se angajează timporar sau permanent, după ce au lansat tot felul de știri alarmante pe piață, garanția pentru clientela de primul rang.“

„Aceasta este o simplă predare a bietului fabricant, care și așa trebuie să facă clienților de primul rang prețurile cele mai mici, pentru ca să-și menție afacerile și care în consecință este cam fricos, mai ales în România. În loc ca agenții să lămurească pe fabricant că comenzile sunt de

1) Adevărul No. 3394 din 29 Decembrie 1898.

primul rang și sigure, el este încărcat de griji, direct sau indirect de către dinșii, pentru ca să ceară ca agenții să garanteze pentru clienți, în schimbul unor premii enorme. Fabricantul a fost pur și simplu prădat într'un asemenea caz de un reprezentant cu stare și de primul rang."

"Agenții de a doua mână se recrutează dintre firmele de agentură din nou stabilite, cari, fără mijloace, fără vre-o experiență, fac străzile nesigure, nu sînt înregistrate și sunt sprijinite de vre-o bancă dubioasă. Acești agenți garantează pentru fie-cine, deci pentru cel mai mare angrosist, și pentru cel din urmă negustoraș, pentru faliți, cari au încetat de repetite ori plățile și sunt într'o stare de faliment cronică, ba chiar și pentru proprii lor părinți cari de vre-o opt ori de exemplu, au făcut concordat. Ce garanție are fabricantul, ce valoare are o asemenea garanție? Fie care comerciant trebuie să concedeze că aceasta-i o șarlatanie ordinară, făcută în scop ca să se poată ține agen-turi, pentru ca să se poată încasa provizion, și când lucrurile nu merg bine, agentul șicanează pe fabricant, spunînd ba că garanția a dat-o în cutare condițiuni, ba că a înțeles-o alt-fel etc. La urma urmelor agentul reține chiar și polița pe care fabricantul i-o trimete spre încasare, iar fabricantul poate fi sigur, că nu va mai vedea nici para chioră".

Aceste le spune Revista germană menționată mai sus și reproduse după ziarul Adevărul. In

înserția acea însă se are în vedere numai interesul fabricantului străin în discreditul comerțului român. Să cercetăm însă cazul din punct de vedere al interesului neguțătorului nostru.

Acesta, mai tot-d'auna un practicant, cu puține cunoscințe comerciale ne operând în afacerile sale mai nici o-dată direct ci prin intermediatori și adesea tocmai din cei descriși mai sus; chiar dacă el dispune de o situațiune financiară prosperă el este cu intențiune recomandat de către comisionar în așa chip ca să provoace garantarea sa care de alt-fel, în acest cas, nu riscă nimic a o da și tot de-o dată și procură și beneficii materiale însemnate.

Dacă fabricantul din străinătate ar cunoaște adevărat situațiunea a clientului său și acesta ar fi în măsură d'a afla eronatele informațiuni a căror obiect este el însuși, câte nemulțumiri și efecte desastroase nu s'ar preîntîmpina?

Nenorocirea stă în aceea că negustorul nostru nu voesce a se trudi tocmai mult în căutarea fabricei sau a engrosistului de la care s'ar putea aprovisiona mai avantajos ci așteaptă ca totul să vie prin intermediul comisionarului, a cărui aparente înlesniri, ce pretinde a face comerțului, trafică și păgubesc și pe negustorul credul și comerțul în general.

Negligența de care se face culpabil negustorul nostru are de cauză prea restrînsele sale cunoscințe comerciale și totala lipsă a publicațiunelor econo-

mice în țară la noi care, să instruiască și conducă întru cât-va interesele comerțului român. Trebuie să recunoaștem dar cât de mare ar fi avantajul ce ar aduce o periodică, enciclopedică publicațiune, pe cât posibilă de complectă în toate branșele și cunoscințele comerciale; în care să se oglindească, dezvoltat, întreaga stare economică a țării noastre, punându-o tot-d'o-dată în mâinele fie-cărui ne-guțător, asupra acestei lucrări voiū insistă la sfirșitul prezentului capitol urmând a ne ocupa aci despre politica comercială.

Preferința ce cumpărătorii au arătat, din antichitate și pînă astă-zî pentru metalele prețioase cari au, în cel mai mare grad, toate proprietățile capabile de a le face să fie acceptabile în general și în excluderea orî căror alte mărfuri a derivat o greșită apreciere care a condus la sistemul politic comercial: *mercantil*¹⁾, *balanța comerțului*. În acest sistem guvernele care 'l au adoptat au pus toată grija lor în a împiedica eșirea numerariului și în a căuta mijlocul de al atrage. Acesta avînd de consecință desvoltarea exportățiunilor, în interior era *mercantil*. Consistînd în

1) *Exclusiv, restrictiv, etc.*

a mări diferența exportățiunelor, asupra importățiunelor, cu alte cuvinte, a face să atârne balanța în favoarea țerei celei mai abile. Precisăm că importățiunile erau elementul *pasiv* al comerțiului exterior, iar importățiunile erau, din contră, elementul *activ*.

Pe la începutul secolului al șapte-spre-zecelea autorii de vază italieni au produs mai multe tratate în care se stabilea științificamente sau mai bine zis dogmaticamente acest sistem, care era, expresiunea opiniunii comune deja înbătrinite, și pe care, astăzi, un mare număr de persoane nu o cred nici chiar susceptibilă de contestațiune.

Ignoranța rolului jucat de moneta în circulațiune, și de industria comercială în raporturile popoarelor preconisase acest sistem care, în simplitatea sa naivă, consilia unei națiuni a vinde în tot-d'auna mai mult de cât a cumpăra și de a acapăra numerariul celor alți. Se credea încă în aforismul lui Montaigne : „Câștigul unuia este paguba celui alt.“ — Ast-fel erau promisele a acelor consecințe supărătoare de cari diplomația a fost condusă.

Mai târziu, veni sistemul *protectionist* urmat în Franța de către Colbert, exagerat și imobilizat prin politica succesorilor se i se adaptă încă aceste idei exclusive : Se făcu abstracțiune completă de interesul maselor populare, de interesul consumatorilor, și aă respins, prin prohibițiuni sau prin

tarife ridicate, toate produsele străine care ar fi adus jena producătorilor în interior; și numără acest sistem *protecțiunea muncii naționale*. — Nu este aci locul a demonstra, însă vom afirma că această teorie a fost falsă chiar pentru industriile privilegiate și pentru lucrătorii care o ocupă adică pentru *munca națională*. Aceste teorii au perpetuat multe inimizități între popoare și au provocat multe resboaie, sângele a curs și averi s'au cheltuit fără folos! Citind istoria pare că resboiul ar fi starea normală a societății și observăm că înțelegerea adevăratelor interese comerciale a fost cauza a unei jumătăți din aceste lupte sângeroase care au usat fără real folos vitalitatea generațiunelor care ne au precedat. Cu toate aceste orizontul viitorului se înseninează și ni se anunță o tendință progresivă în consolidarea păcea lumei.

În acelaș timp însă, vechea doctrină predomină aproape universalmente rapoartele popoarelor: pretutindenă regăsim protecțiunea *muncii naționale*; fie care țară face efortări de a cumpăra cel mai puțin posibil de la vecinii săi și de a nu plăti tribut în străinătate; aproape toate guvernele mențin sau urcă tarifele vamele pentru a opri *inundația produselor străine* și încurajază prin acest fapt, fraudă și contrabanda, care pînă la un punct oare-care și găsesc în acest sistem exclusiv o oare-care legitimitate.

Economia politică a combătut aceste erori; ea

a analizat rolul argintului și a monetei în raporturile sale cu *trebuințele* națiunelor și a particularilor ; la aprobat că se stabilește, prin forța lucrurilor, între popoare o împărțire a numerariului conform cu trebuințele lor și conform mișcării raționale ale circulațiunei ; a probat în sfârșit că maxima lui Quesnay : „La balance en argent est chose futile,“ ¹⁾ era complectamente adevărată. Știința a revendicat pe rînd toate aforismele sistemului *mercantilo-protector* ; însă știința nu este de cît în carte, și adepții seî nu au reușit încă a o face să reiasă și a triumfa.

Vedem pe larg tratat în „*Eléments d'économie politique*“ p. 346. ed. 4 de Garnier, că tablourile exportățiunelor și importățiunelor nu sunt dresate cu destulă exactitudine pentru a putea basa pe aceste o apreciațiune exactă a soldurilor ast-fel denumite *favorabile* sau *defavorabile* ; — admițând aceste diferențe, care sunt prin excepțiune soldate în numerariu ; — fie ele ast-fel soldate, nu presintă în general nici avantajiū nici inconvenient pentru o națiune a primi sau a plăti aceste diferențe în acest mod.

Ca urmare a erorilor ce venim a enumera și a luptelor ce ele au provocat, națiunile au găsit un mijloc de aranjament în *tratatele de comerț*. Se dă încă și astă-zî multă importanță acestor

1) Balanța în bani este fără importanță.

fel de convențiuni; dar această favoare nu credem a depăși epoca în care opiniunea publică va avea noțiuni sănătoase asupra circulațiunei bogățiilor și adevărata teorie a comerciului, care conduce la cea mai absolută libertate de import și de export, pe care Gournay ¹⁾ formulă așa de bine, respunzând nu știu cărui ministru a lui Ludovic al XV-a, cu totul posedat de mania de a reglementa: «Laissez faire, laissez passer ²⁾». — Inșă în adestare, diplomații semnează prea-victorioși tratate de pace de comerț și de navigațiune, în tunetul aplauselor mulțimei, când aceasta crede că s'a făcut mai puține *concesiuni* națiunei cu care se tratează de cât ea a putut obține. Se înțelege prin *concesiuni* micșorarea drepturilor de vamă, de navigațiune și piedici puse libertăței comerțului. Resultă din toate aceste că se felicită d'a fi rezolvit problema absurdă: a vinde cât mai mult posibil și a cumpăra cât mai puțin posibil. Din acest punct de vedere eronat au fost judecate, de istorici și critici, diversele tratate de comerț a căror urmă s'a conservat.

Ceea ce caracteriza tratatele de comerț cu cinci-zeci de ani în urmă, este tendința lor de a face să incline balanța, a exporta fără a importa, a atrage numerariul, cu alte cuvinte a urmări o

1) Economist Francez, profesă cel d'întâiu faimoasa maximă „Laissez faire, laissez passer“. 1712-1759.

2) Lăsați a se face, lăsați a trece.

ficțiune; ceea ce caracterisă tratatele de comer-
ciū de astă-zi, este, între altele, scopul de a *pro-*
tegia munca națională, cu alte cuvinte a crea pri-
vilegiū în folosul unora, în paguba celor alți. Ne-
gociatorii moderni urmăresc dară, pe lângă o uto-
pie și un scop vătămător. Aceste considerațiuni
s'ar fi putut întinde mai departe însă am zis destul
pentru a demonstra necesitatea de a se vulgarisa,
prin învățământ, noțiunile sănătoase ale economiei
politice singurele capabile de a face a se distinge
bine politica comercială de politica propriū zisă,
și de a abolī¹⁾ ca periculos și fără rațiune *repre-*
*saliele*²⁾ vamale, orī care ar fi relațiunile politice
ale ambelor popoare.

Toate analizele sciinței economice conduc, după
cum am zis, la libertatea absolută a schimbului. Da-
tele statistice adică experiența și faptele adjută la
conformarea acelei frumoase teoreme a fisiocra-
ților, presimțită în Franța de către Sully³⁾ și
Vanban⁴⁾ Unii oameni de Stat, Turgot, Huskisson

1) A prescrie un obiceiū.

2) Ceea ce se face pentru a se răsbuna.

3) Ministru și amic a lui Henric IV, administră finanțele
cu economie și protegiă agricultura. El avea obiceiul a zice:
Munca câmpului și păstoria, iată cele două mamele din care
Franța este alimentată, adevărate mine și tesaure din Peru.
El a scris „Economies royales (1560—1641).

4) Celebru inginer militar și mareșal al Franței. Fortifică
frontierele țerei sale și conduse 53 de asediuri. sfârșitul
vieței sale el publică un „Proiect de dijmă regală“ unde
cerea egalitatea impozitelor și aceasta i atrase disgrațierea
din partea lui Ludovic XIV (1633—1727).

Sir Robert Peel a înțeles și a căutat a aplica această doctrină; ceea ce ei au făcut și rezultatele ce ei au obținut, dau măsura marilor rezultate ce se pot prevedea în viitor când se va fi pus în practică libertatea absolută a comerțului; și atunci încă când popoarele vor fi simplificat toate greutățile și măsurile lor; vor fi perfecționat căile de comunicație; când ei vor cunoaște limbe celor alți și când vor fi făcut, din trebuințele lor reciproce, un studiu mai mult urmat și înțeles. Cugetând la aceste, emanciparea schimbului apare în spirit ca o întreprindere grandioasă și poetică; cu ea industria și agricultura vor primi o impulsie vie și naturală; comerțul va lua tot sborul¹⁾ său. În acelaș timp când producțiunea va fi mai fecundă, distribuția capitalului și a populațiunei se va face într'un mod mai echitabil, și pacea lumii va fi din ce în ce mai mult asigurată.

Aceste considerațiuni ne îndreptățesc d'a zice d'împreună cu D. Worms, alusie făcând la influența comerțului asupra preponderanței politice a națiunelor, că: „Este o vedere exclusivă și prea „mărginită aceea care subordonă marile destine ale „unui popor la o politică pură și care face a de- „pinde siguranța, prosperitatea, autoritatea lui, „de exemplu, de o organizațiune militară puter- „nică sau de o diplomatie exersată și dibace.“ Iar Teodor Fix după un studiu atentiv asupra

1) Progresul.

diverse tratate comerciale ¹⁾ a ajuns la concludia, cu cei alți economiști cari au studiat această cestiune, că influența fericită a tratatelor de comerț a fost aproape insesizabilă dacă nu chiar negativă, și că reciprocitatea pe cari au crezut a stabili ast-fel între două națiuni prin transacțiunile comerciale în general nu 'și a atins scopul.

Experiența a demonstrat că exigențele diplomatice s'au neutralizat în acest gen de convențiune. Fie-care din părțile contractante a avut secretul vicleniilor cari au putut, la o epocă, a da monopoluri unor popoare, și, după cum zicea Huskisson în camera Comunelor, *brevetul acestei invențiuni a expirat.* ²⁾ Tratatetele cari s'au încheiat în acest secol nu au avut, afară de excepțiuni, de cât o însemnătate mediocră. Ele au avut, în general, de scop a stipula libertăți reciproce de navigațiune, a degreva reciproc de drepturile de tarif, a întinde în sfârșit regimul reciprocității excepționale care va sfârși prin a face loc libertății absolute pentru toate popoarele fără distincțiune. Dar când regiociatorii ar fi dorit înfrîngerea a atâtor dificultăți, plângerile veneau din toate părțile, și guvernamentele rămăneau reduse a procede, când erau inteligente, prin ameliorațiuni așa de neînsemnate în cât negociațiunea unui tratat

1) Studiul s'a publicat în „Journal des Economistes“ Noembrie 1843 și Februarie 1844.

2) Sedința de la 25 Martie 1825.

adesea nu a avut altă importanță de cât să fie indiciul posibilității a bunelor relațiuni între diplomații.

În tot cazul, trebuie să afirmăm, că în adestarea răspândirii luminilor economice și a posibilității, pentru guvernăminte, de a proceda prin reducțiuni înaintea orî cărei reciprocități, tratatul de comerciū este însă mijlocul d'a conduce opinia publică (crezând că diplomația a obținut mai multe concesiuni de cât ea n'a făcut) spre a fi favorabilă la simplificarea și la diminuarea tarifelor.

Există o versiune care pare a fi acreditată, că comerciul nu se poate învăța într'o instituțiune scolară, și că nu se învață de cât într'o casă de comerciū și prin practica afacerilor.

Această opiniune este într'u cât-va adevărată însă este și eronată. Eroarea constă în aceea că, gândesc unii, nici un întreg de cunoscî, în acelaș timp teoretice și practice, nu se pot învăța de la profesori diferiți sau într'o școală; cu toate aceste nu se pot, în realitate, învăța de cât acolo.

Adevărul, constă în aceea că, mănuierea afacerilor reale complectă și numai ea singură poate complecta instrucțiunea.

Tinerii ce se destină a urma o carieră comercială prin studii inteligente și raționale, nu după

lungă practică parvin a câștiga o mare superioritate relativă în funcțiunile ce li se conferă, și a fi în curând în stare, cu ajutorul etății și experienței, a dirija o întreprindere ; pe câtă vreme cei cari încep prin practică biurourilor sau a magazinelor nu parvin de cât după mari și anevoioase efortări a căpăta cunoscințele generale necesare, fiind absorbiți de detaliul ocupațiunei lor speciale : întâmplător, în casuri excepționale, din cei mai perseveranți a parveni, dobândesc cunoscințe superioare specialității în care ei sunt utilizați.

Ast-fel se obține, șefii de case comerciale ridicați prin forța zelului lor, prin bună conduită și capacitate relativă ; printre aceștia se văd mulți cărora le lipsesc nu numai cunoscințele generale ce trebuie a avea un negociant ci încă diversele cunoscinți speciale indispensabile pentru o bună gestiune : așa precum sunt calculele usuale ; formulele registrelor, care trebuie să'l ție la curent asupra situațiunei și asupra rezultatelor operațiunelor sale ; noțiunile cele mai elementare a dreptului Civil și Comercial ; materiile cele mai usuale ale industriei ; principiile cele mai obicnuite ale chimiei, ale mecanicei, ale economiei sociale. Și ast-fel ne putem explica inferioritatea relativă în care se găsesc clasele comerciante, în diferite țări *cu deosebire însă în țara noastră și prin urmare puțină considerațiune de cari comercianții noștri se bucură în raport cu cei l'alți, chiar și în ochii lor.* Adesea în familii

auzi dicându-se : „Fiul meu A, are mijloace, 'l vom face avocat ; pe fratele său doctor ; pe cel-alt Z. care nu se prea împacă cu latina, el va intra în comerciu.“ După un timp oare-care, mirare ! tocmai Z. ese cel mai inteligent, care găsin-du-și ocupațiunea ce-i convenea și care 'și ar fi făcut cu atât mai ușor cariera sa dacă ar fi primit instrucțiunea adoptată la natura spiritului său și la direcțiunea ce-a luat. Altă dată veți auzi zicându-se de către unii care, au avut fericirea să-și facă afacerile cu toată ignoranța lor, că instrucțiunea este o superficialitate, și că este el însu-și o probă viețuitoare a adevărului propozițiunei absurde ce avansează. Inutil de a discuta cu acest gen de oameni ; căci este imposibil ai face să conceapă că ei au reușit cu toată ignoranța și nu din cauza ignoranței lor, și că a respinge instrucțiunea, în vederea succesului, este ca și cum, am avea rușine să purtăm o excelentă pușcă când mergem la vânătoare.

Alții zic, nu fără emfasă : cum voiți să învățați comerțul ? pentru a începe este destul a cumpăra eften și a vinde scump ; nu este nevoie pentru a învăța acesta să ruginim pe băncile unei școale. Invederat nu este vorba de a obține acest rezultat. Dar dacă afacerea este ușor a o enuncia este destul de dificilă a o executa. Pentru a cumpăra și a vinde în condițiuni bune, trebuie să ținem compt de o mulțime de circumstanțe, a ne

aplica la o serie de numeroase operațiuni cari necesită nu numai cunoștinți ocazionale, dar cunoștințele generale și speciale de cari vorbim, cari dau o mare superioritate în afaceri și ceea ce trebuie a se ști, trebuie a se studia.

Să enumerăm în puține cuvinte principalele cunoștinți.

În prima linie se impune cunoștința limbei române în așa mod în cât să se poată corespunda într'un stil net și clar și a expune lucid o afacere ce s'ar propune sau s'ar refusa și a cărei elemente s'ar desbata. Ceva mai mult, cu cât căile de comunicație se perfecționează, *cu atât mai mult relațiunile cu țările străine se dezvoltă*, și cu atât mai mult apare necesitatea de a învăța una sau mai multe limbi străine în mod de a putea cel puțin descifra o scrisoare.

Apoi se simte nevoia unei scrieri rezeși și citate în același timp, talent indispensabil când e vorba de o lucrare de biuro.

Pentru a comercia, a specula, a negocia, trebuie a calcula neîncetat fie cu condeiul în mână fie pe de rost, a calcula repede și sigur. Pentru acest sfârșit trebuie să fi studiat și să se fi exercitat asupra operațiunilor usuale ale aritmeticei; trebuie să se cunoască detaliile sistemului monetar și metric a țărilor cu cari suntem în afaceri; trebuie în fine a ști a raționa și calcula o operațiune de schimb.

Afară de a voi să se urmeze modesta profesiune de contabil care necesită o aptitudine particulară și calități speciale, orî ce neguțator sau comerciant, orî ce antreprenor sau director de întreprinderi, orî ce șef de casă, orî ce angloant care nu voesce a vegeta pe a două treaptă, trebuie să scie să înscrie o afacere în registre în forma științifică cerută și necesară pentru a o regăsi cu înlesnire ; trebuie a sci să înțeleagă înscriciile angloantilor săi, a cunoasce raportul dintre registre, a urmări fasele și desvoltările afacerilor, a sci să întocmească un compt de presintat, a descifra un compt întocmit, a face un inventariu și a stabili o situațiune, a repune în ordine interesele reciproce ale creditorilor, ale debitorilor sau ale asociaților ; a distinge, după registre afacerile productive de acele cari nu sunt, a descoperi viciile administrațiunei și a rotațiunei afacerilor ; contrariu, registrele rămân pentru el cărți închise ; munca angloantilor sei este ca și cum nici n'ar exista ; și el stă la buna dispoziție a țiitorului său de registre fiind incapabil de a înțelege situațiunea, de a aduce ameliorare în afacerile sale, de a prevedea pericolul, de a preveni o catastrofă.

El vinde, cumpără, face transacțiuni de tot felul ; el primesce și dă în schimb efecte de comerț ; are raporturi cu asociați și societăți ; are interese în falimente declarate ; și în cazul de a fi el însuși urmărit sau a exersa la rindu-i urmărire, el

perde înzecit timpul său ; cheltuește de zece ori mai mult ; *are de zece ori mai multă șansă de a fi înșelat de oamenii de afaceri* sau a fi victima oamenilor de legi, dacă nu are cunoștințe pozitive despre legile și regulamentele care cârmesc comerțul în general și profesiunea sa în particular. Nu menționăm de cât spre memorie utilitatea cunoștințelor generale a legilor civile care privesc afacerile ordinare ale vieții și ale familiei.

Repedea enumerare ce am făcut-o mai sus nu este încă totalul cunoștințelor ce, un tânăr, care 'și propune să parcurgă cu succes cariera comercială sau industrială, trebuie să posede.

El trebuie să învețe elementele fizice și mecanice (cu puțin desen), și cu deosebire elementele chimiei fără de care 'i este imposibil de a înțelege procedurile și progresele industriei sau a agriculturii ; el trebuie să cunoască istoria naturală, usageul și proveniențele diverselor materii prime ale industriei, care sunt obiectul transacțiilor comerciale și despre care, în fie ce moment, este cestiune în practica afacerilor ; trebuie să cunoască în mod pozitiv geografia comercială, adică pozițiunea, producțiunea, comerțul diverselor piețe și din cele alte țări.

Trebuie ca, într-o oare care ordine de idei, să scie a'și da compt de modul cum societatea trăiesce prin muncă creând bogății, ce rol joacă comerțul în această organizațiune ; trebuie să cunoască eco-

nomia socială și industrială și să nu fie străin nici unei cestiuări sale interes care se raportează la profesiunea sa și care ar rechema aceste cuvinte: *Valoare, preț, schimb, monedă, concurența, libertatea comerțului, tarif, vamă, prohibițiune, întreprindere, credit, bancă, salariu, interese, impozit, împrumuturi publice, populațiune, miserie, socialism*, etc. ce enumerăm aci la întâmplare; și nu numai pentru a arăta că studiul economiei politice este încoronarea învățământului pozitiv — și că această știință este ca filosofia a cunoștințelor profesionale în general și în particular a cunoștințelor comerciale, de a cărei utilitate în învățământul comercial, aduce probă palpabilă conținutul ei chiar; ci și în sprijinul tezei ce susținem *Dicționarul și Enciclopedia Economică română*, spiritul redacțiunii căreia, ar fi vulgarizarea acestor cunoștințe în țară prin procedurile cele mai practice¹⁾.

Fie-care din studiile ce am enumerat ele pot fi mai mult sau mai puțin complete, după cariera căreia ne destinăm și după natura afacerilor de care ne ocupăm, dar după ce le am anunțat, este imposibil de a nu le găsi pe toate necesare, pe toate folositoare, indispensabile chiar celei mai mare părți din acei care se destină carierei comerciale ordinare. Cu atât mai mult s'ar pune în evidență afirmările noastre dacă am vorbi de trebuințele *acelor tineri care, într'un viitor oare-care*

¹⁾ Vezi paginile 225, 233, 234, și 250 - 251.

chemați prin pozițiunea lor, prin averea lor sau capacitatea lor, a conta printe notabili, a dirige mari întreprinderi, a administra puternice companii a face parte din camerile comerciale sau a juca un rol în afacerile publice.

Toate aceste cunoscinți nu se pot învăța, dacă ești pur și simplu împiecat într'un comptoar, un magazin, un biou; dar le poți dobândi într'o școală special organizată, condusă în modul d'a fortifica învățământul teoretic prin exemple practice, bine înțelese prin ajutorul exercițiilor de operațiuni comerciale simulate, de experiențe chimice și alte și prin ajutorul cabinetelor și muzeelor pline de modele, de aparate și probe venind în sprijinul demonstrațiilor profesorilor.

În total sau în parte învățământul ce presintăm poate fi predat sau de profesori particulari, sau în localuri publice de instrucțiune. În toate orașele mari comerciale, sunt persoane (în general comptabili) cari predau arta ținerei registrelor, calcule, schimburile și alte noțiuni generale de comerț.

Diversele instituțiuni de instrucțiune prevăd în programele lor, mai mult sau mai puțin, învățământul comercial, dar rar se desăvârșesc — de specialitate vorbind — elevii, căci la unele din ele sefiți îmbuibăți de prejudițiile clasice nu dau multă importanță acestor materii, și se mulțumesc a urma rutina gimnasiilor oficiale¹⁾ care dau impulsii-

1) Vezi pagina 60, 65, 70.

unea unificării instituțiilor ; iar la cele-alte, elevii lipsesc, prin faptul că însuși părinții 'i îndrumesă către studiile clasice. Clasele zise *reale*, pentru-că nu se învață în aceste greaca și latina se privesc cu *sfidare* de profesori și de elevi, am putea zice acelaș lucru pentru *clasele comerciale* ; și sunt urmate, afară de excepțiuni, de cei mai slabi elevi, prin lepădarea sau descuragiarea celor alte clase.

Lucrurile sunt cu totul opus privite, în mai multe privinți, în Anglia, în Statele Unite, în Elveția, în Olanda, *țări în cari înrăimântul nu este tocmai atât în desacord cu trebuințele publice*

Așa dar școalele speciale cari se numără astăzi prin unități ar trebui să se numere prin sute judecând după numărul celor cari au nevoie ale frecuenta. Nu putem a nu recomanda, cu această ocaziune, frecuentarea și a școalelor comerciale de adulți cari, de curând, s'au înființat la noi și cari sunt menite a aduce mari foloase morale în această direcțiune pe măsura dezvoltării lor. Onoarea acestui pas spre progres revine inițiatorilor și susținătorilor acestei noi instituțiuni a timpului.

Din punct de vedere al practicei mai avem încă o considerațiune de făcut, aceea că : toate acele cunoștinți dacă ele ne au fost sau nu ne au fost date la timp, în ambele aceste cazuri sau în fie care din ele izolat, ele ar fi înlocuite pînă la un punct oare-care, în generalitate vorbind, prin bunul simț al comerciantului nostru, adjutat, o-

rientat de aceea specială și științifică, patriotică și națională publicațiune vorbită mai sus, care fiind mai presus de orî-ce părtinire cherdoscopică și animată numai de dorința dezvoltării noastre economice ar putea corespunde necesității ce se simte astăzi la noi.

Acest far al comerțiului român, ce evocăm aci, nu poate fi întreprinderea, de cât a unei mari și luminate societăți culturale române, unde, să aibă acces toate inteligențele și energiile ce au dorul d'a pași la lupta pentru dezvoltarea noastră economică ca națiune. Numai în consiliul unei ast-fel de societăți se pot dezvolta și pune bazele unei ast-fel de publicațiuni¹⁾.

Ne dorind a trece de naivul care crede a precipata punerea în practică a unor idealuri, o lămurire se impune: Sunt convins că atât timp, pînă cînd nu se va recunoaște bine adevărul că: frumusețea morală este mai înaltă de cât puterea intelectuală; pînă atunci cînd dorința d'a fi admirat nu va fi înlocuită, într'o mare măsură, prin dorința d'a fi iubit; pînă atunci, zic, sentimentul, dreptatea și onoarea bine înțelese nu vor putea conduce în acelaș timp pe cel slab și pe cel forte, pe *cel forte* și pe *cel slab* mână în mână spre fericire.

¹⁾ Vezi paginile 225, 233, 234 și 248

APOSTOLIÎ IDEEI

„Năzuințele zădarnice au rezultate zădarnice, dar iubirea frățească și pacea a-
„sigură și înaintează înflorirea patriei“.

Aceștia n'aŭ avut de partea lor, de cât lotul ser-
vitutinei și a miseriei. Acest destin nu se imblîn-
zește. Cu cât mai mult un om se aproprie de cu-
getarea pură, cu atât decisiunea ce 'l lovesce este
fără milă. Aceștia pe cari legile forței nu îngă-
due în lumea materială pier ca sutele cu miile.

Să se examineze de aproape talentul care a
sciut să facă avere. Vom găsi asupra caracterului
o mică pată, o mică descompunere simptom pre-
mergător a ivirii viermușului într'o frumoasă
pară. Acela încetează d'a mai fi ființa sublimă
planând în regiunile luminei fără amintirea nici
grija a lanțului său pământesc.

Omul geniului represintă în acelaș timp ceea
mai mare forță și cea mai mare slăbiciune, cuge-

tarea fără margini, incapacitatea d'a prevedea la propria sa viață. El este mai mult de cât un om și mai puțin de cât un copil. Dacă el nu găsește aripa binevoitoare a unei mame, el moare. Sub acest titlu, el este idealul fraternității și a viitorului. El istorisese națiunelor că interesul celui slab și interesul geniului se confundă, că nu se poate atenta la unul fără a atenta la cel-alt, și, că s'ar atinge ultima limită a perfectibilității, atunci numai, când dreptul celui mai slab ar înlocui dreptul celui mai tare pînă la gradul unde s'ar stabili cumpăna dreptății.

S'aū perpetuat apostoliī ideei: de la înțelepții cari,—făcînd profesiune constantă d'a urmări același fel de viață ca și ascendenții lor în timpul unui lung șir de secole, — purtară numele de Gimnosofiști¹; de la Brama², Buda saū

1) Înțelepți goi saū mai bine zis 6menī cu corpul și cu spiritul curat, diviza lor era: ceea mai perfectă dezvoltare a corpului omului și cunoștința totalității adevărurilor suficiente pentru a parveni la perfecțiune și la fericire.

Ei nu admiteau în societatea lor de cât tineri a căror corp și suflet, inimă și spirit erau curate.

Un tînăr nu intră în școala lor de cât după ce renunța la toate bunurile terestre și după ce proba că pe timp a trei generațiuni nu se comisese în familia sa nici un delict.

Prima lecție a instrucțiunei lor era: *tăcerea*. A asculta și a tăcia era prima lor lege în aceasta privință. O altă lege a educațiunei lor era aceea care cerea exercițiul și mîncă înainte de a gîndi a mîncă.

Istoria ne spune că ei aū menținut comunitatea bunurilor și a consacrat prin serbări, egalitatea primitivă a oamenilor,

Sakiamuni ¹⁾ și Zoroastru ²⁾, de la Promoteu ³⁾ și Keecrops ⁴⁾, de la Solon ⁵⁾, Zenon ⁶⁾ și Fochiu ⁷⁾,

semenii lor, frații și amicii lor, atât cât ei au existat pe pământ.

Aceste sunt esența principiilor anticilor gimnosofiști și Indiei, adevărați miniștrii ai naturei pentru educațiunea oamenilor; aceștia au format pe cei ai Etiopiei cari după ce au fost educatorii primilor oameni cunoscuți în Istorie, fură încă primii legislatori ai Asiei și ai Africei.

2) Zeu suprem al Indienilor.

1) Schimnicul Sakias, supranume ce luă un reșboinic din Industan, Gotama sau Siddarta aparținând rasei Sakias. Acesta fondă budismul contra formalismului bramanilor (V-a sec. înainte de J. C. Budismul este foarte răspândit în extremul Orient numără peste 470 milioane aderenți.

2) Personagiu cărui seriitorii clasici atribue fondarea religiunii magilor.

3) Fiul lui Titan și frate al Atlasului. După ce făcu pe om din lutul pământului pentru a-l înșufleți doborî foc din cer, însă fu ținut de către Jupiter pe muntele Caucas, unde un vultur îi devoră ficatul (Mitologie).

4) Înțelept venit din Egipt în Atica unde fonda antica și ilustra cetatea Atena. (după autori greci).

5) Legislator Elen, unul din cei șapte filosofi (640-559 înainte de J. C.).

6) Filosof grec, fondator al stoicismului: caracterizat în deosebi prin austeritatea moralei sale. Doctrina sa constă în fermitate, constanță în nenorocire. - Om ferm, neînfrînt: *acesta este un adevărat stoician.*

7) General și orator atenian, celebru prin desinteresarea sa, s'a condamnat însă pe nedrept de a bea otravă (cicuta, ciguë). 402-317 înainte de I. C. - Demostene numea pe acest orator: *Secura discursurilor sale.*

de la Licurg¹⁾, de la Pitagora²⁾, de la Socrat³⁾ și

Intr'o zi, frenetic aplaudat de tot Poporul, el se întoarse mirat către amicii săi, zicându-le: „Spusa'm oare prostii?”

1) Legislator al Spartei. Original și auster. Pe infirm și născuți infirm, precipita din înălțimea muntelui în adâncimea prăpastiei. Celor sănătoși le impuse masa comună și împărțirea pământului de-o potrivă. Inlocui monedele cu niște greutatea ceea ce făcea în practică transportul și traficării. Din aceste măsuri eși vigurosul popor Spartan cu ardoare de muncă, cu iubire nesfârșită de patrie, fără șovăire la resboi de unde mama, soția, sora nu reprimeau pe fiul, soțul sau fratele de cât învingător; d'aci și prevestirea solemnă ce 'i se făcea de patrona casei oferindu'i arma: „Învingător sau mort” Și numai sub aceste două titluri Spartanul avea voie să se întoarcă în patria sa, la căminul său.

Spre a îndreptăți această năzuință este de ajuns să ne întrebăm: ce ar fi devenit biata Moldova dacă inima mamei lui Ștefan, rănit și cerând asil, ar fi fost coprinsă de înduioșare, în acele teribile vremuri pentru români?

.....
Înșu-și Mihai-Vodă în acțiunile sale era condus și de un principiu spartan, cel care se oglindește în poezia lui Alexandri cum urmează:

.....
Și în sănătatea lui Mihai închin.

Dar Mihai se scoală și le mulțumesc

Și, luând paharul, ast-fel le vorbește:

— „Nu vă uez viață, căpitanii mei!

Din potrivă, moarte: iată ce vă cei! !

Ce e viața noastră în sclăvie oare?

Noaptea fără stele, ziua fără soare!

Cei-ce rabdă jugul ș'a trăi mai vor,

Merită să'l poarte spre rușinea lor!

Platon⁴⁾, de la Moise⁵⁾ și Jozue⁶⁾ în fine de la Christos⁷⁾ și pînă la filosofii timpului de mijloc, pînă la savanții moderni și pînă la învățătorii secolului nostru, atât prin popoarele cele alte cât și în națiunea română.

Sufletul lor nu e mai presus de ferul,
Ce le încinge brațul : iau de martor cerul !
Dar Românul nu va câmpuri fără flori,
Zile lungi și triste fără sărbători.
Ast-fel e vulturul ce pe piscuri zboară;
Aripele taie-î, că ar vrea să moară !
Ast-fel e Românul, și Român sunt eu ;
Și sub jugul barbar nu plec capul meu ! !

Astă-zî, în societatea noastră, o nouă evoluțiune producându-se, de astă-dată pe cale morală, nu putem cuceri idealul dorit : *lumina*, de cât prin aceeași austeritate. Ni se cere deci a repurta un eroism spartan de aceea tot românul e chemat cu energie la armele sciinței !

„Ce e viața noastră în orbire oare ?
„Noapte fără stele, ziua fără soare !
„Ceî ce poartă jugul și-a trăi mai vor,
„Merită să'l poarte spre rușinea lor !“

.....
.....
„Dar Românul nu va câmpuri fără flori,
„Zile lungi și triste fără sărbători“.

.....
2) Faimos filosof și matematician grec în al VI sec. înainte de I. C , născut în Samos, fondator al secției pitagorismului, parti an al metempsicosei. Dogma transmigrațiunii sufletelor dintr'un corp într'altul este de origină indiană. Această credință trecu din India în Egipt, de unde, mai târziu, Pitagora o importă în patria sa. Găsim dogma metempsicosei ameste-

Dacă educațiunea omului are de scop libera și complecta dezvoltare și perfecționare a tuturor forțelor a tuturor facultăților care constituiesc pe om, apoi principiile sale care incontestabil și au

cată în religiunea aproape a tuturor popoarelor antice. Ea avea motivul d'a fi căci conducea pe acei cari o admiteau de a împiedica usagiul cărnurilor, ca expunând pe om de a se nutri cu carnea unuia din semenii lui; această abținere fu una din fundamentele prescripțiunii a religiunii bramanilor și a filosofiei pitagoriene. Doctrina metempsicosei era trăsura imperfectă și grosieră la dogma nemurirea sufletului.

3) Ilustru filosof. Metoda sa de învățământ era conversațiunea pe care o conducea cu mare superioritate. Satirele sale de și de mare valoare îi a atras însă ura unor din concetățenii săi. Sub pretextul lipsei de respect către religiune (impietate) fu acusat de către cetățenii Anitos, Lacon și Melitos. În fața judecătorilor avu o atitudine demnă și mândră. Condamnat a bea cicută (otravă) duse cupa la busele sale și muri cu o simplitate adevărat stoică (568—399 în. de I. C.).

4) Celebru filosof, discipolul lui Socrat și dascălul lui Aristotel.

Filosofia sa este cea mai înaltă expresie a idealului și se apropie adesea d'ideele creștine (429—347 în. de I. C.).

5) Cea mai mare figură din Testamentul Vechi, reșboinic, om de stat, istorigraf, poet moralist și legislator al ebreilor. Biblia spune că un faraon ordonând uciderea pruncilor de sex bărbătesc a ebreilor din Egipt, o femeie din tribul lui Levi, expuse în apele Nilului copilul său, care găsit de una din ficele regelui primi de la aceasta numele lui Moise. Adică scăpat din ape. La etate de 40 de ani fu silit a se refugia în deșert după ce omorise un egiptean care bătea un ebru. Moise avu o aparițiune: Dumnezeu se arătă lui sub forma unui crîng arzând și îi ordonă de a scoate poporul său

origina în natura sa chiar, se regăsească în prima cauză a înființei sale, în aceea ce a fost, în aceea ce este și în aceea ce poate fi. Această regulă o găsim în natura organizată unde totul este dezvoltare ; prin urmare și în societatea stabilită de ființe inteligente și raționabile totul trebuie să fie mijloc de perfecționament.

Această primă lege umană, această lege naturală a educațiunii care se formulează astfel : „Formează-te tu singur : dă corpului tău, sufletului tău, inimii tale și spiritului tău toată forța, toată mărirea și toată perfecțiunea de care ele sunt susceptibile prin natura lor.“

din sclavie. a' l conduce din Egipt în Palestina. Atunci, începu exodul: nume dat celei de a doua părți din cartea „Pentateuc“ pentru faptele ce raportă, principala este eșirea (exodus) din Egipt a Ebreilor. Moise neascultând de cuvântul Domnului într'o circumstanță solemnă fu condamnat de a nu intra în pământul făgăduit.

El muri, ca consecință, pe muntele Nebo, de unde putu contempla țera Chanaan.

El dăduse ebreilor, din înălțimea Muntelui Sinaia și în numele Domnului, Decalogul (Biblia). Jozue 'l succeda ca șef al Ebreilor.

6) Șef al Ebreilor după Moise și cuceritor al pământului Chanaan. Acesta este cel care, după biblie, răsboindu-se contra lui Adonisedeh, rege al Ierusalimului, porunci soarelui d'a se opri pentru a' i permite să desăvârșească victoria sa.

7) Cristos adică Mântuitorul, fiul lui Dumnezeu, și Mesia, venirea cărui fu prețisă de către profeți, muri pe cruce în al 34-a an al erei moderne (epoca creștină).

„Formează-te tu singur pentru patria ta, pentru umanitatea din care faci parte; într'un cuvânt formează-te pentru binele“ o găsim perpetuându-se în preceptele morale și în învățămintele înțelepților din timpii cei mai vechi pînă în zilele noastre și trebuie a sfîrși prin ale consolida cu acțiunile noastre și în practică, nu numai a figura, ale lăsa să figure și să doarmă în prăfuitele și uitatele biblii ale filosofilor străin și pămîntenî ai timpurilor antice și moderne.

Redeșteptarea spiritului național se datoresce școlăi. Școala Română a dat semnalul regenerărei noastre naționale. Despre această înaltă școală vorbind am numit, în cele spuse mai sus, pe nemuritorul nostru maestru Gheorghe Lazăr care prigonit în subjugata sa țară natală a venit în București unde, după mii de piedici, a reușit să fie numit Învățător de teologie și inginerie la școala din Sf. Sava. De acolo, prin fapte el a dovedit că științele se pot învăța și în limba română. El s'a făcut interpretul durerei tuturor Românilor luminați, cari simțeau aceea mare durere că sborul și înfrumusețirea noastră națională era împiedicată, mai vîrtos de acei cari sub aripele străinilor crescuseră defaimați limba și neamul românesc; pe acest neam, ai cărui fii sunt strănepoții cari poartă numele și sângele strămo-

șilor Români, al căror neam, oare când, era cel mai mărit al lumii, era cel mai iscusit, era cel mai înțelept înfrumusețat întru științe, cel mai mare în sufletele patriotice.—El vulgarisă știința, dând impulsione la acesta întreg poporului și claselor de jos, căci și la Români asemenea era îndemnul „luminării neamului“, precum a acelor de jos și săraci, așa și a celor de sus și bogați.—El a reușit a dispersa ceața ce, noi Români, aveam în ochi și care ne împedica de a vedea lumina soarelui !

Toate aceste dorinți românesce mărturisite ca încercate, de însuși Gheorghe Lazar ¹⁾ sunt astăzi aduse la îndeplinire. Mari și nenumărate erau obstacolele și necazurile ce el a întâmpinat. Slabe au fost mijloacele ce i s'au pus la îndemână. Fierbinte însă a rămas în generațiunile urmate entuziasmul cu care Gh. Lazar în Muntenia și Asachi în Moldova au pornit procesul de regenerare a neamului românesc pe toate terenele : cultural, social și politic ; atât de puternic, a fost focul inimii lor.

A cunosce pe noi înși-ne, au zis acești mari Învețători, a cunosce natura și omul sunt primele principii trebuincioase date nouă : a desvolta toate forțele corpului nostru și toate facultățile sufletu-

¹⁾ Vezi fragmentul istoric, scris de însuși Gh. Lazăr, pag. 38.

lui nostru ; a forma rațiunea noastră după modelul celei mai supreme inteligenți ; a cresce spiritul nostru pînă la idea ceea mai sublimă a Divinității, a o iubi din toată inima noastră, a ne supune ei în tot, a o consulta în toate întreprinderile noastre, a raporta totul ei, a proceda ca și cum am fi tot-d'a-una în prezența ei, a ne confia în providența sa, a adora bunătatea sa infinită, a o onora prin o afectuoasă recunoștință pentru bine-facerile ei și prin acte de virtute și prin bine-faceri ; a onora pe părinții noștri ca niște imagini vii ale spiritului nostru, ale da lor o parte din cultul datorit Divinității ; a crește copii noștri în amorul pentru muncă și pentru virtute, a îi învăța să suporte bunurile și relele vieții, conservând sănătatea lor prin frugalitate și temperanță, întreținând forțele lor prin continue exerciții, și lucrând din ce în ce mai mult spre a se perfecționa, a se corige de cele mai mici greșeli a învinge pasiunile, a conduce și a purga pornirile lor prin bune obiceiuri ; a ne stabili stăpân desăvîrșit pe sine conservându-ne egalitatea sufletului în una saū ceea-l-altă stare, micșorând trebuințele noastre, mulțumindu-ne de absolutul necesar ; a mări fără întrerupere cunoscințele noastre ; a dobîndi asupra orî-cărui lucru sciința și virtutea fortificându-ne în toate zilele în practica binelui ; a îndepărta pe cât posibil tot rēul ce există în societate ; a combate viciul și eroarea, ignoranța și înjustiția cu armele înțelepciunii

și ale prudenței; a ne anima constant de amorul adevărului, de dreptate și de umanitate; a iubi omenii, pe semenii noștri; a imita pe cei înțelepți pentru a îi putea egala; a trăi și a muri pentru Divin, pentru Virtute, pentru Patria noastră!

Acestei Înalte școale datoresc luminarea lor ceea mai mare parte din conducătorii poporului nostru cari au jucat însemnatele roluri în mișcările noastre naționale. Ea a pus în măsură pe Heliade d'a afirma geniul său, punându-l tot-o-dată în serviciul patriei.

Grea a fost prin urmare munca părinților noștri, dar mai grea și mai bine-făcătoare are să fie munca noastră și a copiilor noștri, dacă o vom înțelege cu adevărat și dacă simțim în noi dorul și curagiul de a o începe și a o duce la un bun sfârșit. Să voim dar, să voim din toată inima și din tot sufletul nostru și vom putea!

Astăzi, se agită cestiunea culturei maselor. E indispensabilă această cultură la noi, din importante puncte de vedere; îndrănesc a zice chiar că, ea face parte din cel mai capital punct de vedere: din acel al existenței noastre naționale. În prima parte a lucrării de față, ocupându-mă de instrucțiune în general, am zis despre aceasta, că a făcut progrese enorme, că astăzi suntem înzestrați cu toate armele științei cari răspândesc cultura în cercuri tot mai largi; dar că s'a constatat insufi-

ciența metodei acesteia, când e vorba de cultura profesională a maselor, la noi astăzi, iar la popoarele înaintate în civilizație de demult și pentru acest motiv au recurs la un alt mijloc propriu : la școala complementară ¹⁾.

Să ne unim dar cu acei cari cred în virtutea neînfîntă a Națiunii române, pe care atâți secolii nici în ceea mai apusă soartă a ei, aceea virtute nu a trădat-o ; să ne unim cu marii bărbați și însuflețiții fii ai acestei Națiuni, cari în orice timpuri când se tratează chestiuni de o importanță capitală, cu toată bărbăția demnă de un Roman vechi, cu toată rezoluția nefățărită și cu pana și cu cuvântul și cu fapta au sprijinit și sprijinesc cauza națională, cauza culturii, în biserică, în școală, în politică ; cari și-au întors către orice operă națională toată influența și pozițiunea și n'au cruțat nici osteneli, nici cheltueli, numai și numai ca să sprijinească pe această Națiune, cu al cărei nume se laudă și a cărei limbă o vorbesc și cu toți prin exemple vii, prin căldura inimilor noastre și prin armele științei să inspirem țăranului român și în general poporul de jos virtuțile de om și cetățean, cari pe individ îl fac fericit, iar țara și neamul puternic și respectat.

1) Vezi paginile 10, 64-65, 85-86, 132-140, 191, 204-207, 209-212.

Cu alte cuvinte să grupăm împrejurul „Drapelului nostru“¹⁾ toate inteligențele, toate energiile, toate bunele voinți și să pășim la luptă.

Principiul constituirii acestei mari asociațiuni culturale, nu în mod absolut, să fie : reuniunea societăților naționale de cultură și a noilor aderenți ; iar în practică să organizăm un *patronagiū*, atât pe cât posibil de complet, pe lângă fie-care școală publică primară, cu deosebire pe lângă cele rurale, care să dirigesă și unifice lucrările acestor mici centre de cultură cu menirea ***d'a face pe om să iubească cartea și să aibă dorința d'a cili procurându-i în acelaș timp mijlocul***²⁾.

Concursul din partea acestei mari asociațiuni ce vom denumi : „Liga învățământului complimentar al maselor în România“, ce se poate promite și da către micile centre culturale ce vom denumi : „Patronagiū“, va fi stabilit în chipul următor : Liga va favorisa din toată puterea sa opera micilor societăți culturale : Patronagiile. Ea pe lângă că va încuraja fundațiunea lor prin consiliile sale, va ține un comitet de inițiativă permanent la dispozițiunea fondatorilor patronagiilor pentru a-i ajuta în opera lor.

Ea va organiza conferințe, spre a cuceri simpatiile pentru întreprinderea lor. Ea va crea comitete regionale industriale sau agricole, unde comitetele sau chiar particularii ar găsi corespon-

1) Acest *Drapel* ar primi sfințirea de : Învățământul complimentar al maselor în România, de exemplu.

2) V. pag 139—140 și 233—234

denți și resurse pentru a plasa copii la eșirea lor din școală. Ea va imprima și distribui o instrucțiune practică pentru fundațiunea și organizațiunea patronajilor școlare, însoțite de statute modele. Ea va stabili notițe particulare asupra fie cărei branșe din aceste patronajii, în scop d'a face cunoscută utilitatea lor practică și mijloacele lor de acțiune. Ea va repartisa asupra comitetelor în exercițiul donațiunile și ofrandele cari 'i vor parveni din partea aderenților; în sfârșit ea va face în fie-care an un studiu special din rapoartele ce 'i vor adresa comitetele locale, în scop d'a decerne recompense sau diplome membrilor cari ar fi contribuit la desvoltarea operei. Distribuția diplomelor sau a recompenselor va avea loc în fie care an într'o serbare solemnă, în Bucuresci.

Prin această organizare generală Liga, sper, că va parveni să dotesce, într'un apropiat viitor, fie care grup școlar constituit în țară, cu un patronajii efectiv, stabilind ast-fel între locuitorii fie luminați, fie inalfabeți, fie dintr'o comună rurală, fie dintr'un cartier de oraș și locuitorii având nevoie de adjutor reciproc, o solidaritate socială.

Acest patronajii va constitui, pentru toți membrii cercului fără distincțiune de credințe nici opinii, un consiliu de amici luminați, bine făcători la trebuință, a căror protecțiune afectuoasă 'i va urmări în viață și le va facilita accesul în situațiuni mai bune în direcțiunea căroră ar fi dat dovadă de aptitudini industriale, agricole sau comerciale.

Această măsura va pune capăt stărei desnadăjduitoare de astăzi: izolarea. Va înlătura erorile de direcțiuni cari ea permite, și tot-o-dată va pune capăt amarăciunelor și decepțiunelor ce reese din aceea stare.

Aceasta este o întreprindere a cărei importanță socială trebuie să tentese pe toți acei cari se întereasă la viitorul patriei. Liga, sper, să fie înțeleasă și sprijinită pretutindenă și la constituirea sa, dacă aceasta se va întâmpla, ea va aștepta cu conștiență din partea membrilor săi, puternică inițiativă, un concurs activ, o propagandă energică animată de unul din acele clanuri de devotament la cauza națională prin care nasc și se susțin operele cele mari.

*

Să ne instituim în adunări de înțelepciune pentru a lucra la regenerațiunea, la perfecțiunea, la fericirea neamului, căci numai năzuințele zadarnice au rezultate zadarnice; dar iubirea frățească și pacea asigură și înaintea înflorirea Patriei.

TABLA ANALITICA ¹⁾

Aaron Florian istorograf român. Autor a mai multor cărți între care „Istoria lumii”. Condensă, într-o expunere a sa, malițioasele intențiuni ale străinilor contra românilor, 2).

Aristot. Celebru fi osof antic. El fu perceptorul (dascălul lui Alexandra cel Mare și fondatorul școlii peripateticilor (cei ce urmează do trina lui Aristot); în evul pe mijloc fu oracolul filosofilor și teologilor scolastici. Născut la Stagîr în Macedonia. Mort la Chalis în Eubia (384—322 î. n. de J. C.) Autor a unui mare număr de tratate a căror valoare este pusă în evidență de progresele științei moderne. Menționare în text, despre confirmărilor sale asupra proprietății și a politice în Sparta și Corint, 99

1) Am crezut necesar d'a adăuga această tablă analitică a materiilor coprinse în text, pentru înlesnirea investigațiilor când ele se fac parțial; ea aduce pe lângă acest serviciu și folosul ce reiese din ocasiunea ce a at: a motiva inserția notelor complementare de câte ori în text s'a pierdut din vedere a se face și a pus în corelație toate comunicările făcute asupra aceluiași obiect din considerațiuni diverse; sau, când un autor este citat, de fie-care dată, pentru o altă operă a sa,

Aricescu, scriitor român. Autor a unui mare număr de opere naționale 176, 178 —Despre Revoluție, 177.

Asaki, mare luptător al renascerei Romanismului, 20. — Preceptor al celor mai înalte învățăminte morale, 262.

Alexandru Ghica. La 1834 se numi Domn în Muntenia, de și cârmui țara în timpul regulamentului Organic totuși arăta mare blândețe și iubire către popor pe care voia din suflet a-l vedea luminat și fericit, pentru care deschise școale până în cele mai mici comune După neînțelegerile dintre Rusia și Turcia la 1842 fu scos din domnie. Acest Domn era însușit de sentimente patriotice și de dreptate și reprimă abuzurile când 'i se aducea la cunoștință, 179, 180.

Alexandru Ion Cuza. La 1856 puterile Europene hotărăsc prin tractatul de la Paris, să consulte pe români în ce sens doresc ei să li se formese constituția. Țara noastră răspunde prin divanul ad-hoc votând principii: unirei, regim constituțional independentă, neutralitate.

La 1857 făcându-se convențiunea, diplomația europeană ne acordă toate punctele afară de unire lăsând tot două principate, cu doi domni și două adunări. Convențiunea se proclamă, adunările electivă se întrunesc în ambele Principate și aleg Domn pe Colonelul Alex. Ion I-u (Cuza) la 5 și 24 Ianuarie 1859. La 1862, el uni ambele Principate sub un singur Minister și o singură adunare legiuitoare, cu reședința în București care deveni capitala întregii Români. Reformele lui Cuza sunt: Improprietărirea țăranilor; răspândirea instrucțiunii în toate clasele societății; secularizarea monăstirilor, adică luă pe seama statului toate monăstirile zise închinate, al căror venit și-l însușia călugării greci; emancipă biserica română de sub autoritatea patriarhului din Constantinopol; înmulți și regulă armata română punându'o pe un picior de înaltă cultură și în sfârșit, înzestră țara cu legi fo-

lositoare și de o potrivă pentru toți Abdică la 11 Februarie 1866, 133—134.

Administrațiune, generală, 109, 180, 191-192.
Comunală, 76.

Autorități, comunale, 132, 159, 165. — Locale, 88), 166

Apostolul, trădător, 163. — Legei, 168. — Idei, 252.

Arendași. 75, 176.

Agricultura. 83, 84.

Analogia, între diverse munci, 225.

Ape potabile. 84.

Adevărul, (ziar), 231.

Bălcescu. Distins scriitor și luptător pentru renașterea limbei și patriei Române, 20. — Vorbind despre drepturile politice zice: „Numai întoarcind Statul românesc, sau democratic putem absorbi clasele corupte de sus (facea aluzie „la fanarioți) în popor și a întineri și împuternici Statul, 91-92. „Mersul Revoluțiunii în Istoria Românilor,” articol al său publicat în „România Viitoare” se face mențiune vorbind asupra instituțiilor de credit, abia în formație la noi, 142. — Menționare din „Question économique des Princ. Danubiennes” ca opunere spiritului unor scriitori moderni cari vor să acă din istoria țerei *politică de partid*; ceea ce rezultă din expunere și expresă dedicație, de exemplu: inchipuți-vă penibila impresiune ce face în publicul cult când pe I-a pagină a unei cărți *de domeniu istoric* se citește: Dedic pre

această cestiune fu relevată și tratată cu mare competență de către D-l T. Maiorescu care, în parlament fu susținut chiar de adversarii săi politici printre care menționez pe regretatul Blaremburg, în public cuvântarea sa urmată de practica lucrurilor a avut o primire călduroasă și efectele bune se vor judeca în viitor. Acel rudimentarism în politica ne a condus a asista la ultimele evenimente pe cari eu toți le cunoștem și le desaprobam. S'a îndeplinit prevederea marelui Ion C. Brătianu, 13, 124, 125, 127 - 130. Vezi Maiorescu, Blaremburg Macanlay. Tinerii Români, Indulgențele Papale, Luther Școala jesuitică.

Blaremburg. Om politic, caracter independent, totdeauna a reprezentat și a aparut, în parlament, interesele publice, interesele poporului de jos, interesele țăranimei. Justificând părerea emisă de D-l Maiorescu a zis: „Da e loc la „noii grupări . . . la epurațiune. Trebuie să încetăm a violenți și cu principiile și cu omeni și cu lucrurile . “, 125, 126

Baiazet I-ă, sultan al Turcilor (1389), cuceritor al Asiei Mici, bătău pe creștinii la Nicopoli (1396) și fu făcut prizonier de Tamerlan la Ansire (1402; după bătălia de la Rovine, pe țăranul Ialomiței, unde Mircea cel-Mare bătău pe Baiazet, supranumit: Fulgerul și îl gonii peste Dunăre, 150 — 152.

Bi-vel Vornic Al. Nenciulescu. Vezi Nenciulescu.

Banul Barbu Văcărescu. Vezi Văcărescu.

Benedictsen (Age), profesor danez, trecând prin România a ținut în București, la Universitate, o importantă con-

senta mea lucrare înalt Partidului ***; și mai la vale blamează partidul opus ea și cum ar fi avut de ales între român și fanariot, între român și bulgar, între *mojic și nobil descendențe*, 169-171.- Menține despre cauzele care au provocat mișcarea națională de la 1821, în nota 176.

Bolintineanu D. mare patriot român și poet, 20.

Bălăceanu Maria, româncă instruită, a conlucrat în mișcarea națională de la 1848, 42-43.

Blackstone. juriconsult engles foarte distins, născut în Londra (1723-1780), 74.

Brougham. scriitor și om politic engles, născut în Edimburg (1779-1868), 75.

Brouchère, comentator al constituțiunii belgiene, 76.

Bivort. Idem, 76.

Brunetière. savant frances Asupra instituțiunilor școlare ale epocii noastre, 58 — Asupra obligațiunilor ce societatea ne impune, 59.— Consiliul Instrucțiunii publice, 60.

Brătianu I. C. Mare patriot român. Abil om de Stat. Șeful partidului liberal din țară.

În discursurile sale căuta a forma caracterul discipolilor lui, făcându-i să înțeleagă că nu se poate proceda tot-de-una, în afacerile publice și pentru binele țerei, întru cât avem în față-ne o societate organizată, prin acțiuni spontanece. Se îngrija da viitorii conducători motivând că purtătorul unui titlu eclatant, în politică, dacă nu este urmat de practica sinceră a constituțiunii este indoit culpabil. A profetisat decaderea, desmembrarea vechilor partide politice, pe basă că lupta se dă în mod prea rudimentar. În camera Deputaților la 1880

ferință asupra Universităților Rurale în Danemarca opiniând pentru înființarea lor în România după nevoile poporului, 210

Branșele Industriei omenesci, 220, 223

București Industriali, 226.

Borangic, industrie pr. speră altă dată în București, 227. — Vezi și Gândaci.

Balanța comerciului, 234.

Brama. V. nota pagina, 254.

Buda (Sakiamuni). V. nota pag., 254

Biblia. Acțiunile noastre sunt adesea în contradicție cu preceptele bibliilor, 259.

Câmpineanu, distins luptător pentru regenerarea Românismului, 20.

Cicerone. (Marcus Tullius), cel mai elocuent dintre oratorii romani, născut lângă comuna Arpinium (astă-zî Arpino oraș în Italia, prov. Labor sau Caserte cu 12.000 locuitori) în anul 106 în de I. C. — El dejuce conjurația lui Catilina ceea ce dete ocaziune a fi prenumit „Tată al Patriei“ El îmbrăcisă partidul lui Pompei, apoi cel al lui Cesar după Farsale. Acela murind el atacă pe Antoniū și i opuse pe Octav nepot al lui Cesar. Proscris proscriciune: condamnăciune fără formă judiciară) de către al 2-a triumvirat, de o cam-dată fugi, apoi cu indecisiunea care, alăturată la vanitatea sa, forma principalul său defect, el reveni și fu asasinat de către trimișii lui Antoniū și a femeii sale Fulvia, 43 în de I. C.

Printre cele mai frumoase ale sale pledoarii, trebuie să cităm: *Catilinarile și Filipicele*. Cicerone zicea că sărăcia, durerea, moartea chiar sunt lucrări mai contrarii naturei de cât înbogățirea prin prejudiciul ce un om cauzează semenului său, 107.

Carol I. Rege al României. După abdicarea Domnitorului Alexandru Ion I, poporul român, prin votul de la 8 Aprilie 1866 alege Domn al țării pe Principele Carol de Hohenzollern descendent al celei mai ilustre familii domnitoare din Germania. Adunarea națională a țării, El a proclamat de Domn ereditar la 8 Maiu 1866; iar la 10 Maiu întrând în Bucuresci jură pe Constituțiune că va păstra și va păzi neatinse drepturile poporului, acesta l-a încredințat conducerea sa, luă în mână cârma țării pe care o duse cu multă înțelepciune.

În anul 1877 izbucnind războiul ruso-româno-turc și după victoriile reputate de români la Grivița, Pălanca, Rahova, Plevna, Smârdan și Vidin sub conducerea marelui lor Căpitan, Alteța sa Regală Principele Domnitor fu încoronat Rege al României la 10 Maiu 1881.

După războiul Independenței dezvoltarea economică și culturală luă mare avânt, ea are resunet chiar la țară. Astăzi dacă comparăm starea de acum a țării noastre cu aceea de la 1866, nu se poate tăgădui că M. S. Regele a ridicat țara la o treaptă de mărire cam rară în dezvoltarea obicinuită a popoarelor. Acesta este unul din titlurile ce dau dreptul la recunoștință pe care România o are către fondatorul Dinastiei sale, 134, 135—138.

Calvin. propagator al Reformei în Franța și Elveția, șef al calvinistilor. Născut în Noyon (Franța) muri în Geneva (1509—1564), 130.

Chesarie, episcop al Buzăului. Despre 1821, 141.

Costescu Pană, boier în Adunarea domnească după 1821, 178.

Constituționalul, (ziar politic în capitală) Organul partidului Constituțional. 7, 202

Constituțional (Drept), 73—77, 97, 131, 136, 163, 191, 202.

Convorbiri Didactice, 7, 86, 211.

Consiliul instrucțiunei publice 60 Amicilor luminați 263

Clerul anglican, 68.—Clerul de jos 189, 204—205.

Comuna, 72, 78, 79, 80, 82, 83, 87 132, 165.

Căi de comunicație. Vezi Șosele

Cehaia-bey. Vezi Kehaia-bey.

Cucernicia și evlavia lui Luther Vezi Luther

Consecință șovăitoare, 95.—Națională 141.

Cuza-Vodă. Vezi Aléx Ion Cuza

Contract agrico'e 144—168.—Un contract din secolul XVI în județul Veleca, 161.

Charybde, Vezi Schylla.

Caravan-Seraï, deposit public de mărfuri în Stam-bul, 151.

Cartagina. Vezi nota la pagina, 216.

Caton, supranumit Censor. Roman. celebru. Șocat de prosperitatea Cartaginei, el nu înceta d'a semna la pericolul ce ea ar putea prezenta pentru Roma, termina toate discursurile sale prin aceste cuvinte remase celebre: *Ceterum, censeo Cartaginem esse delendam* „și de altă parte eu cred că: Cartagina trebuie distrusă“. Imbogățit prin comerț, 217.

Crasus, orator și consul roman, 217.

Colbert, controlor general al finanțelor sub Ludovic XIV, 235.

Comerț 214.—Comisioneri, 239.—Concurența, 248.—Libertatea com., 240.—Cojocari, 229.—Com. și civilizația modernă, 224.

Considerațiuni morale, 200, 213, 221.

Caracteristica geniului, 252—253.

Cristos. Idem la pag, 258.

Comitet de inițiativă, 264.—Regionale de industrie și agricultură, 264—265.

Causa națională (Devotament la) V. Național.

Defoos. 76.

Destriveaux. 76

Dârceanu, istoriograf român, 177.

Dijmuitul, 149. V. și 156—159.

Damoclès, curtisan, dornic de mărire, trăia la curtea lui Denis Tiranul a căruia ferecure vecinie laudă. Denis voi să facă pe puțin luminatul său palatist Damoclès, printr'o alegorie, să înțeleagă că sunt bucuriile mării. Il invită la o serbare

și ordonă servitorilor săi a-l trata ca pe el însuși. Damocles era orgolios de fericirea sa, când de-o dată observă că d'asupra capului lui era spânzurată, printr'un fir de păr de cal o spadă grea și foarte ascuțită. Cupa sa încă plină scapă din mâinile naivului curtisan care înțelese îndată ceea ce va să zică fericirea unui tiran (IV sec. în. I. C.), 144—145.

Denis (Tiran). Vezi Damocles.

Danaide, nume a celor 50 fete ale lui Danaus (rege al Egiptului, apoi al Argosului), cari, pentru motivul că au omorât pe bărbații lor, a-i fost condamnate, în Tartar (iad) să umple cu apă un butoiu fără fund (Mitologie). Se face aluzie la țeranul român la pag. 120.

Disescu „Dreptul public“, 66—67.

Darwin, naturalist și fiziolog engles, autor al „*originei speciilor*“ (1809—1882). se face mențiune ca exemplu de „autoditact“, 17.

Desvoltare intelectuală, 85. — Politică și culturală, 92.

Desiderate (Treă Gustul d'a citi 139. — Instituțiuni proprice și publicațiuni gratuite, 140 — Corecta aplicare a legilor, 140.

Drapelul învețământului complimentar, 63 și urm. Diar, 142.

Demnitate națională vezi național.

Dări în natură în bani și în muncă de belie, 149.

Dealul Spirei, despre activitatea comercială, 221.

Buncyer, economist frances, 225.

Divin, virtute, Patrie, (a trăi și a muri pentru), 262.

Educațiune și Instrucțiune 8, 17—18, 51, 57—71, 82, 85—87, 92, 114, 115, 122, 124—125, 127, 129, 132, 135, 138, 139—140, 144, 165—168, 191, 202, 203—207, 209—213, 221.

Erskine May. Mare literat engles, a scris asupra Instituțiunelor țării sale și a comentat Constituțiunea engleză, 74.

Elemente morale daunătoare interesului public, 90

Enlusiismul tinerilor instruiți, 127—130

Fischel. Vezi nota de pe pag. 74.

Franqueville, autor a unui op. de înalt meit, asupra instituțiunelor constituționale în Anglia, 75.

Fundăfeamuz (Medelnicerul N.), însărcinat cu ancheta unor abuzuri în Districtul Teleorman dovedi că Ispravnicul Iordache T. . . . frustase pe locuitorii cu 35.000 lei, 177.

Funcționarism și Biurocrație 65—67, 168. — Funcțiuni publice în Anglia, 69

Frauda în sistemul electiv 90.

Fidon de Corint, Legislator grec, preseria menținerii proprietății în familie, 99.

Fabula leului și puterea autorității comunale, 132

Floreu Banditul, 182—183.

Fisiocrații teoria lor, renversată de știință modernă 213.

Foi de dud. Vezi Gândaci de mătase.

Fochion. Vezi nota pag. 254

Gaster D-r. Concluziile raportului său detaliat, către

Ministerul Instrucțiunii publice din România : asupra instrucțiunii în Englitera, 60—65.

Gradișteanu Gr. Sc. Extras din manuscriptul său despre Heliade, 41

Gneist, se face mențiune de opera sa înalt meritorie asupra instituțiilor Constituționale ale Angliei, 44

Guizot, face să reese, prin scrierea sa despre Hallam, că eradita operă a acestuia arată toate fructele, ce a produs în Anglia studiul politic al istoriei acestei țări, de când există un guvernământ liber, ce lasă libere să se miște regulat resorturile organismului Constituțional, 74.

Gladstone, om politic englez, șeful liberalilor, născut la 1809. Autor a mai multor studii separate asupra purtării constituționale a Reginei Victoria, sub titlul „Vie du Prince Epoux“, tradusă de Albert Gigot în limba franceză, 75.

Gérard, comentator al constituției belgiene, 76.

Golesci. Istoria Națională face mențiune în onoarea lor că au luptat pentru răsădirea Românilor, 29.

Gheorghe Lazăr. Școala Sf. Sava 20. — Ce cugeta și scria Gh. Lazăr, 38 4'. — Înalta școala care prepară elemente regeneratoare, 259. Învățăturile marelui maestru, 261.

Grigore Cuza, cunoscut în țară pentru nestrămăta-tele sale sentimente patriotice El . residă adunarea poporului dela 27 Martie 48 la Iași, 24.

Gambeta (Leon), om politic frances, născut la Cahors-1838. — Membru al Guvernământului Apărării naționale, puternic orator al partidului republican, muri la 1832. — Extras din discursul său, când Franța a trebuit smulsă din ghiarele abuzurilor, 92 — 94.

Gloria a suveranilor și a bărbaților de stat, 136.

Guvern național format după 1331, 141 — Constituțional 136, 163.

Garnier. Economist frances, 225, 237.

Ghica (Ion), om politic și literat român; se face mențiune în text despre scrierea sa „Bucurescii Industriali“, 226 și urm.

Gournay, economist frances (1712-1759) 238.

Gândaci de mătase, 228.—Notes că nu pentru ver un motiv serios și superior se stârpescе ȕilnic această industrie la noi; ci pentru puțin escitata, puțin povătuita, puțin înlesnita aplicațiune a sătenilor spre această producțiune: Conferințe practice, industriale, nu se țin de cei în drept, chiar la ocațiuni solemne dacă nu expres și regulat, de către dascălii său maestrii de predarea lucrului manual, în școală. Plantațiunea dușilor nu este pretutindeni îngrijită de producător, pentru motive diverse; și el nu o poate face chiar acolo și când ar voi-o, căci îi lipsește ocrotirea expresă a Administrației: Să nu ni se spue că circulările fac cas, nu zic alt-fel, aceste însă sunt destinate pur și simpln unor resoluțiuni formaliste, unei înregistrări la ȕi și în sfârșit repartisărei lor pe dosare, cari aranjate simetric în arhivă. dau nota inspecțiunei; și, aci se încheie executarea circulărei, ca și a dispozițiunei legale, ca și a întregului spirit de protecțiune a muncii naționale, când ea sârmana vine în contact cu munca particulară menită a robi chiar timpul recreativ al producătorului. Ca consecința, vezi: Industria în mâinele ȕăranului 121, 142 și urm.—Starea sa economică, 146, 148, 149, 152, 155 160-162.—Epilogul acestei stări 156.—Proprietatea și libertatea personală din punct de vedere economic 107, 109, 111-112, 114.—Săteanul este înlăturat de la activitatea socială civilisatoare 191.—Neprivighere și conrupție 121, 183, 189, 191.—Responsabilitatea educatorilor poporului 205,—207.

Gimnosofiști. Vezi nota pag., 253.

Ion Heliade Rădulescu 20, 41—56, 91.

Horățiu, celebru poet latin (64 în. I. C.), autor a mai multor opere: *Ode*, *Satire*, și a faimoasei *Arta poetică* imitată de Boileau celebru scriitor și poet frances. 7, 13.

Huxley. Vezi Tyndall.

Hallam. Savant englez, 74.

Henrion de Pensey. Despre puterea municipală și rolul ei în Stat, 79.

Hasdeu, erudit istoric român. Autor a unui mare număr de uvrage pline de patriotism, 141.

Învățătorul Român, 11, 26.

Istoria Națională. Povăta ce ne dădea streinii, 19.— Răsăcerea se arată, 20.— Slobozenia persoanei și securitatea averei, 21.— Adunarea poporului la Iași, 23.— Actul adunării, 25. — Goana petiționarilor, 29.— Episcopul Chesarie despre 1821, 141. — 6 Iunie 1871, 141. — Înălțarea romanismului la 1848, 43 — 56, 142. — La 1898, 142. — Lazar despre voința Românilor la nvțătură, 39 — 41.

De la sucesorii lui Mihaiu-Bravul, 172 -173 — Sub căimăcănția Portelnicului C Negrui, 176 -177 — Un episod în Adunarea Domnească, 178. — Discursul Episcopului Ilarion, 21 Maiu 1843, la Mitropolie, 180.—Istoria industriei naționale de Ion Ghica, 26 —30. și Note.

Înstrucțiune, 17, 57 71. Vezi Educațiune.

Industrie, 94, 141 și urm.—Vezi și Comerțu.

Indulgențe, Papale și Române. 128 —129.

Impărțirea produselor agricole, 144, 156, și urm.—
Impărțirea în mod rațional 173—174.

Interesul public, 169. — Invățămintul și trebuințele publice, 61, 85.

Igienă, 190, 191.

Instituțiuni bune însă røde rele, 203.

Recrops. Vezi nota la pag, 254.

Kogălniceanu M., fragment, extras din „Cronicele României V. I. „, 139—140.

Kalinderu (Ión), autor al uvragiului „Patrie Education et Travail“, 134.—Incurajator al culturii și industriei Naționale 135, 137—139.—Protector al instrucțiunii și dezvoltării economice a țaranului 211—212.

Kehaia bey, capul armatei turcești ce a luat posesiune pe teritoriul român până la restabilirea ordinii legale după revoluția de la 1821, 177.

Leclerc (Max) erudit frances. Autor al uvragiului „Profesiunile și societatea în Anglita“, 77—70.

Laboulaye, publicist și juriscult frances născut la Paris (1811—1883), 89.

Luther (Martin), călugăr augustin șeful reformațiunii religioase în Germania (1483—1546), 127, 128—130.

Lamennais, Vezi nota la pagina 70.

Libertățile comunale 73, 80, 82, 83.

Legea, comunale 80, 81,— Din 15 august 1864, și din 1879, 98, 109. Celor XII table la Români, 110—111.— Tocmelelor Agricole, 118. 119, 123, 131, 143. — Poliției ru-

rale 31, 183, 189—192, 192, 195, — Judecătoria comunale 131, 202. — Guvernelor Constituționale, 91, 96-97, 136 — Prima lege umană, 258—259.

Lotul cultivatorului 222. — Servitudinei, 252.

Licurg Vezi nota de la pag. 255

Luminarea neamului, 260, 262.

Liga patronagilor, importanța socială a întreprinderii li-
gei pentru învățământul complementar. 262—266.

Mustață, revisor școlar Iași, 17.

Meitani, Comentator al Dreptului public român 73, 101.

Maiorescu I, Istoria Națională face mențiune, în o-
norea sa, că a luptat pentru renascerea Românismlui, 20 —
Maiorescu T, 125.

Macaulay, istorician și politic englez (1800 — 1850)
75, 126.

Medelnicerul N. Fundațeanu, cel care a condus cu
multă imparțialitate, sub căimăcamia postelnicului C. Ngrî, in-
cheta contra abuzurilor în județul Teleorman, 177.

Montalembert, publicist și om politic francez
născut la Londra; apărător al catolicismului liberal (1810—
1870); a scris mai multe tratate între care și despre revoluției
franceze, 8.

Municipiu, 7, 76, 80.

Michelet, ilustru istorician francez, născut la Paris,
autor al unui tratat *Istoria Franței* (98—1874), este invocat
în discursul lui I. C. Brătianu la pagina. 114.

Măsurătoarea terenurilor date în agricole, 147,
152.

Maximul terenului într'o invoială agricolă, 163.

Mediul social, 165.

Montesquieu, ilustru publicist frances, autor al opurilor *Esprit des Lois* și *De la grandeur et de la Décadence des Romains* (1689 – 1775), 217.

Montaigne, Celebru filosof și moralist frances, imortalizat prin opul său „*Essais*“ (1533 – 1582), 235.

Materie primă, substanță susceptibilă orî cărei forme, înainte de a fi pusă în lucrare, 221.

Mercantil, (de la *mercari* a face comerciul) Ceea-ce comportă la comerciul 234. – Vezi și Protecționist.

Matei Basarab, Domn al Munteniei (1623 – 1654). In resboaele sale era nebiruit și neînspăimântat ; în societate era modest, blând, drept. Acest mare Domn protejă artele, comerciul și agricultura, făcu în acelaș timp mari sacrificii pentru luminarea neamului nostru, 15, 71.

Național, Guvern național, 136, 141, 169. – Industrie și economie națională, 121, 138, 233, 279. – Cestiuni naționale, 71, 96, 122, 141 – 143, 213, 250, 262, 266.

Nobil, nobilitatea considerată ca titlu, la noi românii, nu a existat căci tradițiunile noastre pămîntene au fost pururea democratice, 50. – Poporul român leapădă de la sine orîce titlu și s'a introdus prin corupție de la streini în potrive vechilor sale datine, 49, 171.

Negruți și Neguliți. Istoria face mențiune, în onoarea lor, pentru patriotismul cu care au luptat la regenerarea Romanismului, 20.

Nenciulescu (Bi-vel Vornic Al.), după 1821 fu în-

sărcinat cu conducerea unei serioase anchete contra Ispravnicilor și Zapeiilor abusivă, 177.

Neofit (Mitropolitul), însărcină pe Ilarion să pronunțe discursul oficial, cu ocazia primei zile a anului 1843, 179.

Națiunea Română confirmă demnitatea de om liber în persoana țeranului, 133.

Neamul. Luminarea neamului, 260.

Natura. A cunoaște natura și pe om, 261—262

Neguțătorul român și fabricantii străini, 221, 233.

Numerarii, 219. Vezi Balanța comerțului . . .

Oamenii de legi în Anglia 68.

Otteni Activitatea lor comercială, 221

Oboreni Idem, 291.

Poenaru P. S'a distins în evenimentele din timpul revoluțiunei, 20. — Scriitori asupra stărei morale a politicianilor timpului, 178.

Plutarh. Celebru istoric și moralist grec. El este autorul unui uvrăgiu celebru : *Viețile oamenilor iluștri* ai Greciei și ai Romei (50 — 120. In. I. C.). — Ne istorisește fapte petrecute între poporul insurgent și cămătarii săi la Megara, 111.

Platon, filosof antic. Vezi nota de la pag. No. 256.
Vezi **Sofocle**.

Paris, fiul lui Priam și al Hecubei, soț al Oenonei și răpitorul Elenei. El conferi zeitei. Venus *mărul discordiei*, alegere care porni în contra Troadei ura lui Junon și al Minervei (Mitologie), 115.

Pensy: H. Vezi Henrion.

Petru Maior Naționalist și scriitor, 20.

Postelnicul C. Negri. Vezi Negri.

Programa Constituțională, a memorabilei mișcări de la 1848, 43—56.

Profesiunile și societatea, 67—70.

Politica: Generală și locală, 77, 114, 166—168.—Antică și modernă, 82.—De partid, 123—130.—Comercială, 234—242.

Proprietatea și libertățile omului, 98 și urm., 116.

Patriotism, 43, 70, 91, 115, 125, 133, 180, 191, 213. 262—266.

Pășunat. Practica pășunatului, 146—147.

Prețul învoelilor agricole, 152.

Pâine. Pentru ce guvernul se vede silit, în primul an secetos, a împărți pâine locuitorilor de pe câmpii roditoare, 163.

Primar, 165. Vezi Autoritate comună.

Puternicii dăile 166—167.

Protestare, contra relei aplicări a legilor: În numele conștiinței publice, 95 și urm.—În numele proprietății, 116.—În numele și pentru supravegherea averii publice 152—163.—Protestare în contra lingușirilor și dedicațiunilor partizane a unor scriitori, făcute în dauna poporului și sprijinite pe credulitatea lui, 170—171. Vezi și Bălcescu.

Protestare contra abuzurilor comise de dregătorii 180.

Popescu, (Pr. Al.) autor al cărții „Spiciuiri din trecutul țărilor române“, 170.

Pavel. Dascălul Pavel, favoritul Episcopului Ilarion, 179.

Prefecturi pitorești, 181.

Pasiună și virtuți, 191.

Protecțiunea muncii. Vezi protecționist.

Principalele cunoștințe comerciale, 245.

Prometeu. Vezi nota pag. 264.

Pitagora. Idem pag. 255

Prima lege umană, 258—259

Patronajii, 265.

Patrie, Divin, Virtute. (a treia și a muri pentru) 262.

Protecționist. Sistem de protecțiune comercială. Protecționiștii sunt acei cari voesc, să acorde, produselor industriei naționale, monopolul tirgului interior; ridicând taxele produselor industriei streine. Aceste taxe având de obiect ridicarea prețului produselor, rezultă că drepturile consumatorului se găsesc lezate (lovite) în profitul fabricanților. Contrariu, liber schimbistii se opun orî căreia producțiunii de industrie națională și sunt partizani ai liberei concurențe; ei susțin că avantajul, consumatorului nu trebuie în nici un cas, să fie sacrificat celui (avantajii) a producătorului și că masa națiunii nu trebuie să fie obligată a plăti mai scump produsele de cari ea are trebuință pentru singurul motiv că fabricanții din țară nu sunt în măsură de a susține concurența streină, 235.

Quesnay, economist frances, născut în Mere (Franța), fondator al școalei fisiocraților (1694—1774), 237.

Roussel (Ion), scriitor engles, a tratat despre libertatea personală, libertatea învățământului, dreptul sacru al proprietății etc., 75.

Robespierre (Maximilian), om politic frances făcu parte din convențiune. *Convențiunea națională*, adunarea revoluționarilor din Franța, care a succedat adunării legislative, la 20 Septembrie 1792, proclamă Republica, comdamnă și guilotină pe regele Ludovic al XVI. Cu toate ingredientele și neînțelegerile interioare, Convențiunea reuși a zdrobi pe regalistii de la Nord (Vendée) și de la Sud și a învinge Europa coalesată contra Franței. Convențiunea a fondat admirabile instituțiuni, cu cari Franța se mândrește: Școala normală, Școala politehnică, Biuroul de longitudini, Arte și Meserii, Școale primare, centrale și speciale, Museum istoriei naturale, Conservatorul de musică, Sistemul metric, Marea carte a datoriei publice. Ea grupă sub numele de „Institut“ vechile Academii și pe acele ce însuși ea fondă. Convențiunei naționale îi succedă Directoratul la 26 Octombrie 1795. Toate aceste mărețe reforme le execută în mai puțin de trei ani. Robespierre guverună prin teroare, în numele comitetului „Salut public“, al cărui suflet era; el pierdu puterea și muri pe eșafod la 27 Iulie 1794, (după calendarul republican: 9 thermidor an II), unde trimisese multe victime. Din multe puncte de vedere putem compara acestui eroi al Franței și al secolului pe Domnul Tudor Vladimirescu al României, 130.

Rosetti (C. A.), mare patriot și om politic de valoare. Apostolul liberalismului în România. Operile și pornirile sufletesti ale acestui mare bărbat, nu e permis a fi ignorate de nici un român. Prin citarea ce am făcut în text am voit să reamintesc *Tendinței salvatoare, Ignoranței și Servilismului* din țara mea, adagiile aceluia Ilustru cugetător: „*Bate și ți se va deschide, Luminează-te și vei fi, Cine caută stăpân slugă va muri*“, 127.

Regimul administrațiunei comunale, 76--77.

România, element de civilisare și de cultură pentru Orient, 133.

Roma, citată din punct de vedere comercial, față cu Cartagina, 216.

Republicele Greciei. Idem Idem, 216.

Revênzare, industrie comercială, 220.

Rossi, diplomat și economist frances de origină italiană (1787--1848). 225.

Respândirea liminelor economice, 242, 248.

Redeșteptarea spiritului național, 259

Sat. satul cel mai mic, munca a 400 capi de familie reprezintă un capital de 15.200.000 lei și un venit anual de 760 000 lei, 160--162.

Spencer (Herbert), filosof engles, născut la Derby în 1820, presintat ca „autodidact“, 67.

Sofocle, filosof antic. Cel care completează adagiul lui Platon: „Patria ne nascee, ne hrănesce și ne creșce“ prin adaosul său „Patria ne conservă“, 115.

Scriptura 43, 205, 253, 256

Stolnicii: Iordache T . . ispravnic al districtului Teleorman și Ion F. . . al districtului Olt, dovediți ațusivi în dauna sătenilor de anch ta ordonoată de Căimacamie după 1847, 177.

Schyla, stânci răpoase celebre în strâmtoarea Mesinei, erau, în navigațiunea antică, spaima navigatorilor ; când ar fi reușit să evite prima dintre ele, navigatorii naufragiau foarte

adesea la cea următoare, ceea ce și dădu naștere la cunoscutul proverb : Cade din charybde în Schylla, adică din rău în mai rău. Se face mențiune cu alusie la țărani, 166

Self-Government. Guvernare prin poporul el însuși. Guvernarea țerei prin țara prin cetățenii. Self-Governamentul a luat naștere prin tradițiuni și s'a stabilit prin legi pozitive mai întâi în Anglia, iar în Franța datează de la Revoluția din 1789. La noi, unde influența revoluțiunii franceze a avut partea sa de hotărâre, în nouile noastre Instituțiuni, abia s'a reușit a se face admisă, prin Constituțiune, această mare idee *ca principiu*, cu toate că de fapt, poporul Român, din vechime a practicat acest drept, 81.

Societăți de bine facere culturală 86, 88, 265.

Steagurile oștirei românești. Cu ocazia bine-cuvântărei steagurilor, s'a ținut un discurs de seamă de către Episcopul Ilarion, în care se relevă marea importanță a acestei solemnități, 179.

Schimbul. Progresiva emancipare a schimbului Schimbul este îmboldire la muncă, la progres, la fapte mari, 219.— Schimbul între lumea veche și cea nouă, 210.

Solon. Vezi nota la pag., 254.

Socrat. Vezi nota la pag., 255.

Solidaritate socială, 265.

Simulacre, În guvernământ, 89.

Say (Jean Baptiste). Economist de vază, 225.

Sistem comercial. Vezi Mercantil, Protecționist.

Sully. Vezi nota la pag., 239.

Sinckai G., Istoria face mențiune în onoarea sa ca luptător pentru regenerarea Romanismului, 20.

Școala. Mijloc temeinic prin care se ridică un popor, 16.—Dacă școala, cât timp nu va întruni și condițiunea unei fondate educațiuni naționale, nu ar continua să rămână o cultură pripită care, pe zi ce merge ne face să pierdem din sentimentele acele, cari, au făcut odinioară tăria părinților noștri, 17, 58, 59, 60, 70, 71 —Primară, 64, 82.—Adulți, 201—210. — Complimentară, 209, 211, 213. — Vasile Cosma, 135.— Practică și comercială, Adulți comercială, 250.—Școală morală 66, 70, 108, 203—205, 259—262. Jesuitică 130.—Națională, 71, 266.

Șosele. Considerațiune morale, 199—200.

Tudor Vladimirescu. V. Vladimirescu.

Tell (Maior), Trimete pe Rucăreanu cu o misiune la Heliade, în luna Maiu 1048, 42.

Tyndall. Educațiunea socială trebuie să înceapă de timpuriu, căci importanța profesiunei nu constă în a dobândi cutare sau cutare cunoștințe, ci în practica afacerilor, 67.

Thonissin. Comentator al constituției belgiene, 76

Tielemans. Idem, 76.

Shörbeke, publicist de valoare a scris asupra Drep-tului public neerlandes, 75.

Trollope, a scris asupra Instituțiunelor Belgiei, pre-tinzând că noile instituțiuni nu sunt în armonie cu spiritul și inteligența poporului. Timpul a demonstrat contrariul pă-rerei autorului cărței „Belicium and Western germany“ nota, 142—143.

Tocilescu Gr. G., ținut un discurs elocuent și plin de patriotism cu ocazia serbării naționale de la 6 Iunie 1871, 141.

Take Ionescu, fost și actual Ministru al Instrucțiunii publice, ordonă elaborarea studiului instituțiilor școlare din Anglia, ceea ce luminează mult opinia publică română, asupra acestei materii, 60—65. — Orator de întâiul rang și om just: se revoltă în contra rezolvirii afacerii Zappa. Pronunță în Parlament și cu aceea ocaziune, un memorabil discurs 163

Tinerii Români, caută necurmat lipsele și durerile patriei și luptă pentru a lor vindecare, 127. Față de unele stări sociale abusive, judecând după credința lor fermă, cei din generația prezentă sunt chemați a practica maxima evanghelică: „arborile uscat se aruncă în foc“, 129—130

Tronul României. Întărându-ne pe calea constituțională să înconjurăm Tronul cu iubire și respect, 77, 78. — Poporul român este recunoscător M. L. Regelui și Reginei pentru sprijinul acordat instrucțiunii, artelor și dezvoltării economice, 134. — Fondatorul Dinastiei Române crează un precedent fericit prin sollicitudinea sa către țeranul român, 135-136. În interesul Tronului trebuie reprimat abuzurile, 180.

Tahir Aga, demnitar turc cu mare influență, intervine pentru iertarea de la pedeapsa cu moarte a abuzivului Isprănic Iordaché T. . . stolnic, condamnat de Chehaia-bey în urma anchetei ordonată de marele vistier Banul B. Văcărescu, 177.

Tripouri. Toate tripourile și jocurile la noroc, puțin oneste sunt de condamnat, însă criminalitatea tripourilor rurale este dublă: pe invins, la joc, îl despoază de armele cu care își poate agonisi hrana: capital, vite, plug, unelte etc; iar pe învingător îl despoază de trofee, prin alcoolism și alcool vitriolat, 189—190.

Tyr. Oraș antic, celebru prin comerțul său, 226.

Transport, una din divisiunile industriei comerciale, 220.

Tesmelurile, erau o producțiune industrială foarte înaintată altă dată în Bucuresci, 226.

Tabăcărie. Idem, 229.

Traficantși, 230 233.

Turgot, celebru economist frances. El se preocupă de mari reforme, dar nu putu triumfa în contra rutinei și a relei voinți a claselor privilegiate (1727-1781), 229

Teodor Fix, 240 - 241.

Tratate comerciale, 241.

Ulrich. Propagator de reforme în Elveția prin se olul al XVI-a, 130.

Universitățile din Anglia. După concluziunile raportului oficial al D-l Dr. Gaster, expres însărcinat cu acest studiu de D-l Take Ionescu, Ministru al Instrucțiunei Publice, 61.

Universitățile Rurale în Danemarka. Descriere, cu presumpțivă aplicațiune în România, de către profesorul danes Age Benedictsens. Conferința sa de la 13 Februarie 1898, ținută la Universitatea din Bucuresci, 210--111.

Unitate politică. Statul, aceasta nu are de scop distrugerea politică a comunei, din contra comuna rămâne vecinic punctul său de reasă, sorginta puterii sale, 83.

Unitate culturală. Unitate de acțiune tinzând la a presida cultura maselor. V, Drapel.—Liga.—Patronagii.

Urzitoarele, în „Bucuresei Industriale” de Ion Ghica, 223.

Vasile Lupu, Domn al Moldovei (1633--1653). Acest Domn 'și a dat toate silințele pentru propășirea instrucțiunii, artelor, industriei, agriculturii și comerciului. El înființă și vestita școală de la Trei-Ierarchi, unde învățații timpului 'și făceau cu deosebită activitate strălucirile lor cursuri, pentru luminarea tinerimei, 15, 71.

Văcăresci. Istoria face mențiune în onoarea lor că au luptat pentru renascerea Românismlui, 20.

Văcărescu (Banul Barbu), Vistier al țerei sub căimăcămia postelnicului C. Negri.—Luă multe măsuri bune pentru vindecarea ranelor sangerânde ale patriei noastre, în urma revoluțiunii de la 1821, 176 și urm.

Vasilica Ghica. Unul dintre distinșii cetățeni din adunarea poporului la Iași, 27 Maiu 1848, 24.

Vincler. Supus austriac. In adunarea poporului (1848) protestează în potriua opiniei Ministrului, aeredințând spusese reprezentanților ad-hoc ai obștiei, 25.

Vladimirescu Tudor. Comparațiune, din punct de vedere al principiului pe care se sprijinese, între Proclamațiunile lui Tudor de la 1821 și a lui Heliade de la 1848, 56.—Tudor liberator al neamului, 20, 120.

Van den Peereboom. Comentator al constituțiunii belgiene, 76.

Violențe și oprimarea conștiinței publice, 95.

Virtuți și pasiuni. Ca consecință a stărei actuale a lucrurilor, în sânul populațiunii noastre rurale, în- cuibăm progresiv pasiunile, mai înainte d'a semăna virtuțile, 191.

Virtute, Divin, Patrie. Vezî Patrie.

Var și Căramidă, sticle și lemne, unt și zarzavat ne vin de peste noua mări și nouă țări. „Ion Ghica în Bucureștii industriali,” 230.

Vauban. Vezî nota la pag., 239.

Valoare, ceea ce prețuiesce un lucru; preț, efect de comerț etc., 248.

Vămă, administrațiune însărcinată cu perceperea a drepturilor impuse asupra mărfurilor exportate sau importate; sediul acestei administrațiuni, 236.

Worms, economist celebru, 240.

Zapci și Ispravnici sub Caimăcămia postelnicului C. Negri, relatarca faptelor lor și anchetă ordonată, 167.

Zenon V. Nota istorică, la pag., 254.

Zola, cum se exprimă în „Le Ventre de Paris” despre oamenii onești, 163. Calificația ce o dă, în „Noua” ispitiei, numind-o prostituată, 167.

Zoroastre V. Nota istorică, la pag., 254

TABLA DE MATERII

	Pag.
Precuvântare. — Considerațiuni generale	5— 14
Istoria și Școala.	
Educațiune.— Instrucțiune. — Istorie națională.	15— 71
Comuna și apelul la țară.	
Constituțiunea.— Politica generală și locală.— Simulacre.— Sentimentul patriotic.	72— 97
Inalienabilitatea proprietății rurale în raport cu practica administrativă.	
Schimbul fără reciprocă tradiție a	

lucrului.—Vânzarea deghisată.—Pose- siuni ilegale. — Arendarea pe termene fórté îndelungate. — Creanţe personale în garanţia indirectă a proprietăţei ru- rale.—Obligaţiuni morale	98—116
--	--------

Aplicarea legéi pentru tocmeli agricole.

Viaţa sociala şi politica : Industria agricolă.—Partidele.—Nuoí grupări.— Tinerii Români	117—130
--	---------

Autoritaţi chemate : Autoritatea co- munală.—Naţiunea.—Cuza-Vodă.—M.S. Regele Carol. — Activitatea economică şi culturală, din punct de vedere naţio- nal, în România faţă de Ungaria.— Serbări naţionale 1821—1871 şi 1848— 1898.	131—143
--	---------

Executarea contractului agricol : Im- părţirea produselor agricole. — Obser- vaţiuni financiare. — Calcule econo- mice.—Istorisiri comparative. — Răfu- ială	143—168
--	---------

Conclusiuni : Sociologie. — Consta- tări. — Istorie naţională	168—180
--	---------

Politia administrativă şi ser- viciul şoselelor.

Nuvela : Administraţia şi justiţia în

provincie. — Relație morală între administrațiune și serviciul șoselelor . . . 181—200

Școalele rurale de adulți și bibliotecele lor.

Cercetări morale la țeară.—Comparație, între preotul cu țăranul, din Regat și săteanul cu preotul său, din Transilvania, din punct de vedere al înaltei relațiuni morale care îi leagă.—Responsabilitatea educatorilor poporului.—Un nobil exemplu către autorități, către spiritul public român, către fii acestei țări cari, au amorul muncii și energia morală 201—213

Comerciu și industrie.

În antichitate și în civilizația modernă.—Emanciparea muncii.—Progresiva emancipare a schimbului.—Numerariul.—Considerațiuni morale la noi.—Analogia diverselor muncii.—Industria noastră națională.—Interesele comerțului român.—Economia socială și industrială.—Învățământul comercial.—Ceea ce poate fi farul comerțului român 214—251

Apostoliî ideeî

Caracteristica geniului.—De la Gimnoşofistî pînă la Cristos.—Şcoală patriotică română.—Cultura maselor.—Unitate culturală.—Devotament la cauza naţională	252—266
Tabla analitică.	267—294

ERATA. — ADENDA.

- Pag. 12, nota, citește : No. 266 în loc de No. 215.
„ 13, rîndul 6 citește : *judcata* în loc de
judcată.
„ 44—55, citește : *popolul* în loc de *poporul*.
„ 83, rîndul 9, citește : *unitatea* în loc de
unitate.
„ 103, rîndul 19, citește : 1°. *Insoțit etc.*, în
loc de *Insoțit etc.*
„ 104, rîndul 19, citește : *profesie* în loc de
projesie.
„ 173, rîndul 15, citește : 1600 în loc de 1500.
„ 191, nota, citește : No. 121 și 165 în loc de
No. . . .
„ 210, nota, citește : No. 263 și urm. în loc de
No. 295.
„ 212, nota, citește : No. 263 în loc de No. 290.
„ 217, rîndul 9, citește : *Montisqueu* în loc de
Montisquen.
„ 223, rîndul 4, citește : *modifică* în loc de *me-*
dică.

- Pag. 225, rîndul 6, citește : *Baptiste* în loc de *Baptiste*.
- „ 235, rîndul 5, citește : *exportațiunile* în loc de *importațiunile*.
- „ 239, rîndul 20, citește : *Vauban* în loc de *Vanban*.
- „ 242, rîndul 18, citește : *cunoscinți* în loc de *cunoscî*.
- „ 255, rîndul 25 citește : *D. Bolintineanu* în loc de *Alexandri*.
- „ 271, nota „Baiazet“, rîndul 4, citește : *țermul* în loc de *țeranul*.
- „ 274, rîndul 14, citește : *Consciință* în loc de *Consecință*.
- „ 282, rîndul 23, citește : *Municipiū* în loc de *Municipiū*.

În afară de greșelele semnalate în prezenta erată, de se găsește aici lipse de semne ortografice, ele sunt datorite caracterelor tipografice cu cari, din împrejurări, am fost siliți a ne servi, în tipărirea acestei prime edițiuni. Ceea ce, judecând după numeroasele cereri ce acum vedem că ne sosesc din toate părțile, vom avea ocasiunea a repara, prin o a doua ediție ce va apare în curînd. În aceasta, pe lingă că arta tipografică nu va lăsa nimic de dorit, dar, chiar adnotațiunile fiind completate vom da cea mai mare dezvoltare pieselor justificative (probele cari susțin afirmările noastre) și istoriei naționale cu privire la subiectele tratate.

